

APLECH

DE

RONDAYES MALLORQUINES

D'EN

JORDI DES RECO

(ANTONI M.ª ALCOVER PRE.)

Tom I.

AB LLEGENCIA DEL ORDINARI

PALMA

EDITOR: D. Juan Bta. Palou, llibreter

TIP. CATÓLICA DE SANJUAN, GERMANS

1896

TAULA

	<u>Pàgines</u>
ADVERTENCIA PRELIMINAR	VII
EN JUANET Y ES SET MISSATJES.	1
UN FESTETJADOR	21
S' HERMOSURA DEL MON.	27
SA FIA DES CARBONERET.	41
EN MARTÍ TACÓ.	51
ES CA D' EN BÚA Y ES MOIX D' EN PEJULÍ.	65
N' ESTEL D' OR	71
NA MAGRANETA.	95
SA JAYA XELOCH Y SA JAYA BIGUELOT	111
EN JUANET DE SA JERRA.	121
ES TRES GERMANS Y ES NOU GIGANTS.	129
EN PERE DE SA BUTZA.	145
ES SET CEROS.	151
ES SEGADOR Y SA BEATA.	163
EN SALOM Y ES BATLE.	167
N' AGRACIAT.	183
ES CASTELL D' IRÁS Y NO TORNARÁS	193
ES QUATRE GERMANS	237
S' HOMO Y ES LLEÓ.	253
N' ESPARDENYETA	257
ES DOS BESSONS.	271
SA RABOA Y S' ERISSÓ	285
SA RONDAYA D' EN VIT.	299

~~~~~

À HONOR Y GLORIA DE NOSTRO
*Senyor Deu Jesucrist y de la seua Puríssima
y Santíssima Mare la Benaventurada sempre
Verge Maria, y dels sants mallorquins: el gloriós mártir Bto. Ramón Lull, la gloriosa verge Bta. Catalina Tomás y el gloriós confessor
Sant Alonso Rodríguez, comensa L' APLECH
DE RONDAYES MALLORQUINES ab la
siguent advertencia preliminar:*

UNA desgracia de familia no ha dexat agafar la ploma al amich del cor que s'era oferit á posar el pròlech qu' havia d' esser la capsalera d'aquestes RONDAYES. Per axò se presentan elles totes soles, y s' entregan en mans del poble mallorquí, ben confiades de que les rebrá com á de casa, ja que totes son filles seues naturals ó adoptives, y totes les ha guardades, Deu sab quants de sigles, dins el sacrari del seu cor.

Sense més intròit, comensarían elles el seu cap de fil, si no fos qu' he cregut que m' establía manifestar, devant devant, quina es estada l' idea qu' he tenguda

y quin el criteri ab que me som retgit per formar aquest APLECH.

Lo primer de tot he de dir, y no tench gens d' ansia que ningú, sía el qui sía, me puga fer tornar cap paraula arrera, que les RONDAYES d' aquest tom primer y dels altres toms que seguirán, si Deu ho vol y María y els suscriptors no afluxan, no son preses de cap llibre, ni tretes, ni inspirades, ni copiades d' altre lloch més que de la boca del poble mallorquí. Directament de la seua boca, sensa altre intermedia-ri, les he recullides. Jo meteix les m' he fetes contar, y les he escrites tot lo bé qu' he sabut; y no som anat á beure á més fonts que les que anomén dins la no-teta que pos devant cada rondalla. Hi he retrets els noms y el poble dels qui les m' han contades per que, si ningú posa duptes á la autenticidad de la seua procedencia popular mallorquina, ho puga anar á aclarir y treurese el gat del sach. També ho he fet axí per que cadascú tenga lo qu' es seu, ja que may m' ha agradat anar d' amagatetjons, ni vestirme de despulles d' altri. La roba que duch per anar p' el mon, será comuna, raspallosa, un poch aldana, tot lo que volgueu, menos robada ó presa á espera.

Com som molt devot de *Santa Clara*, Deu no m' ho tenga en retret ni en vanagloria, y, per que se veje lo qu' he fet y com ho he fet, ho diré ab quatre paraules.

Tant primerenca com l' amor á les lletres, va esser la meua afició á la literatura popular y especialment á les rondalles. D' atlotell vaig comensar á escriure les que sabia de com era atlot pusser; y en el setmanari *L' Ignorancia*, de tan gloriosa memoria per

tots los bons mallorquins, reberen generosa hospitalitat *Es jay de sa barraqueta* l'any 1880, T. I. num. 76; *Els amos de Son Sales, Son Saleta y Son Salí* l'any 1881, T. II. núm. 92; *Sa mitja faveta y El comte Arnest* l'any 1882, T. III. núm. 181 y 210; y lo *Almanaque balear para el año 1882* del diari «*El Isleño*» pag. 116, me publicá *S'hortolá de s'hort des Gabre*, y el «*Museo Balear*» época segona, T. I. núm. 13, pag. 511, *La filla de María*.

Aquestes rondalles les vaig incloure en el tom de *Contarelles* que vaig publicar l'any 1885. Però quant vaig concebre l'idea de fer un llibre just de rondalles populars mallorquines, va esser l'estiu de 1889. Compatit de veure com de día en día s'anavan perdent y oblidant, y les havían arreconades casi de tot per altres distraccions, no tan inofensives, hermoses, xalestes y casolanes, però sí més toxarrudes, insustancials y sospitoses, y fins y tot disolvents, me va venir l'idea d'entretenirme durant les vacances de cátedra, y com á divertiment d'altres feynes més sagrades y fexugues, replegant aquestes produccions del fecundíssim ingeni popular, y publicarne un llibre, com en tengués que 'm bastassen. Vaig posar fil á l'agulla, fent contar á mos pares, germans y misatjes de ca-nostra y á tots els amichs y coneguts les que sabían; y vaig anar entressentintme de les persones que tenían fama de destres en materia de rondalles; les vaig fer de veure, y avuy una y demá l'altra, me contaren les que los varen recordar.

Aviat me vaig convéncer de que hi havia molt de camp per córrer, y qu'era allò un estel que prendria tot el fil que li donassen; perque de rondalles

en sortían á betzef, á bolichs; y unes sortían llamants y altres térboles; unes sensa cap mestech ni mica d'esqueix, y altres tot amacarronades, com un tap de pica; unes senceres y altres á trossos, y de qualcuna no més sortía una mica d'escapoló. Y axí havía de succeir; perque un les contava d'una manera y l'altre de l'altra; aquest era ben trempat per contarles y aquell no valía un dobler de mach; un se 'n recordava de lo millor y l'altre resultava que per temps n'havía sabudes una mala fi, però de tant de no contarles, li eran fuytes de la memoria, y casí ja no 'n conservava especie. Axò me va fer veure que allò no era cosa d'anar de pressa, que ho havía de prendre ab tota calma, sense frissor de cap classe, á pas de bou, y ben armat de santa paciencia; que hi havía que aprofitar totes les caygudes, admetreu tot á benefici d'inventari, no refuar res per poch aferray que tengués; y esperar un any y un altre any, á fi de reunir molt de pertret, acaramullar molt de concert, per llavò poder fer una triadella; y, á forsa de ventar y traspalar, treure tota la palla y la polsagada; y, á forsa d'arer y de garbell, treure bé els tronchs, llavorettes, macolins y grianses; y dexar demunt l'era un bon caramull de gra net y porgat, que fes goig de veure, ahont poguessen els bons mallorquins omplir el sach per dur á moldre y fer pa d'aquell negre, tan saborós, tan mangívol, tan assa-ciador.

Aquesta feynada, que, presa tota á la una, basta per fer perdre el kirieleyson á qualsevol, y, presa ab espay, sense enfadar s'hi, es la més pintoresca y entretenguda que hi haja, me va venir de lo millor

per ferla ab punts y ab hores al temps que 'm dexan buyt les vacances. Axí la vaig emprendre y l' he continuada; axí y sols axí l' he poguda fer. Millor seria estat, massa que ho veig, trescar tota Mallorca de cap á cap, anar de poble en poble y de llogaret en llogaret, y no dexar cap recó del pla ni de la muntanya; però tanta trescalemena jo no la podia ni la volia fer. Axí es que vaig comensar la meua tasca, y l' he continuada un any y un altra any, sense sortir de Ciutat, de Manacor y de la possessió que á ca-nostra tenen arrendada. L' any 1890 y 1891 ja vaig publicar qualque cosa de lo que tenia; y axí sortiren demunt la revista «*El Eco del santuario*» en el tom I. núm. 2. *En Juanet de sa gerra*, en el número 3 «*Un pas agut*, en los núm. 14 y 15 *Es dos bessons*, en el núm. 16 *L' amo de son Amoxa*; y en el tom II, núm. 3 *Es segador y sa beata*, en los núm. 11, 13 y 14 *Es negret*, y en el núm. 22 *N' Agraciat*. Més envant, l' any 1893, veren la llum pública *Es set ceros*, y *Sa rondaya d' en Vit*, demunt el «*Boletin de la Sociedad Arqueológico-Luliana*» (Vid. núm. 154 y 158), y *El poal florit* demunt el *Missatjer del Sagrat Cor de Jesús* (Vid. Any II (1894) núm. 20), y *Es tres germans*, demunt la revista de Barcelona «*La Tradició catalana*» (Vid. Any II (1894) núm. 10).

L' APLECH DE RONDAYES anava fent vía, y l' any 1892 ja hi hagué qui s'oferí á editarne un tom. Sortiren emperons, la cosa se va suspendre, y perllonga qui perllonga, no arribárem á comensar fins el Novembre passat. Lluny de saberme greu de qu' haja succeit axí, n' estich prou content, perque ab tot aquest temps, recullint les que me sortían,

fossen senceres ó esforrellades, no refuant res, per poch prenidor que fos, me'n han entrades moltes de noves; algunes que ja les m'havían contades, he trobat qui les m'ha contades millor; he recullides diferents variants d'unes metexes, y he pogudes triar les més esqueyents; he trobats tots els bocins d'una partida, y les he pogudes presentar completes; y ab diferents escapolons que posseía, que de tot d'una com que no haguessen de servir per res, he trobades teles preciosíssimes de fil y seda, y fins y tot de lama y tissú, la cosa més senyorívola. N'hi ha hagudes unes quantes, per exemple *Es Castell d'irás y no tornarás* y *L'amor de les tres taronjes*, que les he hagudes d'aplegar en vuyt ó nou tongades; y una altra, la *des set ceros*, que sempre la m'havían dita ab un final que coincidia ab lo d'una altra, quant ja estava impresa, la me contaren ab un final diferent, que á la llegua se conexía qu'era el seu propi; per lo qual no he duptat un moment en mudarlehi, y he fet reproduir el full de que formava part.

Sobre tot, ¡Deu fassa que totes les bones qu'encara no he trobades, vagen sortint, fins que no n'hi falt cap; y que comparegan tots els bocins que'm mancan de la partida que tench incompletes! A l'hora d'ara, de senceres en dech tenir per tres toms més, qu'aniré publicant en la forma del present, si Deu me dona vida y delit, y no me surten altres emperons, y el poble mallorquí continúa demostrant per aquesta publicació l'interés que fins aquí ha demostrat y que no puch menos d'agrair ab tot lo meu cor.

Una cosa he de fer de present: encara que publich tots aquests toms, ¡que no se'n venga cap esquitarell ab cinch sous quatre sous sobre si hi falta tal ó qual rondalla! Es segur que n'hi faltarán, unes perque no les hauré afinades, altres perque á mon entendre no haurán treta romana, y altres perque no les hauré trobades posadores. Com jo he fet aquest APLECH, no comissionat de ningú, sino perque me passá per l'escudeller de ferlo, l'he fet axí com he volgut, y he posades les que m'han agradat; y les que no m'han agradat, no les he posades. Se enganaria de dalt á baix qualsevol que de la meua obra deduís que la literatura popular mallorquina es una escepció de les altres literatures populars, que sempre son miralls fidelíssims de la vida dels pobles en tots los seus aspectes nets y bruts, alts y baxos, ab tots los seus candors y heroismes, però també ab totes les seues crueses, atreviments, carnalitats y demés desgavells de que no s'allibera cap poble d'ensá que Adam y Eva nos feren la mala passada del paradís terrenal. Clar está que no se'n es alliberat el poble mallorquí, y que la nostra literatura popular reflecteix, poch sá poch llá, lo meteix que reflecteexen les altres. Però com jo, maldement sia fins al moll dels ossos partidari de la nostra tradició, y, per restaurarla, estiga promte á fer qualsevol sacrifici, trob que no més s'ha de restaurar lo bo dels temps passats, qu'era molt, però no les coses dolentes, perque ja no sabem ahont nos hem de girar ab tantes com en tenim d'avuy en día; com no he fet aquest APLECH ab cap fi tècnich ni científich, sino com un homenatge de filial afecte á la

nostra llengua benvolguda y á la nostra veneranda tradició, y l'he destinat al poble mallorquí y á la propaganda de la santa causa que du per lema *Deu y Patria*; y per consegüent ha de poder córrer en mans de tothom, y no ha d'esser sobam que fasse girar cap carro, ni escull ni engolidor que tir á fons cap barqueta; per tots aquests motius el present APLECH es axí com es. Per axò no hi he volgut incloure res que vengués á embrutarme el net, ni á desbaratar la voga; per axò no he volgut conrar tot el sementer que m'oferían les rondalles mallorquines, sino qu' he tirada una paret per que no caygués dins el meu tros la pastura que hi havia, com hi es dins totes les literatures populars, p'els qui *son afectats de vert*. No, no he volgut un pam de terra allà hont he vist que s'hi feya tal *pastura*; y no n'hi he volguda perque lo primer es lo primer, y no vull *afegir á n'es banyat*, ni bouetjar ab foch perque crema massa; y les raons sigan acabades.

Y vataquí quina es estada l'idea qu' he tenguda y el criteri ab que me som retgit per formar aquest APLECH DE RONDAYES MALLORQUINES. Valestaquí aquestes filles de la nostra Musa popular. O son nades d'ella y engronsades dins el seu bres, y han crescut demunt la seua falda, ó son nades á fora casa, però que, sorpresa de la seua vivor y galanía, les va encoberir de bona hora fins al punt de prendreles per filles.

Les pobretes anavan aperduades per assí y per allà; moltes havían perdudes totes ses colors, y era poqueta la carn que los quedava; n'hi havia que no podían sortir, perque ja no més duyen quatre pelle-

ringos; y altres que Deu sab el temps que no los havían dexat veure pinta, ni sabó, ni llexiu, ni aygua..... Jo los he donat tot lo que bonament he pogut, per que tornassen al estat y jerarquía que tenían abans. Prenint per basse lo que me contaren els qui les sabían, á forsa d'esment y paciència les he engirgolades axí com he cregut qu' havían de resultar més mallorquines, més consemblants á lo qu' havían d'esser tot just quant brollaren, fresques y etcisadores, del ingeni que les va concebre, y el poble, enamorantsen, les va rebre ab los brassos uberts, y foren ses xelestes companyes per espay de tants de sigles, y li feren fer tantes rialles, y oblidar tantes penes, y passar tantes estones divertides. Ab lo major esment he procurat reproduir la seua fesomia primitiva, brufada de candor, plena de gracia, energia y relleu; y les he enllestides y endiumenjades ab les robes més fines y precioses y ab les joyes de més valor qu' he trobades dins la caxa maternal de la nostra llengua; porque tot axò los pertoca y s'ho merexen, essent, com son, tan discretes, tan agudes, tan amatents, tan etxerevides, tan gentils, tan ben tallades.

Vataquí, donchs, com s'es congriat aquest APLECH; vataquí la feyna qu' he feta y la manera com l'he feta.

Aquí me tocaría posar punt final y cloure aquesta advertencia preliminar, que s'es feta massa llarga, si un dever de rigurosa justicia no m' obligás abans á donar les més espressives gracias á tots mos amichs y coneguts qu' han feta possible la meua obra, contantme, ó cercant qui me sabés contar, les

rondalles que present. Un altre dever, també de rigorosa justícia, m' obliga á fer constar lo molt que m' han ajudat y ilustrat en la selecció y triadella de les metexes mos amichs del cor, gloria y honor de les lletres patries, los Srs. R. Dr. D. Miquel Costa y Llobera, Pre, D. Tomás Forteza y D. Pere Orlandis y Despuig. Ells ab lo seu bon gust y fina crítica y ab una generositat y franquesa que may los agrahiré prou, m' han assistit una cosa de no dir en mitx d' una feyna, com aquella de triar y escullir, que demana tant de seny, bon ull y bon paladar.

Les deficiències, punts escapats, tares y buyts que hi haja en aquest sentit dins l' APLECH DE RONDALLES MALLORQUINES, que no les atribuesca ningú á falta de visió y de gust de tan bons amichs y literats, sino á curtedat del meu ingeni y á que no he tengut tranch abastament per aprofitarme de les seues observacions tan ben fundades.

Y ara girau fulla, si estau per sentir rondalles; y si no, tancau el llibre, y tan amichs com abans.

Ciutat de Mallorca, 27 d' Abril de 1896.

EN JUANET Y ES SET MISSATJES ⁽¹⁾

Axó era un rey que no mes tenia una fia. Era molt desxondida; y, quant va esser casadora, son pare va fer unes dictes qu' es joves que tenguessen ganes de casarse ab ella, se presentassen, y es qui li guanyaria á dir una mentida grossa, aquell s' hi casaria; y á tots es qui no li guanyassen, dos criats los acompanyarian ab una verga de bou ben llarga, y los pegarian fins que los arribassen.

N' hi anaren una mala fi; però tots acabavan per haver de córrer ses vergades, y es criats del Rey ja estavan cansats d' encalsar fadrins dantlos á testar sa verga de bou.

Sa fia del Rey donava set voltes á tots, y no hi havia que dir tornau.

---

(1) La me contaren á Manacor ma mare, una cosina meua, la madona Antonina Vallespir de Son Boga, y el sen Pere Gotze, un homonet vey que 'n sab moltes y m' en ha contades una bona partida.

S' en arribá á têmer un pollastrell d'una possessió de Manacor, qu' havia nom Juanet, un poch geperut y que caminava á la fotranca. Y ¿que fa ell? Pren un pa y una sobressada, se posa ses cames á n' es coll, y ja es partit cap á Ciutat per veure si ab una mentida grossa se feya gendre del Rey.

Camina caminarás, com va esser á *ses basses de Vilafranca*, (2) en troba un qui se travava.

—¡Alabat sia Deu!

—Pera sempre.

—¿Y ara que fas, si no es massa preguntar?

—Me trau.

—¿Y ahont treu cap travarte?

—Perque su aqui hi ha una llebre á n' es jas, y la vuy agafar; y, si no me travás, li guanyaria de massa á córrer.

—¿Y aquesta es vera?

—Ara mateix eu veurás.

Acaba de trãvarse; botant botant, s' acosta á n' es jas, y fa:

—¡Xo!

Se llebre s' alsa, y de d' allá, com la bala; però aquell travat pega un parey de llongos, y ja la tengué.

—El dimoni éts, s' esclama en Juanet. ¿Y que 't diuen á tu?

—En Corrim.

—¿Que 't vols llogar ab mí?

---

(2) Aquestas *basses* y els demés llochs que s' anomenen á continuació, se troban quant un ve de Manacor á Ciutat per el camín real.

—Si 'ns avenim des preu.

—¿Qu' has de guanyar?

—Cincuenta lliures y un vestit.

—Feta está sa barrine.

—Feta está ydò, y manau feynes.

—Anem cap á Ciutat, digué 'n Juanet, y seguien envant.

A sa costa de Son Comelles en troban un que estava tombat, ab una oreya á sa terra.

—¡Alabat sia Deu! li digueren.

—Pera sempre, va respondre.

—¿Y que fas, si no es massa preguntar?

—Escolt; ab una oreya sent lo que diuen fins y tot es condemnats del infern y ab s' altra els àngels del cel, que cantan *Santo Santo*....

—¿Y que 't diuen á tu? li demaná en Juanet.

—N' Escoltim.

—¿Que 't vols llogar ab mí?

—Si 'ns avenim des preu.

—¿Qu' has de guanyar?

—Cincuenta lliures y un vestit.

—Feta está sa barrina.

—Feta está ydò, y manau feynes.

—Anem cap á Ciutat, digué 'n Juanet; y seguien envant.

Quant foren en es plá de Montuiri, en troben un que feye una gaveta voltant sa torre d' un molí de vent.

—Alabat sia Deu, digueren.

—Pera sempre, va respondre.

—¿Y ara que feym, si no 's massa preguntar?

—Aquest molí té 's vents dolents, y li fas

aquesta gaveta per desllorigarlo y durlomên demunt aquell puig.

Y apuntá á n' es *Coll de sa grava*.

Ell ab quatre 'xadades va haver acabada sa gaveta; tira s' eyna, abraona sa torre des molí, li pega estreta, l' alsa 'n pes, y, *tris tras tris tras*, la s' en du demunt es puig qu' havia dit.

—¡El dimoni éts! s' esclamá en Juanet. ¿Y que 't diuen á tu?

—En Forcím, va respondre ell.

—¿Que 't vols llogar ab mí?

—Si 'ns avenim des preu.

—¿Y qu' has de guanyar?

—Cinquanta lliures y un vestit.

—Feta está sa barrina.

—Feta está ydò, y manau feynes.

—Anem cap á Ciutat, digué 'n Juanet, y seguien envant.

Quant foren devora Algayda, en troban un ab arch y un gratat de fletxes, y en tenia una á s' arch, apunta qui apunta.

—Alábat sia Deu, li digueren.

—Pera sempre.

—¿Y que fas, si no 's massa preguntar?

—Apunt á un mosquit, posat á un uyastrell demunt es puig de Randa.

—¿Y el ferirás?

—Me pareix que no picará ningú pus.

Ell li despara, pujan á n' es puig, s' en van á s' uyastrell, y trobaren es mosquit en terra, xapat p' es mitx y sa fletxa devora ab una mica de sanch á sa punta.

—¡El dimoni éts! s' exclamá 'n Juanet. ¿Y que 't diuen á tu?

—En Fletxim.

—¿Que 't voldrías llogar ab mí?

—Si 'ns avenim des preu.

—¿Y que vols guanyar?

—Cincuenta lliures y un vestit.

—Feta está sa barrina.

—Feta está ydò, y manau feynes.

—Anem cap á Ciutat, digué 'n Juanet, y seguien envant.

Quant foren *baix de costas*, devant s' *hostal des plá*, en troban un abordat á una paret d' esquena d' a ⁽³⁾ ben gruxada, que roegava ses pedres que feyen gens de regruix.

—¡Alabat sia Deu! li digueren.

—Pera sempre, va respondre.

—Y ¿qué fas, si no 's massa preguntar?

—M' esmol ses dents un poch.

—¿Y quin es s' ofici teu?

—Llavorar parets.

—¡Ay de bo!

—Ara mateix ho veureu, digué aquell homò; y se posa ab ses barres *rach-á-rach, rach-á-rach* á n' aquella paret, y al punt li va haver fet un forat que hi podian passar tres homos.

---

(3) Una paret que, en lloch d' esser plana demunt, acaba ab dues cares que fan carena, lo mateix d' una esquena d' ase. Per axò se diu *paret d' esquena d' a* ó *d' ase*. En el primer cas, se perd la sílaba *de-rre-ra*, lo mateix qu' en aquella altra espresió: *perdre s' a* (se) y *ses ma-granes*, equivalent á *perdre sa xaveta*.

—¡El dimoni éts! va dir en Juanet. Y ¿que 't diuen á tu?

—En Llavorim.

—¿Que 't voldrías llogar ab mi?

—Si 'ns avenim de preu.

—¿Que vols guanyar?

—Cincuenta lliures y un vestit.

—Feta está sa barrina.

—Feta está ydò, y manau feynes.

—Anem cap á Ciutat, digué 'n Juanet; y seguien envant.

Quant foren á n' es *torrent de Bárbara*, notaren que á l' endreta des camí venia ben ple, y á l' esquerra no duya gens d' aygo.

—¿Que será axò? s' esclamaren tots. Aquí hi ha cosa de lo *alto*.

Se posan á mirar per tot, á veure si afinarian es perque d' aquella cosa tan estranya; y afinaren devall es pont un homo agotzonat y boca badada que se bevia tota s' aygo que duya es torrent. Tots quedaren ab sos cabeys drets.

—¡Alabat sia Deu! digueren quant los va haver espasat s' esglay.

—Pera sempre, va respondre ell.

—¡El dimoni éts! s' esclamará 'n Juanet. ¿Y ahont te posas tota aquesta aygo?

—Jo la m' enviy, y no m' importa ahont s' en va.

—¿Y que 't diuen á tu?

—En Bevim.

—¿Que 't vols llogar ab mi?

—Si 'ns avenim des preu.

—¿Y que vols guanyar?

—Cinquanta lliures y nn vestit.

—Feta está sa barrina.

—Feta está ydò, y manau feynes.

Tot d' una qu' en Bevim no pará pus ab sa boca, conversant ab en Juanet, s' aygo des torrent va pendre sa fua cap á mar y al punt hi va esser.

Es missatge nou y els altres seguiren darrera l' amo, camí camí. Devóra la *Soledat* en trobaren un que bufava cap á n' es Molinar, mes encés qu' un pebre de cirereta, ab unes galtes mes inflades qu' unes xeremies, y ab uns pits tan estufats y un pantaix tan fort qu' eran lo mateix d' unes manxes d' un ferrer.

—¡Alabat sia Deu! li digueren.

—Pera sempre, va respondre.

—¿Y que fas, tant de bufar, si 's pot sobre?

—Fas moldre aquella partida de molins de vent. ¿Que no los veys? N' hi ha mes de cinquanta, tots afilarats.

Tot d' una que aquell homo s' aturá de bufar, es molins, un després s' altre, s' aturaren de moldre.

Figuravos quins uys devían badar, quant eu veren, en Juanet y els seus missatjes.

—Perque vegeu que som jo que los fas moldre, digué aquell, esperau un poch.

Y se torná inflár, y bufa qui bufa; y veren que tots els molins des Molinar tornaren á moldre tan depressa, que era lo mateix que si haguessen perduda sa nadia.

—¡El dimoni éts! digué en Juanet. ¿Y á tu que 't diuen?

—En Buffim.

—¿Que 't vols llogar ab mí?

—Si 'ns avenim des preu.

—¿Que vols guanyar?

—Cinquanta lliures y un vestit.

—Feta está sa barrina.

—Feta está ydò. y manau feynes.

—Anem cap á Ciutat, digué en Juanet. M' engana que á noltros vuyt ningú la mos fassa, que no la mos pach.

Arribaren á ses Euramades.

—Atlots, va dir en Juanet, un sach buyt no 's serva. Aturemmos á un hostel d' aquets, y pegerem una bocinada.

—Be parla l' amo, digueren tots, y posarem forqueta.

Una hostelera los enlestí dinar ab quatre grapedes, y pégaren tots lo que 's diu una panxada de voltor.

Capell alt, bras sonant y oreya fumant, entraren per sa porta de Sant Antoni, y la gent los feya amples, y no s' aturavan de mirarlosse.

—¿Ahont anau, valents joves? los demanavan.

—A veure si guanyarem á sa fia del Rey á dir una mentida grossa, responia en Juanet.

—No hi aneu, los deyen, que vos farán córrer ses vergadas. Axi los ne pren á tots es qui hi van.

—Sa por, de prop, no és res, si la volen veure. deya 'n Juanet, y no s' aturava may de passar envant.

Arriba á la fi á ca 'l Rey, y demana per parlar ab sa seua fia.

Ella surt, y se troba devant s' estampa d'en Juanet y en Corrim, en Forcim, en Fletxim, n' Escoltim, en Llavorim, en Bevim y en Bufim que l' enrevoltavan.

—¿Tots vuyt vos voleu provar ab mí? los demaná.

—No senyora, va dir en Juanet, no mes som jo: aquests son es meus missatjes.

Quant ella 'l se va haver mirat bé, y el va veure tan revescós y jeperut, encara que 's creya que 'l safalcaria com á n' els altres, li va fer mals averanys, y los dexa en banda.

En Juanet se presenta á n' el Rey, y li conta es desayre que li havia fet sa seua fia, y el Rey diu:

—Paraula de Rey no pot mentir. Ses dictes s' han fetes, ses dictes s' han de cumplir, surta des llevant, surta des ponent.

Reuneix tota la cort y fa venir sa seua fia.

—Hala, va dir, á veure qui guanya.

—Que comens ell, va dir la Princesa.

—Axò si que no 'u feré, diu en Juanet, rodetjat des set missatjes. ¡Un foraviler com jo, haver de parlar primer que Vostra Real Magestat! ¡Per cap vent del mon! No 'm toca.

—Aqueix homo té rahó, va dir tothom, y el Rey trobá lo mateix.

La Princesa no tengué mes remey que comensar, y greu ferm que li sabia.

—Al hort del meu pare, digué, hi ha una coltan grossa que dius el Gost á punt de mitx dia fa

tanta d'ombra, que hi sesten setcents moltons, y no 's senten ni 's veuen.

—¿Y no son sorts ni cegos? va dir una veu.

—Senten es trapitx d'una formiga y veuen es vent volar, va respondre ella.

—¡Si que 'u es grossa aquesta, va dir tothom. ¡Pobre geperut! ¡No 'l se 'n tornarà á n'es gep! ¡Apareyau ses vergues!

—A poch á poch, va dir en Juanet. No passeu s'arada devant es bous: dexaume dir primer, y llevò ja xerrareu.

—¡Amollali! digué el Rey, tot impacient.

Y en Juanet se destirá d'aquesta.

—Si al hort de Vostra Real Magestat hi ha una col tan grossa, vos fas á sebre que á ca nostra hi ha una caldera tan gran, que s'altre dia la várem haver d'estanyar, y varen haver d'esser setcents calderers, y cada un picava ab so seu martell, y per fort que picassen, no se sentian ni's veyen un ab altre.

El Rey, sa seua fia, tots el de la cort romengueren com á abitlats, sense sebre que dir devant aquella sortida d'en Juanet.

Sa fia del Rey, perque era un pebre aquell que li feya coure els uys de casta forta, arribá á obrir boca, demanant á mitja veu.

—¿Y per que es aquesta calderassa?

—Per cuynar aquella colassa, respongué tot xelest en Juanet.

Tothom va quedar de pedra.

Des cap d'una estona de totes ses boques sortí aquesta veu:

—No hi ha apellació, sa calderassa per forsa ha d'esser mes grossa que sa colassa.

Y el Rey que digué:

—Paraula de Rey no pot mentir, fleta meua: t' ha guanyat, y t' haurás de casar ab ell.

La pobreta va rompre en plors, y cuydava á fer uy de pensar no mes que havia de caure ab aquella faristea, corbo y geperut.

Se va haver de jeure des sentiment, y no li treyen altra paraula de sa boca sino que estava fet d' ella.

Son pare, apurat de tot, va resoldre posar tot els emperons que pogués, á n' es casament.

En Juanet y es set missatjes li donaren un afe-rratay; perque no hi havia qui lcs anás entorn. Maltractaven tots esqui los feyen un poch es perque, y es carrers y ses plasses los eren estrets per passar.

El Rey doña orde que los prengan.

Pero ningú s' hi atrevia, tanta por los manavan.

A la fi, un vespre, quant tots dormian, los agafan y los tancan dins s' olla d' un castell.

Des cap d' una estona que hi eran, los invest un brant d' aygo com es cos d' un homo.

Al punt s' aygo los arribá per sa cinta; y com mes anave, mes aygo venia.

—Bevím, diu en Juanet, fes lo que sabs fer.

En Bevím bada sa boca, pega unes quantes xuclades, y se va beure tota s' aygo que hi havia, y ab sa matexa seguida posa se boca baix des brant, y no 'n dexava caure una gota en terra.

Axi passaren tot un dia, sense que hi anàs ningú á veure que feyen, ni á darlos res.

—¿Y que mos hem de podrir aqui dins? digué á la fi en Juanet. Llavorim, fé lo que 'sabs fer.

En Llevorim s'aborda á sa paret ab ses barres; y clavada ve, clavada va; y vengan mitjants p' en terra y pols per llarch.

¿Que m' en direu? Ab una estoneta va haver fet un forat ben gros, y tots pogueren sortir peu pla.

Y en Juanet devant devant, y es set missatjes derrera derrera, cap á ca 'l Rey falta gent.

—Senyor Rey, digué 'n Juanet, tot d' una que 'l va veure. Pactes son pactes; he guanyat á sa seua fia, m' he de casar ab ella. Es meua y la vuy, cadascú que tenga lo qu' es seu.

—Homo, digué 'l Rey, tot apurat, no sies guixa. Ja s' arretglará tot. Demá en parlarem de prop.

El Rey, sa seua fia y es de la cort se posaren pensa qui pensa á veure com se desfarian d' aquells trunfos.

¡Vaja quina una que s' en pensaren! La Princesa era molt corredora; es dies que hi havia corregudes, solia sortir en es cos, y guanyava á n' els homos y tot. Casi totes ses joyes s' en duya ella.

—En Juanet, varen dir, corbo y geperut, ha de tenir mal córrer ferm. Lo millor es dirli, que aqui hi ha costum de que dos, per casarse, s' han de provar á córrer abans; y que, si s' homo no guanya á sa dona, no 's pot fer es casament.

Lo en demá matí el Rey crida 'n Juanet, y li diu:

—Mira; aquí hi ha una costum, que, en haver-se de casar dos, s'han de provar á córrer, y si ell no guanya, no 's pot fer es casament. Vos prova-reu ydò tu y sa meua fia.

—En voler, diu en Juanet,

—Ydò no res, digué 'l Rey. Partireu de ses Enramades, es cos será es camí de Manacor fins á sa font de Xorriego. Tu t' en durás una carabasseta, y l' has de tornar plena de s' aygo de sa font. Ella tornarà ab un brot d' eura. Si tu arribas primer, vos casau. Si no, t' en haurás d' estrenye 's cap.

S' en va tota la cort á ses Enramades. En Juanet hi compareix ab sos set missatjes. Se nombrá un batle de cos, es batle senya una retxa en terra, y hi fa posar es peu de devant á sa fia del Rey y á n' en Juanet.

—¿Estau? va dir.

—Estam, digueren tots dos.

—A la una, á les dues, á les tres, ¡sus! va dir es batle.

Y ells dos de d' allá, tant com ne podían treure.

Al punt los varen haver perduts de vista.

Vos assegur que tant un com s' altre s' en anavan tan atacats com podían; eu feyen de tot, un per casarse, s' altre per no haverse de casar.

Y heu de creure y pensar qu' en Juanet comensá á prendre ventatje y mes ventatje. Ell quant sa fia del Rey arribá á sa font de Xorriego y abastá á s' eura, en Juanet ja tenia sa carabasseta plena y ja tornava cap á Ciutat.

La dona, quant se va veure perduda, se posá á cridar:

—¡Juanet, Juanet, Juanet!

—¡Que tant de *juanetjar!* digué ell, girantse darrera.

—Escolta, digué ella. Tampoch no es cosa de qu' hájem de caure morts. Si tu me guanyas, mos casarem, y es mal será mort. Al cap y á la fi, tu éts un homo de be y desxondit, y me pareix qu' en mes males mans podria caure.

En Juanet li agradá tant aquell só, que se aturá.

—Acostet, homo, li digué ella. Are que ningú mos veu, reposem una mica. Dassa, t'esplugaré.

S' aubercoch hi consentí, per darli gust.

Li posá 's cap demunt sa falda, y ella espluga qui espluga, y al punt el tengué mes adormit qu' un tronch.

Á poch á poch li posa 's cap en terra, li pren sa carabasseta, y la hi buyda dins sa font.

Es set missatjes estavan allá á ses Enramades ben uys espolsats, per que no li fessen cap engallada.

N' Escoltim s' havia posat ab una oreya en terra, escolta qui escolta.

Cap petjada havia perduda á sa fia del Rey ni á n' en Juanet. Havia conegut quant arribavan á Xorrigo, quant en Juanet omplia sa carabasseta, y fins y tot es glech-glech que feu s' aygo, quant se fia del Rey la hi buydá.

—Atlots, digué á n' els altres. Aquí hi ha cosa. No es possible que l' amo nostro buyt sa cara-

basseta després de d'haverla omplida. Corrim, ves á veure qu'es axò.

En Corim al acte pega llongo, y cap á Xorrigo s' ha dit.

Tanta via va fer, que, quant hi va esser, sa fia del Rey no mes havia tengut temps de partir y pegar set ó vuyt passes. Despertá en Juanet, ompliren sa carabasseta, y cap á Ciutat tot dos, cametes me valgan.

Sa fia del Rey á un tros curt guanyava á molts, y s' havia figurat que á un tros llarch seria lo mateix. Lo que li sutceí fonch que, si de molt li havia guanyat en Juanet á s'anada, de mes li guanyá á sa venguda.

Quant ell arribava á ses Enramades, ella encara era devers la Soledat.

—Senyor Rey, digué l' homo, aqui no hi ha *spiritu tuo*: mos hem de casar, y s' ha acabat.

El Rey no sabia per ahont prendre

—Aqueix homo parla be, deya tothom. Lo qu' es seu, donauley.

El Rey, per llevarlose de devant, diu:

—Anem á n' es tresor, y t' en durás tots els doblers que vulgues.

—Tots es que s' en podrá dur aquest, digué, apuntant á n' en Forcim.

—Corrent, s' esclamá el Rey, figurantse que 'n Juanet ab aquell doblers se donaria per satisfet.

En Forcim agafá un llensol ben gruxat, en fa un sach, hi cus una partida de cordes per que fos mes fort; y ab en Juanet y es demés missatjes, cap á ca' l Rey.

El Rey los mena á n' es tresor, y los mostrá un caramull de dobles de vint que feya por.

—Me pareix que no les vos ne dureu totes, los digué; y cridá un criat per que mesurás.

En Forcím para 's sach; es criat sa posa á tirarhi senayes y senayes de dobles de vint.

Ell es caramull ja havia minvat la mitat, y es sach encara no era ple, y en Forcím que sempre deya:

—Venguen mes senayes.

—¿Però que no veus, deya el Rey, que no t' en ho podrás dur? Ses comes te farán figa.

—Dexau estar s' ansia per mí, deya en Forcím.

A la fi es sach arribá á esser ple. En Forcím el fermá ben fort, l' abraona, y el se carrega.

En Juanet y els altres missatjes, que ja estavan convenguts, tot ab u, pegan grapada á sa fia del Rey, l' asseuen demunt es sach, y la hi subjectan, y ja li han estret derrera en Forcím.

El Rey y tots els de la cort quedaren de pedra devant tal atreviment. Va durar una bona estona que no 's donavan conta de lo que los passava.

Quant el Rey torná en sí, se pegava ab so cap per ses parets. ses criades de sa seua fia s' arre-bassavan es cabeys, y feyen uns plors y uns crits que entravan dins es cervell. Alsaren ca 'l Rey, sortiren per plasses y carrers, y posaren tota la Ciutat en revolt.

El Rey crida totes ses tropes, feu armar tot-hom, y sorti á veure si agafaria aquells desen-freits que li havian presa sa fia.

Los destriaren devora *s' hostel des plá*.

Quant en Juanet va colombrá tanta gernació y tanta tropa que ja los era demunt, va dir:

—Atlots, estam perduts, si no feym de la guerra pota. Fletxim, treu sa teua habilitat, y tu, Forcím, fes lo mateix, posa es sach y sa fia del Rey en terra; y voltros, Bevím y Llavorím, téniuhi conte. Hala, Bufím, tu que feyes moldre es molins des Molinar, á veure si atures aquest delobí de gent.

Allá devora hi havia un gran pinar.

En Forcím s'arromanga; s'aborda á n'es pins, y grapada ve y grapada va, ab cada grapada en tirava un en terra.

Al punt n'hi va haver una estesa fora mida.

Arriban ses tropes, s'afican per dins aquells pins; es cavalls no podían donar passa, els soldats de peu quedavan com á sembrats. En Fletxim se posa á desperarlos fletxes, y no n'hi falla cap: ab cada una dexa un soldat estés. En Forcím agafa un pí per sa rama, y pega qui pega ab sa soca; y allá ahont feria, no mes quedava la pols. Sa tropa, axí com pogué, dexá es pinar; però comensá á pegarlos per sa cara un vent tan fort, que no los dexava avansar una passa; los prenia ses berretines, los aturava s'alé, los tomava d'esquena. Era en Bufím que bufava á les totes.

El Rey no tengué mes remey que tornarsen á Ciutat ab ses poques tropes que li quedavan.

En Forcím se torná carregar es sach de ses dobles de vint y sa fia del Rey; y ab en Juanet y es demás missatjes, hala qui hala cap á Manacor.

Quant hi arribaren, foren ses bones.

Tots volían sa fia del Rey, per que cada un deya que, si no fos estat per ell, haurian fets els ous en terra.

—Si jo no 'm bech s' aygo que mos queya dins s' olla des castell, deya en Bevim, tots mos seríam aufegats; y si no atur ses tropes, encara mos agafavan y en feyen una coca.

—Y si jo no llavor y forat sa paret des castell, deya en Llevorím, ¿com en sortíam? Tots mos seríem morts de fam.

—Y si jo, deya n' Escoltím, no me tem de quant sa fia del Rey buydava sa carabasseta, ¿com li hauría guanyat l' amo nostro?

—Y si jo, deya en Corrim, no hi vaig correns á despertar-lo, ¿de que hauría servit es teu escoltar?

—Y si jo, responía en Forcim, no hagués duyt es sach d' unces y sa fia del Rey; y no hagués feta aquella solada de pins y de soldats, ¿que sería estat de tots noltros?

—Y si jo, deya en Fletxím, no hagués tengut tan bon dret ab ses fletxes qu' he tirades, ¿com mos ne desfêyem de tanta tropa?

A la fi en Juanet va prendre la paraula.

—Atlots, va dir; tots vos heu tractats be; heu fet lo que vos pertocava; però teniu present que sou missatjes meus, y que vos tench llogats, no per que fesseu feyna per voltros, sino per mi. Mentres sieu missatjes meus, sa feyna que feys, es meua; y en havervos pagada sa soldada, estam cabals. Ara mateix la vos vuy pagar. Vos

havia de dar cinquanta lliures y un vestit: vos donaré cinquanta dobles de vint, y una dobla mes p' es vestit.

—L' amo parla be, y sa rahó li vessa per demunt es cap, digueren tots.

En Juanet los pagá axí com havia dit, y cascú va prendre p' es seu vent.

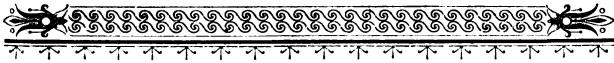
Sa fia del Rey va veure que no s' escaparia d' haverse de casar ab en Juanet; qu' ell era un homo de be y ben desxondit; y que, si era corbo y geperut de cos, no 'u era d' ánima; y acabá per donarli es sí.

Y se casaren.

El Rey com no tenia altra cosa mes qu' aquella fia, veent qu' ella hi havia allargat es coll y qu' estava ja tota alabada ab en Juanet, perqu' era s' homo mes desxondit, mes comportivol y mes considerat que se pogués trobar y llavò que no tenia mal dia may y feya riure per ses butxaques tot-hom; dexá tota sa betserria, li espássá tota sa malicia, feren ses paus; y visqueren molt d' anys plegats ab salut y alegría; y encara son vius, si no son morts.

Manacor, Janer de 1890.

UN FESTETJADOR ⁽¹⁾

Axò era una mare que tenia un fiy, bajoca de tot, qu' havia nom Pere.

Ja havia doblegats es trenta, y no era estat capás may d' escometre cap atlota.

Sa mare li arribá á dir.

—¡Haurias de veure si vas á festetjar qualque poch!

—¡Si jo no sé que tench de dir! va respondre ell.

—Mira, digué sa mare des cap d' un parey de dies, ses rahons sien acabades; á festetjar has d' anar, surta d' allá hont surta

—¿Y ahont voleu que vaja?

—¡Bon re-cotril! Ves á na Maria-Ayna des fil.

Na Maria-Ayna des fil era fia d' una que per temps era estada veynada seua.

---

(1) La "m contá ma mare.

—¿Y que li he de dir? demaná en Pere.

—¡Foy, que li has de dir! Tot d' una convé que digas ¿com va? ¿que li pegau á seure?

En Pere se 'n va á ca na Maria-Ayna un diumenge á 's cap vespre, y la trobá á n' es portal ab sa mare, que s' en anavan á l' iglesia,

—¿Com va? digué s' aubercoch. ¿Que li pegau á seure?

—¿No 'u veus tu, si seym ó si estam dretes? digué na Maria-Ayna, y li girá s' esquena, y partiren totes dues, rodaren clau, y s' en anaren cap á la iglesia. En Pere va quedar á 's mitx des carrer com es gat d' en Parecanyes, fins que á la fi s' en torná á ca-seua.

—¿Com es anat? li demaná sa mare.

—Malament, digué ell; y li contá es pas.

—Ydò en tornarhi, digué ella, has de dir: festetjem, festetjem.

—Ja 'u diré ydò, s' esclamá en Pere.

Des cap d' un parey de dies, s' en hi va; y justament na Maria-Ayna tengué son pare mort, y trobá sa casa plena de gent, plorant ó fent una cara ben trista.

Afina na Maria-Ayna asseguda á una cadira, que tenia es uys com á tomátigues de plorar.

S' hi costa y li diu:

—Festetjem, festetjem.

—¡Ah tros de bestia! se va esclamar tothom. ¡Ab so mort cos present, ab sa pena y trastorn d' aquesta casa, vens á cercar festetjaments! ¡Treyslo defora! ¡Treyslo defora!

Y le hi varen treure ab caxes destrempades.

L' homo s' en torna á ca-seua; y sa mare li demana:

—¿Com es anat?

—Malament, digué ell, y li contá es pas.

Sa mare, quant el sent, li diu:

—Ydò havías de dir: al cel lo vejem.

—Ja 'u sabré per un altre pich, va respondre ell.

Des cap d' una mesada hi torna.

Justament los trobá que feyen matanses, y comensavan á desxuyar es porch.

—Ave María Purísima, diu en Pere de demunt es portal.

—Concebuda sens mácula, li varen respondre.

L' homo se mira una mica es porch, y diu:

—Al cel lo vejem.

—¡Ès porch vols veure al cel, tros banch? s' esclama tota cremada sa mare de na María-Ayna. Si no 'n dus mes de fresques, t' en pots tornar per allá hont éts vengut.

En Pere no tengué mes remey que ferho axí.

—¿Com es anat? li demaná sa mare.

—Malament, va respondre ell; y contá es pas.

Sa mare li digué:

—¡Havías de dir: molts y grossos!

—Ja 'u sabré per un altre pich, va dir ell.

Des cap d' una mesada hi torna.

Justament trobá na María-Ayna que li curavan un bony que li era sortit á n' es clotell.

—Ave María Puríssima, digué, y entrá.

—Concebuda sens mácula, li contestaren.

—¡Molts y grossos! digué ell, mirantse la feta.

—¡Un totsol casi m' ha morta, s' esclamá ella, y tu demanarás que m' en venguen molts y grossos! ¡Bestia mes que bestia, sortim d' aquí dins, abans de mes rahons!

En Pere s' en va haver d' anar com un ca atupat, ab sa coua á 's mitx de ses cames.

—¿Com es anat? li demaná sa mare.

—Malament, digué ell; y contá es pas,

Sa mare, quant el sent, se va treure aquesta:

—Ydò havias de dir: que s' assech y no revesdesca.

—Ja 'u sabré per un altre pich, s' esclamá ell. Des cap d' una mesada hí torna.

Justament trobá na María-Ayna que sembrava un claveller.

—Que s' assech, y no revesdesca, digué en Pere, tot d' una que la veu.

—¿Que ja 'l tornam tenir á s' alicòrn, á dir bananades y á fer nosa? digué ella tota plena de malicia. ¡Arruix! ¡passa fora, ca pelut!

Y en Pere no tengué mes remey-que anarsen.

—¿Com es anat? li demaná sa mare, quant el va veure.

—Malament, digué ell; y li contá es pas.

Sa mare se destirá d' aquesta:

—Ydò havias de dir: bruy per defora y rel per de dins.

—Ja 'u sabré per un altre pich, s' esclamá ell. Des cap d' una mesada hi torna.

Justament trobá na María-Ayna que li treyen una espina de garanyoner que s' havia aficada

ben endins á un peu, y li feyan un mal que no era sufridor.

—Bruy per defora y rel per dedins, digué en Pere tot d'una que entrá, y va haver vista la feta.

Quant el sentiren, s'afuaren á ell; li varen dir ses mil llástimes, li feren ses galtes vermeyes de galtades, y l'acompanyaren fins devora ca-seua ab dues-vergues de bou.

De s'atupada va haver de jeure vuyt dies, y li espassaren de tot ses ganes de tornar á festetjar; y en veure casa de atletes, voltava.

Gat escaldat, d'aygo freda tem.

Manacor, Decembre de 1889.

S' HERMOSURA DEL MON ⁽¹⁾

Axò era un rey cristià y un 'senyor moro,
amichs corals ferm.
Un día s' en anaren á cassar.

Quant tornavan, á 's vespre, veuen una doneta
veya que filava, ab un llum penjat á n' es nas.

—¿Que li tir? digué el Rey.

—No li tireu, digné 's moro.

El Rey era d' un geni, que, en pensarla, l' ha-
via de fer, y no pogué estar pus; apuntá á sa
veya, li despara una fletxa, li toma mitx pam de
nas, y es llum va caure. y tots es copinyats li
soyá.

Aquella veyá era fada, y mes malaida que
foch, y tot d' una digué:

—Per fat y fat, que la mía mare m' ha coman-
nat y un punt mes, que lo qu' ara diré, que sia

---

(1) La 'm coatá una criada de ca-nostra, s'eriverina, n' Antonina
Cordera.

veritat: que 's qui m' ha tirada aquesta fletxa, no tenga conhort fins qu' haja trobada s' Hermosura del mon.

El Rey tot d' una se posá trist, y funest, y engronyat. Res hi havia que li das pler.

—Si no anam á cercar s' Hermosura del mon, está fet de mi, digué lo en demá á n' es senyor moro.

—Ara mateix, s' esclama aquest, y partiren tot d' una

Camina caminarás, sa nit los agafá devora un pinar,

Veren un pi molt gros, y resolgueren ajocarshi devall.

Por no tenir un denou, varen compondre que mitja nit per hom un vetlaria y s' altre dormiria.

Es moro vetlá primer, y sentí, quant el Rey ja dormía com un tió, un' áliga que demunt es pi feya unes riayes sa cosa mes fresca, y els aligatons que deyen.

—Ma mare, ¿que teniu?

—No 'u heu mester sebre,

—Digaumosho.

—Quí parlará ó motará, un tros de pedra mabre tornaré.

—No parlarem ni motarem.

—Idò reya perque aquí baix hi ha un rey cristiá, y un senyor moro, amich seu, que cercan s' Hermosura del mon.

—¿Que la trobarán?

—Jo no 'u sé.

—¿Y qui 'u sab?

—Una germana meua qu' está dins un altre pinar.

Es senyor moro les se posá be dins es cap á n' aquestes paraules. A mitja nit crida 'l Rey, fa sa seua dormida, y lo en demá, de matí partiren altra volta de d' allá.

Camina caminarás, sa nit los agafa baix d' unes muntanyes molt aspres, devora un pinar. Veren aprop un pí molt gros.

—¿Que mos hi ajocam? digué es senyor moro.

—Ajoquemmoshi, digué 'l Rey.

Y axí 'u varen fer.

Es moro s' oferí á vetlar fins á mitja nit, y el Rey s' en alegrá molt perque estava cansat y mort, y tenía una son que 'l roegava. S' ajegué, y al punt dormí mes arreu qu' un seuló.

Dins una estona es senyor moro senti unes riayes sa cosa mes fresca demunt aquell pí.

Era una aliga que les feya, y els aligatons que no s' turaven de dírlí:

—Ma mare, ¿que teniu tan de riure?

—No 'u heu mester sebre.

—Digaumosho.

—Quí parlará ó motará un tros de pedra ma-bre tornaré.

—No parlarem y ni motarem.

—Idò reya tant perque aquí baix hi ha un rey cristiá y un senyor moro amich seu, que cercan s' Hermosura del mon. Per trobarla, han de passar aquestes muntanyes; y menan un cavall per hom; y per passarles, no hi valen cavalls, sino unes bones cames.

—Y en haverles passades ¿que la trobaran?

—Jo no 'u sé.

—Y ¿quí 'u sab?

—Una germana meua qu' está dins un altre pinar.

També les se posá be dins es cap á n' aquestes paraules es senyor moro. A les dotse cridá 'l Rey, y va fer sa seua dormida fins á sortida de sol.

Se desxondí, y digué:

—A n' es meu entendre, s' Hermosura ha d' ésser derrera aquestes muntanyes.

—Però ¡y hauríam de dexar es cavalls!

—Los fermaren á un pí.

Los hí fermaren, y tot d' una partiren costa amunt. Aquesta es teua, aquesta meua, enfilant-se per penyals y timbes, aferrats per mates y carritxeres, arribaren á sa cucuya, y devallaren s' altre tombant.

Ja va ésser fosch com foren abaix, y tot era pinar.

Es moro afina un pí gros. y diu á n' el Rey.

—¿Que hi feym sa nit devall?

—Si fa.

—Vetlaré jo primer, ¿no es ver?

—Ja 'u has dit, s' esclamá 'l Rey, y *tutup* s' ajeu, y al punt va fer uns roncós que 'l sentían d' un quart lluny.

Es moro no 'n tenía tanta de son.

Esperava cosa d' aquell pí.

Dins una estona comensá á sentir riayes y mes riayes, fresques de tot.

Era un àliga que les feya, y els aligatons que no s'aturavan de dirli.

—Però, ma mare, ¿que teniu tant de riure?

—No es conte vostro.

—Digaumoshó.

—Qui parlará ó motará, un tros de pedra mare tornarà.

—No parlarem ni motarem.

—Idò reya tant porque aquí baix hi ha un rey cristiá y un senyor moro, amich seu, que cercan s' Hermosura del mon, que es dins aquell castell de s' entrellum.

—Y qui es s' Hermosura del mon.

—¡Ah fíys meus! Es una fadrineta de setze anys, sa cosa mes hermosa, garrida y agraciada que s'haja vista may. Es senyor de aquest castell es son pare y n'está tan gelós, que, per que no la hi prengan, la té tancada dins sa torre mes alta y mes forta. A n'aquesta torre hi entren per un portalet que se tanca ab una porta de ferro ab set forrayats; y no té mes qu' un parey de fines-tres amunt de tot y llavò sa terrada voltada d' un empit ben alt.

—¿No hi pot guaytar per demunt aquest empit s' Hermosura del mon?

—¡Qu' ha de poder guaytar, en no esser el cell!

—Idò ¿com l' han de trobar aquest rey cristiá y aquest senyor moro?

—Per trobarla no hi ha mes qu' un camí: fer un canti d' or; que el rey s' hi pos de dins, y es senyor moro, que 'l passetx per devora es castell,

cridant:—¡Qui 'm compra aquest canti d' or! ¡qui 'm compra aquest canti d' or! Si ella el sent, voldrà 's canti. Demanarà á son pare que le hi compr. Son pare le hi comprarà, per tenirla contenta, y le hi farà pujar. Ella, en esser tota sola, el destaparà, y hi afinarà 'l Rey. Si vol fogir ab ell, se podrán amollar nuant llensols ab llensols, y fermant un cap á una de ses puntes que té sa torre demunt de tot.

—Y que farà 'l Rey, si s' Herмосura del mon vol fogir ab ell.

—Fogirán, y se casarán.

—¿Que tendrán infants?

—Sí, una partida; però es primer.....

—¿Que farà 's primer?

—Tendrá una serpent dins es cap. Es cap comensarà á inflarse, y si no le hi tayan, sortirà sa serpent, y se menjará 'l Rey, la Reyna y tothom qui trobará.

Podeu fer contes quins uys devía badar es seyyor moro com sentía tot allò. Lo que mes l'apurava era haver de tornar un tros de pedra mabre, si parlava ni motava á ningú de totes aquelles coses.

A mitja nit crida 'l Rey, y ell va fer sa seua dormida.

Se despertá sol sortint, y diu:

—¿Voleu que trobem s' Herмосura del mon?

—Com mes prest, millor.

—Idò, juraume que no 'm demanareu es *per que* de res que vos diga, y la trobarem.

—T' ho jur.

—Idò mirau, anem á ca un argenter á comenar un canti d' or.

Hi anaren. Es senyor moro doná ses mides, va dir axí com havia d' estar.

S' argenter los ho va fer.

Quant tengueren es canti, s' en van cap á n' es castell. No n' eran gayre enfora, y el senyor moro diu á n' el Rey.

—S' Hermosura del mon es dins una torre d' aquest castell. Per entrarhi y durlavosne, vos heu de posar dins aquest canti, y dexaume fer á mi. Ses vostres feynes serán no badar boca ni mourevos per res, fins que vos trobeu dins aquella torre tot sol ab s' Hermosura del mon.

El Rey se posa dins es canti, es senyor moro el tapa, ben tapat; el se carrega, s' acosta á n' es castell, y ja es partit á voltarlo, crida qui crida:

—¡Qui 'm compra aquest canti de or! ¡hala qui 'l me compra!

S' Hermosura del mon sent aquesta veu una y altra vegada.

—¡Un canti de or! diu ella ¡O que deu esser de preciós! ¡O que m' agradaría!

Crida una criada y li diu:

—¡Ves á dir á mon pare que per amor de Deu me compr aquest canti d' or que passetjan!

Sa criada hi va; son pare, per no fer fellona aquella fia, seua tan volguda, el compra, y le hi fa pujar.

—¡Ó que 's de fexuch! deyen es criats quant le hi pujavan. ¡Quina alhaca mes bufarella!

Es canti estava tapat, ningu 's sospità de res. L' entraren dins sa cambra ahont era s' Hermosura del mon, y le hi dexaren.

Y ella se posá á mirarlose de prim conte.

¡O que le hi trobava de garrit y preciós!

No sabia que li passava. Y el se mirava, y el se tornava mirar, y se cuydava á treure 'ls uys.

Li afiná sa tapadora, que clovia de lo millor, y destapa.

Mira de dins, y hi troba..... el Rey cristiá.

Poreu fer contes quin retgiró s' en degué dur.

La pobreta quedá sensa polsos, y se va haver de seure.

El Rey pega bot, y ja va esser fora des canti.

—No tengues ansia de res, li digué ell. No tengues por. Jo no 't vuy fer res que 't desagrat. Te dich que no tengues por de res.

La dona veentlo tant admetent, tan compost y tan remirat, se va tranquilisar, y aviat es retgiró li va haver espasat.

El Rey com la veyá tan jove, tan etxerevida, tan gallarda, tota resplandent de gracia y d' hermosura, ¡sabeu que hi estava d' embabayat, contemplantla de cap á peus! Ell no pipelletjava ni alenava casi casi.

Tot dos llavò s' esplicaren, y resultá que, si content estava 'l Rey de haverla trobada dins sa torre, mes contenta estava ella d' haverlo trobat dins es canti.

Pensaren á veure com s' ho ferian per fogir, y digueren:

—Lo millor será nuar llensols ab llensols fins

que mos basten per arribar á baix de sa torre, y anit, quant tothom des castell dormirá, mos amollarem.

Arribá es vespre, se va fer mitja nit. Tothom ja dormia dins es castell.

El Rey y s' Hermosura del mon ja tenian es llensols nuats, miraren si arribavan en terra; n' hi varen haver d' afegir un parey mes; fermaren un cap á una des puntes mes gruxades que feya sa torre á lo mes amunt de tót; y peravall s' ha dit. A 's temps de dir tres parenostros ja foren á baix.

El senyor moro los hi esperava, y tots tres ho donaren á ses cames.

Lo en damá de matí, es sol alt, varen esser á s' altra banda d' aquelles muntanyes, trobaren es cavalls fermats, s' hi posaren demunt, y de d' allá cap á ca 'l Rey.

El Rey ja tenia alegría; ja havia trobada s' Hermosura del mon.

Arribaren, se varen casar, se feren unes noces de pinyol vermey, y unes festes may vistes.

Des cap d' un any y un dia la Reyna tengué un nin.

A 's primer diumenge que vengué, es senyor moro, que encara no s' era mogut de la Cort de ses noces ensá, digué á n' el Rey y á tots es demés:

—Anau á missa, y jo ja guardaré s' infant y sa mare.

S' en hi anaren. S' infant estava dins es bres, y

es senyor moro li notá que 's cap s' inflava, y que ja era partit á crivellarse.

Recordantse de ses peraules de s' áliga, so destira de s' espasa, y li taya es cap, que redolá p' en terra.

La Reyna el va veure de dins es llit, y podeu fer contes quin crit degué pegar, quin esglay degué prendre y quin plors degué fer.

Al punt el Rey torna de missa, y troba s' infant sense cap y coll, y la Reyna que no la podían retornar.

Es senyor moro confessá qu' era ell que havia tayat aquell cap, y el Rey digué:

—Qui mata, ha de morir.

Y condemná á mort es senyor moro.

El pujan á la forca, y d' allá dalt demaná una gracia, sa gracia de poder contar es com y es perque havia tayat es cap de s' infant.

El Rey la hi concedí, y comensá aquest cap de fil:

—A cercar s' Hermosura del mon mos n' anárem el Rey y jo. Romanguérem es primer vespre devall un pí, y mentres el Rey dormia, y jo vetlava, vaig sentir riure una áliga dalt es pí y que contava á n' es seus aligatons lo que noltros dos anávam á cercar.

Quant va haver dit això, es peus y ses cames li tornaren de pedra mabre.

El Rey s' en va tēmer, y diu.

—No contes pus.

Però ell no pogué aturarse, y continuá:

—Es segon vespre romanguérem devall un al-

tre pi, y, quant el Rey dormia y jo vetlava, vaig sentir riure un' altra áliga, y que contava á n' es seus aligatons que noltros, per trobar s' Hermosura del mon, hauriam de passar unes muntanyes que hi havia allá devora.

Quant va haver dit axò, li tornaren de pedra mabre ses cuxes y sa cinta.

—No contes pus, deya 'l Rey, veent allò.

—Que no cont pus, cridava tothom.

Però ell no podia aturarse, y continuá:

—Es tercer vespre romanguérem devall un' altre pi, y jo vetlava; vaig sentir un' altra áliga riure y que contava á n' es seus aligatons que s' Hermosura del mon estava tancada dins un castell; que, per trobarla, s' havia de fer un canti d' or, y el Rey s' hi havia de posar de dins; y que, si es senyor des castell comprava es canti per s' Hermosura, aquesta hi trobaria 'l Rey, y el Rey la s' en podria dur y casarse ab ella; y des cap d' un any tendrian un infant, y que es cap de s' infant s' inflaria, y si no le hi tayavan, sortiria una serpent, y se manjaria el Rey, la Reyna y tothom de le ciutat. Ab lo que aquella áliga va dir, trobàrem s' Hermosura del mon; el Rey s' hi casá, tengueren un infant. Tothom era missa, y jo 'l guardava, y vaig veure que 's seu capet s' inflava y anava á crivallarse. Per salvarvos sa vida á tots, vaig tayar aquest cap, y per axò m' han condemnat á mort.

Quant va esser aqui, no pogué dir res pus, ja tenia de pedra mabre es ventre y es pits, es braços, es coll y es cap.

No mes li quedava viva sa llengo, y de pedra torná també mateix tot d'una que va ver acabada sa darrera paraula.

Havia parlat y motat sobre lo que ses tres áligues havian dit demunt es pi á n' es seus ali-gatons, y per axò era tornat un tros de pedra mabre.

El Rey, la Reyna y tot es poble romperen en plors devant aquell cas tan aborronador, y no hi havia qui los pogués aconsortar.

Tot ab u se sent una veu que crida.

—¡Ah ydò! ¡Ja hi tornarán á tomar mitx pam de nas á una dona de be! ¡Mes s' en merexen!

Era una jaya ruada y mostatxada y ab sa pi-nya escapsada; era aquella veyá fada que 'l Rey li havia feta s' endemesa de desapararli á n' es nas.

La gent l' enrevoltá, sa posaren á preguntarla, li varen treure una partida de paraules que li hauria valgut mes no dir, van á contarho tot á n' el Rey, el Rey la fa comparexer, y li diu.

—Tu qu' has pres aqueix greix de veuremos plorar tots, fes qu' aquest malanat no sia pus un tros de pedra mabre. Si no 'u fas, te fermarán á ses coues de quatre cavalls y cadascú prendrá p' es seu vent, rossegant es tros que s' en duga de sa teua còrpora.

Quant sa jaya sentí allò, va perdre ses riayes de tot.

Se posa cabila qui cabila, y des cap d' una es-tona diu.

—Que fassen un caramull de llenya fins á ta-

par es tros de pedra mabre y que li pegan foch.
Al punt som aquí.

—¡Uey! digué el Rey. Tu no 't mourás d'aquí que 's meu amic no sia tornat de carn y os. Digués que vols y t' ho durán.

—Ydò, digué sa jaya, que vajan á ca-meua, qu' obrien sa caxa; hi ha una redoma, y que la duguen.

Mentres hi anavan, es caramull de llenya ja era alt ferm, y li pegaren foch.

Al punt va fer una flamada com un campanar.

Dugueren sa redoma á sa jaya.

De dins hi havia es tros de nas que 'l Rey li havia tomat, y se conservava fresch, com si fos tomat de l' hora.

Sa jaya damaná.

—¿Estan ablamats ja es tions?

Eu miraren y hi varen estar.

Y que fa ella? Tira sa redoma dins aquella foqueteria, y va fer un tro que tirá tothom d'esquena, y va rompre tots es vidres de la ciutat.

De sa gran calivera no mes quedá un munt de cendra; y es senyor moro, sa y bo, com si res fos estat, en sorti, y s' en aná á donar un abras á n' el Rey.

No 's pot dir s' alegria que tengué tothom, y se va armar un sarau de los cent mil diantres per celebrar aquella feta.

Y el Rey y s' Hermosura del mon volguerren doná á n' es senyor moro un premi ben gros per tant y tant com havia fet per ells y per tots es

seus vasalls. Consequiren que se convertís, el feren sa segona persona de tot es reynat, y el casaren ab una de ses atlotes mes avengudes, mes guapes, nobles y riques que se porían trobar; y tots plegats varen viure contents y alegres fins que se moriren. Y al cel mos végem tots plegats. Amen.

Torre Nova, Abril de 1895

SA FIA DES CARBONERET (1)

Axò era un carboner que tenia un fiy, una fia casada y dues fadrines.

Un día el Rey, cassant cassant, passá per devant sa barraca des carboner, y troba sa seua fia derrera, una fadrineta de setze anys, lo mes galanxona, qu' havia nom Catalineta.

El Rey, com la va veure, va romandre emba-dalit, y li digué.

—Alabat sia Deu:

—Pera sempre, senyor Rey.

—¿Quína la fas?

—*Cuyn demunt devall son.*

—*Demunt devall son!* s' esclamá 'l Rey, y re-pará una sarria que feya embelum.

—¿Que hi ha dins aquella sarria? demaná.

—*Xarrim baix,* digué na Catalineta.

---

(1) La 'm contá la matexa criada de ca-nostra, n' Antonina Cor-dera.

—*¡Xarrim baix!* s' esclama 'l Rey, sense que li ocorregués que poria esser alló; y va dir.

—¿Ahont es ton pare?

—*A treure gent de ca-seua.*

—¿Y ta mare?

—*A plorar es pler de l' any passat.*

—¿Y es teu germá?

—*A cassar. Dexa sa cassa qu' ha agafada, y du sa que no ha poguda agafar.*

El Rey quedá tot confús ab aquesta partida de coses que aquella pitxorina li havia enflocades.

—Dirás á ton pare que venga es vespre á veurem, li digué, y s' en aná.

Es vespre es carboner se presenta á ca 'l Rey.

—Bona nit tenga, senyor Rey. ¿Está bonet?

¿Que vol de mi?

—Bo estich, gracias á Deu, diu el Rey. He passat avuy per sa teua barraca, y tens una fia mes viva qu' una centella. Li he fetes un parey de preguntes, y m' ha respost d' una manera que m' ha dexat confús. M' ha dit que cuynava *demunt devall son*.

—Tenia rahó, diu es carboner. Eran ciurons, que, quant s' olla bull, pujan y devallan, y un cop son demunt y un cop devall.

—¿El diantre es aquesta atlota! diu el Rey. Y m' ha dit també que dins una sarria hi havia *xarrim baix*.

—Es ver: hi havia s' altre fia despuyada, porque totes dues no mes tenen un vestit; el duen un dia per hom; y sa qui no 'l du, está dins se sarria; y en venir ningú estern, *xerra baix*, porque no se temin d' ella.

—¡El diantre es aquesta atlota! diu el Rey. Y m' ha dit llavò que tu eres *à treure gent de casa*.

—Es ver, era *à treure rabassons*.

—¡Sí qu' endevinava ydò! Y llevò m' ha dit que sa mare era *à plorar es pler de l' any passat*.

—Y massa que hi era. Entany casàrem una fia, y despuysahir se mori la pobreta, al cel sia ella y tots los morts; y sa dona hi era, ja 'u veu, per donar cap. Y ella y noltros ploràvam y ploram es pler que l' any passat tenguéren des casament.

Y es carboneret va rompre en plors.

—No plores, digué 'l Rey. Deu ho ha fet, y ell sab que fa, y no pot errar. Una altra cosa m' ha dita aquella polisseta, y es sa que m' ha dexat mes confús. M' ha dit qu' es seu germá era *à cassar; y dexava sa cassa que havia agafada, y duya sa que no havia poguda agafar...* ¡A veure qui 'u entén *à n' axò!*

—Jo le hi diré: era *à esplugarse*: dexava morts es poys que agafava, y duya demunt el cos tots es qu' no havia poguts agafar.

—¡El diantre es aquesta atlota! digué el Rey tot admirat. Mira, si no la puch confondre, m' he de casar ab ella.

Y ¿que fa ell? Agafa tres ous, los trenca dins un plat, los rebat una bona estona, y diu *à n' es carboneret*.

—Jas; du aquests ous *à sa teua fia*. Que los pos, y tendrem aviram en casarmos.

—¡Pobre fieta meua! ¿com n' ha de sortir d'

aquesta? deya es carboneret quant s' en tornava á sa barraca.

Hi arriba, conta es pas á sa fia, y ella s' esclama.

—¿D' axò estau embarassat? Esperau, veureu.

Agafa unes quantes grapades de civada, la mol ben molta, y li diu:

—Jau aquesta farina. Duysla á n' el Rey. Que la sembr' y tendrem civada per dar á s' aviram en casarmos.

Es carboneret s' en hi va, va fer sa comanda de na Catalina, y el Rey va quedar sense paraula.

Després de pensarhi molt, pren un tros de roba, el fa bocins menuts menuts, com una unglá.

—Jas, li digué. Dulos á sa teua fia; que fassa es menuday per quant mos casem, y tenguem cap infant.

—¡Pobre fia meua! ¿com n' ha de sortir d' aquesta! deya es carboneret tot enfadat, quant s' en tornava á sa barraca.

Hi arriba, dona á na Catalineta sa comanda del Rey, y ella s' esclama:

—¿Axò es tot?

Agafa un parey d' ensinays, los esmenuca tot lo que pot, los dona á son pare, y li diu.

—Jau, duylos á n' el Rey, y que 'n fasse's bres per un si acas.

Ell ja es partit cap á ca 'l Rey, li dona sa comanda de na Catalina, y el Rey ¡que havia de sobre respondre! Se posa pensa qui pensa, per

veure com l'apuraria; y á la fi, pren un paner, y diu.

—Jas, du 'l á sa teua fia, y que l'umple de riayes.

—¡Pobre fia meua! ¡aquesta vagada no 'n surt! deya es carboneret, tornantsen á sa barraca. Y ab so cap dins es paner se posava á fer ¡ja ja ja! riu qui riu ab unes riayes lo mes forsadas; y ¡que havia d' omplir es paner! ¡Tant com es moix!

Tot d' una qu' arriba y na Catalineta el sent, li diu:

—¿D' axò estau embarassat? Anau á agafar tres dotsenes d' aucellons. Los posau dins aquest paner, tapau demunt ab un padás, vos n' anau á ca 'l Rey, esperau que estiga en taula; li entregau es paner de part meua, y que 'l destap.

Es carboneret eu va fer axí. Justament el Rey tenia una bona partida de convidats. Fa destapar es paner, surt aquell esbart d' aucellons, y uns se tiran per dalt ses gerretes de's' aygo y es garrafs de vi, altres voletetjant, feren plats y tasons; altres pegan per demunt es cap y ses espatles des convidats; altres los fregan ab ses ales front, galtes y oreyes, y hi hagué qualque nas afavorit que s' en va dur mes d' un quern de fitorades; y vengan esquitxos, y raigs, y roys, taques, y crits, y renou; y tothom no pogué estar que no esclafis de riure, y cuydaren á fer uy de riayes.

El Rey, apurat de tot, veent que sempre quedava devall, á forsa de sucra els ays, s' en va

treure una que se greya que havia de capturar sa carbonereta.

—No res, va dir á son pare. Digali que venga, ni vestida ni sensa vestir, ni p' es camí ni fora camí, ni cualcant ni á peu.

—¡Pobre fla meua! ¡Aquesta vegada no'n surts! Deya's carboneret, tot enfadat, tornantsen á sa barraca.

Quant hi va esser, y na Catalineta el sentí, li diu.

—¿D'axò estau embarassat? Anau á ses *Planes*, (2) menau un boch muntanyench, ben seuvatje.

Son pare hi va, compra es boch, y le hi mena. Ella se desmuda, s' embolica un flachs, se posa demunt s' *animal*; y ja es partida cap á ca'l Rey. Es boch, ja 'u crech, feya bots y escaravits, y tot eran fues y 'xecalines. Assetsuaxí servava camí, assetsuaxí no'n servava; la tomava; ella s' hi tornava posar demunt; y la tornava tomar, y ella s' hi tornava pósar.

De manera que n' hi anava vestida ni sensa vestir, ni p' es camí ni fora camí, ni cualcant ni á peu.

El Rey, com la va veure, digué:

—Paraula de Rey no pot mentir.

No t' he poguda confondre; mos hem de casar.

—Ell que 'u vésem, va dir ella.

—Aviat ho veurem, si Deu ho vol. Però va ab uns pactes.

—¿Quins pactes son aquests?

(2) Possessió de Sant Llorens *des cardessar*.

—Que no pots donar conseys á ningú. Si 'n donas cap, t' en haurás de tornar á sa barraca de ton pare.

—¿Y no m' en he de poder dur res?

—Vaja, per que no 't pugues quixar, t' en podrás dur una joia.

—¿Una no mes? ¿grossa ó petita?

—No res; sa que tu voldrás, y no 'n parlem pus.

Ella hi pensá una estoneta, y s' esclama:

—Feta está sa barrina.

Se casaren; el Rey tirá sa casa per sa finestre; hi hagué un ast y olla de lo mes alt de punt, y es sarau que 's va fer no 'u poden dir persones nades.

Des cap de una mesada, aná á romandre á ca 'l Rey un mahônês ab una ego.

—¿Ahont pos aquesta bisticta? digué.

—Dins s' estable, li varen respondre.

—Hi guayta, y hi veu un cavall.

—¿Que l' he de posar devora es cavall?

—Pòsaula hi, li varen dir.

Y la hi posá.

Lo en demá matí s' ego va haver feta una pollina.

El Rey la volía, perque deya que, essent nada dins s' estable ahont no hi havia altre bístia seua mes qu'es cavall, per forsa l'havia d'haver feta es cavall.

—Però ¡si hi havia s' ego des mahonês! li deyan.

—No m' empatx de raons, deya ell. No m' heu de dir voltros ahont es el Carme y el Sant Espe-

rit. Jo no tenia altre bístia dins s' estable; ¿es nada una pollina? Ydò es des cavall.

Es criats, com el veren tan encabotat, el dexaren anar.

Es mahonès aná també ben alerta á ferli cuantre.

La Reyna ho va sebre, y li mostra una bassa seca que hi havia allá aprop, y li diu:

—Anauhi ab una canyeta y una ginya, y feys com que pescar. El Rey, en anarsen á sa cassada, en passarà, y vos dirá: ¿Qué feys? Y heu de dir: Pesch. ¿Que pescau? dirá ell. Sardines, heu de dir vos. ¿Quin possible es, dirá ell, sens aygo á sa bassa pescarhi sardines? Y vos heu de dir: Tant possible es, sense haverhi aygo, agafarhi sardines, com qu' un cavall fassa pollines.

Es mahonès seguí es consej de la Reyna.

Passá el Rey per devora sa bassa, el veu ab sa canyeta y sa ginya lo mateix d' un pescador qu' espera una gran pexetada, y li diu:

—¿Y ara que fas?

—Pesch.

—¿Que pescas?

—Sardines.

—¡De tros de banch! ¡No hi ha una gota d' aygo dins sa bassa, y hi vols agafar sardines! ¿quin possible es que n' agafes cap?

—Tant possible es, digué es mahonès, sensa haverhi aygo agafarhi sardines, com qu' un cavall fassa pollines.

El Rey va quedá tayat devant aquesta sortida; y per desferse d' aquells trumfos, digué:

—Anau á ca-meua, y menauvosne s'ego y sa pollina, y espitxauvos mes que de pressa cap á ca-vostra.

Es mahonés ho va fer axí, y el Rey pensá entre sí mateix:

—Ja es la Reyna que li ha aconséyat que 'm fes aquesta.

Gira en redó cap á ca-seua, y li diu:

—Ets tu. Ningú pot ésser mes que tu.

—¿Y ara?

—Suara. Has donat un consej á n' es mahonés: no 'u pots negar.

—Le hi he donat per que tu no fesses s' injustícia de prendre-li sa pollina.

—No m' empatx de raons. L' has donat, y no 'l podías donar. ¿Sabs quins son es pactes que 't vaig posar quant mos casárem?

—Sí.

—Idò, t' en pots anar en voler.

—¿Que no podem dinar abans?

—No res ydò; dinarem, y llavò t' en anirás.

Dinaren, y sa traydora li doná dormissons.

Quant el tengué ben adormit, fa enganxar es cotxo, le hi posa dedins, y dona orde de partir cap á sa barraca de son pare.

Al punt hi foren; y feu posar el Rey demunt es caramull de sa carbonissa.

Ses taranyines de sa canyissada li pegavan per sa cara.

El Rey se despert, y quant se va veure allá devall, se creya somiar.

—¿Ahont me trob? digué. ¿Que somiy ó estich despert?

—No somías no, digué na Catalineta. Ets á ca-mon pare. Es pactes eran que, si m' en havia d'anar de tu, m' en podría dur sa joya que volgués. Y be he mirat, cap joya he vista dins ca-teua com tu; cap n' he vista que m' agradás tant. Per axò t'en he duyt.

Quant el Rey la sentí, digué.

—Lo qu' es estat, siga estat: tornemmosne á ca-meua, y dona tots es conseys que vuyes, mentres sian bons.

Ho feren axí, y visqueren ab molta pau y concordia una mala fi d'anys; y encara son vius, si no son morts.

Santa Sirga, Setembre de 1889.

EN MARTÍ TACÓ (1)

Axò era un taconer que fogia de fam y de feyna, y s' estimava mes quatre festes seguides qu' un día fener.

Havía nom Martí. Una vegada taconava defora, en es sol, y repará un bolich de mosques aficades á un capoll de figa seca que havia tirat.

Ab sa forma los encivella manciula, y va veure que n' havia mortes quatre y baldades vuyt.

—¿Axi va axò? diu ell. ¿Es el dir que ab un cop n' he morts quatre y baldats vuyt? No vuy jo fer pus feyna. A n' el Rey vuy anar á contarho.

Va vendre ses formes, sa sola, tots els ormetjos de l' ofici; se compra un vestit nou, y tot mudat ja va esser partit cap á ca 'l Rey.

Hi arriba, s' hi presenta, y li diu.

---

(1) La me contá en Toni Garrit, de San Llorens des cardessar, que fa de parededor. En sab moltes y les conta de lo mes be.

—Senyor Rey, vametaquí. Vench á ferli á sebre que som un homo que m' anomèn *don Martin Tacón*, que ab un *golpe* en mat *cuatro* y en balt *ocho*.

—¿Aquesta m' es vera?

—Passa de vera.

—Idò á tu t' havia mester.

—Estich á son mehar.

El Rey lo endemá dematí el crida, el fa berenar, y li diu.

—Hi ha un animalot com tres bous, que d' en tant en tant s' en entra dins la Ciutat, y no 's pot dir sa destrossa que 'm fa. No sé 's conte de gent que 'm mata cad' any. Tot es meu poder no ha bastat per llevarlo des mitx; y, des que som rey, m' hi pech. Tu ydò que éts tan valent, quedas encarregat de matarlo; ab so ben entès que, si á 's vespre no l' has mort, te matarem á tu. Pren sa forsa que vulgues, y ja pots esser partit.

Vos assegur qu' en Tacó no 'n tenia cap de riaya; però no s' atreví á recapitolar, per por de sa por.

Després de pensarhi be, s' esclamá:

—Morir per morir, m' estim mes provarme ab s' animal, y será lo que Deu voldrá.

Pren coranta soldats, y diu:

—En devant ses atxes, allá hont caplleva s' animalot tenim ses feynes.

—Hala ydò, digueren es soldats, y partiren.

P' es camí li contaren ses proeses de s' animal, que ab cada brúfol tomava un homo d' esquena; y, en estar cansat d' engolirse gent,

com tenia una banyota de dues brasses en mitx des front, s'en hi duya ponxits nou ó deu, per et-zibarlosse, en revenirli sa talent.

En Tacó no hi veyá de cap bolla des retgiró que duya.

Quant varen haver caminat un bon tros, entraren dins un pinar molt gran, que feya un pujol lluny.

—*Don Martin*, veys aquell pujol?

—Si-fa.

—Ydò allà es s' animal.

Cop en sech senten uns bramuls la mes forts y esglayadors.

—¡Es ell! ¡es ell! cridaren es soldats, y giraren en cova; y tots, cametes me valgan.

Don Martin fogia ab ells tot d'una. Llavò se se returá, y diu:

—Però ¡bestia de mí! ¿ahont m'en vaig? ¿A ca 'l Rey per que 'm maten? Ja val mes esperar s' animal, y será lo que Deu voldrá.

S' animal havia sentida s' olor; duya rusca ferm, y havia arrancat á córrer cap á n'en Tacó. S'en venia ben acanalat, ab set pams de boca uberta, y ab cada estravada, si feria un pi, el rompia en sech.

Don Martin, quant el se va veure demunt, prová de fogir; però com mes anava, mes li repreñia s' animal. L' homo, perdut de tot, se posa derrera sa soca d'un pi. S' animal ab sa fua que duya, no 's pogué returar. Ab sa banyota pega á n'aquella soca, y la s' hi aficá un forch y mitx, y va romandre enrocat.

Don Martin se treu un guinevet, y guinevetades á s' animal p' es pits y per sa panxa. Al punt el va tenir mort; llavò li va rompre sa banyota ab una pedra.

Es soldats s' eran aturats demunt un turó, y se creyen qu' es taconer ja era roegat y mitx pait.

Assetsuaxí senten crís y crits. Tot d' una no sabian qui era. Des cap d' un poch, un diu.

—Que 'm tiran de una passa, si axò no es *Don Martin* que mos crida.

Ell eu va esser.

Era partit correns, cridantlos com un desesperat.

—Veniu, veureu, deya ell; veniu, quel' he mort. Veniu, y el veureu.

—¡Axò no pot esser! deyan es soldats; ¡no pot esser, *Don Martin!*

Tornaren arrera y anaren ab ell en es lloch de la feta, y trobaren s' animalot ab sa banyota rompuda, y tot guinevetetjat, dins una bassa de sanch.

—¡Pero, *Don Martin!* s' esclamavan es soldats. ¿Y com dimoni l' heu mort?

—L' he agafat per se banyota, y bones guinevetades.

—¿Y com dianxa teniu tant de pit y tant de braó?

—Si voltros no 'm conexeu! ¡Si som un homo què ab un *golpe* en mat *quatro* y en balt *ocho*.

Tayaren es caparrot á s' animal, per que 'l Rey el ves.

Don Martin el volgué dur, y el duya p' es tros de banyota qu' havia quedat.

El Rey, quant el va veure, quedá ab sos cabeys drets.

Sa noticia s'escampá per tota la ciutat, tothom botava d'elegria, tots volian veure *Don Martin*, y el passetjaren en triunfo per plasses y per carrers.

Y tothom que li deya.

—¡Però, *Don Martin*! ¿y sou vos que l'heu mort?

—¡Veam ydò si sereu voltros, cuques molles! ¡Ell no 'm conexeu no! ¡Si jo som un homo que ab un *golpe* en mat quatre y en balt *ochó*!

El Rey el carregá de dobles de vint.

Tant gros era es viatge, que li vengué ben just arribar á ca-seua.

Se posá á fer vida de senyor, y feya raig y roy per allá hont passava.

—¡Es doblers! (deya ell, quant qualcú li aconsayava que no gastás tant). Ell los feren redons á posta, per que redolin.

Y no feya mes que anar de festes y bauxes.

Axi passá un parey d'anys.

Y heu de creure y pensar que á sa ciutat ahont el Rey estava, hi va comparêxer un altre animalot, mes farest que aquell primer, y que tenia set caps. Es seu amagatay era un barranch molt fondo; y, en tenir talent, sortia, y s'en anava allá hont veyia que havia de fer mes matx, y tot ho arragussava: homos, dones, atlots, bestiar. No dexava res per vert. Quantre ell no hi valian armes, ni tropes, ni forses humanes.

Tota la ciutat era un dol.

El Rey, apurat de tot, fa fer unes dictes qu' es qui matás aquell drach, se casaria ab sa seua fia.

Es drach feya tanta faredat á tothom, que ningú tengué pit per sortir á combatre ab ell.

Cap n' hi hagué que no s' afluxás de sa fia del Rey.

El Rey, veent que ningu 's presentava, y de cada día es drach feya mes destrossa, s' esclama.

—No hi ha mes remey qu' enviar á demanar *Don Martin Tacón*. Ell que 's tant valent, ell que matá s' altre, que mat aquest.

Dit y fet, envia un parey de criats á cercarlo.

—Partiu ara mateix, digué, y no torneu que no 'l meneu.

Es criats partiren, y cerca qui cerca *Don Martin Tacón*. A la fi l' arribaren á trobar.

—*Don Martin*, li digueren; el Rey vos envia á demanar.

—¿Que dimoni, vol? diu ell.

—Anem ab noltros, y ho sabreu de sa seua boca.

Hi va; y el Rey, que l' esperava ab prou devoció, li digué:

—Si no te dich per que t' he enviat á demanar, no 'u sabrás.

Y li contá des drach, sa molta de gent que matava, tot lo qu' havian provat per llevarlo des mitx, ses dictes que s' havian fetes, que ningú s' era presentat; y acabá per dirli.

—T' he enviat á demanar per que tu qu' ét's tan acorat, tu que matares s' altre, mates aquest. Si 'l matas, te casas ab sa meua fia; si no 'l ma-

tas á ell, ell ja se cuydará de matarte á tu. Pren ydó es soldats que vulgues, y parteix ara mateix.

En Tacó, quant senti aquestes comandacions, podeu pensar, romangué sense polsos. Llevó va rompre en flastomfes, y se posa á dir:

—¡Oh! ¡Mal no haguessen trobat es camí es criats que vengueren á cercarme! Mal no l' hagués trobat jo, quant vaig venir s' altre vegada. Y ¿qui m' ha fet á mi matador d' animals ferosos? ¡Que vaig matar s' altre! ¿Y com no l' havia de matar, si va quedar ab sa banyota aficada dins sa soca des pí? Y si no té sa desgracia d' aficar-leshí, ¿que n' hauria fet de sa meua còrpora? Lo que 'n farà aquest drach. No, y diuen que té set caps per falta d' un.

Y l' homo va prendre aquest cap de fil, y no hi va haver flectomia que no se tirás, fins que á la fi s' esclamá:

—Es conversar es per demés. No han d' esser ses paraules, sino ses obres que m' han de treure de dins es fanch. Qui té es ball, balla, y foris. Mal camí passarlo prest, y lo que s' ha d' empenyorar, que se venga.

L' homo pren coranta soldats.

—¡Hala cap á n' es drach! digué, y es soldats de males retranques ferm partiren ab ell.

Quant foren un quartet lluny des barranch ahont solia capllevar es drach, es soldats digueren:

—*Don Martín*; vatallá es barranch. Seguiu camí camí, y no vos podeu perdre. Aveure si tornau gendre del Rey.

—A poch á poch. Ell m' heu d'acompanyar.

—No ser  ver. Ja hem fet prou y massa de mostrarvos es barranch,

—En que 'l dimoni 'n pas, m'acompanyareu.

Mentres estavan ab aquestes, sentiren uns bramuls lo mes esquerdats y axordadors per sa part des barranch.

—¡Es drach! ¡es drach! cridaren es soldats, y giraren en coua, y fogiren carrera uberta, tant com en porian treure.

En Tacó, sense sebre que 's feya fogia també. Llav  se retur , y digué:

—¡Pero bestia de mà! que he de fer de fugir? Si fuig des foch, m' he de tirar dins ses brases. Mes en meresch; no m' ho hagué cercat. Y sobre tot, d'homos *covardos* no s' en canten *romansos*. Cap   n' es drach s' ha dit, y ser  lo que Deu voldr .

Encara no havia acabades aquestes paraules quant li resplandiren dins es cap un parey de bramuls mes ferts y mes aborronadors que 's primers.

Era que es drach l'havia aglapit de dins es barranch, y s' en venia com la bala. Treya foch p' es quixals, y pegaba uns br fols que feyan arrissar es cabeys.

En Tacó 'u doná   ses cames; y vos assegure que, si no los remanava mes aviat   n' es galindons, era perque no poria pus; però es drach li reprenia cada vegada mes.

L'homo, perdut de tot, afina un grandiós forn de cals, buyt y ubert, y se pos    voltarlo, y

volta qui volta. Es drach deslata li arribava á sa roba y per ses anques, però no 'l podia aturar porque Tacó feye s'espés tot quant sabia. Enrabiat de tot es drach, per trencarli el devant y sortirne d' una vagada, pega fua y llongo tot dret. No pogué arribar á s' altra vorera, y cau dins es fondal.

En Tacó tot d' una ja 's partit á tirarli pedres y pedres y mes pedres; es drach s' anfilava per sa paret, però era tan closa, que no podia aferrar; y, si aferrava qualque mica, tornava á caure, porque en Tacó no parava de ferli ploure una calabruxada de pedres demunt. Tantes n' hi tirá, quel'arribá á estormeir, y li va esclafar totquants de caps tenia.

Parteix correns á veure si agafaria es coranta soldats, per donarlos se bona nova.

Los va veure que fogian, y se posa á cridarlos com un desesperat.

Es soldats el sentiren, s' aturaren, y l' esperaren, dient.

—¡El dimoni es *Don Martin!* ¡Ell es ell que s' en ve! ¡Ja l' haurá mort! ¡ja 'u veureu!

Quant *Don Martin* arribá y los ho digué, no s' ho porian creure.

Per treurese es gat des sach, s' en anaren á n' es forn de cals, y veren es drach estês y fet una coca.

Quedaren en sos cabeys drets.

En Tacó ja tornava esser tan fanfarró com sempre, y prou se guardá de dir que 's drach hagués caygut de desgracia dins es forn de cals.

—Però, ¿que dimoni heu fet? deyen es soldats.

—¿Qu' he fet? ¡L' he mort!

—Però ¿com ho heu fet?

—Ell m' ha envestit, y jo m' he posat á tirarli pedres, y n' hi he tirades fins qu' ha hagut axam-plats es potons.

—¡El dimoni sou!

—Si voltros no 'm conexeu. ¡Si jo som un homo que ab un *golpe* en mat *cuatro* y en balt *ochó!*

Tayaren es set caps á n' es drach, los enfilaren á una corda, y en Tacó volgué presentarse carregat ab s'enfilay á n' el Rey; y s'hi presentá.

El Rey no s' en poria avenir, No s' en poria avenir ningú. Al punt la ciutat estigué alta, y tothom volia veure *Don Martin*, y no hi havia boca que no cridás *viva Don Martin!*, y el passetjaren en triunfo per totes ses plases y carrers.

—¿Y vos sou qu' heu mort es drach? li deyen.

—¡Ydò, veyès qui se á si no som jo! deya ell. Y ¡si no 'm conexeu! ¿Sabeu que sou voltros, tots plegats, per molt que vos arromangueu? ¡Quatre quigolles! ¡quatre paparrers! ¡quatre gelines orbes! ¿Sabeu que 'm parexeu? Formigues. Si vos posava ses mans demunt, no vos veurían pus. ¿Y que no m' heu mirat be? ¿Aquí hi ha pit qui no recula! ¡Si jo ab un *golpe* en mat *cuatro* y en balt *ochó!* Y si no, ¡que 'n vengan d' animals ab banyotes á's mitx des front! ¡que 'n vengan de drachs ab set caps, veam si á's temps de dir un pare nostro no serán tots benes!

Y la gent que com el sentían parlar tan granat, no hi posavan cap dupte de qu' era mes ca-

pás de ferho que dirho, y no s'aturavan de cridar
¡¡viva Don Martín!!! ¡¡¡vivaaa!!!

El Rey li digué:

—Paraula de Rey no pot mentir. Has mort es
 drach. T' has de casar ab sa meua fia.

—¡Ell que 'u véssem! va dir en Tacó.

Lo endemá se casaren, se feren unes grans
 noces y sarau per llarch; y tothom: *Don Martín*
 per aquí, y *Don Martín* per allá, y *Don Martín*
 per alládessá, y tot era *Don Martín*.

El Rey y sa seua fia no eran res devora ell.

Però *Don Martín* era un homo tan estrambò-
 tich, que fumava ab pipa, y treya foch ab una
 pedra foguera y esca; y dins es llit li pegava
 per fumar, y tot anava esca, y soyava es llan-
 sols, ses coxineres, y ho soyava tot.

Sa fia del Rey estava ben apurada, y no hi
 havia que dirli res, perque sempre sortia ab
 aquestes:

—¿Y ahont me veniu? ¡Y si jo som un homo
 que ab un *golpe* en mat *cuatro* y en balt *ocho*!

Sa fia del Rey aguantá un parey de mesos, fins
 que no pogué pus, y 'u contá á son pare que no
 hi havia qui hi habitás ab *Don Martín*.

—No res, va dir el Rey, després de pensarhi
 una estoneta; el matarem. Anit mateix faré posar
 quatre soldats devall es llit, y quant roncará,
 sortirán, y l'enllestirán.

El Rey passá aquesta orde á quatre soldats.

Don Martín aquell dia se passetjava mes inflat
 qu' un lleu ab ceba, y vos assegur que 'n duya de
 vent á sa flauta. Una doneta veyá s' hi acosta.

—*¡Don Martín, escoltau! escoltau, Don Martín! Don Martín tant sols no s'hi girà.*

Des cap d'una estona sa veyeta que li anava soguèu soguèu, li torna dir.

—*¡Don Martín, escoltau per amor de Deu! ¡No hi som per mi! ¡hi som per vos, Don Martín!*

—*¡Que tant de martinetjar! diu ell. Si no 'm das conte á Deu, ab una cossa vos esbudellava. ¿No sabeu que jo som un homo que ab un golpe en mat cuatro y en balt ocho?*

Aquella doneta callà, pren per un altre carrer, y fa de toparlo, y se posa á dirli.

—*¡Don Martín, jo hi som p' es vostro be! No 'us enfadeu; escoltaume, per amor de Deu. Vos ne penedireu, si no m' escoltau; y mirau quina hora vos ho dich, Don Martín.*

—*¡Veam que llamp voldrà aquest dimoni de dona! s' esclamá ell, y s' atura.*

Aquella doneta li diu.

—Anit vos han de matar en estar dormit. Eu sé des quatre soldats que d' orde del Rey s' han de posar devall es vostro llit, y en sentirvos roncar, vos han de fer botir es cap de demunt es coll.

Don Martín va pendre sa seua, y es vespre, en lloch d' ajeurese, s' asseu demunt es llit, y fuma qui fuma, y bones pipades; y venga esca y mes esca.

—*¿Y ara no t' ajeurás? deya sa dona.*

—*¡Sabs que 'u tench de poca de jaguera!*

—*Ydò fes de tenirne, que ja es ben pora.*

—*¡Ell es prest ferm! ¡Y si jo som un homo que ab un golpe en mat cuatro y en balt ocho!*

—Ja 'u saben, contestava ella ben enfadada.

Y ell xucla qui xucla, y venga esca y mes esca, y crits y renou.

—Però ¿y no veus que no dexes dormir una criatura? deya sa fia del Rey.

—¡Y sí jo m' anomên *Don Martin!*

—¿*Don Martin?* ¡Don carabassench!

—¿Que dius que farás? ¡Ab *un golpe* en mat *cuatro* y en balt *ocho*, y alerta mosques!

Y no 'l treyen d' aqui, y com mes anava, mes estabeig movia.

Des cap de un parey d' hores diu.

—Aqui dins hi ha qualcú. Jo sent alens.

—Deus sentir es teus y es meus, digué sa dona.

—Sent es teus y es meus y es d' altri.

—¡Som noltros dos totsols, loco! ¡Es que somias!

—Te dich que aqui dins hi ha qualcú. Y ara no sents aquets alens?

Aqui un soldat digué á n' els altres.

—No aleneu tan fort que mos sent.'

Y alenaren tot lo mes petit que saberen, per que no los sentissen poch ni gens.

Don Martin torná á sucuar els ays sobre que sentia alens, y sa fia del Rey que le hi negava.

A 's cap derrer ell diu:

—Encén es llum, y mirarem devall es llit.

—Jo uo 'm moch, digué ella.

—Ja 'm mouré jo, diu ell.

Volta cama, encén es llum, alsa sa devantera, y me troba aquells quatre malanats, que tremolavan com una fuya de poll.

—¡Recent mil llamps! digué ell. ¿Y que feym aquí devall, no-ninguns, mes que no-ninguns? ¿No 'u deya jo que aquí dins havia qualcú?

—*¡Don Martinet, misericordia! ¡misericordia, Don Martinet!* li deyan es soldats, plorant com á nins petits.

—¡No; no hi ha misericordia que hi valga! ¡Tots sou difunts!

—*¡Don Martinet,* si no mos ho haguéssen manat, no 'u hauriam fet!

—¡Ah no! ¡qui la 'm fa, la 'm paga! ¡De mi no s'escapan ni ses rates! ¡Y si ab un *golpe* en mat *cuatro* y en balt *ocho!*

A forsa de pregaries y mes pregaries, de súpliques y mes súpliques, per amor de Deu y per amor de sa Mare, dexá fogir aquells quatre malanats, que fogiren com cent mil diables.

El Rey quant va sebre es pas, digué:

—Fieta meua, aquest homo teu es el reverent dimoni. ¿Soya es llensols d' esca? Paciencia. ¿No hi ha qui li vaja en torn? Paciencia. ¿Li pega per fumar dins es llit tota la santa nit? Paciencia; que tal quin es l' haurem de sufrir.

Sa fia del Rey ho va fer axí, y de llavó ensá va viure de lo mes á pler ab *Don Martín*; y com son pare va esser mort, reynaren ells dos una mala fi d' anys ab molta pau y concordia y alegria des seus vasalls; y encará son vius, si no son morts.

Palma Maig de 1895.

ES CA D' EN BUA Y ES MOIX D' EN PEJULÍ (1)

UN dia, hora baixet, es ca d' en Bua, sorti á fer quatre passes.

Passa per devora s' era d' en Pejuli, hi veu es moix, y li diu:

—¡Hala, si anam á estirarmos ses cames qualche poch!

—No 'u haguesses dit. ¡Au!

Pican de talons, y de d' allá.

—¿Que tant mateix tocarém pel? diu es moix.

—No 'u sé que mos farem, diu es ca.

Y encara no 'u va haver dit, com *zas* mou un coní; y ja li ha pitjat derrera, y nyip-nyep nyip-nyep.

Es coní afina una soca d' uyastre que feya com una lloriguera, y s' hi afica com un llamp.

Es ca romangué empentanat.

---

(1) La me contaren el sen Toni Corder y madó Ayna Maria Perla, de Son Servera.

Es moix pega enforinyada derrera es coní, y ja 'u crech que l' aplegá, y el va treure.

—Ja tench per sopar, va dir.

—A poch á poch, estimat, va dir es ca. En tot cas seré jo que 'n soparé. Es coní es meu.

—¿Teu, y que jo l' haja agafat? diu es moix. ¡Ca, homo! ¡Ja hi beurás fresch!

—Sabs que tens tu? Molta xerrera, diu es ca: ¿Y tu éts cassador, ni 'n fas olor? ¿No sabs tu que 's coní es des qui 'l mou y sa llebre des qui l' agafa?

—Jo lo que sé, que, si jo no trech es coní, encara seria dins sa lloriguera.

Es ca, com veu allò, cremat de tot, diu:

—Tu no vols amollar ni jo tampoch; es tribunal mos ho haurá de aclarir. Anem á Manacor.

—Ara mateix, respòn es moix, y ja son partits cap á Manacor.

Devers ca-s' Ueu ⁽²⁾ troban un xot.

—Xot, diu es moix; ¿vens ab noltros, que duym aquest coní á plet, y me farás d' *homo bò?*

—Perque éts tu, vendré, diu es xot.

Y tots tres, camina caminarás.

Devora es collet de sa Punta troban un gall.

—Gall, li diu es ca; ¿vens ab noltros que duym aquest coní á plet, y me farás d' *homo bò?*

—Perque éts tu, vendré, diu es gall.

Y tots quatre, hala qui hala, camí camí.

Quant foren devora ca' n Vicens, ja comensava á fer fosca.

(2) Aquest lloch y tots els demés que á continuació s'anomenan, se troban quant un va p' el camí de Son Servera á Manacor.

—Cavallers, diu es gall, jo no hi veig ja; no pas mes envant:

Be 'l pregaren els altres, però no 'l pogueren torse.

À la fi digueren.

—No res ydò; anem á ca 'n Vicens á romandre, y demá ben dematí prendrem els atapins.

Arriban á ca 'n Vicens, y senten que de dins deyen:

—Jo 'n tench nou.

—Jo 'n tench deu.

—Jo 'n tench deu.

—Jo 'n tench nou.

Es ca va dir.

—Axò son lladres que 's repartexen es doblers qu' han robats. Veureu quin retgiró s' en durán.

S' acosta á ses portes, toca y crida:

—¡Obriu p' el Rey!

Es lladres, quant sentiren allò, pegan bot, y, fentse trons des doblers y de tot, fogiren com cent mil llamps; y ¡que s' havian de girar derrera!

Corregueren fins que pogueren tornar alê.

Mentres tant, es ca, es moix, es gall y es xot s' esclatavan de riure de veure aquell pas.

S' en entran dins la casa, troban demunt una taula un caramull d' or y plata, y dins sa cuyna, demunt es fogons, una olla plena de carn y arròs que bollia á la vela.

—¡Que diantre! diu es moix. Es ca pretén que 's coní es seu, jo pretench qu' es meu. Si 'l duym á n' es tribunal, ni serà meu ni seu, sinò dels animals de ploma que caplleven per allá. ¡Sabeu que

val de mes que 'l tirem dins s' olla, y el mos menjarem tots plegats; y lo qu' es estat, sia estat!

—¡Ben pensat! ¡ben pensat! s'esclamaren tots.

Y ¿que fan ells? Escolan sa carn y s' arròs perque ja era cuyt, tiran es coní dins s' olla ab so brou, eu tornan posar demunt es foch, y ab una exhalació va coure. Mesclaren arròs, carn y coní, s' hi abordaren, y se varen posar com á tudons.

Llavò se repartiren es doblers, y s' en anaren á jeure.

Es moix se colgá dins es fogó, es gall demunt una represa que hi havia devora, es ca derrera sa porta, y es xot á la fresca á sa carrera.

Es lladres, cansats y morts de córrer, se arribaren á aturar.

Quant varen havèr reposat, un díu:

—¿Y hem d' esser tan covarts, que no hem d' anar á veure si recuperam lo qu' hem perdut?

—No 'u haguesses dit, s'esclamaren es altres; y partiren.

Quant foren aprop de ca 'n Vicens, s' aturan tots.

Era que sa por los havia tornat entrar; y no gosavan passar envant.

A la fi un se revest de coratje, y diu.

—No res; voltros esperaume, y jo aniré á pegar un aguayt.

Fent tant poch renou com sabia, s' acostá á ca 'n Vicens. Hi arriba; no repara es xot, empeny ses portes, veu que están en pes; obrí á poch á poch, entra. No sentan una mosca, tot está á les

fosques, no hi veuen dos dits lluny. Paupa qui paupa, entra dins sa cuyna; per prendre un lluquet, s'acosta á sa represa, hi posa sa ma. Encara no la hi va tenir, com esgallzas ab una picada li treu un uy. Per no fer renou, va sufrir sense dir res, resolt á passar envant. Com ja tenia es lluquet, s'arramba á n'es fogó, veu dues cosetes que llufan, se creu que son dues brasetes, hiifica 's lluquet; y varen esser els uys des moix, que va fer ¡¡¡fuu!!! y li clava á sa cara totes ses ungles de ses cames de devant y de darrera. L'home no pogué aguantar pus, y 'u doná á ses cames. Es ca s'hi aborda, y li devalla una anca, y á sa carrera es xot s'hi afua, y li pega una sucada tan faresta que li va rompre es budell cular.

Aquell malanat, ja'u crech, va caure de folondres mes de mitx mort, ab uns ays y uns gemechs lo mes llastimosos. Axí com pogué, se torna axicar, y á estones de grapes, á estones coxetjant, s'acostá un poch á n'es seus companyons, que sentiren es gemechs y es sospirs, y s'hi arrambaren.

—¡Ay! deya ell. ¡Ay! ¡ay! ¡Som mort! ¡Ja no 'n farà pus!

—Però ¿qu' es estat? deyan els altres. Diguemos qu' es estat.

—¡Ay! deya ell. ¡Ay! Vos dich que som mort.

—¡Qu' has d'esser mort! ¡Massa tu meules granat encara! deyen aquells. ¡Vaja! diguemos qu' es estat.

—¡Que ha d'esser estat! va dir ell. Som entrat, la casa estava á las fosques. M'acost á sa repre-

sa á veure si hi havia un lluquet, y n' hi he trobat un; però també hi ha hagut un sabater, y ab sa lena m' ha tret un uy. Volia encendre es lluquet á dues brasetes qu' he vistes dins es fogó, y hi ha hagut un pentinedor que m' ha posada sa cara com un llatze. Som fuyt, per no colar la vida, y darrera sa porta hi hagut un ferrer, y m' ha encivellat tal tanayada, que m' ha devallada una anca; y per acabarme d' aclotellar, á 's mitx de sa carrera s' aborda un barber, xeringa ab ma, y m' ha enflocat tal xeringada, que m' ha romput es budell cular.... ¡Ay! ¡ay! ¡ay! ¿No us ho dich jo? Som mort, som mort.

Els altres el se carregaren, y el s' en varen dur dins una cova d' una muntanya de per allá.

Es gall ben dematí ja va haver acabada sa son; crida es moix, es ca y es xot, y be de panxa y millor de bossa s' en tornaren cadascú á casa.

Y jo m' en vaig venir ab un retalonet de formatje, y es moxos p' es camí, *meu meu*, m' hi arribaren, y no m' en dexaren bocí.

Torre Nova, Joriol de 1895.

N' ESTEL D' OR ⁽¹⁾

Axò era una atlota pobila, guapa ferm, qu' havia nom Catalineta. Anava á costura, y sa Mestra sempre li deya.

—¡O fuyeta meua, que t' estim! ¡Ja t' hi tractaria be, si fos ta mare!

—Però no 'u sou.

—Eu seria, si matasses sa que tens. Jo me casaria ab ton pare, y cada día per berenar te donaria pa ab mel.

—¡Pa ab fel me donariau vos! deya s'atlotona, y sortia á un altre tancat.

Y heu de creure y pensar qu' un dia, arribant de costura, demaná pa y botifarró. Sa mare, per donarnhi, obri sa pastera: trava sa cuberta ab una tortuga que hi havia á sa paret, s'acala per

---

(1) La 'm contaren la noble Sra. D.ª Magdalena Despuig y Troncoso, la madona Catalina Tomás Pinya, de *cas cegos*, de Manacor y n' Antonina Cordera, serverina.

tayar es botifarró, que'l tenia allá dins; na Catalineta, jugant jugant, s'enfila á una cadira; posa sa ma á sa tortuga, que tenia travada sa cuberta; sense temersen, li dona mitja volta; sa cuberta escapa; y, *plam*, cau demunt es cap de sa mare, y li va rompre s'ansa des coll, y dins una estona la pobreta ja va haver badayat.

Na Catalineta tot d'una queda freda, llavò va rompre ab un plors que cuydava á estellarse. Sense sebre que's feya, fuig de ca-seua com una loca; troba sa Mestra; le hi conta, y sa Mestra li diu.

—Mira, si no 'm creus á mí, está fet de tu: dirán que l'has morta aposta.

—Digaume que tench de fer, s'esclamá sa malanada.

—¿Qu'has de fer? digué sa Mestra. Anarten á ca-teua, posarli un tros de botifarró dins sa boca y un tros de pa ab ses mans, y surts á's mitx des carrer y te poses á cridar: ¡O mesquina de mi, que ma mareta s'es aufagadeta menjant pa y botifarronet. La gent s'ho creurá; ton pare sa podrá casar ab mi, y jo seré ta mare.

Na Calineta va fer lo que sa Mestra li havia comanat; y tothom sa va beure que sa mareta s'era eufagadeta menjant pa y botifarronet.

Des cap d'una temporada son pare se casa ab sa Mestra, que tenia una fia qu'havia nom Juanota, sa mes grossera, malfenta y gropelluda que s'hagués vista may, y en el mateix temps sa mes entonada y sa mes superbiosa que's sol escaufava.

Com veyá na Catalineta tan guapa y agudona, no 'u podía sufrir y sa mare per lo meteix.

Es primers dies li donavan, per berenar, pa ab mel; però no s' estorbaren molt á donarli pa ab fel y moltes ofertes de verdanch.

Un dia dematí sa Mestra li entrega una vadella y un muxell ben gros.

—¡Hala, li va dir, á pasturar aquesta vadella y á filar aquest muxell! Si 's vespre sa vadella no ve ben redona y no 'm dus set fuades de fil, sabrás jo qui som.

Na Catalineta pren sa filoeta y es muxell, y, ab sa vadelleta devant devant, prengué els atapins.

Quant fonch á fora vila rompé ab plors, y sa vadelleta li demana:

—¿Que tens Catalineta?

—¡Que he de tenir! Que ma mare m' ha dit que si 's vespre no t' he enredonida y no he filades set fuades, sabré qui es ella

—Si axò es tot, no plores, fleta meua. Ponxim es muxell á ses banyes y que penj' per devant de manera que jo li puga arribar ab sa boca; tu cerquem herbeta, y veurás que pronte t' hauré fetes ses set fuades.

Na Catalineta li ponxi es vell á ses banyes, le hi feu penjar axi com li havia dit, y sa vadelleta *zas zas*, ab sa boqueta estirava 's muxell; y, remugant remugant, al punt va haver fetes ses set fuades.

Na Catalineta li cercá una herbada fora mida, y sa vadelleta va pegar una panxada de primera.

Com es vespre sa Mestra va veure ses set fuades de fil que li entregá na Catalineta y sa vadella tan redona, se feya creus, y no s' en podia avenir.

Lo en demá matí li torna entregar sa vadella y un muxell, mes gros encare que 's des dia abans, y li diu.

—Vesten á pasturar sa vadella; y si es vespre no la 'm menas ben redona y no has flades set fuades d' aquest muxell y no les me dus espiades y tot, sabrás jo qui som.

Na Catalineta pren sa floeta y es muxell; y ab sa vadella devant devant, prengué els atapins.

Quant va esser á fora vila rompé en plors, y sa vadella li demana.

—¿Que tens, Catalineta?

—¡Qu' he de tenir! ¡Que ma mare m' ha dit que, si es vespre no te men ben redona, y no he fetes set fuades des muxell y no les hi duch espiades, sabré qui es ella!

—Si axò es tot, diu sa vadelleta, no plores, fieta meua. Ponxim es muxell á ses banyes com ahir; jo t' ho filaré; llavò me passarás ses fuades per ses banyes, y t' ho espiaré. Mentres tant, me cercarás herbeta com ahir, y me podrás tornar ben redona.

Na Catalineta li embolicá per ses banyes es muxell, penjant per devant; y sa vadella, ab sa boqueta *zas zas*, l' estirava, remugant remugant. Ab una exhalació va haver fetes ses set fuades; y quant les va tenir passades per ses banyes, les aspiá de lo millor. Mentres tant na Catalineta li

cercá una herbada fora mida, y va poder pegar una panxada d'aquelles d'aquelles.

Sobre tot, quant á's vespre sa Mestra va veure sa vadella tan redona y ses set fuades filades y aspiades, no se pogué espassar ses ganes que tenia d'amassolar na Catalineta.

Na Juanota, envejosa qu'era, digué aquell vespre meteix:

—Jo també hi avuy anar á fer lo qu'ha fet aquesta.

—Sí que hi anirás, digué sa mare.

Ell lo endemá de matí pren sa floa y un muxell; y, ab sa vadelleta devant devant, cap á fora vila.

Malfeneranda y desmanyotada qu'era, prová de filar un poch, y li sortia un fil ple de núus y berrugues; tirá sa floa y es muxell á n'el dimoni, y se posá á jugar. Se guardá prou de cercar un brinet d'herba á sa vadelleta; y aquesta, ben alerta á ferli ofertes de filarli ni aspiarli.

A's vespre na Juanota s'entregá á ca-seua ab un pam de morros, sense cap fuada filada ni aspiada y ab sa vadelleta que tastanetjava de prima.

Lo endemá sa Mestra torna enviar na Catalineta á pasturar sa vadella y á fer set fuades y aspiarles. Na Catalineta va partir; na Juanota la vetlá; va veure qu'era sa vadella qui flava y aspiava; aná á contarho á sa mare; y á's vespre, de rabia totes dues, quant veren sa vadella, l'agafan, la maten; y lo endemá dematí manaren á na Catalineta que s'en anás á fer es budells nets á un riu que passava per allá devora.

S' atlotona los posá dins un garbellel, pren una guinaveta; y ja es partida.

Arriba á n' es riu; es riu duya molt de rost en aquell endret, y li prengué es budells, es garbell y sa guinaveta.

Na Catalinons, plora qui plora, parteix correns, vora vora, riu avall.

Troba una doneta veyá.

—Germaneta, li diu, ¿no hauriau vists uns budellets, un garbellel y una guinaveteta que 's riu m' ha robadets?

—Sí, fieta. Segueix riu avall y los trobarás; però escolta: passem sa ma dins s' esquena, que no sé que hi tench.

Na Catalineta la hi passa.

—¿Qu' has trobat? li demana sa veyá.

—Perles y diamants.

—Ydò perles y diamants tendrás.

Sa jaya se treu una vellaneta, y diu:

—Jas, fieta meua. No la mostres ni digues á ningú que la t' he dada. No l' has de xapar que no te vejes ben apurada.

—Deu vos pach la caritat, diu s' atlotona; y pren sa valleneta, la s' amaga, y hala corre qui corre riu avall.

Troba una altra doneta veyá, y li diu:

—Germaneta. ¿no hauriau vists uns budellets, un garbellel y una guinaveteta que 's riu m' ha robadets.

—Sí, fieta meua. Segueix riu avall y los trobarás; però escolta: passem sa ma dins s' esquena, que no sé que hi tench.

Na Catalineta la hi passa.

—¿Qu' has trobat? li demana sa jaya.

—Perles y diamants.

—Ydò perles y diamants tendrás.

Sa jaya se treu una metleta, y diu:

—Jas, fieta meua, aquesta metleta. No la mostres ni digues á ningú que la t' haja donada. No l'has de xapar fins que te vejes ben apurada.

—Deu vos pach la caritat, diu s'atlotona; s'amaga sa metleta, y hala corre qui corre riu avall.

Troba una altra doneta veyá, y li diu:

—Germaneta, ¿no hauríau vists uns budellets, un garbellat y una guinaveteta que's riu m'ha robadets.

—Los he vists y los tench.

—¿Los me voleu donar, per amor de Deu, que ma mare no m'atup?

—Sí, fieta meua estimada, jo los te vuy donar; però abans m'has de passar sa ma dins s'esqueña, que no sé que hi tench.

Na Catalineta la hi passá.

—¿Que hi has trobat? li demaná sa jaya.

—Perles y diamants.

—Ydò perles y diamants tendrás.

Sa jaya se treu una noueta, y li diu:

—Jas, fieta meua aquesta noueta. No la mostres ni digues á ningú que la t' haja donada. Mira, no l'has de xapar que no te vejes ben apurada.

—Deu vos pach la caritat, diu s'atlotona; y pren sa noueta, y la s'amaga.

Agafa sa guinaveteta y es garbellat ab sos bu-

dellets, que, de tant de rossegar per dins es riu, s' eran fets mes nets que la plata.

Com se veyeta la va veure partir, no pogué estar que no li donás una aferrada p' es coll y una besada.

—Deu te guard, fieta meua, li digué. Ara p' es camí sentirás bramá un ase y cantar un gall. En bramar s' ase, no te gires derrera; en cantar es gall, giret.

Na Catalineta tocá soletes, y de d' allá.

Al punt sent un ase bramar; y ella ben alerta á girarse derrera.

Mes envant sent cantar un gall.

Se gira; y li surt un estel d' or á n' es front.

Arriba á ca-seua. Sa madastra y na Juanota la veuen ab aquella resplandor á sa cara, vermeya com la grana, més hermosa que may.

Se posaren fetes unes lleones; l' agafen, y li diuen:

—Si no mos contas tot lo que t' ha sutceit, no 'm farás altra; te matarem.

—M' ha sutceit, digué ella, que 's riu m' ha pres es garbelle, es budellets y sa guinaveteta. Corre qui corre, vora vora, riu avall, encuantr una veyeta y me diu: Corre mes y 'u trobarás, qu' es riu s' en ho du. Encuantr una altre veyeta, y me diu lo mateix:—Corre mes, y 'u trobarás, qu' es riu s' en ho du. Encuantr una altre veyeta, y m' ha dit: Jo 'u tench, vautaquí. M' ho ha donat, eu he pres y 'u he duyt.

—¿Y que mes? digué sa Mestre, treguent foch p' el uys.

—No res pus, digué na Catalita, mes fresca qu' unes flors.

—Tira, ydò, vestèn á rentar aquest front, diu sa madastra.

—¿Que me som mascarada? ¿que hi tench? digué s' ángel; y s' hi va dur sa ma, y la se mirava, per veure si hi tenia gens de brutor.

—Veslote á rentar mes que depressa, si no vols un quern de galtades, digué sa Mestra.

S' atlotona aná á rentarse 's front, y renta qui renta, com mes el se rentava, mes li resplandia.

Quant na Juanota veu allò, diu:

—Ma mare, jo també vuy anar á fer uns budells nets á n' es riu. A na Catalina li ha sortit un estel á n' s front, y jo també n' hi vuy un, surta d' allá un surta.

—Ben pensat, fieta meua, digué sa Mestra.

Li aná á comprar uns budells, los hi posá dins un garbell, li doná una guinaveta, y diu:

—Hala, fieta meua, espedeix. Y si pots tornar ab dos estels, no tornes ab un, y si pots tornar ab tres, no tornes ab dos.

—No tengueu ansia: duré tots es que podré, esclama na Juanota, y li estreny cap á n' es riu, carregada ab sa guinaveta, es garbell y es budells.

Feu aposta que sa corrent le hi prengué tot, y arranca de córrer, vora vora, riu avall.

Troba una doneta veyá, y li diu:

—Mala veyota, ¿no hauriau vista una guinavetota, un garbellot y uns budellots que 's riu m' ha presos?

—Si que los he vists, y ben aviat que los s' en du sa corrent. Ja pots fer vía; però abans passem sa ma dins s' esquena, que no sé que hi tench.

Na Juanota la hi passá.

—¿Qu' has trobat? li demana sa jaya.

—Poys y xinxes.

—Ydò poys y xinxes tendrás.

Na Juanota, tota esmussa devant tals comandassions, segueix vora vora, riu avall.

Troba un' altre doneta veyta, y li diu:

—Mala veyota, ¿no hauríau vista una guinave-tota, un garbellot y uns budellots que's riu m' ha presos?

—Sí que los he vists, y ben aviat que los s' en du sa corrent. Ja pots fer vía; però abans passem sa ma dins s' esquena, que no sé que hi tench.

Na Juanota la hi passa.

—¿Qu' has trobat? diu sa jaya.

—Poys y xinxes.

—Ydò poys y xinxes tendrás.

Tota esmussa devant tals comandassions, na Juanota segueix vora vora, riu avall.

Troba un' altra doneta veyta, y li diu:

—Mala veyota, ¿no hauríau vista una guinave-tota, un garbellot y uns budellots que's riu m' ha presos?

—Sí que los he vists, y los he aplegats, per que no's fessen mal be.

—Vengaulos ydò, diu na Juanota.

—¡Vaja una manera de demanar ses cosses que tens! diu sa veyeta. M' engana que no sias ben malambrosa. No tengas ansia que m' en es-

totx cap d'aquestes enderies teues; però abans, passem sa ma dins s'esquena que no sé que hi tench.

Na Juanota la hi passa.

—¿Que hi has trobat? demana sa jaya.

—Poys y xinxes.

—Ydò poys y xinxes tendrás.

Esmussa de tot, na Juanota devant tals comandassions, agafa sa guinavetota, es garbellot y es budellots, y ja li ha estret, sense dir *per amor de Deu sia ni ab Deu siau*.

—Escolta, dona, diu sa jaya; axí meteix porías esser un poch mes considerada eb ses *pressones*. Escolta be aquesta comanda qu'ara 't faré; p'es camí sentirás bramar un ase y cantar un gall. En cantar es gall, no 't gires derrera; en bramar s'ase, giret.

Na Juanota pica de talons, mes alisa qu'un qu'ha venut á espera.

Camina caminarás, sent es gall cantar, y ella ben alerta á girarse derrera.

Mes envant sent bramar s'ase, se gira ben rebenta, y li sortí una cova d'ase en mitx des front.

Quant se va veure sa covota, tot d'una quedá de pedra, sense paraula. Llavo va rompre ab un raig de flastomies; digué totes ses que li vengueren á sa boca; se tirá en terra; se bolcá una bona estona per dins sa pols; s'ompli sa cara d'unglades; s'arrabassava 's cabeyes. Prová d'arrabassarse sa covota, y estirava tan fort com poría; però no li pogué fer res. Va acabar per esclatar

en plors, y queda feta un mar de llàgrimes. Jurá y perjurá que no tornaria á ca-seua mentres dugues aquell penjaroy á n'es front; però va venir es vespre, comensá á fersé fosch, li agafá por, y investí cap á ca-seua.

Poreu fer contes que degué dir y que degué fer sa mare quant la se va veure devant, ab aquell crexull part demunt ses ceyes.

Totes dues cuydaren á tornar loques, y qui pagá la festa va esser na Catalineta. Com á lleones, s'hi abordaren, y li varen dar llenya fins que tengueren alê. La vestiren de quatre pellerings, li passaren un dogal p'es coll y per sa cinta, y la fermaren devall sa pastera. Allá estava nit y dia, fora de s'estona que l'amollavan per ferli fer ses feynes de la casa mes fexugues; y no mes arribava á quatre rcagons que li tiravan; y havia de beure dins un cul de gerra, axò quant pensavan á abocarli aygo. No hi havia qui s'hi acostás ni li fes cap moxonía en no ésser un canet que hi havia á la casa, que s'enfilava per ella, y li feya mil xicotines y afalagadures; y axò li valia moltes cosses y poch pa de na Juanota y de sa Mestra.

En aquell temps el Rey, qu'encara era fadri, se cansá d'esserho; y va fer unes dictes que se faria un ball que duraria tres dies; que hi convidava totes ses atletes des seu reynat; y volia que no hi fessen falta, á fi de que pogués triar sa mes guapa, sa que mes li agradaria, per casarse.

Es dia qu'aquest ditxós ball comensá, gran era ca'l Rey, però tot se va omplir.

Vos assegur que n'hi havia d'atletes per llarch.

Poquetes foren ses que no s'hi presentassen; y cap n'hi havia que no hi anás ben convensuda de que havia d'esser sa preferida.

Na Juanota en tenia unes ganes d'anarhi, que l'alsavan, però no gosava dirho.

A la fi no pogué pus, y li amollá.

—Anemhi, ma mare, anemhi, digué sa toxarruda.

—¡Si! ¡ja farias bona planta ab sa covota d'asel va dir sa mare, tota enfadada.

—Jo la m'afeytaré, digué sa jembla.

Ell, com dos y dos fan quatre, la s'afeytá; s'embolicá un mocador p'es front per que no li vessen s'*afeytadura*; y mare y fia rodaren clau, y tocaren soletes cap á n'es ball.

Com se suposa, dexaren na Catalineta fermada devall sa pastera. Podeu pensar si'n devia tenir de pena de veurese allá devall y tancada. La pobreta se va posar tan funesta, li va investir una por tan gran y una tristor tan aclucadora, se sentí tan acongoxada, que se creya acabar la vida.

Li vengué s'acudit de xapar sa vellaneta que sa primera doneta veyá li havia donada devora's riu.

La xapa; y de dins hi va haver un cotxo d'or y plata ab quatre cavalls y quatre cotxers, y un vestit per ella de satí groch ahont hi havia pintats tots es pexos de la mar, y uns tapinets sa cosa mes preciosa del mon.

Es cotxers la desferman, se posa's vestit y es tapins, s'afica dins es cotxo; y cap á ca'l Rey.

Tot d'una que va entrar dins es ball, que ja

estava ben encès, y la veren tan guapa, tan gentil, tan axerida, ab aquell estel d'or á n'es front, tothom va romandre ab un peu alt, sobre tot el Rey, que se plantá devant ella, y se cuydá á treure 'ls uys mirantlase fit á fit. Volgué ballá ab ella, y ja no li va lleure mirarsen altra.

—Ma mare, axò es na Catalineta, deya na Juana des recó ahont s'havía haguda de posar, perque tothom li feya amples, com la veyen tan gropelluda.

—¡Qu' ha d'esser na Catalina! deya sa mare. ¡Devall sa pastera es ella!

Quant na Catalineta hagué ballat una bona estona ab el Rey, parteix cop en sech, mes falaguera qu' una falzia, cap á defora. S'afica dins es cotxo, es cotxers donan llandera, y de d'allá.

—¡Criats y criades! digué el Rey ab uns grans crits, ¡correu á veure per hont pren aquesta gran senyora!

Es criats y criades pitjan derrera's cotxo d'or y plata, corrents tant com en podían treure.

¿Que fa na Catalineta quant veu allò? Enfonya sa ma dins sa butxaca, y se posa á tira dobles de vint y dobles de vint.

Es criats y criades, com les veren tan grosses y tan grogues, s'acalaren á cullirles; y vos assegur que n'hi va haver de sempentes y estirades, perque cada un volía aquelles patenes per ell.

Quant alsaren es cap, es cotxo va haver desaparegut.

S'en tornan á ca'l Rey, mes empagaits que no se que'm diga, y contaren es pas.

El Rey va prendre una rabiada faresta, però ben faresta: los se cuydá á menjar.

Quant na Juanota y sa mare arribaren á caseua, trobaren na Catalineta tancada y fermada, com si res fos estat.

Ni sospites varen tenir [de que se fos moguda.

Lo en demá per tota la ciutat no 's parlava mes que de sa dama des vestit de satí groch ab so cotxo d' or y plata, de quatre cavalls y quatre cotxers, qu' era sa qui havia agradat mes á n' el Rey, sa qui s' en havia duyta la pauma de sa guapesa y galanía; y ningú sabia qui era, ni per hont havia pres, ni hont parava.

Es vespre continuá 's ball; y, si moltes atlotes hi havia hagudes es vespre antes, mes n' hi hagué aquell.

Na Juanota aná ben alerta á ferhi falta. S' hagué d' afeytar altre vegada es front, perque sa covota ab ses vintiquatre hores li havia crescut tant com si may la s' hagués escapsada.

Na Catalineta, com se torná veure tota solina, tancada y fermada devall sa pastera, se recordá de s' ametlêta que sa segona doneta veyá li havia donada devora 's riu.

La xapa; y de dins hi va haver un cotxo d' or y plata ab vuyt cavalls y vuyt cotxers, y un vestit de satí verd ab tots els animals de la terra y els aucells del ayre pintats, y uns tapinets sa cosa mes preciosa del mon.

Es cotxers la desferman; se posa [aquell vestit, y es tapins, s' afica dins es cotxo; y cap á ca 'l Rey s' ha dit.

Tot d'una qu'entrá dins es ball, que ja estava ben encês, y la veren tan guapa, tan gentil, tan axerida, ab aquell estel d'or á n'es front, tothom va romandre ab un peu alt, sobre tot el Rey, que se plantá devant ella; y la se mirava tan arreu, que com que la s'hagués de menjar ab sos uys. Ja'u crech que volgué ballar ab ella, y ja no li va lleure mirarsen cap altre pus.

—Ma mare, deya na Juanota des recó d'hont miravan la feta; vos dich qu'axò's na Catalina.

—No sias bajana, deya sa Mestra. ¡Devall sa pastera es ella!

Quant na Catalineta hagué ballat una bona estona ab el Rey, parteix cop en sech, mes falaguera qu'una falzia, cap á defora. S'afica dins es cotxo, es cotxers donen llandera, y de d'allá.

—¡Criats y criades! digué'l Rey ab grans crits, ¡correu de pressa, correu á veure per hont pren aquesta gran senyora!

Es criats y criades ja han pitjat darrera es cotxo d'or y plata, y vos assegur que los hi remanavan ben aviats á n'es galindons.

¿Que fa na Catalineta com veu allò? Enfonya sa ma dins sa butxaca, y se posa á tirar perles y diamants.

Es criats y criades, com veren caure aquell ruxat de pedres precioses, ¡ja estigueren de grapes; y grapada ve grapada va, qui mes en poria aplegar, mes n'aplegava.

Sobre tot, quant alsaren es cap, es cotxo va haver desaparegut.

S'en tornan á ca'l Rey, mes empagaitz que no sé que'm diga; y no tengueren mes remey que contar es pas.

El Rey va prendre una rabiada com no n'havía presa cap may. No hi hagué nom lletx que no los digués; y los va prometre que, si lo en demá aquella senyora tornava y los feya sa matexa endemesa, los faría penjar tots.

Quant na Juanota y sa mare arribaren á caseua, trobaren na Catalineta tancada y fermada devall sa pastera, com si res fos estat.

Ni sospites varen tenir de que se fos moguda.

Y lo en demá per tota la ciutat no se parlava d'altra cosa mes que de sa dama des vestit de satí verd ab so cotxo d'or y plata, de vuyt cavalls y vuyt coxers, qu'era sa qui havia agradat mes á n'el Rey, sa qui s'en havia duyta la pau-ma en guapesa y galanía; y ningú sabia qui era ni per hont havia pres, ni ahont parava.

Es vespre continuá's ball; y si molta de gent hi havia haguda es dos primers dies, moltíssima mes n'hi va haver es tercer, ab s'idea de veure en que pararia allò.

Com se suposa, no hi faltá sa Mestra ab na Juanota, front embenat y tot ple de tays; perque sa covota, cada volta que la s'afeytava, tornava treure ses cerres mes revengudes y granades, y no hi havia raó que les volgués prendre Eran com á rebrolls d'uyastre y d'una crexensa may vista.

Comensá es ball, però se conexía prou que ses atletes ja comensavan á perdre's coratje; y enca-

ra que los costás un greu de l'ánima, no podían dexar de regonêxer que, si aquella dama desco-neguda tornava, y no fogia de sa manera que fins llavò havia sabut fogir, elles no hi tendrian res que fer á ca 'l Rey, y s'hi haurían dexades veure y ballat de bades.

Na Catalineta, com se torná trobar tota solina, tancada y fermada devall sa pastera, se recordá de sa noueta que sa tercera doneta veyá li havia donada devora's riu.

La xapa; y de dins hi va haver un cotxo d' or y plata ab dotze cavalls y dotze cotxers, y un vestit per ella de satí blau ab tots els estels del cel pintats, y uns tapinets sa cosa mes preciosa del mon.

Es cotxers la desferman, se posa's vestit y es tapinets, s'afica dins es cotxo, y cap á ca 'l Rey.

Quant entrá dins es ball, que ja estava ben eucês, y la veren tan guapa, tan gentil, tan axerida, ab aquell estel d' or á n' es front, tothom va romandre ab un peu alt, sobre tot el Rey, que se plantá devant ella, y la se mirava tan arreu, que com que la s'hagués de menjar ab sa vista. Ja 'u crech que volgué ballar ab ella, y ¿com li havia de lleure mirarsen cap altra pus, si no li bastavan es dos uys, y deu mes que n'hagués tenguts, per na Catalineta?

Sa pitxorina, quant hagué ballat una bona estona ab el Rey, parteix cop en sech, mes falaguera qu' una falzia, cap á defora. S'afica dins es cotxo, es cotxers donan llandera, y de d'allá.

—¡Criats y criades! digué 'l Rey ab grans crits;

¡correu depressa! ¡correu á veure per hont pren aquesta gran senyora!

Es criats y criades ja son partits derrera es cotxo d' or y plata, y vos assegur que debanavan de casta forta.

Pero si ells feyen via, molta mes en feya es cotxo, y sempre los reprenia una cosa de no dir.

Na Catalineta, com los va veure que ja no podían pus, se treu un tapinet, y los tira.

Es dotze cavalls pegaren una fua lo meteix de falcons que se tiran demunt nn esbart de coloms, y es cotxo aviat hagué desaparegut.

Es criats y criades aplegaren es tapinet, se presentan á n' el Rey, le hi entregan, li contan lo qu' ha passat, y li va venir molt de nou.

S' aconsejá ab sos nobles de la Cort, y tots li digueren que aquell tapinet no podia esser mes que de sa que l' havia tirat; y que, per aclarir qui era ella, lo mes avengut seria assetjar es tapinet á totes les atletes de la ciutat; y que aquella á ne qui li vengués be, seria sa dama qu' es tres vespres des ball havia guanyat á totes en guapesa y gallardia y que s' era demostrada sa mes digna de portar corona y de seure ab ell á n' es trono.

A n' el Rey li agradá aquesta idea, y va fer unes dictes que anirian de casa en casa á assetjar á totes ses atletes aquell tapinet; y que aquella á ne qui vendria be, seria sa qui sa casaria ab ell.

Y u va fer tenir ver. Ja va esser partit ab sos criats de casa en casa. Entravan allá hont hi

havia atlotes, y los assetjavan es tapinet; però cap en trobavan que li estigués be.

Ja estavan cansats de tantes provatures, y ja 'u volian dexar anar, quant arribaren devant casa Mestra.

—¿Qu' entram aquí? demanaren es criats.

—No res, diu el Rey, entremhi; qué sa pell ja es des llop.

Hi entran.

—¿Quantes atlotes teniu? diu el Rey.

—Una, diu sa Mestra.

Y sortí na Juanota.

—Hala, treu es peu, li digueren.

Y sa biduina el tregué; y va esser un peu tan gros, tan disforjo, tan lletx, que ja no provaren si hi cabía dins es tapí.

No hi hauria cabut maldement l' haguessen escapat un pam.

—¿Teniu altra atlot? demana 'l Rey.

—No senyor, diu sa Mestra, mestegant fesols.

El Rey va conèixer qu' aquell no era un sí que no volian que fos sí.

Estrengué de passos sa Mestra; y la dona no va tenir mes remey que fer sortir de devall sa pastera na Catalineta.

Quant la veren ab s'estel á n'es front, tota resplandent d' hermosura y galania, el Rey y tots es qui l' acompanyavan s' embadaliren contemplantla de cap á peus.

Li assetjaren es tapinet, y li va venir tan ben ajustat y avengut, que no era possible que l' haguessen fet per un altre peu.

—¡Ja es ella! ¡ja es ella! s' esclamá tothom, y el Rey es primer de tots.

El Rey va dir á na Catalineta.

—No res, no 't mogues, y jo m' en vaig á menar tot s' acompanyament que 't correspon com á esposa meua qu' has d' esser, y al punt som aquí. Prepara lo qu' has de preparar.

¡Bon preparar tengué s' atlotona!

Tot d' una qu' el Rey s' en va esser anat, sa Mestra la tornar fermar devall sa pastera.

Enllestí y endiumenjá na Juanota lo millor que va sebre; pero no va esser possible afeytarli sa covota d' ase, perque de sa darrera volta tenia es front ple de crosteres y ses serres eran tant gruxades que no hi hagué cap estisores á la casa que les volguessen tayar.

Lo que feren va esser encambuxarli un vel ben espés, que li tapava sa cara y casi tot es cos.

Dins una estona se presenta 'l Rey ab tot s' acompanyament, ab tota la Cort.

Sa Mestra pren per sa ma na Juanota, que parexia, ni mes ni pus, un bolich de pedassos, y diu:

—Senyor Rey, valataquí: en voler.

Vengué molt de nou á la Cort y sobre tot á n' el Rey que sa novia anás tan tapada.

—¿De que fretura aquest vel? demanava tothom.

—Ah, deya sa Mestra, fent estabetxos, ¡sabeu qu' es d' empagahidora sa meua fieta! ¡No sería capás de suportar ses mirades de tanta gernació! A l' hora d' ara ja li hauria agafat baticor. ¡Per amor de Deu no parleu de destaparla!

El Rey, tan enamorat estava de sa qu' ell se creya tenir devant, que doná fe á sa Mestra.

Feu pujar sa *tapada* demunt sa mula qu' havían menada aposta, ab un ensellament tot de plata y seda, ell se posá á n'es seu costat; y, acompanyats de tota la Cort, ja foren partits.

Aquell canet de ca-sa Mestra, que no trobava ningú dins aquella casa que'l se mirás ab bon uy, en no esser na Catalineta, y s'enfilava per ella, y un ab s' altre se feyen mil xicotines y afalagadures, quant va veure que'l Rey y la Cort partían, y se creyen dursen na Catalineta, y s'en duyen na Juanota, se posa á lladrar com un desesperat, correns dèrrera dèrrera: y, entre lladr y lladr, no s' aturava de dir.

—¡N' Estel d' or devall pastera, y na Cova d' ase qualque en sella! ¡N' Estel d' or devall pastera, y na Cova d' ase qualque en sella!

—¡Aquest dimoni de ca! deya sa Mestra. ¡Pegaulí!

—¡Pegaulí! deya *sa tapada* de demunt sa mula.

—¡Pegaulí! repetían el Rey y es demés, per seguir la voga.

Be li pegavan y li deyan fora; pero ell, com mes anava, mes fort y mes clar deya:

—¡N' Estel d' or devall pastera, y na Cova d' ase qualque en sella!

Tant arribá á lladrar y á cridar, que la gent posá atenció á n' aquelles paraules, y van á dir á n' el Rey lo que passa.

El Rey se malpensá, y diu:

—¡Que s' atur tothom!

Y tothom s'aturá.

—¡Alset es vel! digué á sa tapada.

Sa tapada no 's bategava.

—¡Alset es vel, dich! cridá'l Rey, malpensant-se mes y mes, y traguent espines p'els uys.

—¡Estich massa empagahida! va dir ella ab una veu lo mes llastimosa.

—¡Ja 'l t'alsaré jo! cridá'l Rey tot cremat.

Li pega tirada, es vel va caure en terra, y va aperêxer demunt sa mula, á la vista de tothom, na Juanota, lletja y malfenta, ab sa covota d'ase, ab aquell esplet de serres tan reblides, tan goxades, tan llargarudes, tan enrevanades, lo meteix de púes de porch cinglar.

El Rey, devant aquell pas tan farest, no 'n va tayar mes: feu posar na Juanota y sa mare dins s'olla d'un castell, y torná arrera á cercar n'Estel d'or.

Es canet los mostrá ahont era.

La desfermaren, y tothom cridá:

—¡Aquesta es ella! ¡aquesta es ella!

La feren pujar demunt sa mula, el Rey se posa á n'es seu costat, partiren ab tota la Cort; arribaren á n'es palau real, la cosa ja estava á punt de pastora mía, y se casaren.

¿Y que havia de sutccir?

Que se feren unes noces de pinyol vermey, y unes festes de ronyó clos, y un ball vitench de tot; y el Rey y n'Estel d'or visqueren ab pau y alegria; y encara són vius si no son morts.

Manacor, Juny de 1895.

NA MAGRANETA (1)

Axò era un rey y una reyna que no tenían gens de bo ab sa comare, y n'estavan ben fellows ¿Qui sab lo qu' haurían donat per un niu ó una nina?

La reyna era sa dona mes guapa que s' hagués vista; però encara se figurava esserho mes que no 'u era.

Sempre la tenían devant es miray, contemplantse á sí mateixa; y desiara que deya.

—Miray, ¿som bella?

—Sí, senyora reyna.

—¿N' hi ha altra de mes bella?

—No, senyora reyna.

Y la dona quedava mes satisfeta qu' un ca ab un os.

Un día menjava una magrana á sa finestra, y li cau un gra en terra.

---

(1) La 'm contá la madona Catalina Tomás Pinya, de ca 's Cegos de Manacor, al cel sia ella.

—¡Criats y criades! digué, correu, que m'ha caygut un gra.

Es criats y criades corregeren, le hi trobaren y le hi varen dur, y llavò s' esclamá:

—Tant m' agrada aquesta magrana, que, si tenia una fia, li posaria nom *Magraneta*.

Aquella paraula no va caure en terra.

No sé si la degué sentir sa comare.

Lo cert es que la reyna des cap de nou mesos tengué una ninona, sa cosa mes fina y purificada; y li posaren nom *Magraneta*.

Y heu de creure y pensar que va crêxer; y se va fer tant y tant, qu' aviat cuantrapassá, però d' un bon tros, totes ses dones d' aquell temps, en vivor y agudesa, en galanía y hermosura.

No vos dich res, es fiys de rey, quant s' en varen têmer, si la demanavan á son pare.

La reyna continuava cada día contemplantse dins es miray y fentli ses metexes preguntes.

—Miray, ¿som bella?

—Si, senyora reyna.

Però un día com li demaná:

—¿N' hi ha altra de mes bella?

Es miray va respondre:

—Sí, senyora reyna.

—¿Y qui es aquesta poca vergonya? digué la dona tota enfurida.

—La vostra fia *Magraneta*, va respondre 's miray.

—¿Sí? digué ella. Ydò la faré matar.

Quant se va esser calmada, des cap d' un parey de dies, axí meteix va trobar qu' havia fet

gros; però s'idea no mes de que hi hagués d'haver una altra dona, mes guapa qu'ella, maldement fos sa seua fia, la treya des solch, y li feya perdre sa tramuntana de vista, y cridar com una desesperada:

—¡Una dona mes guapa que jo! ¿Quín possible es suportarho?... ¡Que muyre! ¡que muyre!

Y quant notava que na Magraneta, com mes anava, mes hermosa era, y tothom parlava de na Magraneta, y no mes parlavan de sa mare per dir que, devora sa fia, ja no era miradora, sa rabia l'alsava en pes; fins qu'un dia agafa dos negrets, pages seus, y los diu, posantlos dins ses mans una capsa.

—Mirau, menauvosne ma fia Magraneta dins es cotxo; y, en esser ben enfora, mataula y duysme's seu cor dins aquesta capsa. Si no 'u feys axí, es cap vos botirá de dalt ses espatles.

Aquells negrets quedaren de pedra, però no gosaren recapitolar perque la conexian.

Lo en demá la reyna fa enganxar es cotxo.

—Hala, digué á na Magraneta, anirás á passetjar ab sos negrets.

S'atlotona, qu'era sa mes bona y sa mes creent del mon, en que trobás fora de lloch aquell sortir á passetjar tota sola ab sos negrets, se posá dins cotxo ab ells, y partiren.

Y ses mules trota qui trota, y passavan plans y turons y plans y turons, y sempre de d'allá.

—¿Ahon anam? deya desíara na Magraneta, entre sorpresa y astorada.

—A fer una volta, responian es negrets ab una cara ben trista.

Y es cotxo sempre corre que corre, y ses mulles que no desmayavan gens.

—Però ¿no 'm diriau ahon anam? tornava á demanar ella. ¡Tornem arrera per amor de Deu!

Es negrets no sabían que li havían de respondre, ni los bastava cor per fer lo que la reyna los havia manat.

Després de moltes vegades de demanarlos na Magraneta ahon anavan y que tornassen arrera, á la fi, trobantse dins un bosch que no hi havia qui l' acabás de atravessar, feren aturar es cotxo; devallaren, y romperen en plors.

—Magraneta, digueren, se fa precis havertho de dir: te duym á matar. Ta mare mos ho ha manat, y ha dit que, si no te matam y no li duym es teu cor, mos farà matar á noltros.

—¡No 'm mateu per amor de Deu! ¡no 'm mateu! deya na Magraneta plorant; y es negrets que ploravan mes qu' ella.

Ab axò passa una cabra ab una cabrida.

—No res, digueren es negrets, matarem aquesta cabrideta, li treurem es cor, el durem á ta mare, se creurá qu' es es teu, y tu per aqui ja t' enginyarás á viure.

Eu feren axí, y la reyna los va creure, y va fer un alê ben gros.

¡Quin baf d' infern degué sortir de sa seua boca!

Na Magraneta queda tota solina dins aquell grandiób boscatje.

Plora qui plora, caminava y s'aturava, sense sebre per hont prendre ni que fer.

Quant s'en va têmer, es sol va esser post, y sa fosca comensá á venir.

—¡Mesquina de mí! digué. ¿Ahon he de passar sa nit? ¡Hauré de jeure demunt sa terra broxa!... Però ¿y si venen animals ferosos?

Pensa qui pensa y mira qui mira, afina un pí, y s'esclama:

—Ja sé que faré: pujaré dalt aquest pí, y poré dormir descansada.

Hi puja, escampa la vista, y repará..... lo que encara no havia reparat ab so trestorn que duya, un grandíós castell que tenia devant, su allá.

Dins un forat de sa torre mes alta d'aquest castell hi feya es niu, hi havia una mala fi d' anys, una colometa, sa cosa mes fina y axerida.

Allò era's *castell de la colometa*.

S'atlotona sent una veu que diu:

—Portes, obriu.

S'obrin ses portes, y surten tretze homs tan grandolassos que parexian gigants, y s'en van de d'allá.

Na Magraneta notá que's derrer que sortí digué:

—Portes, tancau.

Y ses portes se tancaren.

De retgirada que estava, no's gosá moure y passá la nit mitx dormint, mitx vetlant. Un poch abans de s'auba tornaren aquells tretze, s'aficaren dins es castell, y ses portes no's tornaren á obrir fins es vespre que vengué, quant ells altra volta prengueren marxa.

Na Magraneta estava encara demunt es pí, morta de fam, que tastanetjava.

Se revestí de coratje, y quant va creure que ja no hi havia ningú per allà, devalla, se planta devant ses portes des castell, y diu:

—Portes, obriu.

Ses portes s'obrin, na Magraneta entra per endins, y vengan sales y corredors y sales y corredors.

Troba sa cuyna: hi havia tretze fogons ab tretze olles, y tretze taules ab un pa y una carabassa de ví demunt cada una. Destapa ses olles, y dins cada una hi hagué un capó.

—Ja sé que faré, diu ella. Pegaré una espipellada de cada capó y de cada pa, y un glopet de cada carabassa. No hi faré senyal, y me poré enredonir.

Ho va fer d'aquesta manera, y quedá ben redona.

Va repará tretze portals de filera, los obrí, foren tretze cambres ab un llit dins cada una.

Agrana ses cambres, fa es llits, adesa sa cuyna, sales y corredors, y surt depressa, dient:

—Portes, tancau.

Ses portes se tancaren, y ella s'enfila per sa soca des pí, y fins á n'es cucuyó.

A trench d'auga tornaren es tretze homos, y s'afican dins es castell.

Reparen que tot está agrenat y adosat: sales, corredors, cuyna, cambres; y qu'es llits están fets.

—¿Qui mos ha fet això? se demanan uns ab

altres. Ningú sab res. Miran si hi ha qualcú amagat, y no troban ningú. Miran si los falta res, y notan que falta una espipelladeta á cada capó y á cada pa, y un glopet á cada carabassa.

Es vespre, com s' en varen esser anats, na Magraneta devalla des pí, entra dins es castell, torna agranar y adesar sales y corredors, cuya y cambres; torna fer es llits, pega un altre espipellada á n' es tretze capons y á n' es tretze pans, y un altre glopet á ses tretze carabasses. Surt ben depressa, s' enfila p' es pí, y fins á n' es cucuyó.

A trench d' auba arriban els tretze homos, reparan que tot los ho han agranat y adesat de bell nou y los han fets es llits. Miran per tot, no troban ningú; se temen que los torna faltar una espillada á cada capó y á cada pa, y un glopet á cada carabassa. Tiran junta per veure qu' havían de fer: determinaren qu' es vespre en quedás un d' amagat, per que aclarís qui era que los entrava, y no 'l dexás fogir, fos el qui fos, fins qu' els altres tornarian. Tregueren sorts, tocá á un; y quant es demés s' en anaren, se posá á un lloch que no 'l poguessen veure gens y ell eu pogués veure tot.

Dins una estona sent una veu argentina, com á de rossinyol, que deya.

—Portes, obríu.

Veu que ses portes s' obrin de pint en ample, y entra, lleujera just una titina, una fadrineta, guapa com un sol, qu' ab un ayre y un tranch lo mes etsisador ja es partida agrana qui agrana, adesa qui adesa, sales, corredors, cuyna y cambres; fa

ab quatre grapades es llits; y 'u dexa tot tan afeytat y espinzellat, com si á cada cosa hi hagués posades hores senceres.

Pegava ja ses derrereres espipellades y 's derrerers glopets, quant cop en sech surt aquell amagat, y se planta devant ella, y román tot esglayat com la veu tan hermosa.

La pobreta queda de pedra.

Li agafá un tremolor per tot el cos; volía fogir; però ses comes li feren flaca, y se va haver d'asseure á un banch que hi havia allá devora.

Aquell homo va momprendre es gran trastorn, sa viva angunia que trapanava 's cor d'aquella atlotona, y sa posa á dir:

—No tengueu por, no tengueu ansia, senyoreta meua. No hi som per fervos res de mal ni enfadarvos cap mica. Lo que 'm sabria mes greu del mon seria fervos fellona. Tot es meu desitx es de complaurevos. Si no 'u sabeu, vos trobau dins *es castell de la colometa*; y dins aquest castell may s'hi ha campada malament cap dona.

Li va dir tot lo que va sebre per donarli coratge; le hi va dir de sa manera millor que pogué. .

Quant la va veure un poch mes tranquila y mes animada, li contá quines eran ses ordes que tenia, que fins que venguessen es capitá y demes companys, no la poria dexar fogir; que se tancás dins sa cambra que volgués; y, si tenia son, que dormís ben descansada.

Na Magraneta se tancá. Arribá á tirarse demunt es lit; però no pogué cloure 'ls uys.

A trench d' auba vengueren aquells dotze. Na Magraneta los sent, y surt.

Aquells homos quedaren sense polsos quant se veren davant una atlota tan bufarella.

Los contá tot lo que li havia passat, però sense destapar sa mare. Tots romperen en plors com la sentiren.

—Mira, li digué's capitá, ab tota veritat ara mos has de dir ahon vols que te duguem, ó si vols quedar aqui, y jo te tractaré com si fosses germana meua y aquests te respectarán com á senyora seua. Si vols que te duguem en lloch, t' clucarem, y en esserhi aprop, t' amollarem. Ara si vols quedar, mos farás contents de tot, y desd' ara te jur que dins un convent no estarias mes ben guardada y segura.

Na Magraneta, no sabent ahont anar que no estigués pitjor, digué.

—Quedaré ab voltros, y será lo que Deu voldrá.

Es capitá al acte li entregá ses claus, li omplí es dits d' anells y tumbagues d' or y pedres precioses, li doná collars de perles y moltes altres joyes una bona s' altre millor.

Desde aquell dia tots estavan seny á perdre per ella; no sabían que fer per regositjarla y donarli gust, y li tenian un esment fora mida, y li menavan un respecte que no'us ho poreu pensar.

Y ella los tractava com á germans, los ho tenia tot ben net y adosat, y se colometa de sa torre mes alta, en veurela, ja hi anava, y s' hi posa-

va demunt, perque sempre l'afalagava y li donava menjar.

Mentres tant, la mala reyna, segura, seguríssima de que na Magraneta era morta y remorta, estava mes inflada qu' un calapet, creentse sa dona mes guapa que hi havia baix de la capa de Deu.

De sa vegada que 's miray li havia dit que na Magraneta 'u era mes, de rabia y per por de sa por, no li havia tornat fer cap pregunta.

Un dia com feya una bona estona que s' hi mirava y estava mes alabada que may ab sa seua galanía, á la fi digué.

—Miray, ¿som bella?

—Sí, senyora reyna, respón es miray.

La dona prengué coratje, y s' amollá mes.

—¿N' hi ha altra de mes bella?

—Sí, senyora reyna, digué es miray ab una veueta prima, dolça, tayant y aficadissa com sa fuya de un raó.

—¿Y qui es aquesta mala fembra? s' esclama la reyna, tragent espines p' els uys y foch p' es quixals.

—La vostra filla Magraneta, que está dins es castell de la Colometa, torná dir es miray ab aquella veueta tan maleida.

—¡Ments y sabs que 't dius! cridá la Reyna. ¡Fa mes d' un any qu' es morta! Es seu cor me dugueren dins una capsa.

—La vostra filla Magraneta, qu' está dins el castell de la Colometa, repetí es miray ab sa me-

teixa veueta, però mes prima, mes dolça, mes tayant, mes aficadissa.

Tant eu va esser, que xapá's cor de la mala Reyna de mitx á mitx. Se posa feta una lleona; no hi havia qui s' hi acostás: estigué tres dies y tres nits tancada, sense menjar ni beure, flastomant com un carreter, arrabassantse es cabeys, un-gletjantse sa cara; fins qu' envía á demanar una mala veyá qu' era fada, y li diu:

—Sa meua fia Magraneta es viva, dins es castell de la Colometa. Si no hi vas ara tot d' una, y no la 'm matas, te faré fermar á ses coves de quatre cavalls.

—¿Ahont es aquest castell? demana sa jaya.

—Cerquel, si no 'l sabs, crida la reyna fora de sí.

Sa mala veyá agafa una grapada de pols, la tira al ayre, y per allá hont va prendre sa pols, va prendre ella.

Camina caminarás, des cap de set dies destría un castell demunt uns penyals; s' hi acostá; va esser es castell de la Colometa.

Na Magraneta estava á una finestra, escampant la vista.

Sa fada l' afina, l' escomet, li mou conversa, y acaba per dirli:

—Com éts tota solina, no deus tenir ningú que t' espluch y te fassa sa cova. Devalla, feta meua dolça estimada, y jo t' esplugaré y te pentinaré.

—Per amor de Deu sia, germaneta. Jo me sé enllestir tota sola.

—¡Ves si 'm farías aquest despreci! ¡No 'u crech

que t me fasses! deya aquella polissona, fent carusses y estabetxos.

Na Magraneta consentí á devallar; sense pensar mal ningún, s' agotzona devant sa mala veyá; li posa es cap demunt sa falda. Ab so pentinarla y esplugarla sa condormi. Sa fada ja li ha posat á n'es dit petit de sa ma esquerra un anell de ferro, y fuig com la bala.

Na Magraneta va romandre estesa en terra, lo meteix de morta.

Així la trobaren es capitá y es dotze companys com s' axicaren de dormir.

Be la cridaren, be l' estamenetjaren. Ni va respondre ni doná cap senyal de vida.

Tots romperen en plors, y cuydaren á ferse trossos.

A la fi, la posaren dins una caixa, la s' en duguerén dins una cova d'allá prop, y li varen encendre tretze antorxes que cremassen dia y nit; y en acabarse, n' hi duyen d'altres, esperant que comensás á fer olor per enterrarla.

Y passaren dies y mes dies, y setmanes y mesos; y sempre hi havia ses tretze antorxes enceses, perque na Magraneta no se tremudava gens: era lo meteix que si estigués adormida.

Y heu de creure y pensar qu' el Rey d' aquells paratjes un dia, cassant cassant, se separá des seus criats, sense ferho á posta; y, quant s' en va tèmner, se troba devora aquella cova. Veu tanta llumenaria; s' hi arramba; troba ses tretze antorxes enceses entorn d' aquella fadrineta allargada dins sa caxa, sense cap senyal de vida.

Com la va veure tan ben tayada, tan hermosa; no s'en poria avenir, y passa un parey d'hores mirantlase.

¿Y que fa ell? Apaga ses antorxes, tapa sa caxa, l'entravessa demunt es cavall, y ja es partit cap á ca-seua. Hi arriba, no diu á ningú que hi ha dins aquella caxa, la tanca dins sa cambra millor que tenia. Cada día hi entrava totsol, alsava sa cuberta, y estava contemplant una bona estona na Magraneta, qu'era lo meteix de morta, perque ni alenava ni feya es mes petit moviment en tot es seu cos, y lo meteix de viva, però dormint, perque conservava tota sa seua galania, exhalant una oloreta lo mes bona.

El Rey s'embadalia contemplantla, y ben alerta qu'anava á ferne part á ningú.

Arribá á passarhi casi tot es día dins aquella cambra.

Es criats y criades notaren allò, y los entraren unes ganes fora mida de sebre que tenia allá dins.

N'hi va haver una, mes atrevida que totes, qu'un día que'l Rey era á cassar; té la bona sort de trobar sa clau d'aquella cambra. S'en va á sa porta, pega rodada, obri, entra, y veu una caxa es mitx. S'hi acosta, alsa sa cuberta, y veu aquella atlota allargada de dins, lo meteix de morta.

Be poreu pensar si hi degué quedar freda, si li degué venir de nou.

Se posa á mirarlase de cap á peus; y mira qui mira, repara que du es dits plens d'anells; li afi-

na aquell de ferro que sa fada li havia posat. Parexentli qu'era massa ordinari per estar ab sos altres, prova de treurel. L'estira una mica, y tot d'una na Magraneta exhalá un ¡ay! molt fondo.

Sa criada pren un retgiró de mort, y fuig corrents, sense tapar sa caixa, sense rodar clau.

—¡El Rey me mata! deya ella, y no sabia ahont posarse, no sabia que's feya.

Arriba 'l Rey; troba sa cambra uberta y sa caixa destapada.

Se posá com un picat d'aranya.

Crida tota sa servitut, tota la cort.

—¿Qui es, digué, que m'ha uberta aquesta cambra y m'ha destapada sa caixa que hi tench? Qui es estat, que 'u diga; si no vol que fasse un penjeroy d'ell.

Aquella criada s'ajoneyá devant tothom.

—¡Perdó, misericordia, Sr. Rey! digué plorant y ab un tremolor tant fort com si li hagués entrada una terciana meleyta. ¡Misericordia, senyor meu! ¡Som estada jo! ¡jo som estada!

El Rey feu sortir tota s'altra gent. Comtem lo qu' es estat, li digué.

Sa criada le hi conta tot fil per randa.

—Anemhi, s' esclama ell, y li farás lo meteix.

Hi van; sa criada s'acosta á na Magraneta, li estira s'anell de ferro, le hi treu.

Na Magraneta exhala un parey d' ¡ays!, comensa á bategarse, obri els uys, y los bada tan grossos com los tenia.

Com ella se veu allargada dins aquella caixa,

dins una cambra tan magnífica, devant el Rey, mirá y mirá, y queda com á estorada.

—¿Que somiy ó estich desperta? digué á la fl. jahont me trob? ¿qui sou voltros.

Si esglayada estava ella, mes esglayts estavan el Rey y sa criada com sentian aquella veu tan dolsa, y contemplavan aquell cos tan ben tayat, aquella cara miray de tota gracia y hermosura.

Aviat na Magranete va veure que estava ben desperta, y qu'era dins sa cambra d' un rey que ja demostrava estar enamoradíssim d' ella.

El Rey era fadri, na Magreneta á la flor del mon; y ja poreu veure qu' havia de sutceir per forsa: qu' un va dir:

—¿Que mos casam?

Y s' altre va respondre.

—Ja 'u hauriam d' esssr.

Dins quatre dies tot estigué preparat, se reu- ní tota la cort, acudiren tots es reys veynats, se va fer es casament, y hi va haver unes nocés com no s' en havían vistes may.

Quant acabavan de dinar, el Rey diu.

—Cadascú que cont un pas gustós.

S' en contaren molts que feren riure per ses butxaques tothom.

Quant tocá á na Magreneta, no feu mes que contar sa seua vida. Tothom va rompre en plors. Son pare y sa mare hi eran com á reys veynats convidats, y no l' havían coneguda.

Son pare aná correns á abrassarla. Sa mare tayava claus, y clamava á sa terra que la s' en- gollís.

Tothom s' alsá cuantre ella, manco na Magraneta, que demana que le perdonassen.

Lo mes que pogué conseguir, salvarli la vida.

La tancaren dins una torre, y hi estigué fins que va esser morta.

Aquells tretze lladres del castell de la Colometa, que desde que trobaren na Magraneta estesa en terra com á morta, no havían tenguda alegria pus, quant saberen qu' el rey s' era casat ab ella, s' hi presentaren per que los perdonás, fentli á sebre qu' havían restituit tot lo robat, y que, si los perdonava, s' en anirian á Roma á confesar-se ab el Papa, per sebre sa penitencia qu' havían de fer, y que se passarian la vida plorant es seus pecats.

Se va fer axi, tothom n' estigué ben content, y el Rey y na Magraneta visqueren com Jusep y María, ab molta pau y concordia, fins que se moriren; y al cel mos vegem tots plegats.

Manacor, Agost de 1895.

SA JAYA XELOCH Y SA JAYA BIGUELOT (1)

Axò eran dues fadrines veyardes qu' havian nom sa jaya Xeloch y sa jaya Biguelot

Casera sempre n' havin tenguda per vendre: lo que may havian tengut era estat un homo que ab cap d' elles hagués volgut posar es coll devall es jou del sant matrimoni.

Eran tan lletjes, que á ningú li havia bastat cor.

Na Xeloch comandava na Biguelot, qu' era tan biduina que sempre se xupava dos dits, y ja 'u crech que los arribá á tenir ben blanchs y fins.

Y heu de creuré y pensar qu' el Rey se cansá d' esser fadri, y va fer unes *dictes* que havia determinat casarse; y per axò, que li acusassen totes ses atlotes mes fines, que n' haguessen fets

---

(1) La 'm contá la madona Catalina Tomás Pinya, de ca's *Cegos* de Manacor, al cel sia ella.

tretze y no haguessen doblegats es vint y un; y prendria sa mes fina de totes.

N' hi acusharen una mala fi; però era tan prim cernut, bufava tant á n' es brou, que totes les trobava comunes.

Y be n' hi presentavan, però cap n' hi havia que li entrás per s' uy dret.

Al cap y á la fi, sa jaya Xeloch s' hi presenta.

—Senyor Rey, digué, tench una fadrineta, sa cosa mes fina y purificada del mon.

—¡Ay de bo! ¿Y que no le poríam veure?

—Vos diré, senyor Rey: ella per res del mon surt de ca-nostre.

—¿Y per venir aquí no voldria sortir?

—No senyor. ¡Si no us poreu figurar lo fina y empagahidora qu' es!

—No res ydò, vendrem á ca-vostra.

—Veni en voler; però vos fas de present que ni es sol l' ha tocada may ni sa serena, y que no hi ha ningú encara que haja tenguda sa ditxa de contemplar sa seua galania.

—¡Ja 'u deu esser bufarella! pensá el Rey entre si meteix. No res, digué á sa jaya vendrem, y la veurem.

Ell s' hi presenta, y na Xeloch diu.

—Vostra Real Magestat deu venir per veure sa nostra fadrineta.

—Sols que m' hájeu entès. digué el Rey, ¿Ahont es ella?

—Senyor Rey, dins sa seua cambra.

—Ydò que surta.

—Es que no vol sortir. ¡Sab qu' eu es d' empa-

gahidora! Y llavò qu' es tan fina, que sa cosa mes mònica basta per ofendrela.

—Però ¿com he de sebre si es tan fina com vos deys? s' esclamá el Rey, mes de mitx enfadat.

—¿Sabeu que farem? diu na Xeloch. Per una retxillera de sa porta traurá dos dits, y Vostra Real Magestat los hi podrá veure. Y axí, si acás no vos fa, no se porá dir que ningú l' haja vista.

El Rey hi va consentir. S'en van á sa porta de sa cambra; y na Biguelot treu per una retxillera es dos dits que sempre se xupava, única part des seu cos que fos blanca y fina.

El Rey se mirá be aquells dos dits y s' esclama.

—¡O que 'u son de blanchs! ¡que 'u son de fins!

—¡Y si vésseu la resta! deya na Xeloch. ¡Si vésseu la resta! ¡Jo vos ho assegur! Ell aquests dos dits encara son lo mes negre y mes raspallós des seu cos.

El Rey s' ho va beure.

—Ella será sa venturosa, digué. Dins vuyt dies mos casam.

Se prepará tot p'es casament, y per unes noces ab tota l' orde.

Arribat es dia de ferse s' esclafit, se presenta á ca 'l Rey na Xeloch menant na Biguelot ben tapada ab un vel ben gruxat que li pegava fins abaix.

S'era escampada la veu que sa novia era sa cosa mes fina, y tothom hi acudia per treurese es gat des sach.

—¡O que 'u deu esser de fina! deyan com la veyen tant tapada.

Arribá s' hora de ferse es matrimoni, y tothom que demanava.

—¿Y que no s' ha de destapar?

El Rey també era de aquest parer; però sa jaya Xeloch contestava:

—¡Per amor de Deu no parleu d' axò! ¿Que no veys que s' empagahiria massa devant tanta gernació? ¡Si no ha mostrat cara may! Sobre tot, primer no se casará, si s' ha de destapar.

Quant veyen que no la volían destapar, mes se creya la gent que 'u seria fina, y mes ganes tenian de veurela; però es qui les tenia mes fortes era el Rey.

Se va fer es casament, comensá es sarau, y na Biguelot ben alerte á destaparse.

Arribá s' hora d' anarsen á colgar; y, com el Rey se va veure tot sol ab ella, diu tot rebent.

—¡Vaja! ¡fora vel!

—Ja 'l m' alsaré demá, digué ella.

—¿Demá? digué 'l Rey; anit, anit.

—¡Demá! torná á dir ella, tota llastimosa.

—¡No, ell ha d' esser ara meteix! digué 'l Rey fet tot un Nero.

Y encara no'u va haver dit, com pega tirada á n' es vel, es vel quedá dins ses seues mans tot esbenat, y aparegué devant els seus uys..... sa jaya Biguelot.

Com el Rey va veure aquella por, aquella cara tan negra, tan ruada, sensa cap dent, sensa cabeyes, va romandre fret. Llavó li pujá tal rabiada que encivella cossa y sempenta á n' aquella bruxa, y la tirá per sa finestra dalt abaix.

Aquella finestra becava dins es jardí, y na Biguelot pegá demunt una llimonera.

Tota se va omplir de púes; es seu cos brollava sanch viva de cap á peus; y li escapavan uns ays y uns gemechs lo mes esglayosos.

Sa dematinada passaren tres fades; la veuen d' aquella manera, y li demanaren que feya allá Los ho digué, y elles s' esclamaren.

—Noltros la poríam fer feliç á n' aquesta malanada. Vaja ydò.

Sa primera díu.

—Fer fat y fat, que la mía mare m' ha comanat y un punt mes, lo qu' ara diré, que sia veritat: que aquesta jaya torn de denou anys.

Y na Biguelot torná de denou anys al acte.

Sa segona digué:

—Per fat y fat, que la mía mare m' ha comanat y un punt mes, lo qu' ara diré, que sia veritat: qu' aquesta fadrineta torn sa mes guapa y sa mes fina que s' haja vista may.

Y na Biguelot torná al acte sa fadrineta mes gnapa y mes fina que s' hagués vista may.

Sa tercera digué.

—Per fat y fat, que la mía mare m' ha comanat y un punt mes, lo qu' ara diré, que sia veritat: que sempre que parl aquesta atlota, sa música toch y fassa una tonada ben hermosa.

Y axí va sutceir tot d' una que na Biguelot, no quebenthi d' alegría, digué á ses fades.

—¡Deu vos pach la caritat, fietes meues dolçes!

Badar boca y tocar sa música, va esser tot u.

Allá hauríau sentida una tonada d'aquelles, d'aquelles.

El Rey, sol sortint, pega bot des llit.

—Veam que será estat d'aquella mellenga, d'aquella fantasma de nit passada, va dir.

Obri sa finestra, escampa la vista p'es jardí, y afina demunt sa llimonera una fadrineta com un sol, que no era possible mirar-lase, sense quedarne etsisats.

Era na Biguelot.

El Rey la se mirá una bona estona ben arreu; y com mes anava, manco s'en poria avenir.

Á la fi digué:

—¿Y aquella es sa que jo vaig tirar anit passada per aquesta finestra? O jo estava gat ó no es ella.

Y se posa á cridarla.

—Escolta, hermoseta: ¿y tu éts sa dona que jo vaig tirar anit passada per aquesta finestra?

—Si que 'u som, digué na Biguelot, y sa música se posa á tocar, ab uns sons, lo mes dolços y purificats.

El Rey llavò sí que hi va romandre astorat, y continuá demanant.

—¿Y ab tu va esser que 'm vaig casar jo ahir?

—Ab mi, ab mi, contestá aquella.

Y sa música toca qui toca; y cada volta que na Biguelot parlava, sa música cuydava fer uy de tocar, y treya uns sons qu' embadalían.

—¡Criats y criades! digué el Rey, anaume á pujar al acte aquella hermosura meua.

Hi anaren; la hi pujarem; però l'hagueren de colgar, perque sa serena de sa dematinada l'havia presa, y tota tremolava de fret, y no s'agontava de son.

Na Biguelot ja era la Reyna.

Y tenia un sens fi de dames y cambreses que li anavan derrera.

Na Xeloch ho sab, y pica de talons cap á ca'l Rey á veurela.

Digué qu'era germana de la Reyna, ningú hi donava fe, ella jurava y perjurava que 'u era, y va moure un escàndol.

Tant va sucra els ays, que per llevarlase de devant, la hi dexaren entrar.

S'afica dins s'alcova, se planta devant es llit, y acosta els uys á sa cara de sa seua germana, fns que la ferí ab so nas, qu'era ben afavorit.

Quant la va veure tan jove y tan bella, s'esclama.

—¡Ó els uys ma fan dos ó tu no éts sa meua germana.!

—No te fan dos no els uys, digué la Reyna. Som sa teua germana.

—Però ¡si tu eres mes veyá y mes lletja que jo metexa, y ara no pareys de vint anys, y embelleys d'hermosa qu' éts!

—Es que hi som tornada.

—¿Y com?

—M' he feta planetjar.

—¿Y qui t' ha planetjada?

—Un fuster que hi ha aquí devant.

—¡Ja hi vuy anar jo!

—Si qu' has pensat be. Te llevarán, com á mi, sa crosta ruada; y romandrà sa pell ben atesada, blanca y vermeya.

—No res; m' en hi vaig al acte.

—Veshi. Digués que jo t' hi enviý.

Na Xe'loch, lo meteix que si ñagués tengut foch dins ses sebates, dexa en porret sa germana dins es llit, y ja li ha estret cap á ca's fuster. Y no s' atura fins que hi va esser.

—Ave María Puríssima, digué tota rabenta. ¿No sabeu per que vench?

—Si no vos esplicau mes, germaneta...

—Ydò vench de part de la Reyna per que me planetjeu.

—¿Qu' heu dit?

—Que vench per que me planetjeu.

—¿A vos?

—A mí, á mí. ¡Com que fesseu es desintès!

—Germaneta, jò no us entench.

—No, y jo parl ben clar, gracias á Deu.

Com es fuster la va veure tan encarada, y la senti que deya y tornava á dir que venia de part de la Reyna, acabá per dirli:

—No res, ¿voleu que vos planetjem?

—A posta som venguda.

—Ydò, allargauvos demunt aquest banch.

Ell na Xe'loch s' hi allargá.

Es fuster agafa sa plana mes grossa que tenia, y se posa á passarlahi per demunt, y hala qui hala.

Y aquí li arregussava un tros de galta y allá s' en duya una orea, y ara li desxobria qualque

costella, y suara li feya botir una llenca des ventre de sa cama.

Y na Xeloch que, entre gemech y gemech, no mes deya.

—¡Sufrir per embellir! ¡suportar per jove tornar!

Tantes eran ses ganes que tenia de tornar jove y guapa, que sufrí fins que no pogué aguantar pus.

S'havía fet dur un miray, y s'hi mirava desia-ra per veure si s'en anavan gens ses rues y si li comensava á comparêxer rastre d'hermosura; però com mes anava, mes por feya.

Arribá que ja no tenia figura de criatura humana. Era un *mostro* de lo mes farest.

A la fi digué que no plenetjassen pus, y va batre es peus.

Deu l' baja perdonada.

Amen.

EN JUANET DE SA JERRA (1)

Axò era un homo que li deyen Juanet. Ell, sa dona y set infants seus, de pobrets qu' eran, estavan dins una jerra.

Un día passá un homo ab una garba de faves, y li cau una bajoca dins aquella jerra. Per agafarla, hi hagué tantes sempentes y grapades entre els atlots d' en Juanet, que l' esfloraren tota, y perderen un bassó, que va romandre tapat de terra. Aquell bassó tregué, y sortí una favera, que se va fer tan bona y tant va créxer, que al punt arribá á n' el cel.

Un día sa dona va dir á n' en Juanet:

—Enfilet per sa favera, pujaten á n' el cel, y demana á n' el Bon Jesús que mos don una barraca, y no estariam tan estrets dins aquesta jerra.

—Ben pensat, va dir ell.

---

(1) La me contá una atlotella manacorina, na Juana Maria Ganxa.

Y ja estigué enfilat per sa favera, y per amunt per amunt. Arriba á ses portes del cel; y *toch toch*.

—¿Qui es? va dir Sant Pere.

—En Juanet de sa jerra.

—¿Que demanau?

—Una barraqueta, perque sa dona troba qu' estam massa estrets dins sa jerra.

—Esperau un poch, veam el Bon Jesús que hi diu.

Sant Pere al punt torna ab sa resposta:

—Está concedit lo que demanau.

—Per amor de Deu sía, vadír en Juanet.

Quant va esser abaix, troba sa barraqueta qu' havia demanada; y mes content qu' un pasco, s' hi muda ab sa dona y els infants.

Des cap d' una temporadeta sa dona diu:

—¡Tornaten á n'el cel, y diguês á n'el Bon Jesús que mos concedesca una caseta! Que aquesta barraca, per porcellins y tot, es comuna, quant y mes per cristians.

En Juan ja estigué enfilat, y per amunt per amunt. Arribá á ses portes del cel; y *toch toch*.

—¿Qui es? diu Sant Pere.

—En Juanet de sa jerra.

—¡Ja vos conech! y ¿que demanau?

—Una caseta, perque aquella barraca li fa poquet á sa dona.

—Esperau una mica, veam el Bon Jesús que hi diu.

Sant Pere al punt torna ab sa resposta.

—Está concedit lo que demanau.

—Per amor de Deu sia, diu en Juanet.

Quant va esser baix, troba sa caseta, feta de bell nou. S' hi muda ab tota sa mirada; y no hi cabian de satisfacció.

Des cap d' una temporadeta sa dona diu:

—¡Tornaten á n' el cel, que aquesta casa es massa petita, y no hi ha qui hi habit! Demana una casa gran, ab balcon y persianes, cambres espayoses y mobles bons.

En Juanet ja estigué enfilat; y per amunt per amunt. Arriba á les portes del cel; y *toch, toch*.

—¿Qui es? diu Sant Pere.

—En Juanet de sa jerra.

—¡Altre pich! y ¿que demanau?

—Una casa gran, ab balcon y persianes, cambres espayoses y mobles bons.

—¡Donauli fil á s' estel! No res, veurem el Bon Jesús que hi diu.

Sant Pere al punt torna ab sa resposta:

—Está concedit lo que demanau.

—Per amor de Deu sia, s' esclama en Juanet.

Quant va esser abaix, troba se casa que sa dona volia. S' hi mudaren, botant y ballant de s' alegria que tenian.

Des cap d' una temporadeta sa dona torna dir:

—Tornaten á n' el cel, y demana que 't fassen á tu metje, á mi metjessa y els atlots metjons. Perque es ver que tenim una bona casa; però ¡sabs que 'm feym de poch de paper! Tant com en Palou á sa Pobla.

En Juanet s' enfla per sa favera; y per amunt

per amunt. Arriba á ses portes del cel, y *toch toch*.

—¿Qui es? diu Sant Pere.

—En Juanet de sa jerra.

—No podía esser altre. Y ¿que demanau?

—Sa dona troba que feym poch paper; y demana que'm fassen á mí metje, á ella metjessa y els atlots metjons.

—Nou metjes en casa... ¡Será farest! No res, aniré á veure el Bon Jesús que hi diu.

Sant Pere al punt torna ab sa resposta.

—Está concedit lo que demanau.

—Per amor de Deu sia, s' esclama en Juanet.

Quant fouch abaix, ja va esser metje, y sa dona dona metjessa y els atlots metjons.

S' escampá sa noticia per tot, y aviat aquella casa va esser com un jubileu. Tots es malalts los demanavan; y tots els escotiflats s' hi volían mostrar; y no hi havia qui hi parás.

Sa dona aviat n' estigué fins en els ulls de tant de malaveig, y digué ben resolta á n' en Juanet:

—Vesten á n' el cel, y que mos donen un altre ofici; que aquest, maldement tregue qualque cosa, es massa sobrat. Digués que't fassen á tu batle, á mi batlessa y els atlots batlons.

En Juanet no tengué altre remey qu' enfilarse; y per amunt s' ha dit. Arriba á ses portes del cel; y *toch toch*.

—¿Qui es? diu Sant Pere.

—En Juanet de sa jerra.

—¿Que ja tornau á demanar?

—Es sa dona que troba que s' ofici de metje es massa sobrat.

—¡Ella si que 'u es! Y ¿quin vol?

—Diu que 'm fassen á mi batle, á ella batlesa y els atlots batlons.

—¡Ay de bo! Sobre tot, si 'l Bon Jesús no fos es qui es, ja vos hauria enviats á allá hon no hi plou. No res, aniré á veure que hi diu.

Sant Pere al punt torna ab sa resposta.

—Está concedit lo que demanau. ¡Ara 'u tench de veure si encara tornareu á gremoletjar!

Quant en Juanet va esser abaix, ja fonch batle, sa dona batlesa y els atlots batlons; y vengau retjidors y municipals y caminers; y hala á *sa casa de la vila*; y questions d'un vent, y asuntos de s' altre, y feynes per llarch. Allá hauriau vist navegar el batle, esqueynar sa batlesa y capbuytetjar es batlons.

Sa dona un día, acabada de veure tanta trifulga, va dir:

—¡Axò no 's viure! Per haver de tenir tantes feynes, ja valdria mes que fosses tu rey, jo reyna y els atlots reynons. ¡Cap al cel tens ses feynes á dir á n' el Bon Jesus que mos hi fassa!

En Juanet, per por de sa por, s'enfila per sa favera; y per amunt s' ha dit. Arriba á ses portes del cel; y *toch toch*.

—¡Gos messions que torna esser en Juanet de sa jerra! se va esclamar Sant Pere.

—Per ell me tench, va respondre s' aubarcoch.

—¡El diantre sou per pujar! Veam que demanareu aquest pich.

—Sa dona...

—¿Y vos?... ¿Que ja está cansada des batle-ratje....?

—¡Sols que 'u hájau endevinat! Vol que 'm fassen á mi rey, á ella reyna y els atlots reynons.

—No té mal gust, sa toxarruda. Veam si 'l Bon Jesús será tant bo, que encara no vos pos á ca-vostra.

Sant Pere al punt torná ab sa resposta.

—¡Vos ha concedit lo que demanau!; pero m' engana que ser tant golafres no vos surte tort.

¿Que m' en direu? Ell quant en Juanet va esser abaix, se va trobar vestit de rey, sa dona de reyna y els atlots de reynons. Romp sa marxa real, y vengan salves d'artillería, y tropa y mes tropa, y un diluvi de gent voltant seu y cridant ¡viva!; y cap á *palacio*, y festa y altre festa, y sarau y altre sarau. Però, com no hí ha cap avall que no tenga el seu cap amunt, comensaren á venir ses feynes y maldecaps propis des nou estat, que pujavan, sense comparansa, molt mes que ses feynes y maldecaps qu' un metje y un batle poden tenir. Y heu de creure y pensar que *la reyna* pronte no pogué aguandar pus, y s' esclama:

—¡Quín engán de mitjes! ¡Esser reys! ¡Es qui no 'u ha provat, no sab qu' es! ¡Si una *pressona* no's senyora de sí metexa! Ca, ca..... ¡tanta feyna per tants pochs doblers! Juanet, tornaten á n' el cel, y que 't fassen á tu Bon Jesus, á mí Purrissima y els atlots Bon-Jesusons; y en sortirem d' una vegada.

En Juanet va esser tan ruch, per dirho axí

com es, que vestit de rey y tot, s' enfilà per sa favera; y per amunt s' ha dit. Arriba á ses portes del cel; y *toch, toch*.

—¡Ja es en Juanet de sa jerra! s' esclama Sant Pere.

—Si que 'u som.

—¡Si sabésseu dur es calsons tant be com enfilarvos per sa favera....!

—Ydò es sa dona que troba qu' en s' ofici de reys hi ha massa feyna per tants pochs doblers.

—¡Ay! ¿Que no se recorda de quant estàveu dins sa jerra?

—¡Foy! y ¿que vos tench de dir? Es que vol que 'm fassen:..

—¡Veam! ¡ara 'u tench de veure que vol que vos fassen! va dir Sant Pere.

En Juanet, tot enfrescat, no sabia com envestir:

—¡Vaja! ¡amollauli! torná dir Sant Pere.

En Juanet va fer un esforç supremo, y arribá á dir:

—Ydò sa dona diu que, per sortirne d' una vegada, que 'm fassen á mi Bon Jesus, á ella Puríssima, y els atlots Bon-Jesusons.

Quant el Bon Jesus va sentir aquell aubercocch, d' allá hon era digué tot d' una.

—Pere, y ¿qu' es aquest desenfrehiment? ¡Ell quant mes los donen, mes demanan! ¡Que s' en tornen dins se *jerra*, mes que depressa, y ses rahons sigan acabades!

—¡Vaja! digué Sant Pere; ¿ho heu sentit? Va-

taqui lo' qu' heu guanyat. ¡Y no es que jo no vos avisás!

En Juanet abaxá es cap, y, fets els seus uys dues fons, ab ses ales des cor que s'acopavan, prengué per avall per avall per sa favera.

La *reyna* y els *reyons* l'esperavan abaix, y se creyen que los hauría sortit be com ses altres vegades. ¡Figurauvos si hi degueren romandre ben escaldats y sense polsos quant en Juanet los doná *sa noticia*.

Ell, com s'en temeren, es vestit tan hermós que duyen, los va descomparêxer, se trobaren vestits ab quatre pellerings, lo mateix de quant sortiren de dins sa jerra; y dins sa jerra s'en hagueren de tornar com dos y dos fan quatre; y..... encara hi son si no los han trets ni son sortits.

Tots aquells que, quant mes tenen, mes volen, y no están assaciats may, que prengan llum d' en Juanet de sa jerra, si volen acabar la festa en pau.

Manacor, Janer de 1890.

ES TRES GERMANS Y ES NOU GIGANTS ⁽¹⁾

Axò era un pare y una mare que tenian tres fiys, en Pere, en Bernat y en Juanet.

Sempre acabavan primer es pa que sa talent, de pobres qu' eran.

Un dia en Pere, cansat de patir fam, alsa 's cap, y diu.

—M' en vaig á descubrir mon.

Pren un tros de pa y formatje, y li estreny.

Camina caminarás, troba una doneta ab un atlotó, y ja l' ha escomesa.

—¿No 'm diriau, germaneta, ahont trobaria lo que cerch?

—Y ¿que cercas?

—Ventura.

—Ydò mira, vestén per avall. Trobarás una

---

(1) La 'm contaren la noble senyora D. Isabel Rossinyol y Dezcallar de Dameto, mon pare y en Toni Garrit, de Sant Llorens-des cardessar.

garriga molt rasa y llavò un comallar molt fondo. Ves sempre cap envant. Á un coster veurás una covota paredada, ab un portal y unes portes tancades y un pí devant. Allò es s' amagatay de nou gigants, y hi tenen uns caramulls de dobles de vint de carassa que fan por. Tot d' una qu' arribas, t' enfilas per aquell pí, y fins á n' es cap d' amunt. Quant fassa fosca negra, sentirás una veu que dirá: *Mar-y-mon, obri; obri, bitzoch*. Y ses portes s' obrirán. Será qu' es nou gigants, que no mes van de nit, prendrán campanya. Es derrer que surte, dirá: *Mar-y-mon, tanca; tanca, bitzoh*, y ses portes se tancarán. Llavò abraohará es pí, y li pegará un parey d' engronsades per veure si hi ha ningú de dalt que los puga trair. Tu aferret fort, que si no t' hi aferres, botirás; y abans d' arribar en terra, ja t' haurán menjat. Si tu no caus, s' en anirán de d' allá. Tu llavò devalles, dius devant ses portes ses paraules que per obrirles y per tancarles haurán dites es gigants, ses portes s' obrirán y se tancarán, y podrás carregar de dobles de vint, tant com vuyes.

—¿Axò es tot lo qu' he de fer? digué en Pere, veent que sa doneta s' era aturada.

—Axò es tot, digué ella.

En Pere, sense dirli *per amor de Deu sia*, ni á *reveure*, parteix ab unes bones passes.

—Espera un poch, bon jove, diu sa dona. Mira aquest atlotó que men. Fa un día que no ha menjadet res. Donalí, per amor de Deu, una espiellada d' aquest pa y formatje que dus.

—No lleu, digué en Pere. L' he mester per mí.

Y, dexantla ab sa paraula á sa boca, se 'n va. Camina caminarás, arriba á sa garriga rasa, y l'atravessa; troba 's barranch, y de d' allá. Afina sa covota paredada, veu ses portes tancades y es pi devant. S' enfla p' es pi; y fins á's cap d' amunt. Aviat va esser fosca negra. Comensa á sentir trapitx y rall per dins sa cova; y escolta qui escolta, sent una veu que diu:

—*Mar-y-mon, obri; obri, bitzoch.*

Y s' obrin ses portes y surten es nou gigants.

—*Mar-y-mon, tanca; tanca, bitzoch,* digué es qui anava derrera; y ses portes se tancaren.

Se gira á n' es pi y diu:

—¿Hi ha ningú aquí dalt?

Y ja l' ha abraonat, y espolsada ve y espolsada va.

Si fort s' era aferrat en Pere, mes fort espolsá es gigant, y el feu botir cinquanta passes lluny. Tots nou s' hi abocaren, li clavaren ungles y dents; y estirada ve y estirada va, un s' en va dur una cuxa, s' altre una cama, s' altre es cap, s' altre una banda de costellam, s' altre un peu; y n' hi hagué que no mes arribaren á una orea.

D' en Pere no s' en resá pus.

En Bernat, es germá según, cansat també d' anar panxa pancida, des cap d' uns quants dies alsa's cap, pren un tros de pa y formatje, y á cercar ventura s' ha dit.

Camina caminarás, troba aquella matexa dona ab s' atlotó, y ja l' ha escomesa.

—Germaneta, ¿no 'm diriau ahont trobaria lo que cerch?

—Y ¿que cercas?

—Ventura.

—Ydò mira, vestén per avall. Trobarás una garriga molt rasa, y llavò un comallar molt fondo. Ves sempre cap envant. Á un coster veurás una covota ab sa boca paredada y un portal ab unes portes tancades, y un pí devant molt alt. Allò es s' amagatay de nou gigants, y hi tenen uns caramulls de dobles de vint de carassa que fan por. Tot d' una que arribes, t' enfilas p' es pí, y fins á's cap demunt s' ha dit. En fer fosca negre, sentirás una veu que dirá: *Mar-y-mon, obri; obri, bitzoch*; y ses portes s' obrirán. Será qu' es gigants, que no mes van de nit, prendrán companya. Es derrer que surta, dirá: *Mar-y-mon, tanca; tanca, bitzoch*; y ses portes se tancarán. Llavò abraonará sa soca des pí y li ferá pegar un parey d' engronsades fortes per veure si hi ha ningú demunt. Tu aferret fort, perque si caus ab aquelles engronsades, encara no serás en terra, quant ja t' haurán menjat. En esser lluny es gigants, tu devalles; dius devant ses portes ses paraules que per obrirles y tancarles haurán dites es gigants. Ses portes s' obrirán y se taucarán, y podrás carregar de dobles de vint, tant com vuyes.

—¿Axi 'u he de fer? s' esclama en Bernat.

—Axi, respòn sa veyá.

Y l' homo, sense dir *per amor de Deu sia*, ni á *reveure*, parteix de d' allá.

—Espera un poch, bon jove, crida aquella doneta.

—¿Que voleu?

—Compatit d' aquest atlotó que men: fa un die que no ha menjadet res nat del mon. Donali una espipellada de pa y formatje.

—¿Donar, m' heu dit! No vaig de res: l' he mester per mi.

Y ja li ha estret, y de d' allá.

Troba sa garriga, y la passa. Arriba á n' es barranch y s' hi afica. Afina sa covota paredada, ses portes tencades y es pi devant. S' enfila p' es pi com una taranta p' es seu fil, y fins qu' es á n' es cap d' amunt, no s' atura. Aviat va esser fosch: comensa á sentir trepitx y rall per dins sa cova, y una veu que diu:

—*Mar-y-mon, obri; obri, bitzoch.*

Y s' obrin ses portes, y surten es nou gigants.

—*Mar-y-mon, tanca; tanca, bitzoch*, digué es qui anava derrera, y ses portes se tancaren,

Se gira á n' es pi, y diu:

—¿Que hi ha ningú aquí dalt?

Y ja 'l té abraonat, y espolsada ve y espolsada va; però en Bernat s' era aferrat ben fort, y no va caure.

—No hi ha ningú no, digueren es gigants, y feren sa seua via.

Quant feren ben enfora, en Bernat devalla, se planta devant ses portes, y diu:

—*Mar-y-mon, obri; obri, bitzoch.*

Y ses portes s' obriren.

Entra y diu:

—*Mur-y-mon, tanca; tanca, bitzoch.*

Y ses portes se tancaren.

Allá dins hi havia nou caramulls de dobles de vint y nou taules ab una bota de ví, un ribell d' arròs y un boch rostit demunt cada taula.

L' homo duya molta rusca, y pega un parey de cuyerades á cada ribell, un espipellada á cada boch y un glop á cada bota. Com estigué be de panxa, s' afica á ses dobles de vint; s' en umpl ses butxaques, es mocador, es faldar de sa camía. Res d' axò l' assacia. Se treu es calsons, los nua abaix y los umpl; se treu sa camía, y hi posa ses que pot. S' en afica una partida dins sa boca.

—Sobre tot, s' esclama. Estich rich y ple. Si encuantr ningú, m' en regal que 'm vejen despuyat. *Jo que vaja* carregat de dobles de vint, y *que riga la gent.*

Se planta devant ses portes, obri sa boca per dir ses paraules que les feyan obrir, y ses paraules no li vengueren á sa llengo ni á sa memoria.

Be va fer, però no n' hi recorda mitja, ni 'n pogué dir cap.

Y sempenta va y sempenta ve á ses portes, y ses portes ¡que s' havían d' obrir!

Passaren hores y hores; y devora s' auba senti es trepitx des gigants que s' en venian.

Sense sebre que 's feya, tira es calsons y sa camía y tot quant duya, y se posa á cercar qualque enfony per amagarse.

Veü una garbera d' ossos. Els ossos eran dels

homos qui eran entrats per lo mateix qu' ell, y es gigants los hi havían trobats; y n' havían feta una vega.

S' aficá devall aquells ossos tot lo endins que pogué.

Aviat l' axordá una veu que digué lo qu' ell no era estat capás de dir.

—*Mar-y-mon, obri; obri, bitzoch.*

Y ses portes s' obriren, y es gigants entraren, ensuma qui ensuma.

—Sent olor de carn humana, deyan uns.

—En menjarem, si Deu ho mana, deyan els altres.

—¿Qui ha entrat aquí dins? deyan tots.

Se giran á ses taules, y se posan á cridar:

—Á mi 'm falta *vino*.

—Y á mi *arrosso*.

—Y á mi *boco*.

—¿Qui hi ha per aquí? ¿quí hi ha per aquí?

Cerca qui cerca per tot, no trobavan ningú, fins qu' un díu.

—¡Sabeu que hauría d' esser devall sa garbera d' ossos!

—¡a giraren tota, y ja 'u crech que le hi trobaren á n' en Bernat.

—¡Ja tenim es lladre! ¡Ja 'l tenim! cridaren tots.

Y el ponxiren á un burjó, el farciren y el rostiren, y no hi hagué bocinada per hom.

Y no se 'n resá pus des marxando.

Des tres germans ja no mes quedava en Juanet, que també se cansá de sentir córrer ses rates per dins sa panxa.

Un día alsá 's cap, pren un tros de pa y formatje, y li estreny.

Caminara caminarás, troba aquella matexa dona ab s'atlotó, y ja l'ha escomesa.

—No 'm diriau, germaneta, ahont trobaria lo que cerch'.

—Y ¿que cercas?

—Ventura.

—Ydò mira, vestén per avall. Trobarás una garriga molt rasa y llavò un comallar molt fondo. Fet sempre cap envant. Veurás una covota ab sa boca paredada, un portal ab unes portes tancades y un pí devant. Allò es s'amagatay de nou gigants, y hi tenen uns caramulls de dobles de vint de carassa que fan por. Tot d'una qu'arribes, t'enfiles p'es pí, y fins á n'es cap d'amunt s'ha dit. En fer fosca negra, sentirás una veu que dirá: *Mar-y-mon, obri; obri, bitzoch*; y ses portes s'obrirán. Será qu'es nou gigants, que no mes van de nit, prendrán campanya. Es derrer que surta, dirá: *Mar-y-mon, tanca; tanca, bitzoch*; y ses portes se tancarán. Llavò abraonará es pí, y li pegará unes quantes espolsades fortes, per veure si hi ha ningú demunt. Tu aferret fort; que, si no t'aferres, botirás; y abans d'esser en terra, ja t'haurán menjat. Si no caus, s'en anirán de d'allá. Tu llavò devallas; dius devant ses portes ses paraules que per obrirles y tancarles haurán dites es gigants, y ses portes s'obrirán

y se tancarán; y podrás carregar de dobles de vint, tant com vuyes.

—¿Axò es lo que he de fer? diu en Juanet, veent qu' aquella dona s' era returada.

—Axò es tot, digué ella.

—Germaneta, diu en Juanet. Deu vos pach es favor que m' heu fet, y ell vos guard com á mi mateix, y manaume feynes que vos puga fer.

—Lo que 't demán, digué ella, que dones una espipellada de pa y formatje á n' aquest infantó, que fa un día que no ha tastadet res.

—Valtaquí tot, digué en Juanet, y li doná tot es pa y formatje que duya, y pica de talons ben aviat.

Arriba á sa garriga, y la passa. Troba 's barranch, y de d'allá. Afina sa covota paredada, ab so portal y ses portes tancades y es pí devant.

S' enfila p' es pí com un verderol que s' en puja á n' es niu. Se posa lo millor que sab per poderse aferrar fort. Quant es fosca negra, comensa á sentir trapitx y rall per dins sa cova, y una veu que diu:

—*Mar-y-mon, obri; obri, bitzoch.*

S' obrin ses portes; surten es nou gigants.

—*Mar-y-mon, tanca; tanca, bitzoch,* diu es derrier. Res portes se tancan, y s' en va cap á n' es pí, remugant.

—¿Que hi ha ningú aquí dalt?

Y ja 'l té abraonat, y bones espolsades.

Sa rama des pí casi besava sa terra ab ses

anades y vengndes; però en Juanet, mes aferrat qu' una pejellida, no caygué may.

—No hi ha ningú, no, s' esclamaren es gigants; y li varen estrényer.

Quant foren lluny, en Juanet devalla; se planta devant ses portes, y diu:

—*Mar-y-mon, obri; obri, bitzoch.*

Ses portes s' obrin, ell entra y diu:

—*Mar-y-mon, tanca; tanca, bitzoch.*

Y ses portes se tancan.

L' homo veu ses nou taules ab un boch rostit, un ribell d' arròs y una bota de vi demunt cada una, y es nou caramulls de dobles de vint.

Dexa aná ses taules; carregá de dobles de vint fins que trobá que li bastava; y diu devant ses portes:

—*Mar-y-mon, obri; obri, bitzoch.*

Y ses portes s' obrin.

Surt ben depressa, y diu:

—*Mar-y-mon, tanca; tanca, bitzoch.*

Y ses portes se tancan.

Y ell cap á ca-seua ben atacat.

Figura vos son pare y sa mare, com veren tantes dobles de vint, si hi degueren estar contents.

Des cap d' una temporadeta en Juanet torná á fer un parey de viatjes de sa cova des gigants; y sempre li digué de lo millor.

Al punt ca-seua fonch sa casa mes adinerada de tot aquell contorn.

Y la gent no s' en podia avenir, y marmulavan per llarch.

Però encara anavan mes morrotosos es gigants; que se varen témer des petjells que los pegavan, però may podían afnar qui era s'atrevit que los entrava d' aquella manera.

Enrabiats de tot, surten un dia per veure si aclarirían res.

Troban un pastoret, y com los se va veure devant y que l'enrevoltaren, se posa á tremolar com una fuya de poll, y á plorar com un nin petit.

—No plores, li digueren; no tengas ansia de res. No hi som per tu. Es que mos entran dins sa cova y s'en duen ses dobles de vint tay seguit, y no sebem qui es. Sia es qui sia, per pobre que fos abans, á l'hora d'ara, ab lo que mos ha pres, per forsa ha de manetjar es doblers á palades. Lo que noltros volem de tu, que mos digues si saps que per aqui devora hi haja ningú que dins poch temps se sia fet rich.

Es pastoret, per por de sa pell y per llevarse aquells nou llocifers de devant, los anomená ca'n Juanet, y los mostrá ahont era.

—Aquest Juanet, digueren es gigants, no pot esser cap galina banyada ni cap escaravat botetxo. Per forsa ha d'esser de s'uy des vent. Es precis jugar d'astucia ab ell, si 'l volem haver.

Sobre tot, tiraren junta, y vataquí lo que resolgueren. Varen prendre nou bous d'una guarda que trobaren; en feren nou odres; llogaren nou parayers de cos ab sos carros y es pareys, y los varen dir.

—Noltros mos posam dins els odres, voltros

mos duys á ca'n Juanet, figurant que sou oliers y els odres plens d'oli que anau á vendre, y que 'l voleu vendre á qualsevol preu. En Juanet es segur que 'l vos voldrá comprar, y sortirá. Tot d'una que 'l vejeu, mos heu de pegar ponyida ab una clau que vos donarem perhom, y heu de dir: *ja es hora*. Si 'u feys axí, no vos quixareu de noltros: vos omplirem á tots sa taleca de dobles de vint.

Ja 'u creh qu' aquells pareyers en foren.

Es gigants los donaren es claus, los mostraren es camí per anar á ca'n Juanet; sa posaren dins els odres. Ab sos odres demunt es carros partiren es pareyers; y tengueren tan poca son, qu' arribaren á ca'n Juanet tres hores antes de s' auba, y trobaren tancat.

Digueren ou, desxingararen; y espera qui espera, los agarrotá un xubech tan maleyt, que los doblégá tots, vulgues no vulgues, y se dormiren com á tronchs.

En Juanet era un homo que tenia poca vessa ferm, y sempre solia esser mes dematiner que s' auba.

Antes que aquesta comensás á riure, ell guayta per sa finestra, y veu aquells nou carros devant.

—¿Que será tan de carratum? digué; y surt á veure 'u d' aprop.

Mira dins es nou carros, y veu aquells odrots y es pareyers adormits.

—M' engana, s' esclama, que sian cosa bona aquests odres.

Com es pareyers estavan adormits cada un dins sa sarrieta des seu carro y duyen sa taleca p' es coll, y sortia de dins ella es clau que havia de servir de ponyidor, en Juanet tengué s' acudit d' agafar un clau d' aquells y ponyir un odre. Y tot d' una sortí de dins s' odre una veu que digué:

—¿Que ja es hora?

En Juanet, com sent allò, queda de pedra. Pensa una mica que hi havia que fer, y á la fi diu:

—No es hora.

—Ydò ¿per que t' en vas á ponyir? digueren de dins s' odre.

—No 'u havia fet á posta, respòn ell.

L' homo aquí se malpensá, y digué:

—Ja son es nou gigants que s' en venen á fermén una. M' engana que no s' en vajan ben tosos.

S' en va á ca 'l Rey, troba tancat y tothom de vall es llensol, y cuyda á esbucar ses portes toca qui toca; los fa axicar, conte lo que passa. El Rey li dona tota se tropa que tenia en peu, y ab ella ja es partit cap á ca-seua.

Es nou pareyers, un poch antes de sortir es sol, s' eran despertats; havian vist ca'n Juanet ubert, havian demanat l' amo de la casa, per veure si los voldria comprar se oli que duyen; y es dos veys los havian dit, quant veren qu' en Juanet no hi era.

—Noltros no mos cuydam de res; es un fíy nostro qui s' en cuyda, y ara justament no hi es. Esperaulo, que no 's pot estorbar gayre.

—¡Ja estam ben arreglats! digueren es pareyers. ¿Y ara que feym?

Varen resoldre esperar.

Espera qui espera, se feu gran día, y gran día, y en Juanet que no venia.

Però ja arribá á venir, y un poch massa.

Com es parayers s' en temeren ses tropes los tengueren enrevoltats.

Se presenta en Juanet, ab una espasa ben afilada, y s' en va de carro en carro, y bones ponyides á cada odre.

—¡Ay! deya es de dedins. ¿Que ja es hora?

—Passa d' hora, deya en Juanet.

Y es gigants ja han pegat bot, sortint dels odres. Quant se veuen enrevoltats de tanta tropa, cuydaren á fer es tro de rabia, y s' hi abordaren com á lleons, ab uns brufols y uns bramuls que feyen arrissar es cabeys; y en arribar á un homo, ja era bocins. Pero es soldats eran de pel arrevoxinat, y, si en queya un, ja n' hi havia un altre á n' es seu lloch; y feyen ploure demunt es gigants un ruxat de fletxes, y una calabruxada de pedres, y ab ses llanses y ses espases los divertían de casta forta, y los feyen ses pessigoyes ben endins.

Be varen fer es gigants; però un després s' altre acabaren per caure, massells de ferides, y axamplaren es potons.

Quant los s' en duyen á enterrar, á qualcún li trobaren un homo sencer dins es canyó de ses sopes.

En Juanet contá á n' el Rey tot lo qu' havia passat.

El Rey y tota la Cort anaren á sa cova des gi-

gants, y veren aquella partida de caramulls de dobles de vint. Tiraren junta sobre lo que s' havia de fer, y se va resoldre qu' en Juanet se quedás ab lo que s' en havia duyt, en recompensa d' haver destapats aquells lladres y esser estat causa de que los matassen, y que ses altres dobles de vint, com se judicava qu' eran robades y no se podia sebre á ne qui, que 'l Rey se quedás ab elles, y fins y tant que les hagués gastades totes, no fes pagar á ningú taya ni contribució de cap classe..

Quant la gent eu va sebre, tots botavan d' alegría, y ferén unes festes que duraren un parey de setmanes. Y en Juanet ab son pare y sa mare, richs y plens, y el Rey ab sos seus vasalls, franchs de taves y contribucions, visqueren xalests v divertits. Y encara son vius si no son morts.

EN PERE DE SA BUTZA ⁽¹⁾

Axò era un pollastrelot que havia nom
Pere.

Un dia sa mare li diu:

—Vesme á comprar carn sense ossos. Vataquí un sou. No 'n vulgas donar més.

En Pere s' en va á ca 's carnisser.

—Ma mare ha dit que 'm doneu carn sense ossos.

—¡Carn sense ossos! diu es carnisser. Una butza no 'n té cap.

—¿Y que val? diu en Pere.

—Quatre doblers, diu es carnisser.

—¡Quatre doblers! Ja vos bastará un sou. Ma mare no vol que vos ne don més.

—¿Però no 't diuen que no més val quatre doblers?

---

(1) La 'm contaren ma mare, mon germá Martí y mon amich don Pere Orlandis y Despuig.

—Però, si ma mare no més vol que 'n don un sou, ¿que hi puch fer jo?

—¿Que hi pots fer? No esser tan beneyt, diu es carnisser.

A la fi es carnisser pren es sou, y li dona una butza plena, com se suposa.

En Pere l'agafa, y la du á sa mare.

—¡Una butza! diu sa mare, com el veu. ¡Ah tros de banch! ¿Qu' es lo que dus?

—Carn sense ossos, diu ell. Ni cap que no 'n té. Paupaula veureu.

—Sa mare, com prou va haver esqueynat, diu:

—No res, tu l'has duyta; tu l'haurás de fer neta. Vestén á mar á ferlahi.

En Pere se 'n hi va. Arriba, y frega qui frega, però per defora no més.

Mentres tant, una barca saupá áncoras, issá veles, y s' en anava ben atacada mar endins.

En Pere, cansat de fregar, se posa á cridar ab tota sa forsa.

—¡Mariners de la barca, tornau á terra! ¡Mariners de la barca, tornau á terra!

Tant va cridar, qu' es mariners, creentse qu' aquell homo tenia un denou, giran sa proa cap á terra. Quan foren á sa vorera, en Pere, mostrantlos sa butza, digué:

—¿Que es neta, vos pareix?

Los va caure tan tort aquesta sortida, qu' un parey saltan á terra, y li donaren una ablanida, que se pensavan haver fet llarch.

—Ydò ¿que havia de dir? demaná en Pere.

—Deu vos do bon vent, li contestaren.

Se posa sa butza dins sa faldriguera, y ja es partit cap á la vila. Comensa á moure se vent. Troba dos picapedrers qu'enteulavan una casa nova, y es vent los prenía ses teules. En Pere los afina, y com passava per baix d'ells, los enfloca:

—¡Deu vos do bon vent!

—¡Bon vent, y si'n feya un poch més, pegariam abai! s'esclaman ells; y ja han devallat, y n'hi donaren de galletes més que no'n volgué.

—Ydò ¿qu' havia de dir? demaná.

—Deu vos aferr.

L'homo seguí cap envant, y en troba dos que se barayavan.

—¡Deu vos aferr! los diu per tota escomesa.

—¡Ja estam aferrats demés, y en lloch de departirnos, t'en vens ab aquestes! digueren.

Y ja varen estar desferrats, s'abordan á ell, y xislet ve xislet va, fins que se varen haver espassada tota sa rabia que duyen.

—Ydò ¿qu' havia de dir? los demaná.

—Deu vos departesca.

L'homo seguí cap envant, y en troba dos que venían de casarse.

—¡Deu vos departesca! los diu tot remolest.

—¡Ara meteix venim de casarnos, y ja demanes que mos departem! digueren ells.

S'hi afuaren noviy y novia, y n'hi donaren de bescuyt tot lo que va esser bo.

—Ydò ¿qu' havia de dir? demaná tot atzufat.

—Que pogueu estar molts d'anys plegats:

L'homo seguí cap envant, y en troba dos

qu' havian romasos sembrats dins un encallador, y un acabava de sortir y aydava á s' altre, però no 'l poria treure en via ninguna.

—¡Que pogueu estar molts d' anys plegats! diu en Pere, com los es devora.

—¿En lloch d' aydarme á treurel, diu es qui era fora, te'n vendrás ab aquestes?

Dexa s' encallat, y pega fúa á n' en Pere; y matalofada ve y matalofada va, ab un poch més l' esbalteix.

—Ydò ¿qu' havia de dir? demana s' atupat.

—Que axí com es sortit un, que surta s' altre.

L' homo seguí cap envant. Troba un tort, y ja li diu:

—¡Axí com es sortit un, que surta s' altre!

—¡Un que'n tench, encara 'l me planys! s' esclama aquell; y ja li ha enteferrada manciula y altre, y n' hi dexá un bon esplet demunt ses costelles.

—Ydò ¿qu' havia de dir? demaná en Pere.

—Deu el vos conserv.

L' homo seguí cap envant, y com entrava dins la vila, en troba un ab un bony com es dos punys sus mitx des front.

—¡Deu el vos conserv! li digué ben rabent.

Li va caure tan avall á n' es bonyarrut, que l' agafá p' es coll, y, si no le hi prenen, l' aufegava.

En Pere, com se va veure llibert, ja no volgué demanar pus: ¿Ydò qu' havia de dir? Se trobava aprop de l' iglesia, y anant de la banda de la banda, axí com pogué, s' hi aficá, per que no *li arribassen* més.

Va caure que feyen es sermó de la *santa bul-la*; y es predicador, *bul-la* d'un vent, *bul-la* de s'altre; sempre tenia *la bul-la* dins sa boca.

En Pere, qu'ab tantes planissades com s'en havia duytes, ni hi sentia ni hi veyia de cap bolla, sempre qu'es predicador deya *bul-la*, se creya que deya *butza*.

—Ja la me deu haver afinada, deya ell; y s'agotzonava tant com poria, y no decantava ses mans d'allá hont tenia sa *butza*.

Y es predicador, que, com més anava, més anomenava la *bul-la*, y en Pere que més se creya que la hi havia afinada. A la fi, no pogué suportarho pus, y cridá ben fort:

—¡Malangra sa *butza* y qui prega per sa *butza*! ¡Valataquí, si la voleu!

La tirá en mitx de sa gent, pegá demunt es cap d'una dona, s'esclata tota, n'axumorá una partida, y foren com á picades d'aranya. S'aubercoch fuig, li pitjan totes derrera, l'assoliren una passa allá dessá's portal, y ab sa primera fitorada el fan anar de copes; s'hi tiran totes demunt, y el se cuydaren á menjar á picades.

El dexaren per mort. Y un parey de bones persones el se carregaren y el s'en dugueren á sa mare, que l'esperava que vengués ab *sa carn sense ossos* neta, per fer una vega d'aquelles d'aquelles.

Sa mare, com va veure allò, no tengué més remey que colgarlo; y de rabia el feu jeure ab sos talons derrera. Y encara hi jeu, si no s'es axicat.

La Punta, Agost de 1895.*

ES SET CEROS (1)

Axò era un rey que tenia set fiys, y anava tot morrotós perque volia una fia y no en tenia cap.

Se va témer de que sa comare duya intencions d'acostarse per ca-seua ab un present des que ses comares solen fer, y diu.

—Si no es una nina, fas matar es set fiys que tench.

La Reyna ho sentí, y, com prou hagué plorat, los diu á n' aquells malanats:

—Lo millor será que vos n' aneu tots, d' amagat de ton pare, per ses muntanyes d' aquí prop; y cada día mirau á sa torre més alta d' aquest palau. En néxer s' infant, si es una nina, hi faré posar una filoeta ben enserregada; si es un nin,

---

(1) La me contaren la noble senyora D.ª Magdalena Despuig y Troncosso, na Rafela Servera *Calona*, de Son Servera, y en Toni *Garrít*, de Sant Llorens des cardessar.

una espasa ben lluenta. Si veys sa floeta, veniu tot d' una; si veys s' espasa, anauvosne tan lluny com sabreu.

Aquells set atlotets se'n anaren á trench d' auba, plorant plorant, y d' amagat de tothom, cap á ses muntanyes que sa mareta los havia dit.

Deu va compondre que la Reyna tengué una nina, y li posaren nom Ayneta.

El Rey ja estava tot content.

La Reyna diu á una criada.

—Puja á sa torre més alta: dins un enfony que fa sa paret, trobarás una floeta enserregada y una espasa ben lluenta. Pren sa floeta, y aficala allá demunt, ben dreta, que la pugan veure bé d' enfora.

Aquella criada, qu' havia nom Juanota, era una capbuyt, que 's cap li volava. Se 'n puja correns á sa torre, y, esburbada com era, en lloch de prendre sa floeta, tropell tropell, agafa s' espasa, y *zas* l' afica demunt sa punta més alta, y ja es partida per avall, botant els escalons de quatre en quatre.

Es set fiys del Rey, que d' aquelles muntanyes no feyen sino mirar devers ca-seuá, per veure si afinarian senya de res, colombraren sa lluentor de s' espasa demunt aquella torre. Tots set esclataren en plors, y ploraren fins que tengueren alé. Llavó fogiren tan dins com varen sebre, per que son pare no los pogués trobar ni fer tenir vera sa paraula qu' havia gastada.

Com foren ben enfora, troban un bosch que los agradá ferm per cassarhi, y s' hi aturaren. De

ses pedres que per allà hi havia, feren unes cases; y allà va esser ca-seua. Vivían de sa cassa qu' agafavan y de sa mica de fruyta que se feya en tot aquell badiu.

Passaren dies y dies, y la Reyna esperava d' en hora en hora es seus fions que tornassen.

Veent que no venían, crida na Juanota.

— Escolta, li diu, ¿y tu feres lo que 't vaig comanar? ¿Aficares sa filoeta enserregada demunt sa torre que 't vaig dir?

— Si, senyora.

— ¿A veure si hi aficares s' espasa?

— No, senyora.

La Reyna, mal á pler de tot, crida una altra criada, y l' envía á sa torre, á veure si demunt de tot hi ha aficada una filoeta.

Aquella criada hi va y al punt torna.

— ¡Una filoeta! diu ella. ¡No hi ha cap filoeta no! ¡Una espasa ben lluenta hi ha ell!

— ¡O gran polissona! diu la Reyna á na Juanota. ¿Y axí creus tu, com te manan una feyna? ¡Sortim al acte d' aquí dins, y no 't tornes presentar devant sa meua cara en tots es dies de sa teua vida!

Na Juanota se 'n aná fent flamada y flastomant; y no s' aturava de dir:

— ¡Ho ha de sebre perque m' ha engigada! ¡Com som Juanota, que m' he de venjar!

N' Ayneta, sa fia del Rey, crexía més ab una setmana que ses altres ab un any. Era com una santeta, y sa cosa més hermosa y aguda qu' uys nats haguessen vista.

Sa mare li contava plorant que tenia set germanets, y que s'eran fets mal bé per mal cap d'una criada esburbadota.

—¿Voleu que vaje á cercarlos? deya s'atlotona.

—No, fieta meua, li deya sa mare. Si jo sabés ahont son, ja hi sería anada mil vegades; però ¿qui es capás de sebreu?

N' Ayneta un dia se pentinava ab una pinta d'or demunt sa torre més alta del palau. Passa un corp, li pren sa pinta, y ja es partit, vola qui vola, y de d'allá. N' Ayneta li pitja derrera, corre qui corre, sense perdrel may de vista. Es corp, es bo de veure, feya molta més vía; però com era á s'entrellum, se returava per que n' Ayneta li reprengué. Com la se veyá devora, tornava pegar fúa, y n' Ayneta derrera derrera, y es corp vola qui vola.

Passaren terres y més terres, y dins un bosch topan unes casetes; es corp, com es á s'endret d'elles, amolla sa pinta, y se fa amunt y amunt, fins que'l perderen de vista. Sa pinta caygué dalt sa teulada. No hi havia escala ni estaques per hont pujarhi, y n' Ayneta quedá plantada allá devant. Entra dins la casa, cridá, ningú li va respondre; y repara set fagonets ab set olletes demunt, y una tauleta ab set platets y set cuyeretes y set bocins de pa, y un jerrer ab set jerreres d'aygo. Destapa ses olletes, y dins una hi havia una perdiueta, dins s'altre un coniet, y dins totes ó pel ó ploma.

La pobreta casi no s'aguantava des cansament

y de fam. Y ¿que fa ella? D'una olla va prendre una aleta, de s'altre una cuxeta, de s'altre un capet; taya una mica de cada tros de pa, s'ho menja ab una gana major, pega un glopet á cada jerreta, y diu:

—Axi no será conexedor que haja tocat res; y, si se'n temen, no los sabrá gayre greu.

Mentres estava pensant axò, se presentan set joves, alts, sans, garrits y ben tayats, encara que colrats des sol.

N'Ayneta se posa á tremolar quant los veu, y ells quedaren també molt sorpresos. Li demanaren qui era, ella los diu lo que feya al cas; y se va aclarir qu'ella era sa seua germana, y ells es set germans seus, y s'engán que los havian fet de posarlos una espasa en lloch d'una filoa. Tot d'una anaren á devallarli sa pinta d'or de demunt sa teulada.

—Mira, li diguèren, noltros vivim de sa cassa qu'agafam. Queda ab noltros, per amor de Deu, y mos aguiarás de menjar, y mos farás sa roba neta y la mos sarzirás.

—¿Si vuy quedar, me deys? Ja es de raó que sí, fins á la mort.

Be la necessitavan es malanats. Podeu fer contes com devia estar sa seua robeta. No tenian més que sa que duyen posada, sa que duyen com fogiren de ca-seua, y tot eren taques y pellerin-gos y forats.

Desde aquell día sa casa lluia de ben adesada; y es set germans, encara que duguessen sa roba

veya, la duyen neta y ben encitronada, y es migdíes y es vespres sempre menjavan calent.

N' Ayneta estava lo més satisfeta ab tant bona companyia.

Na Juanota, per podersen anar des seu cap, en lloch de llogarse, pren un senayó, y hala á captar. Topa un día á ses casetes des bosch, y demana *un poch d' almoyna per amor de Deu*. N' Ayneta li dona un tros de pa, y se 'n va á dur una jerra d' aygo. Na Juanota, que s'era asseguda á n'es portal per reposar una mica, entra, s'acosta á n'es set fogonets, y, ab una cossa á cada olleta, les trenca totes, y fuig com un llamp.

N' Ayneta torna, veu aquella trencadissa, romp en plors; y es seus germans, com vengueren es vespre, encara la trobaren que plorava. La hi feren contar tot, y li digueren:

—No plores pus; per olles no estarem. Lo qu' has de fer, si torna aquesta polissona, no donarli res.

¿Que me 'n direu? Ell lo endemá torna. Troba n' Ayneta que sortia ab sa jerra per anar á dur aygo, y se posa á dirli:

—¡Qualque coseta per amor de Deu!

—¡Deu vos fasse bé, qui pot! diu s'atlotona. Es meus germanets eu súan, y me tenen privada de donar res.

—¡Qualque coseta! diu na Juanota. ¡Per poch que sia! ¡Not't fasses dolenta! ¡No se'n temerán! ¡Fa tres díes que no he tastadet res!

S'atlotona, tota compatida, li dona un tros de pa. La dexe asseguda demunt es portal, y se

en va á dur s'aygo. Sa polissona entra, s'acosta á n'es set fogonets, y *zas zas* una cossa á cada olla, fins que les té rompudes totes, y fuig com un llamp.

Torna n'Ayneta, veu aquella trancadissa, y romp en plors. Com vengueren es vespre's seus germanets, encara plorava. La hi feren contar tot, y li digueren:

—No plores pus. Per olles no estarem. Dexala fer á n'aquesta polissona. Si demá torna, s'hi posará sa ma.

Ja'u crech que va tornar. Troba n'Ayneta que sortia ab sa jerra per anar á dur aygo, y se posa á dir:

—¡Qualque coseta per amor de Deu! ¡qualque coseta, per poch que sia!

—Anauvosne, diu n'Ayneta; que, si es meus germanets vos troban, vos matarán. No'u volen que vos don res.

—¡Tira, donem! ¡No'u conexerán! ¡Maldement no més sia una espipellada!

Aviat n'Ayneta, tota compatida, li dona un tros de pa. La dexe asseguda demunt es portal, y se'n va á dur s'aygo. Sa polissona entra, s'acosta á n'es fogons. Com acabava de pegar cossa á s'olla primera, entra un des set germans, que s'era amagat per un si acás. Li bestreu un bon esplet de cireres, ella li pogué fogir, però ell li pitja darrera, y l'acompanyá á cosses un bon tros, fins que la va retre de tot. Com la tengué estesa, l'enterrá dins un claper.

Però, com sa polissona tenia set vides, just es

moxos, reviscolá, y á forsa de forses pogué sortí, y li va estrényer.

Des cap de set dies se presenta á n' es portal de ses casetes des bosch.

—Ayneta, digué tot d' una que la veu sortir, per sa bona amor que m' has demostrada, jas aquestes set nous. Qui les se menjará, pus roba es seu cos no espellará.

Li dexa ses set nous, y fuig.

—¡Que caurán de bé, diu n' Ayneta, p' es meus set germanets!

Tot d' una qu' arribaren, los ho dona y los diu:

—Menjaulesvos; que qui les se menjará, pus roba es seu cos no espellará.

Aquells malanats les se menjan, y heu de creure y pensar que tornaren set ceros.

¡O quin esglay, quin anuig va prendre n' Ayneta, com va veure allò! Se'n cuydá morir, y va perdre tota quanta carn tenia. Llavò va veure com seria ver que no espellarian pus roba es qui se menjassen aquelles nous. ¿Com n' havían d' espellar, tornant lo que tornaren?

Y es set ceros, que l' enrevoltavan, y li feyan afalagadures y xicota, y no sabían allunyarse d' ella.

La pobreta se va haver d' adondar á n' allò, y los menava á pasturar, y no los dexava may. S' entenian ab sa vista. Ella los parlava, y ells la se miravan, y veyen lo que deya; però no li porian dir res, perque sa lleugo que tenian no era bona ni per emberbollar.

Des cap de temps el Rey d' aquells paratjes,

cassant cassant, troba un día sa guarda des setceros y n' Ayneta que los guardava.

El Rey, com la va veure tan gallarda y hermosa, va badar uns uys com uus salers, y romangué abil-lat y embadalit devant ella.

—¡O donzella gentil! li digué, ¿que fas ab aquests animals per aquí?

—Los quart.

El Rey se posa á demanarli de noves. Ella acalá's cap, tota empagaida, y no va sebre qu' havia de respondre.

Aviat el Rey li va haver dit que li havia robat es cor, qu' era fadri, y no se casaría ab ningú més que ab ella.

A n' Ayneta no li varen esser males comanacions aquelles; però digué que no dexaría es ceros per res nat del mon.

—Axò es bo d' arretglar, diu el Rey. Que vengan ab noltros; y t' assegur que no se campan tan bé per aquí, com se camparán per dins es meus jardins.

—Ydò porem partir en voler, diu n' Ayneta.

Se posá á ses anques des cavall, partexen, y es ceros derrera derrera; y cap á la Cort s' ha dit.

Hi arriban, se fa 's casament y ses noces, y vengan festes, y alimares, y sarau per llarch.

Na Juanota ho arriba á sebre, y ¿que fa ella? Se lloga per criada á ca'l Rey, y se posa á fer de bona atlota y de fenera y á demostrar un gran interés y afecte á la casa. Va sebre fer sa comedia tan á n' el viu, que promte va esser sa criada preferida y de més confiansa.

Des cap d'un any á ca'l Rey hi hagué gent novella. Tothom se'n va á n'es bateig de s' infant, manco na Juanota, que anava derrera á n' Ayneta. Encara no se va veure tota sola, com diu:

—Ara es s' hora de llevar aquesta gèl-lera des mitx, y de jo posarme á n'es seu lloch: ella acabarà 'ls alens y jo seré la Reyna.

Dit y fet, embolica n' Ayneta dins es llensols ahont jeya, la se posa á n'es coll, y se'n va, y la tira dins es pou que hi havia es mitx des jardí de ca'l Rey, y se colga á n'es llit de n' Ayneta.

El Rey y es demés tornan de batiar s' infant, y se'n entran, tropell tropell, dins sa cambra real per donar s' enhorabona á la Reyna.

Na Juanota, com los sent, se posa á dir, escarnint sa veu de n' Ayneta:

—¡Anau, anau; que m' enfadau! ¡Sortiu, sortiu; que m' atordiu! ¡No estich per rallar; no estich per escoltar! ¡No me vengueu ab aquestes! ¡Tancau balcon y finestres!

El Rey, com sent axò, fa sortir tothom y tanca totes ses finestres y balcon.

S' acosta á n'es llit, paupa qui paupa.

—¿Qu' es axò, Ayneta? deya ell. ¿Que hi ha hagut cap de nou?

—¡Anau, anau, que m' enfadau! deya sa jembra. ¡No estich per rallar, no estich per escoltar!

—¡Si som jo! deya el Rey. ¿Que no m' has conegut, Ayneta meua estimada? ¡Digués que vols! ¡Digueu tot d' una, y se farà!

Aquí ella se posa á dir:

—¡No menjaré ni beuré fins qu' es fetjes des set ceros veuré! ¡No menjaré ni beuré fins qu' es fetjes des set ceros veuré!

—Però ¡y tu los estimavas tant á n' es ceros! li deya 'l Rey, prenintla per n' Ayneta. ¿Los estimavas tant, y ara los vols matar?

—¡No menjaré ni beuré, deya sa jembla, fins qu' es fetjes des set ceros veuré!

El Rey estava apurat de tot. No sabia per hont prendre. Y *la Reyna* que, com més anava, més fort cridava que *ni menjaria ni beuria fins qu' es fetjes des set ceros veuria*.

L' homo á la fi envía á demanar set carnisers, per que fassen sa pell á n' es ceros, y los tregan es fetje.

N' Ayneta, com pegá dins es pou, se'n aná á fons, però llevò surá; y volgué la bona sort que hi hagués una llanda d' uyastro devés tres pams més amunt que s' aygo, y s' hi pogué aferrar. A les hores es brassos ja no la volian aguantar pus: com que s' haguessen d' esquexar. Veentse perduda de tot, se posa á dir tant fort com poria:

— ¡Mos germans set ceros,
veniume á ajudar!
qu' estich adins l' aygua
á punt d' aufegar.

En aquell entremitx eran arribats es set carnisers. Los havian mostrats es ceros, que pasturavan dins ¡es jardí; y comensaren á esmolar ses guinavetes per ferlos sa pell, mentres un parey de criats los anavan á menar.

Aquells animalets sentiren que deyen que los

havian de treure es fetje, y sentiren també me-
teix sa veu de n' Ayneta. Tots set enrevoltaren
es coll des pou, y s' hi abocaren, cridant:

— ¡O germana Ayneta,
no 'us podem aydar!
¡guinavets esmolan
per noltros matar!

Y n' Ayneta que reprenia:

— ¡Mos germans set ceros,
veniume á ajudar!
qu' estich adins l' aygua
á punt d' aufegar.

Y es ceros, abocats tot set á n' es pou, que res-
ponian:

— ¡O germana Ayneta,
no 'us podem aydar!
¡guinavets esmolan
per noltros matar!

Es carnissers senten aquelles veus tan dolces,
tan adolorides, que xapavan es cor; y se'n van á
contarho á n' el Rey.

— Que venga, li digueren; que surt una veu de
dins es pou, y es ceros parlan ab ella.

La Reyna, com los sent, llavò sí que cridava
fort:

— No menjaré ni beuré fins qu' es fetjes des set
ceros veuré! ¡Ay que som morta, si no los me
düen al acte! ¡Espòs meu, tu'm matas, si no los
me fas dur! ¡Es pols me fuig de tot! ¡Ja no'n
tench! ¡Y encara no son aquí es fetjes? ¡Feys via,
que no hi sereu á temps!

El Rey no sabia per hont prendre.

—Ara meteix vaig á durlos, diu á la fi.

Se'n va correns á n'es jardí, sent sa veu que sortia de dins es pou, sent es ceros que li respofian, s'hi acostava, aguayta. Veu aquella atlota dins s'aygo ab sos brassos per sa llinda, la fa treure al acte, y veu qu'es n'Ayneta, sa seua esposa estimadíssima. Quedá sensa polsos, se creya qu'el uys li feyen dos, estava com un be-neyt.

N'Ayneta conta lo qu'havía succeit. Se'n van dins sa cambra real, y ja'u crech que'u va esser na Juanota sa que jeya dins es llit y demanava es fetjes des set ceros.

El Rey no'n va tayar més, va dir:

—¡Es carnissers qu'havían d'escorxar es set ceros, que l'escorxan á ella! ¡Ella volía es fetje des set ceros? ¡Que li tregan, ydò, es seu; que'n fassen brou, y que'l se began es set ceros!

Escorxaren na Juanota, li tregueren es fetje, en feren brou, el donaren á n'es set ceros. Y heu de creure y pensar que tot d'una que'l tengueren dins el cos, aquells set ceros no foren pus ceros: tornaren lo qu'eran primer, es set germans de n'Ayneta, uns fadrins acabats, lo més desxon-dits y amatents. El Rey los va casar ab ses set atlotes més guapes y més nobles des seu reynat, y tots plegats visqueren una mala fi d'anys, contents y divertits; y encara son vius, si no son morts.

ES SEGADOR Y SA BEATA ⁽¹⁾

Axò era una beata que tenia un tros de blat segador. Va llogar un homo per que le hi segás; li dona es dinar y es càrritx, y li digué:

—No sé si 'm lleurá venir.

—Veni, mentres pogueu, va dir ell, de boca; perque de cor s' estimava mes que no hi anás.

Quant es segador va arribar á n' es tros de blat, ja va esser es sol alt, y diu:

—Casi 'm convendría berenar, y ja segaría llavò.

Berena, y berenat, encéu sa pipa, y li entra un xubech d' allò d' allò, y diu:

—Casi 'm convendría dormir una estona, y ja segaré llavò.

S' ajeu, s' adorm, y bons roncós.

---

(1) La 'm contá mon pare.

Devés mitx dia se dèspert, se mira es sol, s' asseu, y diu:

—Casi 'm convendria dinar, y ja segaria llavò.

Dina, s' atepaix fort, y ja 'u crech que sa ves-sa l' agarrotá de casta granada, y se pensá aquesta:

—Casi 'm convendria posar es ossos de pla un poch, y ja segaria llavò.

Torna fer la tómbola, y dorm qui dorm.

Devés mitján capvespre se despert, pega foch á sa pipa, y xuclada ve y xuclada va, però no venian ses ganes d' agafar sa faus.

Se passetja una mica per estirarseses cames, y dererra una mata va trobar... una *gran cosa*, un munt d' escaravats com una cofa de capell, que feyen lo que voltros matexos podeu pensar.

¿Que fa 's segador? S' en va á dur sa jerra, hi posa tota s' encaravatada dedins, y s' esclama:

—Diré á sa beata que 's un axam.

Després va dir.

—Casi 'm convendria berenar, y ja segaria llavò.

Va berenar, torna encendre sa pipa, y está qui está.

Se fa horabaxench, es segadors d' aquell contorn ja havían acabat y s' en tornavan á la vila cansats y morts; y l' homo comensa á dir:

—¡Es cobrombos! tot sol per aquí m' agafará por. ¡Que 's fasse prendre sa beata y es blat, que m' en vaig y foris!

Aplega es trastets, agafa sa jerreta, y de d' allá cap á la vila.

Y arriba á ca sa beata.

—Bon vespre.

—Bo será, si Deu ho vol.

—¿Y per que no sou venguda?

—No m' ha llegut. ¿Que es anat be?

—Però de tot. Dos jornals he guanyats.

—¿Que me deys?

—Lo que sentiu; he guanyat es jornal de sa segada, y llavò he trobat un axam.

—¿Dins sa mea terra?

—Si fa.

—Ydò s' axam es meu.

—¿Vostro? Meu será ell. No 'm mancaria mes, jo que l' he trobat...

—Però jo vos tenia llogat. Sobre tot, axò se veurá,

—Se pot veure en voler. Anem á ca 's batle.

—Anemhi: però abans vos vuy pagar lo que heu guanyat.

Y sa beata pagá es jornal á n' es segador; y tots dos s' espitxan á ca 's batle.

El me trobaren que prenia la fresca en cosset de camia y despitellat. Quant l' homo se va veure devant aquells dos subjectes, endevinant que duyen *cosa*, mes serio que 'l P. Bestart, diu:

—¿Que demanau?

—Jo, va dir es segador, he trobat un axam, y trob qu' ha d' esser meu, y aquesta dona el vol per ella.

—¿Y vos que hi deys? pregunta es batle á sa beata.

—¡Que hi he de dir! Que s' axam ha d' esser

meu. Jo tenia aquest homo llogat, havia de fer feyna per mí, ha trobat s' axam y llavò dins terra meua; ydò s' axam es meu.

—Troba qu' aquesta dona té rahó, s' esclama es batle. Donalí s' axam, diu á n' es segador.

—¡Ben parlat! va dir sa beata.

Es segador, fent com que tenir molta malicia, s' esclama:

—¡Mal s' axam tornás d' escaravats!

—Callau, mala boca, diu sa beata.

—¿Callau? ¡Mal no hi hagués un brí segat á sa vostra terra! va dir es segador; y s' en va anar ab so jornal dins sa butxaca ben content.

També s' en hi aná sa beata; però quant va esser á ca-seua, mirá dins sa jerra, y ja 'u crech que 'u varen esser escaravats lo que hi va haver de dins. Des trastorn no dormí de tota sa nit, y lo en demá, antes de s' auba, ja li ha estret cap á n' es seu bocí de terra, y..... no hi hagué un brí segat.

Llavó sí que hi va romandre com una beneyta, creguda de que s' axam era des segador, y que per axò el Bon Jesus l' havia castigada.

Però aviat va haver aclarit qu' es segador, en lloch de segar, havia jagut tot lo día. ¿Que me 'n direu? Ell l' any qui vengué devant y tots els anys que li quedaren de vida, es dia que li havían de segar lo seu, se 'n anava á missa ben de matí, y era primer á sa segada qu' es segador mateix.

Axí no la pogueren enganar pus. ¿Ay ydò?

Qui té barquera, que li vaja derrera.

EN SALOM Y ES BATLE ⁽¹⁾

Axò era un homo que li deyen en Salom, mes pobre qu' un ropit y mes afavorit d' infants qu' un ase magre de mosques; però era mes viu qu' una centella, y tayava un cabey al ayre.

Un dia que dins ca-seua no hi havia cap roagó de pa ni d' hont ferne, se 'n va á ca 's Batle.

—Senyor batle, li digué, ¡qualque coseta per amor de Deu! Tres dies fa que á ca-meua tots tenim ses barres badades á n' es vent, y no hi entra res, en no esser qualque mosquit descuydat.

—¿Y un homo com tu, ab una brassa d' espatles, diu es batle, tindrà cara d' anar á demanar res?

—¿Ydò qu' he de fer, si no tench p' es bech?

—Ves á robar, que ja tens s' edat, diu es batle.

En Salom se perpensá una mica, y diu.

---

(1) La 'm contá el famós glosador manacori l' amo Antoni Vicens Santandreu de Son Garbeta.

—Ja hi aniré ydò.

Es batle havia enviat un pareyer de bous á llaurar una terra seua.

Devora aquella terra hi havia un pinar molt gran y molt espés.

En Salom se 'n hi va, s' hi amaga.

Era un gran sonador de fabiol, y se posa sona qui sona, *tituti tituti*; y, com mes anava, mes repreneia, y mes vius y xalests eran es sons.

Es pareyer, com sent aquelles sonades tan garrides, s'atura per sentirles y ensaborirles millor.

—¿Qui dimoni deu esser aquest fabioler? s' esclamá fora de sí. Ara hi tench d' anar á veureu.

Dexa 's bous en banda. S' en entra dins es pinar. En Salom se 'n tem, y llevò sí que 'u feya de tot, sona qui sona. Y comensa á ferse en fora y enfora, y es pareyer derrera ell; y ell revolts d' aquí y d' allá; y assetsuaxí sonava á rompre, y assetsuaxí ben petit ben petit, y llavò callava, y d' es cap de una estona tornava reprende. Al punt tengué 's pareyer cansat y mort y embuyat per dins aquells pins y pinotells.

—¡Que 's fassa trons es fabiol y es qui 'l sona! digué á la fi aquell beneyt.

Se tirá en terra, brollant de suor y ab un pantaix que 'l sentian de trecentes passes lluny, flastomant s' idea qu' havia tenguda d' encalsar aquell des fabiol.

Mentres tant en Salom s' en va com un coet cap á n' es parey, el desjuny; y ab ses corretjades matexes des pareyer, bones cimades á n' es bous, y cap á la vila falta gent.

Es pareyer, com va haver dessuat un poch, diu:

—¡Es cobrombos! ¡qu' he dexats es bous en banda, y si es batle ve y no m' hi troba, me farà xoroy!

S' axeca, se 'n torna á sa llaurada, y no mes hi troba s' arada y es jou.

—¡Aquesta sí que m' es bruta! Però ¿y es bous? ¿y es bous? deya cridant y mes blanch que sa parot.

Parteix correns á veure si los trobaria. Demanava á tothom que trobava; ningú los havia vists blanchs ni negres. A la fi troba un homonet vey que li diu.

—En Salom he vist que se 'n manava dos.

Se 'n va á ca 'n Salom, y 'l troba que n' escorxava un.

—¡Ah gran polissó! li diu tot d' una ¡Lladre, mes que lladre!

—Axí mateix porias tenir un poch mes de criansa ab so rallar, diu en Salom.

—¡Lladre mes que lladre! diu es pareyer. M' has robats es bous, y son des batle.

—¡Com no son del Rey!

—¡Ja 't costará des pebre! ¡Ja sabrás que cosa es robar á n' es batle!

—Jo tenia orde d' ell.

—¿De robar?

—De robar. Hi som anat, y li he demanat qualque coseta per amor de Deu, que feya tres dies que no hi havia un roagó dins sa casa, y m' ha dit: ves á robar, que ja tens s' edat d' anarhi.

Hi com anat, y allá hont he pegat primer, es estat á n' es seus bous. Ja le hi dirás.

Es pareyer va quedar sense paraula.

—Sobre tot, diu en Salom. ¡Sabs que 'm pens que 'u serà de bo aquest bou! ¡vaja quines popes! En tendrem per mes d' una setmana. Y si no frises molt, no te 'n vajes, y el porás tastar, que sa dona y els atlots ja 'n frigen una pellada que fa por.

Es pareyer se 'n va á contarho á n' es Batle.

—¡Ay quin homo tan grosser! va dir com sentir sa passada; y amollá un enfilay de flastomies que socorravan.

Se 'n va á ca'n Salom, y el troba en taula, que s' atapia de bou ab tota sa seua llocada.

—¡Bon dia tenga, senyor batle! li va dir. ¿Vosté per aquí? ¿Si 'n vol, que s' arramb. ¡Sab que 'u es de saborós!

—Però no 'm dirías com éts tan ase? diu es batle, mes cremat qu' un cabo de realistes.

—¡Sab que n' hi ha d' ases! diu en Salom. ¡Y lo pítjor que 's mes grossos y es qui duen mes jonoyeres, van sense dogal ni cabreste!

—Però ¿ahont tens sa vergonya?

—Prou que 'u sé ahont la tench. Altres n' hi ha que no 'u saben, ni demostren sabreu. ¿Que té que dir de mi?

—¿Homo, y axò me demanes, y t' enflocas un bou meu y tens s' altre no sé ahont?

—¿Y que té que veure axò?

—¿Vol dir no té que veure haverme robats dos bous?

—Per un altre sí; per vosté, no. ¿Que no se recorda que m' ha dit, com som anat á demanar li llímosna? M' ha dit qu' anás á robar; y hi som anat. No he fet mes que lo que vosté m' ha dit.

—Ell no poden fer una berba ab tu, segons veig.

—¡Ara es hora de berbes!

—Sobre tot, diu es batle, després de molt d' es-cobletjarse. Venga s' altre bou abans de mes rahons.

—Ara li fan es manech, diu en Salom. No 'l veurá pus, no. Jo l' he enviat á una part que jo sé, y ja no tornarà en no esser escorxat y trossos fets, quant haurem desnossat be aquest qu' hem comensat avuy.

—¡No la 'm fasses á n' aquesta! diu es batle, aspergiant.

—¡Vaja si la hi faré!

—Jo 't posaré á sa presó.

—Ell no 'u provará. A n' es qui creuen es batle, no los posan dins sa presó. Y vosté be 'u sab, jo no he fet mes que creurel.

Es batle á la fi diu.

—No res, la m' has feta; però t' assegur que t' has de recordar mi.

—¡Vaja si me 'n recordaré! ¡Sab quina llissó tan bona que m' ha donada! Jo li he de treure tota sa sustancia, però de demunt sa seua esquena.

—¿Que dius que ferás?

—Que, axí com li he presos es bous, li prendré es serró des doblers. Y le hi dich devant devant.

Com es batle sent aquestes comandacions, se posá fet un Nero.

—¡Un quern de dobles de vint te regal, va dir, si 'l me prens á n' es serró!

—Feta está sa barrina. Ydó d' avuy á vuyt dies estiga preparat, que li pagaré 's salt.

Es batle s' en va á ca-seua, y no se poría treure en Salom des cap.

—¡Aquest homo m' ha de dur á les ètiques! deya. ¡Ja será 'l dimoni, si 'l me pren á n' es serró!

Comprá dos cans de bou ben grossos, esporgá una partida de garrots d' uyastre ben llarchs y revenguts, y trassá 's plá de batalla d' aquesta manera.

—Jo li assegur á n' en Salom, deya ell, que si té la mala sort de venir, no s' en ha de tornar viu. Com es cans l' haurán embetonat, li he de rompre tots aquests garrots demunt ses costelles. N' hi donarán de fer de porcell curt y de venirme á retreure tant si li vaig dir qu' anás á robar..... Y per porerme assaciar d' ell, m' he d' asseure á 's mitx de la casa, ab un ca de bou á cada part, y es serró á 's mitx de ses cames, y ses portes ben esbadellades. Porá entrar peu pla, y sa seua confiansa y desenfreiment l' ha de dur á perdre. Com se creurá tenir es serró dins ses mans, tindrà 's cans de bou abordats y tots es garrots, que li plourán un ruxat de garrotades. Será farest.

Sobre tot, arriba 's día que feya vuyt. Es vespre es batle va díspondre la cosa axí com havia dit.

En Salom sofregeix ben sofregeides ses banyes des bou en saim; y feyan una oloreta lo mes bona. Les agafa, y, quant es rellotje de la vila donava les dotze, ja es partit cap á ca's batle. Veula casa

esbadellada y es batle assegut á's mitx. Rondet-ja una estona, s'hi acostava de puntes de puntes. El repara que beca á la vela. Com el veu ben adormit, entra, tira ses dues banyes á n'es cans, afina's serró á's mitx de ses cames des batle, li pega grapada, y fuig com cent mil llamps.

Es cans de bou estavan ben afamagats, perque's batle no los havia donat res de tot lo dia, á fi de que, tot d'una que vessen en Salom, s'hi abordassen. Ja 'u crech que, com veren caure ses banyes y que feyen tan bona olor, ja hi están aficats, y roega qui roega.

Un se cansa de roegar y de no trobar gens de popa, y, cregut de que s'altre en devia trobar mes, s'hi afúa per prendre'hi; y tots dos ja están embolicats, y *nyop nyop*.

Es batle ab aquells lladrs tot ab u se despert. Se creu qu'es en Salom qu'es entrat, y que's cans ja 'l tenen en terra; y se posa á cridar:

—¡¡¡Ua, mosso!!! ¡¡¡ua, moro!!! ¡¡¡ua, mosso!!!
¡¡¡ua, petit!!! ¡¡¡adul!!! ¡¡¡dassel!!!

Y ja ha agafat un parey de garrots; y garrotades á's mitx des cans, cridant.

—¡Ah gran polissó! ¡ja no'n farás pus! ¡Ara t'hi tench!

Es cans, com el senten, se creuen qu'es qu'han de pitjar derrera cualcú qui fuig; y ja han pegat llongo cap á defora, corrents tant com porian, lladrant just si tenguessen un dimoni dins el cos.

Es batle be mirá, però ni va veure cap homo estés ni que fogís.

—¿Y es serró? diu ell, mirant ben arreu allà hont seya.

Mira qui mira y cerca qui cerca, però tot va esser debades.

¿Com l'havia de veure, si en Salom ja l' tenia tancat dins sa seua caxa y sa clau dins es jaquet?

Es batle se posa á cridar com un loco, alsá tot es carrer, se tira en terra, y venga sabonera per sa boca y bons croxits de dents.

—¿Qu' es estat? ¿qu' es estat? deyan uns.

—¿Qu' ha d'esser estat? responían els altres.
¡En Salom qu' ha pres es serró á n' es batle!

—¡El dimoni es ell!

Lo en demá en Salom fa de trobarlo, y li diu:

—¿Que tal? ¿que le hi he pres ó que?

—Salom, no siguem atlots; qu' axò acabarà malament.

—Per vosté es ben segur; ara per mí serán altres cinch centes. ¡Sab que li costará de molt es consej que 'm doná! ¿O se figura que no hi ha mes que donar conseys? Vosté s' hó ha cercat. No m' hagués dit: ves á robar.

—Salom, no 'm vengas ab perendengues. Tornem es serró, y es mal será mort.

—¡Tornarlo! ¡Ell me 'n gordaré com de caure! No y encara me falta robarli una cosa que li sabrá mes greu.

—¿Qu' es axò?

—Que li robaré sa dona.

—¡Sa dona! ¿Que serás el dimoni per robar?

—No m' hi hagués enviat.

—¡Fet trons tu y s'enviar! Sobre tot: tu no la 'm robarás á sa dona.

—D'aquí á vuyt dies no mes, y le hi dich devant devant.

—No res, ydò. A ca-meua t'esper, y ¡com som batle! que, si vens, no t'en tornarás viu.

—Axò se veurá. Per fer-li aquest robo, basta que me deix uberta aquel·la finestra que mira demunt sa cisterna, per hont ses criades treuen s'aygo.

—Uberta estará, diu es batle, y anirá be, perque, si per allá has d'entrar, ja no entrarás. Jo meteix t'agafaré p'es carcabòs, y, en que 'l dimoni 'n pas, t'he d'enviar á grufar dins es llot des cul de sa cisterna.

—No res, allá en parlarem, diu en Salom.

Se'n va, y umpl uns calsons y una camia de paya, fa un homo de bulto. Y es vespre qui feya vuyt, quant es rellotje de la vila donava les dotze, ja es partit cap á ca's batle.

Veu sa finestra uberta. Es batle estava de dins, y tenia dos missatjes ab una destrala per hom, un derrera cada rebranca de sa finestra. Tot d'una qu'en Salom guaytaria, li havian d'enteferrar destralada.

En Salom s'hi acosta de puntes de puntes; agafa s'homo de bulto per ses cames, y á poch poch li enfonya 's cap dins sa finestra.

—¡Valtaquí! diu es batle.

Y els homos zas, una bona destralada.

No mes el fregaren una mica, perque 'n Salom va esser ben aviat de retirar-lo.

—¡Fosca, Salom! digueren ells, ¡ab un poch mes t' etceyam!

—¡Callau! diu es batle; per ventura tornarà.

Des cap d' una cstoneta en Salom torna enfonyar s' homo; y aquells dos zas, una bona destrelada. Però si prontes eran ells de pegar, mes pronte era 'n Salom de retirar s' homo de bulto.

Los va fer aquest pas sis ó set vagades; y sa derrera, tot d' una que los ho va haver retirat, el tira dins sa cisterna, y fuig á amagarse un tros enfora.

S' homo de bulto, com pegá demunt s' aygo, va fer un renou farest. Tot va resplandir. Es batle y es missatjes surten corrents, cridant com á locos. S' abocan tots á n' es coll de sa cisterna.

—¡Aquest pich el tenim! deyen fent estabetxos. ¡Sí que hi beuré fresch! ¿que 's bona, Salom? ¡Beu, homo, ara que hi éts! ¡Beu, no temes! ¿No havías de robar sa batlessa? ¡Hala, dulatén! ¡Espedeix! ¡No fasses mes pusses!

Es batle y es missatjes varen prendre aquest cap de fil, y en digueren de bajanades fins que se varen haver desengavatxats. Llavò anaren á dur cordes y uns llévets, per treure lo qu' ells se figuravan qu' era en Salom. Y allá pesca qui pesca. A forsa de malavtejar, axí mateix el trobavan. Qualque pich arribavan á enganxarlo, y pegavan tirada; però ab so pes de sa paya remuy, y sa roba, que no era gens nova, se feya un esqueix, y *pataplum* ja havia pegat capficó.

—¡Fosca, Salom! deyen ells. ¡Ja t' amererás be aquesta vagada! ¡y t' hi farás ben net! ¡No im-

portará que vajas á mar á rentarte, s'estiu qui ve!

Sobre tot, aquells homos pesca qui pesca en Salom, arribaren á no veurehi de cap bolla. Tots tres aficats y abocats á n' es coll de sa cisterna, los haurían pogut pendre y dursen á n' es coll ses cases, y no se 'n serían temuts.

En Salom, com los va veure d'aquella manera y que tenían es portal de devant ben esbedellat, se 'n hi entra, s'afica dins sa cambra des batle, sa batlessa dormía ben arreu, l' embolica ab so tapament, la se posa ab una grapada á n' es coll, y toca soletes.

Y ¡que s' havían de témer de res es Batle y es dos missatjes. A lo que tenían conte era á veure si traurían en Salom.

A la fil' arriban á pescar be. Tiran, el treüen, ... y varen veure que no era en Salom, sino un homo de bulto.

Tots tres quedaren de pedra. Se miravan ells ab ells, y no se sabían treure paraula de sa boca.

—¿Y que será 'l dimoni aquest Salom? diu es batle á la fi. ¿Com pot esser axò? ¿Que deu tenir fullet?

—¿Y que no 'u veu que 'n té 's dimoni? digueren á la una es dos missatjes, fora de sí.

—Perque be. ¿No l' hem sentit caure tots tres aquí dins? ¿No feya es batagot per dins s' aygo? ¿Y ara mos resulta qu' es un homo de bulto?

—Però que no 'u veu, senyor Batle, que té fullet es dimoni? tornavan dir es missatjes, tot esglayats.

Estant ab aquestes, á n' es batle li passa una idea faresta per dins es cap.

—¡Sabeu, va dir, qu' es polissó, per art del dimoni, mentres noltros pescávam, m' havia d' haver presa sa dona!

S'en va correns dins sa cambra, y ja 'u crech que 'u va esser buyt es llit, y ben buyt.

Be miraren es batle y es missatjes per tot; però sa batlessa no la varen veure en vert ni en sech.

A n' es batle li haurian pogut encendre un lluet á sa cara.

S'en va de quatres á ca 'n Salom, y el troba demunt es portal, mes xalest y rioler qu' unes castanyetes.

—Salom, li digué, axí mateix has fet llarch aquest pich. Axò no es pas de fer.

—Menos son de dir ses paraules que me digué vosté, quant m' enviá á robar.

—¡Fet trons tu y ses paraules!

—Axí una altra vegada s' hi mirará mes en so rallar.

—Sobre tot, ses raons sian acabades: sa dona vuy.

—¡Sa dona! ¡Mal será de fer que la hi torn!

—¿Y per que?

—Per que ja no la tench.

—¿Y que n' has fet?

—L' he venuda.

—¡L' has venuda! ¡ó bestia mes que bestia!

—Ydò ¿que l' havia de fer?

—¿Y á ne qui l' has venuda?

—Quant la duya, he trobat el dimoni, y m' ha dit: ¿que dus? Sa dona des batle, he dit jo. La 't compr, ha dit ell. La 't vench, he dit jo. Y hem feta barrina.

Es batle cuydá á fer es tro. Com prou va haver cridat y aspergiat, diu:

—Salom, ten compassió de mi. Feu per Deu, si no 'u vols fer per mi. Ves á n' el dimoni, á veure si vol tornar sa barrina arrera.

—¡Tornar arrera 'l dimoni! No crech que fassem tech.

—Es provarho no costa res. ¿Que t' en ha donat?

—Trecentes lliures.

—Vantaqui sicentes. Veshi al acte, y dulem per amor de Deu, Salomet.

—Perque es vosté, hi aniré.

En Salom ja es partit cap á s' avench per hont solia sortir el dimoni. Arriba y se posa á cridar:

—¡Barrufet! ¡O Barrufet! ¡Barrufet dich!

—¿Que dimoni tens, tan de cridar? diu en Barrufet de ben en dins.

—¡Puja de pressa! diu en Salom.

—¡Dexem pegar un parey de tionades abans!

—Vaja, ydò, espedeix,

Al punt ja guaytaren per s' avench ses banyes y llavò es cap y llavò tot es cos d' en Barrufet, que digué:

—¡Salom! ¿tu éts? ¿Quin sanyal?

—Qu' hauríam de tornar sa barrina arrera.

—¿De sa batlessa?

—Sí fa. Li sab massa greu á n' es batle.

—Millor si n' hi sab. Però ¿y per axò éts ven-gut? ¡Quines passes mes perdudes! ¡Jo tornar barrines arrera! ¿Que no m' has mirat be? Jo no compr per tornar vendre, no. Qui cau dins ses meues ungles, ja no 'n surt.

—Te donaré 'l doble des preu.

—¡Ni maldement el me doblasses set vegades! ¡A mi no 'm tapan la vista no es doblers!

En Salom, veent que no hi havia res que fer, se 'n va á n' es batle, y li conta lo que passa.

Es batle se pegava ab so cap per ses parets.

—No res, digué á la fi. Vataquí trecentes lliures mes. Tornahi; y, si no bastan, prometli tot quant tench. Si la 'm dus, per tu hi haurá un bon regalet.

En Salom hi pensa un poch, y diu:

—No res, hi vaig; y, si jo no la duch, que no hi vaje un altre.

Agafa una axada, un cávech y una senaya. Se 'n va á s'avench del dimoni; y se posa pica qui pica devora sa boca; y bones cavagades, y vengan cansons y mes cansons.

El dimoni sent aquell estabeig de dins l' infern, y surt á veure qu' es allò. Com se veu en Salom devant, diu:

—¿Y ara?

—M' en som anat á confessar...

—¡Ah tros de banch, quant eu éts! ¿Ja no has tengudes altres feynes?

—¿Te pica? ¿no es ver? ¡Ydò gratet, que bones ungles tens!

—¡Confessarse! ¡Ja 'n posarás un tros á s' olla!

—Ahont no 'm posarás tu cap tros será dins infern, si sa confessió es bona. ¡Ja 't conech, herbeta! Periol te dius.

—Mira dexem anar axò....

—Y ¿qui ho ha comensat? Y sobre tot, ¿qui t' ha enviat á demanar?

—Es qu' he sentit tan de picar y cavegar, y he dit: veam que será axò!

—Ydò es que m' ha donat la real gana de venir á fer aquí sa penitencia que 's confés m' ha imposada.

—¿Que vol dir, sa penitencia?

—Vol dir que la fas. ¿O te penses que jo vaje de perllongues? Prou clar ho diu sa Doctrina que s' ha de fer tan pronte com se puga.

—Però ¿y quina penitencia es aquesta?

—Qu' he de posar unes *estacions* per fer els *passos*,⁽²⁾ y aquí ha de d'esser sa primera *estació*.

—¿Que es lo que dius? ¿Y aquí m' has de plantar la creu?

—¡Ja 'u crech que sí! ¡Y ben grossa qu' ha de esser! L' han de veure de mes d' una hora lluny.

—¿Y ja no hi ha altre lloch per posarla mes qu' aquest?

—Aquí he comensat á picar, y aquí la posaré; y esperonetja tant com vulgas. No'm faltaria mes qu' hagués fet ara tot aquest clot en va.

—Però, homo, ¿que no veus que [me tayas ses cames?

—Ja les te confegirás.

(2) El poble diu *els passos* á la devoció del Viacrucis.

—Però ¿com he de poder sortir, si tu 'm plantes aquí la creu?

—Bella basca si no surts pus. Espera que t'enviem á demanar.

El dimoni, com veu es joch tan mal parat, hi pensa una estona, y acaba per dir:

—No res, demanem qualsevol cosa, y t'ho faré, si puch, ¡sols que no 'm posas aquí cap estació!

—¿Que vuy? diu en Salom. Sa dona des batle.

—¿Axò no mes? diu en Barrufet. Esperet un poch.

Pega capficó dins infern, y des cap de una estoneta torna en sa batlessa. La dona á n'en Salom, y en Salom ab ella, cap á ca's batle falta gent.

Com es batle los va veure, sortí correns á donarlos una aferrada p' es coll per hom.

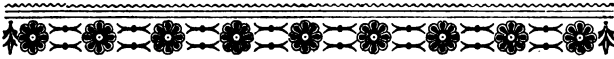
L' homo no hi cabia de alegría y satisfació. Tirá es capell al ayre, saltava y ballava. No sabia que 's feya.

Y digué á n'en Salom.

—Mira, es doblers que t' havia donats, es que me prengueres, es parey de bous, ... tot t' ho don, tot t' ho perdon, per que be t' ho has guanyat. Tu m' has fet tocar ab ses mans lo mal qu' es donar mals conseys y parlar malament. Jo t' assegur qu' estaré mes alerta d' avuy en devant.

En Salom s'en torná á ca-seua, rich y ple y mes content qu' un Pasco. Y ab sa dona y els infants va viure ab molta pau y concordia una mala fi d' anys fins que va esser mort; y al cel mos vegem tots plegats. Amen.

N' AGRACIAT ⁽¹⁾

Axò era una atlotet qu' havia nom Agraciat.

Quant corria tretze anys, va caure en mans de bandetjats, que 'l s' en dugueren á sa seua cova, y li feyen comensar foch, agranar y escurar.

Un dia el Rey sortí á fer una cassada. Un parey de cassadors pegaren á n' aquella cova, es lladres eran á córrer la gandayna, y n' Agraciat s' assoleyava.

Es cassadors s' hi costaren y li digueren:

—Atlotet, ¿que fas per qui?

—Som es criadet d' una pertida de lladres que están á n' aquesta cova. Me varen prendre, y m' he de cuydar d' enllestirlos ses coses.

Aquells homos se compatiren d' ell, y li varen dir:

---

(1) La 'm contá el famós glosador manacori l' amo Antoni Vicens Santandreu de son Garbeta.

—¿Vols venir ab noltros, que som cassadors del Rey?

—¿Si vuy venir? Mes que de pressa.

S' en hi aná, y 'l presentaren á n' el Rey.

Quant el Rey el va veure tan galanxonet, li va dir:

—¿Vols esser paje meu?

—Si, senyor.

—Ydò 'u serás.

Des cap d' un parey d' anys el Rey se volgué casar. Reuneix és nobles de la cort, y diu:

—A veure qui es que me vol anar á menar la *Princesa des cabeyes d' or*, que me tench de casar ab ella.

—Y ¿ahont es? li demanaren.

—Cercaula, y la trobareu, diu el Rey. Vataqui ses senyes que vos puch dar: es sa dona mes guapa que s' haja vista may.

—Jo no 'm don ab cor, digué un.

—Y jo tampoch, digué un altre.

Y no n' hi va haver cap que no fes sa metexa resposta.

Quant n' Agraciat veu tal endemesa, s' esclama:

—Senyor Rey, sempre 'm teniu á mi.

—¿Que vol dir? ¿Y tu hi anirías á menarlem?

—En voler, puch esser partit.

—Ara mateix, diu el Rey.

—¡Ydò en devant! digué n' Agraciat.

Demana un cavall, una espasa, una ballesta y fletxes. Les hi donen, y ja es partit.

Camina caminarás, des cap de set dies troba

un riu, y veu dins un bassiot de sa vorera un pexet que verduquetjava fort ferm, perques s'aygo li comensava á faltar.

N' Agraciat, tot compatit, devalla des cavall, agafa es pexet per sa coua y el tira dins el riu. Es peix, ja 'u crech, va romandre ben á pler tot d' una que toca aygo bona. Tregué es capet, y diu:

—¡Ah Agraciat, Agraciat! Lo que ara has fet ¡que te será de ben pagat!

N' Agraciat seguí, camina caminarás.

Des cap de set dies troba un mussol que tenia es niu dins sa soca d' un uyastre, y una serpetota que s' hi enfilava, per engolirse es mussolets.

N' Agraciat, compatit d' aquells animalons, apunta ab sa ballesta á n' es cap de sa serp; despara, y sa fletxa le hi passa de part á part. Se serp pega revinglada, cau lo mateix d' un rest de corda, y, quant va esser en terra, ja va haver badayat.

Es mussol llavò digué:

—¡Ah, Agraciat, Agraciat! Lo que ara has fet ¡que te será de ben pagat!

N' Agraciat torna á fer sa sea via, camina caminarás.

Des cap de set dies, veu un falcó afixat á un corp, que ja feya ses derrereres.

Tot compatit des corp, apunta ab sa ballesta á n' es falcó; despara, y es falcó va caure sech.

Podeu fer contes aquell corp si s' en hi va anar ben content y agrahit.

Y li va dir:

—¡Ah Agraciat, Agraciat! Lo qu' ara has fet i que te será de ben pagat!

N' Agraciat segui cap envant.

Des cap de set dies troba un pastor.

—Germá, ¿no 'm diríau per hont es la *Princesa des cabey's d' or*?

—Ja sé jo ahont es; però.....

—Digaumho per amor de Deu, que la m' en tench de menar, perque mon Rey y Senyor se vol casar ab ella.

—Però ¿y veniu tot sol?

—Ab l' ángel de la Guarda.

—Ja hi beureu fresch. Contau que hi son anats exèrcits y tot, per menarla se 'n, y no los han vists pus. Si no voleu acabar els alens, no hi aneu.

—Es que hi vuy anar, surta des llevant; surta des ponent.

—No res, si tan encapirronat hi estau, seguiu es camí que duys. Trobareu un barranch molt fondo. Anau barranch barranch. Endins de tot veureu dos ciprers ben alts, dues garberes d' ossos y una cova. Dins aquella cova es la *Princesa des cabey's d' or*: Dos gigantots guardan sa boca; y, en acostarshi ningú, el s' engoleixen com si fos un mosquit. En anar molt farts, tiran els ossos; y des qu' han tirats, se son formades aquelles dues garberes.

—Bon pastoret, diu n' Agraciat, per amor de Deu sía dé lo que m' heu dit. Deu vos ho pach. Me 'n hi vaig, venga lo que venga. Me comanaré a n' el Bon Jesus, y será lo qu' ell voldrá. Dech

la vida á n' el Rey, y bellement per ell la puch perdre.

N' Agraciat s' espitxá, y hala envant. Troba 's barranch, y el pren. Endins de tot destria es dos ciprers y ses dues garberes d' ossos, que esglayavan. Ell també s' esglayá, però no torná cap peu arrera. Tant bon punt li compareix un corp, y li diu:

—Som aquell que alliberares des falcó. Ara vench á pagarte es favor que llavó 'm feres. Tu t' acostas á n' es ciprers; es gigants, en veuret, sé riurán de tu. T' hi arrambas; y, quant sentes *op-op*, envestilós ab s' espasa; y no hajes por.

N' Agraciat s' acosta á n' es ciprers; es gigants, axí que el veren, ja 'l se menjavan ab sa vista. Y com tenian talent, y no hi havia bossinada per cap des dos, cadascú el volia per ell. Tant sols no los passá p' es cap que háguessen de fer mes esforços que 's necessari per engolirlo se.

N' Agraciat s' hi arrambava, s' hi arrambava. Al punt sent *op-op*; alsa es cap, y, veu es corp que cau afuat demunt es dos gigants, y ab dues espipellades á cada un, los treu els uys. N' Agraciat s' hi aborda, y á espasades los taya es cap.

La Princesa des cabeys d' or se tem des telabastaix. Surt, veu es dos gigants fora cap y coll, veu n' Agraciat tan present, gentil y agradós..... No sab que li passa, y cau ajoneyada, plorant d' alegria y d' agraument.

N' Agraciat quedá tot sorprés, abil-lat, fora de sí, quant la se va veure devant y á n' es seus peus.

¡O que la hi trobava de guapa, y de garrida, y de bufarella!

Tenia rahó'l Rey. Ho era sa dona mes hermosa que s'hagués vista may.

—¡Jovenet, no 'm dexes! deya ella. ¡No 'm dexes per amor de Deu!

—¿Com vos he de dexar? deya n' Agraciat, tot embadalit devant tanta gracia y hermosura. ¿Com vos he de dexar, si vench á cercarvos de part del Rey? si vench per menarvosne, perque vos heu de casar ab ell? Primer me farán trossos, que no consentiré que ningú vos toch ni un filet de roba, quant y mes la resta, fins y tant que sieu á ca'l Rey.

—¡Ah jovenet! Jo per anarhi, com aquests gigants no me dexavan sortir may, y no tenia aygo bona per ferme neta, necessit rentarme de cap á peus.

—¿Ydò rentauvos?

—Es que per ferme neta, no basta s' aygo que hi ha aquí, si no n' hi mescl una altra.

—¿Quina ha d'esser aquesta altra?

—Aygo de sa font de la bona salut.

—¿Que n' heu de mester molta?

—Una ampolleta 'm bastaría, sols que 'n pogués tirar un raig dins es ribell ahont m' he de rentar.

—Venga una ampolleta, veureu com aviat la vos duré plena.

—¿Y que sabs ahont es aquesta font?

—Axí com vos he trobada á vos, la trobaré á ella.

La Princesa li dona una ampolleta. La pren, y ja es partit.

Demana qui demana sa font de bona salut á tothom qui trobava, ningú n'hi sabia donar noves. A la fi troba un pastor, y ja li diu:

—¿No sabríau, pastoret, ahont es sa font de bona salut?

—Sí, ja 'u sé jo. ¿Y que volíau?

—Anarhi mes que de pressa.

—No hi aneu, per amor de Deu. Hi ha unes serpetotes al entorn, que s'engoleixen un homo á cavall. Tots es qui s'hi son acostats, han acabats els alens.

—No m'empatx de rahons: digaume ahont es, si voleu.

—Si tant encarat hi estau, preniu per avall per avall, y no estareu gayre á trobarho.

Pren per avall per avall; y al punt ja va destriar es cap y es coll de ses serpetotes, que tenían una fam qui les alsava.

No vos cregueu que no sentís feredat devant aquella serpenteria. S'aturá per por de sa por. Assetsuaxi li compareix un mussol, y li diu:

—Som aquell mussol de s'uyastre, y vench á pagarte 's favor que llavò'm feres. Dassa s'ampolleta.

La hi dona, es mussol l'agafa ab ses arpes. Aquella font feya una gran embassada; s'animal, volant volant, arriba á s'endret des mitx; devalla á poch á poch, afica s'ampolleta, l'umpl'ben plena; y ja ha pres per amunt, y l'entrega á n'Agraciat.

N' Agraciat ja l' ha presa, s' espitxa cap á sa cova, hi arriba ab quatre llongos, y dona s' ampolleta á la Princesa. La dona la se mira una bona estona, y á la fi diu:

—¡Si que 'u es de sa font de bona salut!

Tira dins un ribell un parey de jerres d' aygo, hi aboca s' ampolleta, y se posa á rentarse.

Com s' hagué rentada ben rentada, com s' hagué enllestida ben enllestida, qu' embellía y etsisava d' hermosa qu' era y gallarda, va dir:

—¡Ah jovenet! Ara me falta s' anell, y no puch sortir sensa de dins aquesta cova.

—¿Y ahon es aquest anell?

—Quant me robaren, que me duyen aquí dins, passárem un riu, y m' hi va caure.

—M' en vaig á durlo.

—Però; ¿y que sabs quin riu es aquest? Jo matexa no 'u sé.

—Axí com vos he trobada á vos y sa font de bona salut, trobaré s' anell, sí Deu ho vol y María.

N' Agraciat ja va haver tocat soletes, sense sebre camí ni carrera.

Camina caminarás, topa á n' aquell riu que ell havia passat, y se 'n va vorera vorera, y mira qui mira.

Y ¡que havia de veure s' anell, Bon Jesús!

Des cap d' una estona veu un pexet, tot llambriner, que pegava fues y fues; y ab cada revinglada sortia sortia fora de s' aygo.

El se mira de prim conte, y repara que duya ¡qui s' ho havia d' esperar! un anell ab sa boqueta.

Es pexet s'acosta y diu:

—Agraciat, vataquí s'anell que tu cercas. Som aquell peix que dins un bassiot ja feya ses derres, quant tu vares passar, y me tirares dins es riu. Ara t'he pagat es favor que llavó me feres.

N'Agraciat pren s'anell. Ab cuatro bots va esser á sa cova.

—Valtaquí, diu á la Princesa.

Ella 'l se mira y el se prova.

—¡Si que 'u es ell! Ja porem partir en voler.

—Ara mateix, diu n'Agraciat.

Partiren, y de d'allá.

Camina caminarás, arribaren á la cort.

Tot d'una se presentan á n'el Rey, y n'Agraciat diu:

—Senyor Rey, vataquí la *Princesa des cabey's d'or*. A veure que mes té que manarme.

El Rey no sabia que li passava. Estigué una bona estona embadalit devant la Princesa, contemplantla de cap á peus, com la veyá tan agraciada, tan bella, tan etsisadora.

Cridá tots els nobles des seu reynat, per que li fessan la cort; se casá ab ella, y se feren unes noçes de primera y un sarau lo mes alt de punt.

—Agraciat, digué'l Rey, acabades ses noces. En premi de lo que per mi has fet, demanem qualsevol cosa, maldement sia la mitat des meu reyne, y te será accedit.

N'Agraciat digué que no volia mes paga que servirlo tots els anys que li quedavan de vida.

El Rey el va fer sa segona persona, y el casá

ab sa dama mes bona, mes hermosa, mes discreta, mes noble y mes rica de tot es seu reynat.

Y ell ab ella y el Rey ab la *Princesa des cabeyts d' or*, visqueren en molta pau y concordia; y encara son vius, si no son morts.

ES CASTELL D' IRÁS Y NO TORNARÁS (1)

Axò era un Conte, molt gran senyor, qu
anava perdut darrera 's joch.
No mes tenia un fíy, en Bernadet.

Un día que jugant, havia quedat sense una
creu, li compareix un personatge d' un aspecte
molt farest, y li diu:

—Si 'm promets durme 's teu fíy, com farà des-
set anys, á n' es *Castell d' irás y no tornarás*, ten-
drás tots es doblers que vuyes, y no perdrás may.

—Feta está sa barrina, diu es Conte, de perdut
que se veyá.

Desde aquell día sempre vá guanyar, y manet-
java ses dobles de vint á palades; però sempre
qu' arribava á n' es seu castell y en Bernadet li

---

(1) La 'm contaren ses madones manacorines Antonina Vallespir de Son Boga y Catalina Thomás Pinya, el sen Miquel Neula de Son Carrió, un pareyer de Son Galiana, en Toni Garrit de Sant Llorens y un allot del Bon Jesús.

aplegava mans, sentia una ponyida dins es cor, com si un punyal le hi atravessás de part á part.

En Bernadet fa desset anys, y son pare un dia l' agafa, y li diu, rompent en plors.

—Fiy meu, se fa precis dirtho. Un dia qu' havia perdut tot quant tenia, me sortí un homo, y me digué que, si li prometia durte, en fer desset anys, á n' es *Castell d' irás y no tornarás*, jo tendria mes doblers que no voldria, y per molt que jugás, no perdria may. Le hi vaig promete. Ell va cumplir sa seua paraula, y ara me toca á mi cumplir sa meua.

—¿Per axò tant de plors? diu en Bernadet, tot rabent. Demá meteix me pos en camí.

Pren un cavall y un serró de dobles de vint, y ja es partit. Camina caminarás, á tothom que veyá, demanava ahont era *es Castell d' irás y no tornarás*. Ningú n' hi sabia donar noves.

Des cap de set dies, á entradeta de fosca, destría un llumenaret blau.

—¡Oh! digué. ¡Un llumeret blau! Hi arriba-rem, si á Deu plau.

Hí arriba, y va esser una ermita.

S' acoste á ses portes, y *toch toch*.

—¿Qui es? diu una veu.

—Amichs, diu en Bernadet. Obríu per amor de Deu.

S' obrí sa porta, y sortí un ermitanet, ab una barba que li pegava per sa cinta.

—¡Benvingut síes, ó jovenet! digué. Y ¿quin senyal per aquí?

—Cerch es Castell d' irás y no tornarás. ¿No 'm diriau ahont cau?

—¿Es Castell d' irás y no tornarás? May l' havia sentit anomenar, diu s' ermitanet. Y no es que no sia vey jo y que no fasse molts d' anys que som á n' aquesta ermita. Ja n' hi ha mil. La primeria passava gent, però ja feya trecents anys que no havia passat ningú.

—¡Sant Cristo gloriós! ¿Que me deys?

—Lo que sents. Sobre tot, tu deus estar cansat.

—Ja deys ver.

—Ydò román, farem sa vetla plegats. Jo som el rey dels animals de la terra. Demá, sol sortint, los cridarem tots; y per ventura n' hi haurá qualcún que mos sabrá donar noves d' aquest castell que cercas.

En Bernadet va romandre; passaren la corona, soparen, feren la pretxa fins que sa son lós guanyá de tot, y se'n anaren á jeure.

Lo endemá á trench d' auba s' ermitá crida en Bernadet, passaren un enflay ben llarch de parenostros, y barenaren. Sol sortint, s' ermitá surt defora, y sa posa á tocar un fabiolet, *ti-tu-ti ti-tu-ti ti-tu-ti*.

Comensen á comparéixer animals y mes animals. Al punt hi foren tots. Paraven mes de cent corterades; y, per molt que la vista s' estengués, no veyan mes que caps, capots, caparrots, capets, caparrins, caparrineus, caparrinoys y caparri-noyets, y tots ben vius y uys espolsats.

S' ermitá ab tota cuanta veu pogué treure, va dir:

—¿N' hi ha cap de voltros que sapia ahont cau
es Castell d' irás y no tornarás?

Cap n' hi hagué que 'u sabés.

En Bernadet hagué de tornar pendre 'ls atapins, y de d' allá.

Camina caminarás, des cap d' altres set dies, á entradeta de fosca, veu un llumenaret blau.

—¡Un llumenaret blau! digué tot content. Hi arribarem, si á Deu plau.

Hi arriba, y va esser una ermita demunt uns penyals devora mar.

S' acosta á ses portes, y *toch toch*.

—¿Qui es? diu una veu.

—Amichs, diu en Bernadet. Obríu per amor de Deu.

S' obrí sa porta, y sortí un ermitanet, ab una barba que li pegava p' es jonoys.

—¡Benvingut síes, ó jovenet! digué. Y ¿quín senyal per aquí?

—Cerch *es Castell d' irás y no tornarás*. ¿No 'm diriau ahont cau?

—¡*Es!* *Castell d' irás y no tornarás!* diu s' ermitá. ¡May havia sentit anomenar tal castell! Y no es que no sia vey jo y que no fasse molt de temps que som á n' aquesta ermita. Conta que ja hi ha mil anys. La primaria passava gent axí meteix; però ara en feya sicents que no havia passat ningú.

—¡Sant Cristo gloriós! ¿que me deys?

—Lo que sents. No res, tu deus venir cansat.

—Sí que deys ver.

—Ydò román, farem sa vetla plegats. Jo som

el rey des pexos de la mar. Demá, sol sortint, los cridarem tots, y per ventura n' hi haurá qualcún que mos sabrá donar noves d' aquest castell que cercas.

—¡Ben pensat! diu en Bernadet, y va roman-dre.

Passaren la corona, soparen, feren la pretxa fins que sa son los va guanyar de tot, y se'n anaren á jeure.

Lo endemá á trench d' auba s' ermitá crida en Bernadet, passaren un enflay ben llarch de parenostros, barenaren; y, sol sortint, s' en van devora s' aygo. S' ermitá pega ciulo, y hala ciula qui ciula.

Comensan á comparéxer pexos y mes pexos. Aviat hi foren tots.... Y paravan es redol de mes de docentes corterades; y, per molt qu' un estengués la vista, no veyá mes que caps, capots, caparrots, capets, caparrins, caparrineus, caparrinoyes y caparrinoyets que guaytavan á flor d' aygo, tots ben vius y uys espolsats.

S' ermitá, ab tota quanta veu pogué treure, diu:

—¿N' hi ha cap de voltros que sapia ahont cau *es Castell d' irás y no tornarás?*

Cap n' hi hagué que 'u sabés.

En Bernadet no tengué mes remey que prendre de bell nou els atapins, y de d' allá.

Camina caminarás, des cap de set dies, á en-tradeta de fosca, destría un llumenaret blau.

—¡Un llumenaret blau! digué tot content. Hi arribarem, si á Deu plau.

Hi arriba, y va esser una ermita demunt un puig molt aguyonat.

S'acosta á ses portes, y *toch toch*.

—¿Qui es? diu una veu:

—Amichs, diu en Bernadet. Obriu per amor de Deu.

S'obrin ses portes, y sorti un ermitanet, ab sa barba tan llarga que li fregava 's peus y es turmells; y, si s'acalava una mica, la se trapijava.

—¡Benvingut síes, ó jovenet! digué. Y ¿quin senyal per aquí?

—*Cerch es Castell d' trás y no tornarás*, ¿No'm diriau ahont cau?

—*¡Es Castell d' irás y no tornarás!* diu s'ermitá. May havia sentit anomenar tal castell. Y no es que no sia vey jo y que no 'n fassa molts d'anys que som en aquesta ermita. Conta que ja 'n fa mil. La primeria passava gent; però ja feya nou cents anys que no havia passat ningú.

—¡Sant Cristo gloriós! ¿que me deys?

—Lo que sents. Sobre tot, tu deus venir cansat.

—Si que deys ver.

—Ydò román, y farem sa vetla plegats. Jo som el rey d'els aucells del cel, y demá, sol sortint, los cridarem tots. Per ventura n'hi haurá qualcún que 'l sapia á n'aquest castell que cercas.

—Bon favor me feys, diu en Bernadet, y va romandre.

Passaren la corona, soparen, feren la pretxa fins que sa son los guanyá de tot, y se'n anaren á jeure.

Lo endemà á trench d' auba s' ermitá crida en Bernadet, passaren un enfilay ben llarch de parenostros, y berenaren. S' ermitá surt defora, pega ciulo y altre ciulo; y ciulava tant fort, que tot allò resplandía.

Comensen á comparéxer aucells y mes aucells, grossos, petits, mitjansers y de totes cuantes classes vos pogueu imaginar. Al punt hi foren tots, y paraven mes de trecentes corterades; y tot lo que sa vista poria destriar, tot eran caps, capots, caparrots, capets, caparrins, caparrineus, caparrinoys y caparrinoyets, y tots ben vius y uys espolsats.

S' ermitá, ab tota cuanta veu pogué treure, va dir:

—¿N' hi ha cap de voltros que sapia ahont cau *es Castell d' irás y no tornarás?*

Tots deyen que no 'u sabían, fins qu' una áliga, sa mes grossa y mes veyá, que ja tenia 's cap y es coll tot pelat, obri boca y diu:

—Jo 'u sé.

En Bernadet tot d' una s' hi acosta.

—¿Com ho he de fer per anarhi?

—Jo t' hi duré, si me vols creure.

—Estich á ton manar.

—¿Veus aquell bou? diu s' áliga, mostrantnhi un-que pasturava per allà devora. Veshi, escorxel, fesne quatre corters, los dus, los me poses demunt y tu també, y partirem.

En Bernadet s' en va á n' es bcu, el mata, l' escorxa, en fa quatre corters, los se carrega, tor-

na á s' áliga, y s' hi axanca demunt. S' aucellot axampla ses ales, pega briuada, s' alsa lo mateix d' un còdol qu' un barrobí, quant esclata, fa botir al ayre; y águila y Bernadet per amunt s' ha dit, y per amunt, y per amunt. Ses muntanyes s' aplanavan, ses valls y comallars s' omplían, la mar ja no mes era una taca blavenca; ja no 's destriava res que 's bategás, ni fes gens de renou ni mica de remor ni mudansa; y ells sempre per amunt, y de d' allá, vola qui vola per s' endret de sa taca blavenca.

Passan tres dies y s' áliga diu:

—Bernadet, dam un corter, que ses ales s' aco-pan.

Le hi dona, recobra ses forses, y torna volar tan aviat com primer, y de d' allá.

Passan tres dies mes, y diu altra vegada.

—Bernadet, dam un corter, que ses ales s' aco-pan.

Le hi dona, recobra ses forses, y torna volar tan aviat com primer, y de d' allá.

Passan tres dies mes, y diu altra vegada.

—Bernadet, dam un corter, que ses ales s' aco-pan.

Le hi dona, recobra ses forses, y torna volar tan aviat com primer, y de d' allá.

Passan tres dies mes, y diu altra vegada.

—Bernadet, dam un corter, que ses ales s' aco-pan.

Le hi dona, recobra ses forses, y torna volar tan aviat com primer, y de d' allá.

Passen tres dies mes, y diu altra vegada.

—Bernadet, dam un corter, que ses ales s'acopan.

—Cuatre n'hi havia, quatre te'n he dats, diu s'atlot, tot rabent. No res, jas un bras; y le hi allarga.

—No'l vuy, l'has mester per tu. Ja som aprop, y me pareix que axí meteix podré arribar.

Ses penyes no eren gayre lluný. Ab tota quantaforsa li quedava, pega fua [cap avall y feint escunsa; y li va venir tant just tan just no caure dins s'aygo.

De demunt peñyes veyen á s'entrellum unes casetes blanques.

—¿Veus aquelles casetes? diu s'áliga. Ydò allá has d'anar. Hi trobarás una jaya de cinch cents anys. Per amor de Deu fes lo que't diga, y trobarás es castell que cercas. Tots es qui hi son venguts, y no l'han creguda, no los han vists pus.

En Bernadet s'en hi va, y troba sa jaya á n'es portal.

—¡Ola, jovenet! diu ella. ¿Quin vent t'ha duyt? Cent anys feya que no era vengut ningú.

—*Cerch es Castell d' irás y no tornarás.*

—Ydò vina ab mí, y te diré qu'has de fer.

El mena devora un riu ben ample y d'una aygo com un crestay.

—Aquí, diu sa jaya, vendrán á rentar un covonét de roba per hom ses tres fies del Rey des *Castell d' irás y no tornarás*, na Margalida, na Rosa y na Fadeta; si una guapa, s'altre mes; però encara sa derrera s'en du sa ventatje. ¡Mira si'u deu esser guapa y garrida! Ydò encara es

molt mes llesta y sabuda. Tu meteix ho veurás per lo qu' ara't diré. De llest qu' es son pare, el dimoni fa á mitjes ab ell; y sa dona, la Reyna, sab encara set vegades mes qu' el Rey. Ydò be, na Fadeta sab set vegades mes que sa mare.

—¡O quina atlota mes bufarella que deu esser! s' esclamá en Bernadet, fent uns uys com uns salers.

—¡Jo t' ho assegur! digué sa jaya. Pos mascions que ja n' estás mes de mitx enamorat.

—¡Sí que teniu raó!

—¿Ara? En veurela, en veurela; y sobre tot quant n' hi vejes fer de ses seues. No res, ara tu t' amagas dins aquestes mates. Vendrá na Margalida ab so covonet demunt es cap y sa post devall xella. Es covonet será d' esquerdes y verduchs de plata; sa post será tota d' or. Se llevará ses faldetes de demunt y s' anell; se posará á rentar sa roba fins que la tenga mes blanca que la neu; pero tu, ben alerta á badar boca ni á bategarte. Vendrá llavò na Rosa, també ab so covonet d' esquerdes y verduchs de plata demunt es cap y sa post d' or devall xella. Se llevará ses faldetes de demunt y s' anell, y se posará á rentar qui renta sa roba fins que le tindrà mes blanca que la neu. Vendrá llavò na Fadeta, també ab so covonet d' esquerdes y verduchs de plata demunt es cap y sa post d' or devall xella. Se llevará ses faldetes de demunt, se traurá s' anell, y el dexará dalt una roca. Se posará á rentar, renta qui renta y canta qui canta. Tu á les hores surts de puntes de puntes y qu' ella no

se 'n teme, li prens s' anell, te tornas amagar. Quant ella tendrà sa roba mes blanca que la neu, y l' haurà composta dins es covonet, se 'n anirà á posarse ses faldetes y llavò s' anell. No 'l trobarà, y dirà tota impacientada: ¿Y per hont deu haver pres? Tu llavò surts, y dius: Valtaqui. Le hi dones, li contes lo que te passa; y ella ja 't dirà lo qu' has de fer. Y ¡creula per amor de Deu! que tots es qui son venguts y no l' han creguda, no los han vists pus.

En Bernadet s' amaga dins aquelles mates. Dins una estoneta veu na Margalida que se 'n ve, ab so covonet de plata dalt es cap y sa post d' or devall xella. Se lleva ses faldetes de demunt y s' anell; y hala renta qui renta y canta qui canta, fins que té sa roba mes blanca que la neu.

¡Si l' haguésseu vist á n' en Bernadet quins uys que feya, veent na Margalida tan guapa y tan tayada! però aná ben alerta á motar ni á bategarse.

Se 'n ve llavò na Rosa, també ab so covonet de plata dalt es cap y sa post d' or devall xella. Se lleva ses faldetes de demunt y s' anell; y hala renta qui renta y canta qui canta, fins que té sa roba mes blanca que la neu.

¡Si l' haguésseu vist á n' en Bernadet quins uys que feya, veent na Rosa, tan guapa y tan ben tayada! però aná ben alerta á motar ni á bategarse.

Se 'n ve llavò na Fadeta, també ab so covonet de plata dalt es cap y sa post d' or devall xella. Se lleva ses faldetes de demunt, se treu s'

anell, el dexa dalt una roca, y hala renta qui renta y canta qui canta.

¡A n' aquesta sí que la hi trobava guapay ben tayada en Bernadet! Na Margalida y na Rosa no eran res devora ella.

L' homo no se poría assaciar de mirarla se.

Com la creu mes descuydada, surt de ses mates, de puntes de puntes, pega grapada á s' anell, y ja torna esser dins s' amagatay.

Na Fadeta no se temé de res.

Com va tenir sa roba mes blanca que la neu, la compòn ben composta dins es covonet; se posa ses faldetes, repara que s' anell no es dalt aquella roca. Mira si ha llenegat ó si es vent l' ha fet redolar. Mira ben arreu per tot aquell endret. No' l veu lluir en lluch.

—¿Però ahont será aquest bo d' anell? Diu tota enfadada.

En Bernadet pega llongo, se planta tot xaravell-lo devant ella, y diu:

—Valtaquí.

—¡O que 'm fas de contenta, jovenet! diu ella, prenint s' anell. Ja 'm pensava no veurel pus. Y ¿que cercas per aquí, si no es massa preguntar?

—*Es Castell d' irás y no tornarás.*

—Jo 'n som, diu na Fadeta. Mon pare es el rey. Mira, si 'l vols trobar, prens aquest camí, per hout ses meues germanes y jo som vengudes. No 'l dexes, y aviat hi serás. Mon pare se passetjará per sa carrera. L' escomets, te farà entrar, te posarán taula, te dirán que menjes. Tu, abans de tastar res, has de dir, petit, que no 't senten:

¿Fadeta, que 'n puch menjar? Perque si no 'u deyes y menjavas, podria esser que t' hi haguessen posades matzines, y batrias es peus. Llavó te menarán dins una cambra, ahont hi haurá un llit de set matelassos. Abans d' ajeurethi, demanarás, petit, que no 't senten:—¿Fadeta, que hi puch jeure? Perque si no 'u demanavas, y t' hi jguesses, podria esser que 's matelassos fossen de foch, maldement paresquessen de plomes, y quedarias com un caliu d' ablamat. ¿Tendrás present axò que 't dich?

—¡Massa que le hi tendré! respòn en Bernadet.

—No res, reprén na Fadeta. A Deu siau; que hauré de fer vía, per que mon pare no se teme que me son entretenguda.

—¡Val Deu y áliga! digué, y torna una áliga; pega volada, y de d' allá.

En Bernadet parteix, camí camí. Al punt á s' entrellum destriá ses torres des castell; y aviat hi va esser devant.

El rey se passetjava per devora sa portassa, cap baix y ab una cara ben sarracena.

—Alabat sia Deu, diu en Bernadet.

El rey no torná resposta, ni alsá 's cap.

—Bones tardes tenga, senyor rey, diu s' atlot.

—Ses metexes, jovenet, va respondre. Ja 'u sabia qu' havias de venir. ¡Ay de tu, si no fosses vengut! No res; tu deus estar cansat, y tendrás talent.

L' entrá dins un gran menjador, ahont hi havia una taula parada de tota classe de menjar.

—Menja, menja, li digueren.

Ell, petit, que no 'l sentissen, demana.

—Fadeta ¿que 'n puch menjar?

Y va sentir sa veu de na Fadeta, fina y fonda, que deya:

—Menjén.

En Bernadet se posá be de panxa.

El manaren dins una cambra, ahont hi havia un llit ab set matelassos.

—Vataqui 's teu llit, li digueren.

Ell, petit, que no 'l sentissen, demana:

—Fadeta ¿que hi puch jeure?

Y senti sa veu, fina y fonda, de na Fadeta que deya:

—Jeuhi.

En Bernat se colgá, y al punt dormí com un peix dins l' aygo.

Lo en dema matí á les set el cridan:

—Axiquet, qu' es hora de berenar y d' anar á sa feyna.

S' axeca, barena, y el Rey el s' en mena á un camp de cinquanta corterades, mes llis qu' es call de sa ma, sense un macolí, quant y mes una pedra.

—¿Veus aqueix camp? diu el rey. Ydò á 's vespre el m' has d' haver voltat de paret, sembrat de vinya, vermat, trepitjats es reyms y fet vi per beure jo y tots los meus amichs que he de tenir á sopar. Sí 's vespre no 'u tens llest, de tu en farán quatre corters.

El Rey s' en va. En Bernadet quedá de pedra. Com pogué tornar alé, rompé en plors.

Li compareix na Fadeta.

—¿Que tens? li demana.

—¡Que he de tenir! ¡Ton pare que m' ha dit que, si es vespre no he voltat aquest camp de paret, sembrat de vinya, vermat, trapitjats es reyms y fet vi per beure ell y es seus amichs que ha de tenir á sopar, de mi en farán quatre corters!

—¿D' axò estás embarassat? diu ella:

—¡Massa que hi estich!

—Ydò, mira. Del bon fat y del mal fat, que la mia mare m' ha comanat y un punt mes; que lo qu' ara diré, que sia veritat: que se volt aquest camp de paret.

Y tot d' una se sentí una remor com d' una caldera de tafona que bull. Sa cara de sa terra, lo meteix que s' aygo bullenta, tot eran bambolles que alsava, y de cada bambolla sortía una pedra. Se mou un vent fort, que se resol en trabollins, y sa posa á arremolinar aquelles pedres voltant es camp. Ses pedres comensan á botar; y, cop ve cop va, se posan unes demunt ses altres, fent filades y filades.....

¿Que me'n direu? A's temps de dir set *pare nostros* sa paret estigué feta voltant tot es camp.

Na Fadeta pega ciulo, y comparexen set estols d' homonets y donetes de colzada, y los diu:

—Homonets y donetes, hala tots á treballar: heu de fer aqueix camp vinya, y avuy meteix hi heu de cuir es reyms y heu de fer es vi.

Aquella traquelada d' homonets y donetes ja son partits: uns senya qui senya ses tires; altres ab xadetes cava qui cava, y hala gavetes fetes; y ses dones á dur sarments. Al punt en tornan ca-

rregades; les sembran, les tapan de terra; y vengan jerretes de aygo, y rega qui rega. Quant ses gavetes se acabavan y sa vinya casi estava sembrada, venía un estol d' un pinar ab una partida de fexos de politxons. Eu esbancan y 'u politxonen tot. Arriba un altre estol d' un olivar, fent redolar una partida de soques d' olivera. Ab serres, axes y destraletes les serran, les entaulan, fan congrenys, dogues y fons. Mentres uns ja comensan á vestir botes congrenyades, altres ja tenen es clot des cup llest, y altres ses pedres vives picades per forrarlo, es manobres sa mescla feta y es ciment pastat; y es picadrens ab quatre grapades fan se volta, y posan y clouen ses pedres. Quant posen sa derrera palada, es fusters pegan es derrer cop á sa postissada des cup, y la tiran demunt sa boca. Mentres tant, els altres estols no s' aturan de regar sa vinya y de bufarhi per ferhi fresca. Ell ses sarments comensan á inflar, se vesten de pámpol, se carregan de borrons. Ab caliuets de foch ses donetes los encalentexen, y tornan reyms, ab una rapa d' un forch y mitx, ab uns grans com á metles. Un estol d' esparteretes ha fetes sanayes per tothom. Cadascú pren sa seua, y ja son partits á vermar; y en tenir sa senaya plena, hala á n' es cup. Y es trapitjadors, ben arromangats, trapitja qui trapitja, y bones cantades. Tot d' una qu' es cup es ple, amollan á sa xeta, y se posen á omplir botes. Fan una partida de cupades, trascolan, umplen tot es botam.

¿Que me 'n direu? Com comensava á fer fos-

queta y sortia s'estel des porquers, es vi ja havia bollit y s'era estitiat.

Na Fadeta obrí un parey de xetes, y sortí brunent un such escumós, negre, llampant, y d'un bevent lo mes esquisit.

Els homonets y donetes begueren fins qu'es seus en volgué; y ab un realet de plata que na Fadeta los posá á tots dins sa ma, fogiren fent bots y esquerevits, y desaparegueren com s'ánima de Robert.

Na Fadeta també s'en aná, comanant á n'en Bernadet que no digués á ningú que s'haguessen vists ni que li hagués aydat.

—¡No hajes por! ¡no 'u diré no! s'esclama ell.

Al punt el Rey se presenta. Veu sa paret feta, sa vinya plantada y vermada, y tot aquell botam, nou flamant y ple de vi. Quedá tot astorat, sensa paraula.

—¡Ja es na Fadeta que t'ha ayadat! digué á la fi.

En Bernadet negá, y era ver: no li havia aydat; le hi havia fet tot.

Lo en demá de matí tornan cridar en Bernadet á les set.

—Axiquet, que es hora de berenar y d'anar á sa feyna.

S'axeca, barena, y el Rey el s'en mena dins un bosch ben espés d'auzines, uyastres, llampúdols, mates, arjelagues y romeguers.

—¿Veus aquest bosch? li diu. Ydò es vespre l'has d'haver tret, llaurat y sembrat de xexa, entrecavat, xercolat, segat, batut, molt es gra, y

has de tenir pa fet, per menjar jo y es meus amichs que he de tenir á sopar. Si es vespre no 'u tens tot llest, de tu en farán quatre corters.

El rey s' en va. En Bernadet quedá de pedra. Com pogué tornar en sí, rompé en plors.

Li compareix na Fadeta.

—¿Que tens? li diu:

—¡Qu' he de tenir! ¡Ton pare que m' ha dit que de mi 'n farán quatre corters, si es vespre no he tret aquest boch, llaurat y sembrat de xexa, entrecavat, xercolat, segat, batut, molt es gra, y si no tench pa fet, per menjar ell y es seus amichs qu' ha de tenir á sopar!

—D' axò estás embarassat? diu ella.

Y heu de creure y pensar que se posa sa ma á sa butxaca, se treu un canonet d' or, el destapa, y sortí un esbart de dimonis boyets tan gros, que ningú era capás de contarlos. Y no tenían repòs; y bots, y xecalines, y corregudes, y sempentes.

—A poch á poch, diu na Fadeta. Ja botareu y folgareu en lleure. Vos he trets per fer sa tasca d' en Bernadet, y ja podeu esser partits.

—¡A veure qu' hem de fer! digueren tots á la una.

—¿Qu' heu de fer? diu na Fadeta. Avuy meteix heu de treure aquest bosch, heu de llaurar y sembrar xexa, heu de entrecavar, xercolar, segar, batre, moldre's gra, y es vespre hi ha d' haver una fornada de pa fet.

Com es dimonis boyets varen haver sentida na Fadeta, forman una partida d' estols. Uns ja están aferrats á ses auzines, uyastres y llampúdols; y

tirada ve y tirada va, ta-trach, ses soques rompu-des; y en tocar mata, ja la veuen ab so rabassó per amunt. Y altres s'abordan á ses branques, en fan trossos y munts, y les fexen; mentres una partida ab parpals y picasses ja pegan á ses roques y sobams; y esclafits, y còdols y llenques al ayre. Ja n' hi ha qu' african ses banyes dins sa terra; empenyen, y llaura qui llaura, y bons terrossos, qu' una partida posan demunt es fexos de llenya, compartits en filera per tot; y al punt ja estan fets es formiguers. Los pegan foch; y fum y mes fum. Ja son cremats, ja los escampan; ja fan goret, ja giran, ja sembran. Una partida prenen el vol, y menan nigulats que se posan á ploure. Sa llavor neix; tot ja verdetja, y creix una cosa may vista. Mentres es dimonis boyets ab ses unglés entrecavan y xercolan, sa xexa pren un blau lo mes hermós, posa canya, treu espiga, tomba es coll de lo be que grana; y es dimonions ab ses dents ben esmolades, clavada y altra á n' es brins, com los veuen ben granats. Ja han feta una era, ja garbetjen, ja estenen, ja batan, ja venten, ja traspelan, ja han arerat. Un estol acaba un molí de vent, y mol es gra; un altra acaba un forn, y li pegan foch. Una partida, brassos arrómangats, esperan sa farina. Los ho duen, pastan, ja es tou, ja enfornan.....

¿Que m' en direu? Quant comensava á fer fosqueta, que sortia s'estel des porquers, hi havia una fornada de pa lo mes avengut, estufat, colradet, que feya manjera, ab una oloreta que dexava anar lo mes bona.

Na Fadeta se va veure en feynes per tancar dins es canonet d'or es dimonis boyets, qu' anavan desbaratats de tot. Quant los hi tengué, tocá soletes, dient.

—¡Per amor de Deu, Bernadet, no digues á ningú que sia jo que t' he aydat!

—¡No hajes por! ¡no 'u diré no! s' esclama ell.

Se presentá el Rey. Veu es bosch tret, veu qu' han llaurat, sembrat, entrecavat, xercolat, segat, batut, y molt es gra; veu es pa fet y cuyt dins es forn. L' homo román ab sos cabeys drets, sensa paraula.

—¡Ja es na Fadeta qui t' ha aydat! s' esclama á la fi.

—No m' ha aydat no, digué en Bernadet.

Y tenía rahó: no li havia aydat, le hi havia fet tot.

Lo en demá matí tornan cridar en Bernadet á les set.

—Hala, axequet; que es hora de barenar y d'anar á sa feyna.

S' axeca, barena, y el Rey el s' en mena á sa vorera de mar, y li diu.

—Fa cent anys qu' allá endins vaig tenir un combat ab un altre rey, y hi vaig perdre una tumbaga que duya á un dit. Cercalem. Si es vespre no la m' has trobada, de tu en farán quatre corters.

El Rey s' en va; y en Bernadet tot apurat, plora qui plora.

Li compareix na Fadeta.

—¿Que tens, tant de plorar? li diu.

—¡Qu' he de tenir! respòn ell. Que ton pare m ha dit que cerch una tumbaga que va perdre, fa cent anys, dins aquesta mar; y que, si es vespre no la hi he trobada, de mi en farán quatre còrters.

—¿D' axò estás embarassat? diu ella. Esperet un poch

S' en va, y al punt torna ab un ribell y una guinaveta, y diu.

—Si 'm promets de fer lo que 't diré, es vespre podrás entregar sa tumbaga á mon pare.

—Sí que t' ho promet.

—Ydò mira: m' acoras aquesta guinaveta, me fas tota trossos, me capolas ben capolada, fins que 's tros mes gros sia com una llantia; eu poses tot dins es ribell, eu tiras á la mar; y ¡alerta que no t' en cayga gens demunt ses penyes ni dins cap encletxa! Jo m' escamparé per dins s' aygo fins arribar á n' es fons, y ho rastretjaré tot fins qu' haja trobada sa tumbaga.

Quant en Bernadet sent axò, sentí ses ales des cor que s' acopavan. Llavò se revest de coratje y diu:

—Antes que tocar, ni permetre que 't tocan, un fil de sa teua roba, quant y mes afixarte aquesta guinaveta y capolarte, primer m' escorterarán y me capolarán á mi.

—¡Però si en trobar sa tumbaga, diu ella, tot d' una quedaré confegida, y sortiré mes guapa y mes garrida que may!

Y na Fadeta prega qui prega en Bernadet que li acorás sa guinaveta y la capolás, y en Bernadet que deya que no li bastava cor per ferho. A la

fi, devant tantes pregaries com ella li feya, y confiat de que sutceiria tot axí com li havia dit, agafa sa guinaveta, la hi acora, la capola ben capolada, fins que 's tros mes gros va esser com una llantía; y tira sa gran ribellada dins mar, tot lo endins que pogué, per que no n' hi caygués gens demunt ses penyes ní dins cap encletxa. Justamente n' hi va caure un trosset; y be va fer, però no 'l va poder afinar.

Quant sa ribellada pegá dins mar, s' alsa una bollidíssa sa cosa mes feresta. ¡O quines ones se mogueren tan grosses y tan furioses! Com que s' haguessen d' engolir tota la terra.

Des cap d' un quart la mar cop en sech se posa com una bassa d' oli.... Na Fadeta treu es cap, y alsa un bras mostrand sa tumbaga á n' en Bernadet. Com era una gran nadadora, al punt es á penyes; y surt sense una costureta, mes guapa y garrida que may. Repara que 's dit petit de sa man dreta estava una mica escapollat.

Se 'n va á n' en Bernadet y li diu, presentantli sa tumbaga.

—¿Ho veus com la t' he treta y me som tornada confegir lo meteix qu' abans? ¿Es gens conexedor que m' hajan capolada?

—No, deya 'n Bernadet, mirantla se, tot esglayat, sense sebre que li passava, com la se veyá devant, tan ben confegida, tota endiumenjada ab un vestit de seda y d' or, tot brufat de perles y diamants.

—Be es anat, diu ella, encara qu' aquest dit petit estiga escapollat.

Y el mostrará á n' en Bernadet.

—¿Y axò qu' es?

—¡Qu' ha d' esser! Aquella micoya que t' ha cayguda dins una encletxa, com me tiravas á la mar.

—Y que mos pot esser mal axò?

—No, si tu me vols creure.

—Massa que te creuré. Digués coses.

—Ydò ara te 'n vas á mon pare y li entregas sa tumbaga. No li dius que jo l' haja treta, y ell te dirá:—¡O valent jove, no hi ha homo per tu! ¡te vuy per gendre! ¡t' has de casar ab una fia meua! Digués quina vols.—Alerta tu á dir que 'm vols á mi. Si 'u deyes, axi conexería que som jo que t' he aydat, y mos faría matar á tots dos.

—No tengas ansia, diu en Bernadet. Massa que 't creuré.

S' en va á n' el Rey.

—Senyor Rey, diu, vataquí sa tumbaga.

—¡O valent jove! s' esclama 'l Rey. ¡Vol dir la 'm dus! Ja m' hi fas content. Veig que no hi ha homo per tu; te vuy per gendre. Tres fies tench; ara les te mostraré, y prendrás sa que vuyes.

S' en va, y al punt torna ab ses tres fies, totes tres tan guapes, qu' era imposible mirarles y no embadalirshi. Fins que les s' havian mirades una bona estona y de prim conte, no se veyá sa ventatja que s' en duya na Fadeta demunt na Margalida y na Rosa.

En Bernadet se cuydava á treure 'ls uys de mirar, però ab sa boca ben closa.

—¿Que no 'n sortirem? digué el Rey des cap d'

una estona. ¡Vaja! digués quina vols; y lo que s' ha d' empenyorar, que se venga.

—Totes tres m' agradan, diu en Bernat.

—¡Ja 'u crech que t' agradan! diu el Rey. ¡Ell no n' hi ha cap de tiradora, en que m' estiga lleig dirho!

—¡Eu son ben prendores totes tres! deya en Bernadet, fent es beneyt.

—¡Veam ydò quina prens! diu el Rey mes de mitx cremat.

—Prendrésa que Vostra Real Magestat me dirá.

—Però ¡si has de ser tu qu' has de triar!

—Ydò triy... sa que Vostra Real Magestat s' estima mes que prenga.

Be va fer el Rey, però no 'l pogué treure d' aquí. Quant va veure qu' era impossible durlo á dir quina volía, desesperat de no poderli fer sa garangola, s' esclama.

—No res; les tancarem dins una cambra; farem tres foradins á sa porta; elles traurán un ditet per hom. Tu n' agafarás un, es que vulgues Mirarem de quina es, y aquella será sa venturosa.

Eu feren axí. Les hi tancaren, tregueren es ditet per hom p' es foradins de sa porta, y na Fadeta va treure aquell petit escapollat.

En Bernadet el coneix, y l' agafa. Obrin sa porta, veren qu' era de na Fadeta, y ella va ser sa venturosa.

Posaren fil á la guya. Quant tot estigué enrenгат, se feren ses nocés; y n' hi va haver de sarrau tot lo que va esser bo.

El Rey, tot cremat de veure que en Bernadet l' havia treta llarga, y ben convensut de qu' era na Fadeta qui li havia aydat, va dir.

—No res, les me pagarán totes plegades. Anit, com estarán ben adormits, m' en hi vaig de puntes de puntes, y los acor s' espasa á tots dos, y en sortirem d' una vagada.

Sobre tot, des cap d' una bona estona d' estar colgats en Bernadet y na Fadeta, el Rey, per veure si ja dormian, se posa á cridar de dins sa seua cambra:

—¡Fadeta!

—¡Que mana, mon pare! respòn ella tot d' una.

—Encara no dormiu?

—No encara.

—Vaja ydò, que ja es hora, deya 'l Rey.

Des cap d' una altra estona, torna cridar:

—¡Fadeta!

—¡Que mana, mon pare! respòn ella tota rabenta.

Y sempre que la cridava, li responia.

—¡Ja no se dormirán may! deya 'l Rey, tot impacient.

Ell la tenian ben lluny á sa son.

Na Fadeta, com va sentir son pare que la cridava tant, se malpensá.

—Bernadet, digué, aquest cridar de mon pare no m' agrada gota. Es segur que mos ne vol fer qualcuna. ¡Sabs que 'l conech de be! Me sab greu haverho de dir, perque es mon pare; però se fa precis. Be que tu massa ho has esperimentat. Es s' homo mes dolent que s' haja vist. Figuret que 'l

dimoni fa á mitjes ab ell. Ara com veu que no t' ha pogut sefalcar, **está fet un Nero. Deu haver colletgit** que som jo que t' he aydat, y la du tant de mi com de tu. Posaria massions que ja 'n té una de pensada per llèvarmos des mitx.

—Veyés ydò qu' hem de fer, diu en Bernadet.

—¿Qu' hem de fer? Ves á sa botiga. Veurás dos odres; entra dins es celler, omplilos de vin blanch d' una boteta que afinarás á un recó, demunt un carretell.

En Bernadet se 'n va á sa botiga, troba 'ls odres; se 'n va dins es celler, afina sa boteta. Umpl, y se'n torna ab sos odres plens á na Fadeta. Los posan dins es llit, un á n' es costat de s' altre, los tapan ben tapats. Parexían d' un tros en fora just homo y dona colgats.

—No res, diu na Fadeta, jas aquesta gonella, vestén depressa á s' estable. Hi ha tres cavalls, un gras, un de mitjes carns, y un que no mes té sa pell y els ossos. Per lloch fort es primer fa tanta de via com es vent, es segon tanta com sa vista, y es tercer tanta com es pensament. Posa sa brilla y sa sella á n' aquest, embolicali per ses potes sa gonella, per que mon pare no senta es trepitx, y jo mentres tant faré sa trosselleta.

Y el Rey que cada mitja hora cridava:

—¡Fadeta!

—Que mana, mon pare, responía ella tota rabenta.

En Bernadet s' en va á s' estable; troba 's tres cavalls, y los se mira de dalt á baix, y diu:

—Aquest mes gras no mos convé, y aquest

mes magre ¿quin possible es que mos puga dur y arribar á canostra? Prendré aquest de mitjes carns.

Li posa sa brilla y sa sella, li embolica per ses potes sa gonella, y s' en va, y diu á na! Fadeta:

—En voler.

—Ydò en devant, diu ella.

—¡Fadeta! crida el Rey altra volta.

—Que mana, mon pare, respòn ella.

—Però ¿ahont treu cap tan de cridar? deya la Reyna, tota enfadada. ¡Com han de poder dormir, pobres criatures!

—Jo ja sé que fas, deya ell.

Na Fadeta aleshores dexa tres salivadetes en terra, per que responguen per ella quant son pare la crit. Y devalla ab en Bernadet cap á n' es cavall. Quant veu qu' es aquell de mitjes carns y no 's mes magre, diu:

—¿Qu' has fet, Bernadet? ¿No t' havia dit jo que ensellasses es mes magre?

—Es ver; però no mes té sa pell y els ossos, y no es capás de durmos tots dos y arribar á canostra.

—¡Bona la m' has feta ab aquest no creure!

—¡Jesús! ¡No t' enfadas! ¡Costará poch baratarlo!

—No, que ja hem fet massa temps. No sia cosa que mon pare se 'n teme, y mos hi trob. Endevant, y ja 'u veurem. Será lo que Deu voldrá.

S' hi posan demunt, allargan la vista tan com poren, per paga feya una lluneta ben clara; pegan cimada, es cavall ja es partit de cuatres, y

llongo y altre llongo. Y com feya tanta via com sa vista, ab cada llongo se tirava á s'entrellum.

Figurauvos si 'n devian fer de camí.

Des cap de mitja hora el Rey crida.

—¡Fadeta!

—¡Que mana, mon pare! va dir sa primera salivadeta, y se va esbaltir, y va fer una veu just sa de na Fadeta.

—¡Ja no s'adormirán may aqueys dimonis! deya el Rey.

Des cap de mitja hora mes, torna cridar.

—¡Fadeta!

—¡Que mana, mon pare! digué sa segona salivadeta, però ja mes petit porque ja estava mitx assecada. Axí meteix va fer una veu just sa de na Fadeta.

—Aquest pich ja no ha cridat tan fort, diu el Rey. ¡A 's cap derrer com sa son los comensa á agarrotar!

Des cap de mitja hora torna cridar.

—¡Fadeta!

—¡Que mana, mon pare! digué sa tercera salivadeta, però petit, ben petit, que casi no la sentian, porque ja s'era assecada casi de tot. Axí meteix va fer una veu just sa de na Fadeta.

—¡Si que s'adormen aquesta vegada! diu el Rey. ¡Ja no los ne quedan gayre d'alens que fer! Totes les me pagarán ab una vegada! No res, esperem mitja hora mes, y ja dormirán com á tronchs.

Des cap de mitja hora torna cridar.

—¡Fadeta!

Escolta qui escolta, no sent ningú que res-ponga.

—¡Ara es s' hora! diu ell.

Pega bot des llit, pren s' espasa, se'n va á sa cambra de na Fadeta. Empeny sa porta á poch á poch. S' atura; escolta una estoneta. No's sent una mosca. Entra de puntes de puntes, topa á n' es llit, paupa es dos embalums d'els odres, y alsa's tapament per que s' estocada fos mes segura.

—¡Beute! aquesta tu, y tu aquesta altre! diu, y, *zas zas*, acora s' espasa á tots dos tay de má-nech.

Y ja 'n crech que d' els odres, ab sa premuda que se'n dugueren, sortiren brunents dos raigs de vi que pegaren per sa cara del Rey y el dexaren xop.

N' hi entrá per dins sa boca, y sentí una dolor fora mida.

—¡Que dimoni es aquesta sanch tan dolsa! s' esclama tot esglayat.

Se'n va correns á dur un llum.... Y en lloch d' en Bernadet y na Fadeta, me troba es dos odres foradats y tot es llit y es trispol qu' anava vi.

L' homo quedá de pedra. Llavò se posá á cridar com un desesperat.

—¡Aquests polissons! ¡Ja son fuyts! ¡No la m' han feta que no la m' haja pensada! ¡Aquesta Fadeta del dimoni! ¡Mal no fos estada naxent!

Com estigué escanyat de cridar y de flastomar, diu á la Reyna.

—Veam tu que sabs set vegades mes que jo, quin camí me donas? ¿per hont tench de pren-

dre? Perque no m' he d' aturar que no los haja agafats y fets trossos ab ses meus mans.

—Ves, diu ella, á veure dins s' estable quin cavall falta.

Hi va á mirarho y torna, y diu:

—Es de mitjes carns.

—No res, diu ella, encara los agafarás. Pren es mes magre, que fa tanta vía com es pensament.

El Rey el pren y ja es partit, de d' allá.

En Bernadet y na Fadeta ja eran milenars de milenars de llegos lluny; però, com es cavall de son pare feya tanta vía com es pensament, al punt, los va tenir.

Na Fadeta anava á ses anques, y mirava derrera d' en tant en tant, per temerse tot d' una que hi hagués fressa de res. Tot d' una que 'l va veure, diu.

—¡Ah Bernadet! vataquí mon pare que se 'n ve com un llamp. Estam perduts.

—A veure ydò com te 'n desfás d' aquests trunfos.

—No res, diu ella. Per fat y fat, que la mia mare m' ha comanat y un punt mes, que lo qu' ara diré, que sia veritat: que jo torn un carboner, en Bernadet una sitja de carbó y es cavall un auzinar.

Y al acte ella torná un carboner, ben ravas-cós, tot mascarat, ab un mocador de daus p' es cap y una bona pipa á n' es morros; y en Bernadet una sitja de carbó com un rotlo d' era, que treya fum per tots es vents, y dexava anar un tuf de cremat, que casi aturava s' alé; y es cavall

torná un auzinar ben gran, ab unes auzines que feyen por de grosses qu'eran. N' hi havia que paravan mitx cortó.

El Rey, que ja se creya tenirlos dins ses mans, se tem que li han descomparegut. Mira y mira per tot ben arreu, y no afina res mes qu'aquell auzinar y aquella sitja de carbó y aquell carboneret.

—¡Aquesta sí que m' es bona! diu ell. ¿Y per hont m' han pres?

Com prou va haver mirat, s'acosta á n' es carboneret.

—Carboneret, diu, ¿no hauríau vist passar un jovenet y una joveneta demunt un cavall?

—Veniu d'aquí á un parey de dies, y vos ne poreu dur tot es que voldreu. No fa mitja hora que se'n han duyta sa derrera sarria que'm quedava.

—¡Vos dich si heu vist passar un jovenet y una joveneta demunt un cavall! diu el Rey tot impacient.

—¡No vos dich que l'he acabat, no fa mitja hora! diu es carboner. ¿O voleu que descarabut sa sitja per vos? ¿Y que vos figurau que n' hi trobaríau de carbó de dins? ¿Com sou tan carabassench?

Sobre tot, be va demanar el Rey y torná demanar; però á n' es carboneret no 'l va poder treure de sa sitja, y des carbó, y de que se'n acabavan de dur sa darrera sarria.

Apurat de tot, el dexa, y se'n torna á n' es Castell.

—¿Que no los menes? diu la Reyna.

—¡Qu' he de menar! Ja los tenia, y assetsuaxí

m' han descomparegut. He vista una sitja de carbó dins un auzinar, som anat á demanar á n' es carboneret si los havia vists, y m' ha sortit á una altre part, y no n' he pogut treure aguyer.

—¡Ah beneyt! diu la Reyna. ¡Com t' han enganat! Aquell carboner era ella, sa sitja en Bernadet, s' auzinar es cavall.

—¿Que me dius?

—Lo que sents. ¡Ja pots tornar esser partit de pressa!

El Rey gira 's cavall, li pega esperonada, y es cavall llongo y altre llongo.

Per mes qu' en Bernadet y na Fadeta s' eran fets ben enfora, al punt los torná tenir.

Na Fadeta, que cada instant se girava derre-ra per temerse tot d' una que hi hagués fressa de res, el destria, y diu:

—Bernadet, ja tornam tenir mon pare demunt. Just un llamp se 'n ve.

—A veure ydò com te 'n desfás d'aquests trunfos, diu ell.

—No res, diu ella. Per fat y fat, que la mia mare m' ha comenat y un punt mes, lo qu' ara diré que sia veritat: que jo torn un pastor, en Bernadet es ca, y es cavall una guarda de set centes eueyes.

Encara no ho va haver dit, com ella torná un pastor ab una pellissa y una taleca de pell de cabra, y sona qui sona un fabiç; en Bernadet un ca de bestiar ben alt y gras, assegut devant es pastor, mirantlose fit á fit; y es cavall una guarda de set centes eueyes que pasturavan á la vela.

El Rey, que ja se creya tenirlos dins ses un-

gles, se tem que li han desaparegut. Mira y mira per tot ben arreu, y no afina res mes qu' aquell pastor qui toca's fabiol, y sa guarda qui pastura y es ca qui seu, però qu'aviat pega bot cap á ell, y lladra qui lladra. Es pastor li crida *¡fora!*, y s' animal gruny qui gruny.

El Rey s' hi acostava, y diu:

—Pastoret, ¿no hauriau vist passar un jovenet y una joveneta demunt un cavall?

—¡Bona la faríam, si jo venia ses euveyes! diu es pastor. Anau á l' amo, si 'n voleu cap.

—¡Vos dich si hauriau vist passar un jovenet y una joveneta demunt un cavall!

—¡O quin homo tan bobia! ¿Però com les vos tench de vendre, si no son meues? ¡Y vos sou mercader ni 'n feys olor? ¿O veniu de ses Arasses?

Sobre tot, be va fer el Rey, però no pogué treure's pastor de que ses euveyes no eran seues, y que, si les volia comprar, que se'n anás á l'Amo.

A la fi, apurat de tot, el dexa, y se'n torna, tot rabiós á n'es Castell.

—¿Y encara no los menas? diu la Reyna, com lo veu.

—¡Qu' he de menar! diu ell. Ja los tornava tenir, y cop en sech m' han desaparegut. He vista una guarda d' euveyes, es pastor y es ca; m' hi acost, y demán si los havian vists passar, y es pastor m' ha sortit á una altre part, y no n' he pogut treure aguyer.

—¡Ah beneyt! diu la Reyna. ¡Com t' han tornat enganar! Es pastor era ella, es ca ell, sa guarda d' euveyes es cavall.

—¡Que me dius!

—Lo que sents. ¡Tornahi, depressa!

El Rey gira 's cavall, li pega esperonada, y s' animal llongo y altre llongo.

Molt enfora s' eran fets na Fadeta y en Bernadet; però al punt los torna tenir.

Na Fadeta, que cada instant se girava derrera per temerse tot d'una que hi hauria fressa de res, el colombra, y diu:

—Bernadet, ja tornam tenir mon pare demunt. Just un llamp se 'n ve.

—A veure ydò, diu ell, com te 'n desfás d' aquests trunfos.

—Ja no mes me queda una cosa.

—¿Y encara no l' has feta?

—Es que li costará la vida.

—Y ¿que no la mos costará á noltros, si no li costa á ell?

—Es ver.

—Ydò ¡endevant!

—No res, tu y es cavall fareu lo que jo faré. Per fat y fat, que la mia mare m'ha comanat y un punt mes, que lo que ara diré, que sia veritat: que jo torn una lleona, en Bernadet un tigre y es cavall un onso!

Al acte na Fadeta va esser una lleona, en Bernadet un tigre y es cavall un onso. Feyen por de grossos y de farests, tiravan foch p' els uys, treyen unes arpes com á ganxos de romana, y es renou que feyen ab ses dents, hauria arrissats es cabeyes á qualsevol.

Arriba 'l Rey; sa lleona, es tigre y s' onso s' hi

afüen; se sent un crit aufegat y un croxit d'ossos aborronador.....

El Rey y es cavall ja eran trossos, y trossos quedaren dins una bassa de sanch, negra y que alsava fumet.

Ja havia trobada sabata de son peu el Rey des *Castell d' irás y no tornards*.

Ja era hora de qu'anás á fer companyia á n'en Barrufet dins sa foganya del infèrn.

Hi va caure tan emplomat, que no s'aturá fins á lo mes endins de tot.

No vos dich res si's dimonis en feren una de ses festes mes grosses qu'hajan fetes may.

Ja estavan salvats en Bernadet y na Fadeta. Caminaren uns quants dies mes, y destriaren blavenchs, demunt un puig, es castell y la ciutat des Conte, son pare.

Com ja no n'eran mitja hora lluny, troban un pou, y s'aturan á beure.

—Mira, Fadeta, diu ell; per cap vent del mon te vuy arribar demunt ses anques des cavall. Estaría lleig per un senyor com som jo y per una senyora com éts tu. Sobre tot, mon pare y ma mare ho prendrían molt tort. Esperem aquí, jo arribaré tot sol, y vendrem ab so cotxo y tota la nostra gent per ferte sa rebuda que't mereys.

—¡Bernadet, no'm dexes! deya na Fadeta. ¡No'm dexes! Que, si me dexes, com som Fadeta, que no pensarás pus ab mi.

—¡Ja hi vas errada! deya ell.

—¡Te dich que no pensarás pus ab mi!

—Axò no es possible, Fadeta.

—T' assegur que no hi pensarás pus, y mira quina hora t' ho dich.

—No sies beneyta.

Sobre tot, com na Fadeta el veu tan encarat, li arriba á dir.

—No res, si tan encapirronat hi estás, vestén; però no vulgues que ningú 't toch. Si 't tocan, no pensarás pus ab mi. Será lo meteix que sí no m haguesses vista may.

—Si es axí, no hajes por; no hi haurá cap de nou. No 'm tocará ningú.

Y va partir. Ab una exhalació va esser á caseua. Son pare y sa mare, com el veren, ja hi están abordats per abrassarlo; y ell que se feya enrera cridant.

—¡No 'm toqueu por amor de Deu! ¡per amor de Deu no 'm toqueu! ¡Ja vos esplicaré es misteri! ¡Que enganxen ses mules á n' es cotxo mes que depressa!

Son pare y sa mare no podían estar que no s' hi aferrasen, però ell los fogia, y no s' aturava de dir que fessen enganxar ses mules.

Mentres feya lo que poria per defensarse des brassos de son pare y sa mare, y es criats enganxavan, surt una cusseta qu' havia jugat mes vegades ab ell que pels no tenia demunt el cos, y zas ja está enfilada per ell, cuydant á estellarse de xicota que li feya.

Al acte en Bernadet va romandre com un beneyt, com un que surt d' un desmay ó s despert d' un so molt llarch.

Son pare y sa mare l'abrassaren y el besaren tot lo que volgueren.....

Ja no 's recordava ni 's recordá pus de na Fadeta, com si no l'hagués vista ni sentida anomenar may.

Tot d'una qu'es criats tengueren enganxat, van á dirlehi, y no va sebre de que li parlavan.

Be li digueren qu'era ell que los havia fet enganxar. No li varen poder treure de sa boca mes paraules qu'aquestes. '

—No sé de que 'm parlau. Dexaume fer. No m' enfadeu.

Y seguí tot embebeyat, com un beneyt.

Be li demanavan son pare y sa mare ahont era estat, que li havia sutceit, qu'havia vist, per hont era vengut, com s'era campat; però no foren capasses de treureli mes paraules qu'aquelles:

—No sé de que 'm parlau. Dexarme anar. No m' enfadeu.

Y passaren dies y mes dies, y setmanes y mes setmanes, y mesos y anys; y en Bernadet seguía en so seu embadaliment, y menjava y bevia es mes descansat del mon, sensa cap maldecap.

Na Fadeta, veent qu'en Bernadet no tornava ab cotxo ni sensa cotxo, se cansá d'esperar. Entra dins la ciutat, s'en puja fins á n'es Castell des Conte, s'hi planta devant. Veu trafegar criats y criades, entrar y sortir gent, guaytar per fines-tres y terrades es Conte y sa Contessa y en Bernadet y tot; però no prová de dir qui era ni va fer cap passa per donarse á conéixer, perque be veyá que, no recordantse de res en Bernadet, se-

ria de bades tot quant faria per que la creguessen y l'admetessen tal quina era.

—¡A veure de quin cap feym estelles! digué, veentse dins aquell marruell.

Pensa qui pensa que faria, que no faria, á la fi devalla á la ciutat; y com tenia unes mans benèides per cualsevol feyna de dona y no hi havia res que l'embarassás, se posa á fer de cosidora y brodadora.

Cosia y brodava tant'be, y gñanyava de tan bon tros á ses altres, qu'al punt va esser sa qui tenia mes anomenada; y li donavan tota sa feyna ses cases millors y fins y tot ca's Conte, qu'era sa principal.

En Bernadet continuava tan embadalit com en es moment meteix en que se cusseta s'era enfilada per ell. Si no li demanavan de noves, no deya res may; no movia conversa á ningú, ni se mirava cap atlota, y feya tant de cas de ses moltes que li treyen y li presentavan, com des moix.

Y el passetjavan per viles y ciutats, y el menavan á festes y bauxes, y feyen per ell balls y saraus á rompre; però tot era rentar es cap á s'ase, perdre's temps y es llexiu.

Son pare y sa mare arribaren á dir.

—Axò no pot passar pus. Li deuen haver donats encanteris á n'aquest atlot nostro. Lo millor es casarlo. Si axí no li espassa aquest abitlament, si axò no'l desxondeix, al manco no se porá dir que no'u hájem provat tot.

—T'hem de casar, li digueren.

—Be, digué ell, y va fer tan poca menció com si 'u haguessen dit á sa paret.

Li cercaren una atlota, una fia d'un Conte veynat, que, encara que no se perdés per guapa, era xalesta y devertida.

—To casarás ab aquesta, li digueren.

—Be, digué ell, y no 'n resá pus.

Posaren fil á l' aguya per enrengar tot es carro portal que establia, tractantse de dos senyors tan ríchs y tan nobles.

Na Fadeta va cosir ses novianses, figurauvos ab quin coret.

Arribá 's día senyalat per ferse 's casament, y se va fer.

Hi va haver unes noces lo mes alt de punt.

Tota la ciutat hi va prendre part.

¡Vaja quina partida de taules que varen haver de fer! Sa gentada que hi posá 's peus devall, feya por.

Varen haver d'encendre 's llum per acabar de dinar.

Quant varen haver acabat, digueren que cadascú havia de contar un pas que fes riure.

Se 'n contaren molts, y la gent cuydá á esclatarse de riayes.

Na Fadeta hi era com á convidada, y li tocá contar.

Y ¿que fa sa pitxorina? Se treu una capsa. Hi va haver una tórtora y un tort. Posa sa tórtora á un cap de taula y es tort á s' altre cap.

Sa tórtora se posa á dir:

—¿No 't recordas, tort, de quant cercavas un

castell, y no 'l porías trobar en manera ninguna, y devora un riu hi va haver qui te digué ahont era, y qu' havías de fer en esserhi?

—A mí no me recorda, digué 's tort, cap baix.

—¿Y no 't recordas tampoch d' aquella vegada que, per que no 't matassen, hi hagué qui ab un sol dia va voltar un camp de paret, hi plantá una vinya, hi va cuir es reyms y va fer es vi?

—A mí no me recorda, deya 's tort, mes cap baix encara.

—¿Y no 't recordas tampoch d' una altra vegada que, per que no 't matassen, hi hagué qui ab un sol dia va treure un bosch, el sembrá de xexa, la hi va cuir y en va fer pa?

A mí no me recorda, deya es tort, encara mes cap baix.

—¿Y no 't recordas tampoch d' una altra vegada que, perque no 't matassen, hi hagué qui va treure des fons de la mar gran una tumbaga que feya cent anys hi havían perduda?

—A mí no me recorda, deya 's tort, y, com mes anava, mes capficat estava.

—¿Y no 't recordas tampoch de quant per tres foradins d' una porta te varen treure tres ditets, y n' hi va haver un d' escapollat, y tu l' agafares, y te casares ab sa qui 'l t' havia tret, y fogireu es meteix vespre, y vos encalsaren, y no 'us pogueren agafar?

Aquí es tort quedá boca closa, y se posa á mirar sa tórtora fit á fit.

En Bernadet, que mentres sa tórtora feya aquell enflay de preguntes á n' es tort, també

estava ben cap baix, l'alsá á n' es meteix temps que 's tort, y se posa á mirar na Fadeta, mira qui te mira. Li pegava unes uyades que l' atravessava. Com que la s' hagués de menjar ab sa vista... Ella estava dreta, tota ayrosa, ab ses mans demunt sa taula, pegant una uyada á n' en Bernadet, una á sa tórtora, una altre á n' es tort, llavò una á tota la gent, y tornava á n' en Berdet. Estava la dona á la flor del mon, á n' es ple de sa seua hermosura y galanía. S' era enllestida y endiumenjada tant com havia pogut. May havia feta tanta planta. Al punt tothom li va tenir els uys demunt, veent qu' en Bernat la se mirava tan arreu, y que sa tórtora y es tort qu' havia trets de dins sa capsa, feyen aquelles coses.

Perque sa tórtora, com repará qu' es tort havia alsat es cap y la se mirava d' aquella manera, se posá á mirarlo á ell. Mira qui mira, va reprendre s' enfilay de preguntes, dient:

—¿Y no 't recordas tampoch de qui dexares devora un pou y lo que li prometeres que no sutceiria y t' ha sutceit; y t' ha sutceit fins á n' es punt de que ja no 't recordas de qui 't mostrá 's castell, te va plantar sa vinya y te va fer es vi, te va treure 's bosch y te va coure sa fornada de pa, te va trobar sa tumbaga, te va treure 's dit encapollat, y se va casar ab tu, y t' ha salvada set voltes la vida? ¿Axò no 't recorda? Mirem be; veurás qui som. ¿Nó sabs tu que, mentres jo sia viva, no 't pots casar ab un altra? ¿No sabs tu que, mentres jo sia viva, nin-

gú mes que jo pot esser sa teua esposa de bon de veres? ¿Axò no sabs? ¿Axò no 't recorda? ¿Axò no veus?

Aquí es tort va mudar de vert en blau, y pega crit.

—¡Sí que me recorda, tórtoreta meua! ¡Si que 's ver tot quant has dit! ¡Si que 'u ets sa meua esposa!

Y ja ha axamplades ses ales, y ja es partit tot xaravel-lo cap á sa tórtora.

En aquell moment meteix, en Bernadet sortí tot ab u d' aquell embadaliment que li havia fet perdre es *Kirieleyson* y el tenia fet un beneyt; y com si li hagués cayguda una bena de devant els uys, ho va veure tot; li torná á sa memoria tot lo que li havia passat; va conéxer na Fadeta.

Y no pogué estar pus. S'axeca, dexa 'n porret sa novia, que seya en es seu costat; y se'n va correns á donar un abrás á na Fadeta, tot clamant.

—¡Tu éts sa meua amor! ¡Tu éts sa meua esposa! Mestres tu sias viva, ningú ho pot esser mes que tu!

Tothom quedá ab sos cabeys drets devant aquell pas. Ningu se'n podia avenir.

En Bernadet y na Fadeta contaren fil per randa tot lo que los havia sutceit. No hi hagué ningú que no los cregués; sa novia y es parents se 'n anaren tot atxul-lats, veent que feyen nosa; es Conte y sa Contessa abrassaren na Fadeta, y la regonegueren com á verdadera muller d' en Bernadet; y continuá es sarau comensat. Tothom

cridava y botava d'alegria, donant mil enhores-bones á n' en Bernadet y na Fadeta, á son pare y sa mare. Y heu de creure y pensar que á tots es qui hi havia allá plegats, es fadrins perque eran fadrins y es casats perque encara no havian perduts es jochs, á tots los entrá una ballera, que no tenian repós á ses cames, y se va encendre un ball vitench de tot, que durá fins devers mitja nit.

Com estigueren cansats y morts de riure y de folgar, se'n aná cadascú á ca-seua, fentse creus tothom des pas d'en Bernadet y na Fadeta, que visqueren contents y alegres una mala fi d'anys. Y... si no son morts, son vius; y, si no son vius, son morts. Y al cel mos vegem tots plegats. Amen.

ES CUATRE GERMANS (1)

Axò era un pare que tenia quatre fiys, qu' havian nom Bernat, Antoni, Míquel y Juan.

Quant se morí no mes los dexá un corp, un gall, un moix y una faus. Es major s' aferrá ab so corp, es segón ab so gall, es tercer ab so moix y es derrer ab sa faus.

En Bernat un dia alsa 's cap, y diu:

—M' en vaig á cercar el mon.

Pren es corp, y de d' allá.

Camina caminarás, des cap de set dies, devers mitján cap vespre, arriba á unes cases de possessió. Hi havia un lledoner devant, que parava mitx cortó, y sa soca era buyda y plena de retxilleres.

—Dins aquesta soca estaré be per reposar una estona, va dir; y s' hi aficá.

---

(1) La 'm contaren en Tomás Adover y el sen Pere Gotze de Mañacor y D. Juan Ferriol Pre. de Sineu.

Des cap d'una estona, mirantse aquelles retxilleres que claretjavan, diu:

—¡Mal estar hi deu fer aquí dins, ab tant de forrats, un dia d'ivern! Per lo qu'ha d'esser bo, es per vetlar. Ell deuen poder veure per tot.

¿Y que fa ell? Se posa mira qui mira per ses retxilleres. Es portal de ses cases era just allà devant, y l'homo veyá casi tant be dins la casa, com si hi fos estat. Y repará que sa senyora y sa criada duyen un tráfech lo mes alt de punt. Assetsuaxi sa criada surt de sa cuyna ab un plat de bunyols de vent, y los tanca dins un rebost; y surt sa senyora ab un plat d'oreyanes, y les tanca dins un altra rebost. Les veu que arreconan els ormetjos, que agranan, y adesan, y prenen altra feyna, com si res fos estat.

Se fa vespre. Arriba 's senyor; entra.

Com ja feya fosca negre, en Bernat surt de s'amagatay. S'en va á ses portes, y *toch toch*.

—¿Qui es? diuen de dedins,

—Un pobret que demana posada per aquesta santa nit.

Li obrin, li diuen que sí. Com reparen es corp, li demanen:

—¿Y axò que duys, qu' es?

—Un endevinador.

—¿Un endevinador? Y endevina tan meteix?

—No 'm mencaria mes que no endevinás.

No l'acabavan de creure. Es senyor se 'n entressent, se presenta, y diu:

—¿Y axò endevina?

—Sí, senyor.

—Veam, feyslí endevinar qualche cosa.

—Ell costará poch, diu en Bernat.

—Vaja ydò, diu es senyor, no sabent com aquell aucellot negre pogués fer res de bo.

Se senyora y sa criada sí que s'ho creyen poch qu' endevinás.

—¿Y que voleu qu' endevin? diu en Bernat.

—Qualsevol cosa, diu es senyor.

—¿Voleu qu' endevín que hi ha dins aquest rebost? y apuntá á un des dos qu' havia vists de dins sa soca des lledoner.

—Si fa, diu es senyor.

En Bernat tot d' una diu á n' es corp:

—Escolta, revetler, ¿que hi ha dins aquest rebost?

Y li pega ab so puny estret demunt es cap, y es corp fa ¡¡¡op!!!

—¿Qu' ha dit? diu es senyor.

—Que hi ha bunyols de vent, diu en Bernat.

Sa senyora y sa criada tornaren mes blanques que la paret.

—¡Bunyols de vent! diu es senyor. ¡Si que l' ha bollada! ¡Bon endevinador mos dus! ¡Bunyols de vent! ¡Ell jo no tench recort de quant no se'n han fets en aquesta casa!

—Bunyols de vent ha dit, diu en Bernat, y bunyols de vent hi ha. Que hi vaje á mirarho.

—Per un desengán teu hi aniré, diu es senyor.

Se'n hi va, y ja 'u crech que le hi trobá á n' es plat de bunyols de vent que sa senyora y sa criada havían fets d' amagat d' ell.

Es senyor quedà ab sos cabeys drets.

—¡El dimoni es aquest animal! digué l' homo à la fi.

—¡No, y encara endevinaría una altra cosa! diu en Bernat.

—¿Quina? diu es senyor.

—Me pareix qu' endevinaría lo que hi ha dins aquest altra rebost; y apuntá á s' altre que també havia vist obrir, de dins sa soca.

—¡O quina pudor que fa aquest brut! diu sa senyora, com sent en Bernat. ¡Treyslo defora, que m' acub!

—¡Una pudor qu' amarina! diu sa criada. ¡Ay que m' atura s' alé.

—¡Treyslo defora, depressa dich! torná cridar sa senyora, ab una cara mes vermeya, que hi haurían pogut encendre un lluet.

—A poch á poch, diu es senyor. Ell no hi ha tant per tant. ¡Hi ha coses que poden mes! ¡Qu' endevin primer, y llavò ja 'n parlarem!

Mentres sa senyora y sa criada feyen estabetjos, en Bernat diu á n'es corp:

—Escolta, revetler, ¿que hi ha dins aquell altre rebost?

Y li pega també ab so puny estret demunt es cap; y ja 'u crech que s' animal va tornar fer ¡¡¡op!!!

—¿Qu' ha dit? diu es senyor.

—¡Qué hi ha oreyanes! diu en Bernat.

—¡Oreyanes! digué 's senyor tot astorat. Y ja no pogué estar que no se'n anás á pegar rodada á sa clau. Obri sa porta; y ja 'u crech que hi va

esser es plat d'oreyanes que sa senyora hi havia tancat.

Sa senyora y sa criada, com veren allò, quedaren sense paraula, tremolant com una fuya de poll. No sabian ahont s' havian de posar.

Es senyor los doná un arrambatje, que les se cuydá á menjar; y no sé ab quin sant tengueren bo, que no los arrambá un venerable d' uyastro que tenia á un recó per un cas de casos.

Ni elles ni ell tengueren talent de sopar; ara en Bernat pegá una panxada faresta.

Es senyor lo endemá matí l' agafa y li diu:

—Mira, cost lo que cost, s' endevinador m' has de vendre.

—No pot esser, senyoret. No pot esser. No tench altra tros de pa.

—Te dich que 'l m' has de vendre. ¡Sabs que 'l necessit de molt! Jo som un homo rich y ple; però ses coses me falten, y no sé per hont me prenen. Ab aquest endevinador poria esser qu' alsás xella.

En Bernat deya que no poria esser, però á la fi es senyor diu:

—No res, el te pesaré d' or, y no 'm parlem pus.

En Bernat hi consentí. Dugueren unes balances; dins una hi posaren es corp y dins s' altra durets d' or, y dobles de sis lliures y de dotze, y dobles de vint, fins que 's corp pegá per amunt.

En Bernat aplegá aquella doblerada, y toca 'l dos cap á ca-seua.

Es senyor lo endemá agafa 's corp, y diu:

—Ja sé ahont el posaré; fermat demunt sa cullassa de sa campana de sa capella. Li comanaré que 'n veure fressa de res, la fassa remenar; jo sentiré ses batayades d'allá hont sia, y vendré ab quatre bcts.

Ho va fer axí; y se 'n aná á veure 's tays de feyna que tenia.

No era cent passes lluny, y sa senyora y sa criada ja tenían aquestes:

—¡Ah endevinador del dimoni! ¡El dimoni te 'n ha de dur! ¡No n' has de fer altre!

—¡Vaja, si prens sa guinaveta, y t' hi enfiles, abans de mes remor!

—¿Que no seria millor un trinxet?

—No, una altra cosa. L' agafas ab una ma p' es cos y ab s' altra p' es cap, y li pegas torsuda de coll y altra, fins que 'l tengas escapollat.

—¡Si, qu' ha pensat be! diu sa criada.

Tota rabenta, ja es demunt sa teulada, s' enfla p' es campanaret, agafa 's corp p' es cos ab una ma; però quant ab s' altre anava á pegarli grapada á n' es cap, es corp zas, li enteferra espipe llada á n' es nas, li clava es bech ben endins y tanca.

¡O quin bel tan fort y quins crits tan esglayadors li escaparen á sa criada tot d' una que se va veure d' aquella manera!

Es senyor ja era enforet, però la va sentir de lo millor, y sentí també meteix ses batayades qu' es corp y sa criada feyen fer, estirant cada un p' es seu vent.

—¡Ja hi ha cosa! s' esclamá ell, y gira en cova.

Com mes s'acostava á ses cases, mes fortes eren ses batayades y mes esglayosos es remeuols de sa criada.

L' homo quedá ab sos cabeys drets, quant l' afiná encastellada demunt es campanaret de sa capella, y com d'aprop va veure qu' es corp la tenia ab so bech p' es nas.

Y sa senyora, que de baix feya espants, y crits, y sabonereta per sa boca.

—¡Senyor! deya aquella. ¡Que venga per amor de Deu! ¡que venga, senyoret! que s' endevinator m' ha agafada pes nas, y no me vol amollar. ¡Pobre nas meu! ¡Ja no será pus lo qu' era! ¡Senyor, fassa vía, que 'm matará aquest dimoni!

—¿Com es que t' ha agafada? deya ell.

—Que jo som pujada á demanarli si volia berrenar, y *zas*, ja m' ha tenguda. ¡Ay! ¡ay, dich! ¡Que fasse vía, senyoret!

Es senyor hi puja, y á forsa de forses arribá á obrir es bech á n' es corp.

Es nas de sa criada, tot capolat, ratjava sanch á la vela. No tenia figura de nas. Feya por.

Sobre tot, no tornaren tenir ganes senyora ni criada de demanar pus de noves á s' *endevinator*. Ben cregudes qu' endevinava y deu mes, sa posaren á fer bonda, y le hi servaren ben dret á n' es llum.

Es senyor aviat va conéixer que ses coses ja no li faltavan, y beneia s' hora qu' havia comprat s' *endevinator*.

En Bernat arribá á ca-seua rich y ple.

Poreu fer contes quins uys devian badar es seus germans.

¿Que me 'n direu? Ell en Toni un dia agafa 's gall, y diu:

—Ja hi vuy jo anar á cercar el mon, á veure si me dirá tant be com á n' en Bernat.

Y ja es partit. Camina caminarás, des cap de set dies arriba á una terra, que com que no fos com ses altres.

Ja feya fosqueta, y afina un llumet. S' hi acosteta, y foren unes cases de possessió.

A sa carrera hi havia un parey d' homos qu' envelavan un carro, dos tocadors de guitarra y guiterró que trampavan y dos cantadors que provavan tonades.

—¡Alabat sia Deu! digué.

—¡Pera sempre sia alabat!

—¿No 'm donariau posada per aquesta santa nit?

—Si fa.

A n' aquella terra no s' hi feyen galls, y com veren es qu' ell duya, los va venir molt de nou.

—¿Y que cercau ab aquest animaló? li demanaren.

—Ventura, diu ell.

—¡Ventura! s' esclamaren tots. Ja vos ne poreu tornar en voler, que no 'n trobareu. No n' hi ha poca ni gens.

—Sempre n' hi haurá qualque mica, diu en Toni. Y si no es masa preguntar, ¿qu' heu de fer ab aquest carro y aquesta sons?

—¿Que vol dir que hem de fer? Hem d' anar á sortir á camí á s' auba.

—¡A s' auba!

—¿Ydò? ¿Ell com que sieu nat d' avuy y batiat d'ahir? ¿Y com vendria, si no li sortissem á camí, y si no hi anássem ab tot aquest carroportal?

En Toni, quant los senti, se 'n pensá una de bona y los ho enflocá.

—¿Vol dir tot axò que duys mogut, es per sortir á camí á s' auba?

—¡De manera que sí!

—Ydò jo duch aquest animaló, que la crida, y ve ben aviada.

—¡Ca! Anireu de berbes. ¡S' auba venir perque aquesta mica d' animal la crit! Fa riayes.

—Vltros si que 'n feyes, diu en Toni. Sobre tot, anit mos porem treure 's gat des sach.

—Y ¿que voleu perde, si no ve?

—Qualsevol cosa. Me fereu córrer ses vergades.

—Feta está sa barrina, digueren tots.

Y dexaren es carro en banda, y ni tremparen mes sa guiterra ni es guiterró, ni provaren pus tonades.

Passaren la corona, soparen y se 'n anaren á jeure.

Passada mitja nit, es gallet fa *quech-quere-quech*.

Tothom se despert, surten á defora, á venire si era ver que s' auba se 'n vengués perque 's gallet la cridás.

No destriaren senya de res, y ja volían partir ab so carro, es sonadors y es cantadors.

—No sieu tan guixes, diu en Toni. No tengueu ansia. S' auba vendrá. Vos ho assegur.

Des cap d' un parey d' hores es gall torna fer *quech-quere-quech quech-quere-quech*.

Surt tothom á defora, y ja veren á n' es llevant una micoya de clarura.

—¿Que tal? deya en Toni. ¿No us ho deya jo que aquest animaló la cridava? Ell ja l' ha sentit, s' es enllestida, y se 'n ve ben resolta.

Aquells encara com que no 'u acabassen de creure; però com es gall comensá á cantar de bon de veres, y se va fer auba clara clara, y sorti 's sol, ho varen haver de creure per forsa. Ho tocaren ab ses mans.

—Aquest animaló, digueren á n' en Toni, el mos heu de vendre: valga lo que valga. Demanau; sa vostra boca será mesura.

—Axò sí que no 'u faré, diu en Toni. Primer consentiría anar á captar de porta en porta.

—No res, li digueren, el vos pesarem d' or, y no 'm parlem pus.

En Toni feu com que pensarhi un poch, y á la fi s' esclama:

—No res, porque sou voltros, hi consent.

Dugueren unes balanses, dins una hi posan es gall y dins s' altre durets d' or, dobletes de sis y de dotze lliures, y dobles de vint, fins qu' es gall s' en aná per amunt.

En Toni los dexa, y ab aquella doblerada s' en aná ben xalest á ca-seua; y no importá que fes feyna pus.

Com es seu germá Miquel va sebre 's pas, pren es moix, y ja es partit á cercar ventura.

Camina caminarás, arriba un dia á una terra ben enfora. Afina unes casetes blanques; era hora baxet, y, quant hi va esser, ja feya fosca negre.

S'acosta á ses portes, y *toch toch*.

—¿Qui es? digué una veu.

—Un criat vostro. ¿No 'm donariau posada per aquesta santa nit?

Li obriren, y entrá.

—¿De qu' anau, germanet? li demanaren.

—Cerc ventura.

—¡Ventura! ¡Que 'n trobareu de poca per aquí! ¡Eil no n' hi ha gens!

En Miquel repará una filera de carabassots penjats á sa paret.

—¿Que son tants de carabassots? demaná.

—¡Ah germanet! contestaren. Es que hi ha per aquí uns animalons que se diuen rates, y tot ho roegan. Per que no mos roeguen ses oreyes en sa nit, mos posam es cap dins aquests carabassots, quant mos n' anam á jeure.

—¡Que de pronte no r' hi haurá cap d'aquests roegadors! s'esclamá 'n Miquel.

—¿Y que fareu, germanet? ¡Sabeu que hi anau de calsat per aygo, si vos creys haverlos á cames! ¡Ell no mes investen quant vos dormiu!

—¡Jo! Ell no fas contes tocarne cap. Es qui los farà s' ebré, será aquest animaló que duch.

Y los mostrá 's moix.

—¿Y sou tan criatura, li digueren, que vos creys qu' axó los ha de fer res?

—Ja 'u veureu ydò. Com á tayades de llom torrat, les se menjará.

—¡A ell el se menjarán elles!

—No res, anit se veurá.

Passaren la Corona, soparen, s'en anaren á jeure, y tots se posaren es cap dius un carabassot. Fort y no 't mogues, volgueren qu'en Miquel també le hi s'hi posás.

Apagaren es llum, al punt tothom roncó. Es moxet estava ben uys espolsats. Se posan á comparéixer rates y rates; y ell fua á n'aquesta, fua á n'aquella altra. N'agafava tantes com en volia, y no li tocavan voreres. Se'n posá un ventre com unes xeremies. Per paga duya fam d'enrera.

Quant no n'hi volgueren passar pus p'es canyó, no mes les matava.

N'enllestí tantes, que lo en demá matí, n'hi va haver una solada que feya faredat.

Com es de la casa ho veren se feyen creus.

—Mirau, digueren á n'en Miquel; aquest animaló mos heu de vendre, cost lo que cost. Ab tantes rates aquí no se pot viure. Digau que voleu de s' animal.

—S' animal no es venal á cap preu, deya en Miquel. Primer consentiria haver d' auar á captar de porta en porta que vendrei.

—Demanau preu; sa vostra boca será mesura.

—¡No pot esser!

—No res, digueren á la fi; el vos pesarem d' or, y es mal será mort.

En Miquel feu com que pensarhi un poch, fins qu' arribá á dir.

—No res, perque sou voltros, hi consent.

Varen dur unes balanses; á una part posaren es moix y á s' altra durets d' or, dobletes de sis y de dotze lliures y dobles de vint, fins que 's moix prengué per amunt.

En Miquel dexá 's moix, y ab aquella doblera-da ja li va haver estret cap á ca-seua, y no importá que fes feyna pus.

Quant es seu germá Juan va sebre 's pas, pren sa faus, y ja es partit á cercar ventura.

Camina caminarás, arriba á una terra ben enfora. Era mitján Juny, y trobá un tay d' es-caraders dins un sementer de blat alt, granat y espés; y el tomavan, tirant fletxes á n'es brins.

Figurauvos si 'n devian fer de bretxa.

En Juan digué á l' amo.

—¿Que voleu que 'n tom de brins jo ab aquesta arma?

Y li mostrá sa faus.

—¿Y que se diu axò?

—Una segadora.

—¿Y toma brins?

—Esperau, y ho vereu, diu en Juan.

L' homo s' arromanga, se posa 's cuxals, es manegots y es didals de canya; pren sa faus, y ja está acalat; y safalcada ve, safalcada va, ab una exhalació va haver feta una estesa de brins mes grossa que sa qu' havian feta tots aqueills homos ab tots es dies que hi havia que s' hi pegavan.

Tothom va romandre de pedra.

L' amo digué:

—Germanet, m' heu de vendre sa segadora.

—Axò sí que no 'u faré, digué en Juan.

—Digau que 'n voleu.

—No teniu que cansarvos.

—En que 'l diantre 'n pas, la m' heu de vendre. Mirau, la vos pesarem d' or.

En Juan feu com que pansarhi un poch, y á la fi, diu.

—No res, perque sou vos, hi consent.

Duen unes balances. Dins una hi posen sa faus; dins s' altra comensan á pasarhi durets d' or, dobles de sis y de dotze lliures y dobles de vint.

N' hi posaren fins que sa faus va prendre per amunt.

En Juan la dexá; y ab aquella doblorada s' espitxá cap á ca-seua. Casi no tocava enterra de xalest que se 'n anava.

Tant content com ell estava l' amo.

Després de contemplar sa faus una bona estona diu á n' els escaraders.

—¡Vaja! ¡A veure qui la pren!

Es mes agosarat l' agafa; se posa á segar. Encara que no fos molt práctic, de brins en tomá una cosa major.

Quant estigué cansat, se posa sa faus demunt s' espatla.

Se perpensá, y diu.

—Millor es qu' estiga eu terra.

Per posarle hi, estira en lloch d' alsar; y sa faus, ja 'u crech, s' afica dins s' espatla.

Aquell homo pegá un crit escarrufador.

—¡Ay! ¡ay dich! ¡Sa segadora..! ¡Sa segadora s' es afuada á mi! ¡ajuda que s' ha mester! deya aquell beneyt, cridant y plorant com un desesperat, de pena que passava.

Hi van, correns, dos homos; y en lloch d' alzar sa faus, li pegan tirada ab tota sa forsa; y s' espatla d' aquell malanat devallá per avall.

Com veren s' espatla tayada, tots quedaren aborronats.

Sa faus los caygué de ses mans; en fogiren com el dimoni de la creu; y no s' hi volgueren acostar pus.

—Anau á donar part á la Justicia, diu l' Amo.

Hi anaren; y vengué 's Batle ab dos homos armats de passetjes.

Los mostraren *sa segadora* d' un tros enfora. Aquells homos posan mach dins sa passetja; li donan volta y altra, y *plam*.

Feren *sa segadora* just á se punta y li fan pegar tal bot, que s' alsa mes de trenta pams.

—¡Ja se torna afuar! digué tothom ab nou esglay, fent amples tant com pegueren. Es qui varren tenir camp per córrer, ho donaren á ses cames, y se pegavan ab sos talons per ses anques.

Sa segadora, ja 'u crech, torná caure en terra.

Després de tirar junta una bona estona sobre lo que convenia fer, es batle, ab una corda fermada á n' es cap d' una canya ben llarga, feu passar un núu corredor per sa faus malfactora.

Quant la tengueren ben fermada, la penjaren á una figuera.

—Ara farem venir es botxí y l' aufegarà, diu es Batle.

Es botxí se presenta; se mira la cosa de prim conte. Pensa qui pensa, á la fi se pega uu toch á 's mitx des front y una gratada á n' es clotell, y diu:

—Ja sé que faré. M' enfil per sa figuera; m' amoll per sa corda; m' axanç demunt sa *mal-factora*, y l' aufech á 's temps de dir Jesús. No hi ha vel.

Es betzol des botxí s' enfila per sa figuera, s' amolla per sa corda, y ab tot es seu pes cau demunt sa faus; y, ja 'u crech, sa faus li entrá p' es mitx de ses cames, y l' obri de dalt á baix. D' un botxí en va fer dos.

Allá romangué penjada sa *segadora*, y ningú pus s' acostá á n' aquella figuera.

Y encara hi es, si no la se 'n han duyta.

¡Bons doblers varen valer á n' aquests quatre germans es corp, es gall, es moix y sa faus que son pare los dexá, com se morí!

Y sa rondaya ja esta acabada.

- Si vos agrada,
menjaulavos frita,
menjaulavos torrada.
Si no us ha agradat,
anau demunt es Puig pelat;
y agafau un gatovell,
y bones fregades per sa pell.

Torre Nova, Decembre de 1895.

S' HOMO Y ES LLEÓ (1)

Axò era y no era..... Bon viatge fasse la cadarnera. Un aumut per voltros y per mi una barcella.

En aquell temps qu' els animals parlavan..... con ses roques ara, hi va haver un homo qu' un día de poques feynes se 'n aná á estirarse ses cames. Camina caminarás, trobá un lleó embarassat dins un romegueral disforjo.

Es lleó va dir.

—¡Germanet, treysme per amor de Deu d'aquí dins!

—No, que me menjarás.

—No vos menjaré.

S' homo el se va creure, y li aydá á sortir d'aquell envitricollat, y tot dos s' en anaren conversa qui conversa.

El lleó havia estat molt de temps dins es ro-

---

(1) La 'm contá en Toni Garrit, de San Llorens des cardessar.

megueral, y quant es retgiró li va haver espas-sat, li comparegué sa talent. Al punt ja li va-ren venir ganes de pegar una clavada á s' homo.

—Mirau li va dir, jo vos hauré de menjar. Sa talent que duch, no es sofridora.

—¿Y ahont es sa teua paraula? diu s' homo. ¿No m' has promés que no me menjarias?

—Jo lo, que sé que tench una talent que m' alsa.

Aquell homo, podeu fer contes, si degué co-mensar á estarhi mal á pler. Vos assegur que n' hi feya fer de feyna á n' es seu cap. A la fi diu á n' es lleó.

—¡Vaja! per que no sia sa teua ni sa meua, anem á cercar un qualsevol. Li conterem lo qu' ha passat; y, si troba que m' has de menjar, me menjarás; y, si troba que no m' has de menjar, no me menjarás.

—Ja 'u has dit, s' esclama 's lleó.

Al punt toparen un homo, y li contaren es pas.

Aquell homo escoltá be, y diu, girantse á n' es Lleó.

—Sa meua sentencia es: que, si tu nó te porias desembarassar tot sol, no 'l te pots menjar; ara si tu 't porias desembarassar tot sol, el te pots menjar.

—Però ¿y com ho hem de sebre si podia ó no podia? demaná 's lleó.

—¿Com? Anant allá hon estavas embarassat. Te posarás axí com estavas, y llavò podrem veu-re si tot sol en serías sortit ó no.

—Anemhi en voler, diu es lleó.

Hi van. Es beneyt s' afica dins es romegueral, fent tot lo que va sebre per posarse axi com estava s' altre pich; es dos homos que li aydavan, feren tot lo posible per embarassarlo mes fort, y llavò li digueren.

—Veam, si 'n surts tot sol.

Es lleó be va malevetjar, però no va esser capàs.

—¡No puch! va dir des cap d' una bona estona, brollant de suor, cansat y mort.

—¿No pots? Ydò ¡esperonetja tot lo que vulges! digueren es dos homos, y s' en anaren.

—¡Axò no va! deya es lleó. ¿Que vol dir, dexarme d' aquesta manera? Axò no es pas de fer.

—¿Y es pas de fer volerte menjar es qui t' havia tret s' altra vegada? li digueren es dos homos; y se 'n anaren ben atacats.

Es lleó romengué dins es romagueral, esperonejant y bramulant una cosa faresta, fins que va perde ses forses de tot, y de fam axamplá 's potons.

Mes s' en merexia s' animal.

Manacor Abril de 1890.

N' ESPARDENYETA (1)

Axò eran tres germanes fadrines, sense pare ni mare. Sa major havia nom Margalida, sa segona Antonina, sa derrera Espardenyeta, qu' anava encara á costura.

Per anarhi, havia de passar per devant ca 'l Rey; y sempre 'l trobava guaytant p' es balcó.

—Bon dia tenga, senyor Rey, deya ella.

—Bon dia, Espardenyeta, deya ell. Y ahont vas?

—A costureta.

Com s' atlotona era una pintura, blanca y vermeya, ab uns cabeys rossos rossos, que li pegavan casi p' es talons, y era mes viva qu' una centella, ja 'u crech qu' el Rey la se mirava ben arreu, com á fadri qu' era y ben casador qu' anava.

---

(1) La 'm contaren la nina D.ª Marieta dels Desamparats Rovira y Orlandis y n' Antonina Canyelles, de Bunyola.

Se va entressentir quina era sa seua costura, y fa de veure sa mestra.

—Senyora mestra, li diu, vuy fer por à n' Espardeneyta, perque sempre que passa per devant sa casa y me veu, com que s' en riga de mi. Me pareix mes pòlissa qu' una geneta.

—Ho es molt, digué sa mestra.

—No res, diu el Rey. Jo m' amagaré un dia demunt es vostro sòtil. La hi enviareu ab una excusa ó s' altra; y veureu quin retgiró s' en durá, y si los hi devallarà á n' els escalons de quatre en quatre.

—¿Justament li ha de fer aquesta?

—Justament. Paraula de rey no pot mentir.

Sa mestra, perque era 'l Rey, no li gosá contradir.

Ell un día s' hi presenta ben dematinet. S' en puja dalt es sòtil, se vest de negre, s' enmascara be sa cara, se posa á un recó; y espera qui espera.

Arriba n' Espardenyeta á costura.

—Ves allá dalt, diu sa Mestra, á devallar ses tisoires. Son demunt sa caxa.

Ella hi puja, botant botant. Tot just quant les prenía, el Rey li pega fua; però sa polisseta gira en redó, pren escala, y ab quatre bots ja es abaix.

—¡Senyora mestra, aquí dalt hi ha negres! digué alenant ben espés y tota retgirada.

Sa mestra va fer es desintés.

Lo en demá dematí, quant anava á costura, el Rey estava á n' es balcó.

—Bon dia tenga, senyor Rey, digué ella.

—Bon dia Espardenyeta, diu ell.

Y, com la va veure que ja era un tros enfora, se posa á cridar: ¡Senyora mestra, aquí dalt hi ha negres! ¡Senyora mestra, aquí dalt hi ha negres!

—Ja era ell es negre que me sorti demunt es sòtil. ¡La m' ha de pagar! digué n' Espardenyeta.

Y heu de creure y pensar qu' es vespre va tenir manyes per amagarse dins ca' l Rey. A la mala hora de la nit s' en entra dins sa cambra hont ell dormia.

Anava desfressada de *la mort*; ab una ma duya un llumet y ab s' altra un plat ab set cagayons de ca, per dirho axí com es. S' acosta á n' es llit, y se posa á dir ab una veu del altre mon:

—¡Jo som la mort que 't vench á matar, si no te menjes aquests set cagayons de ca! ¡Jo som la mort que 't vench á matar, si no te menjes aquests set cagayons de ca!

El Rey se despert, se veu devant aquella fantasma, sent aquella veu, y li agafa un tremolor ben alt de punt per tot el cos, y... qualche cosa més que no dich. Y, ab unes llagrimas com á ciurons, se posa á cridar:

—¡Ves á mon pare, ves á ma mare; dexem á mi, que som rey fadrí! ¡Ves á mon pare, ves á ma mare; dexem á mi, que som rey fadrí!

Be va suplicar y pregar; però sa fantasma, com més anava, més s' acostava, y més fort deya:

—¡Jo som la mort que 't vench á matar, si no te menjes aquests set cagayons de ca!

El Rey no tengué mes remey que menjarlos se, per escapar de ses ungles d' aquella por.

N'Espardenyeta fogi com la vista cap á ca-seua. Se lleva 's desfrés, se colga.

Lo endemá dematí, á s' hora dels altres dies, s' en aná á costura.

El Rey no estigué á n' es balcó.

Ahont estava ell era dins es llit, vomitant y fent es tro.

Un dia, quant se va esser adobat, passava n' Espardenyeta, y el veu.

Li dona es bon dia, y, després d' haver caminades una cincuantena de passes, se posa á dir:

—¡Ves á mon pare, ves á ma mare; dexem á mi, que som rey fadri! ¡Ves á mon pare, ves á ma mare; dexem á mí, que som rey fadri!

—¡Ah polissona! diu el Rey. ¡Ja eres tu que 'm feres es pas! ¡La m'has de pagar! ¡T' ho assegur! S' en va á sa costura, y diu á sa mestra.

—Ja enviareu n' Espardenyeta á n' es meu jardí, á dur una panera de pomes.

—Be, senyor Rey, diu sa mestra. Ja hi anirá.

Hi aná; però 's jardiner, com la va veure demunt una pomera, que cuía pomes, va fer lo que 'l Rey li havia comanat que fes, en veure una fadrineta axí y axí: la fermá dalt sa pomera.

Des cap d' un poch, una veyá que passava, l' afina, y li diu.

—¿Que fas aquí dalt, xerafi?

—¡Oh! ¿que fas? contesta sa gran traydora. ¿Eu voldriau sebre, no es ver?

—De manera que sí.

—Ydò heu de creure y pensar que jo era més veyá y més lletja que vos; y tot d' una que m'

han haguda fermada aqui dalt, som tornada, ja me veys, de quinze anys y que fas goig de mirar.

—¿Que me dius, fieta meu dolsa estimada? ¿Y no m'enganas?

—¡Bones tretes tendria d'enganarvos!

—¿Y com ho hauriam de fer per fermarmhi á mi?

—Sa cosa mes bona de fer del mon. Pujau, desfermaume á mi, y veureu que d'aviat estareu fermada vos.

Aquella veyá, ja 'u crech, s'abordá al acte á sa pomera, y á forsa d'estrevades y premudes arriba á pujar. Desferma n'Espardenyeta, n'Espardenyeta la ferma á ella, devalla, y ab sa panera de pomes á n'es bras, cametes me valgan, cap á ca-sa mestra.

Però s'en guardá com de caure de dir lo que li havia succeit.

Al punt s'entrega 'l Rey á n'es jardí, ben peus alts.

—¿Qu'es venguda? digué d'un tros enfora.

—Sí, senyor, diu es jardiner. Y ben fermada que la tench.

—¿De bo?

—Venga, y la veurá.

Se'n van á sa pomera, y m'hi troban aquella veyarda demunt, que ja flastomava á la vela, porque, per be que se mirava, no se temía que tornás gens jove ni gens guapa.

Com la veren y la sentiren, y tots tres se varen haver explicats, tocaren ab ses mans es porro que los havia pegat n'Espardenyeta.

El Rey se va posar fet un Nero, y hauria esclafat un re ab ses dents.

N' Espardenyeta des cap d' un parey de dies s' esclama.

—Ja es hora de tornar es jornal á n' el Rey.

Se vest de jardinera, y ben enlestida y endiu-menjada, y ab una canastra de flors y una lliure de sabó fluix, passa per devant ca 'l Rey, cridant.

—¡Qui'm compra flors! ¡Hala qui les me compra!

El Rey la sent, guayta p' es balcó, la veu, la fa pujar, y li compra totes ses flors.

S' estornella, com devallava s' escala de ca 'l Rey, unta de sabó 'ls escalons.

Des cap d' una estona torna passar ab una canastra de flors, cridant ab tota sa forsa:

—¡Qui'm compra flors! ¡Hala qui les me compra!

El Rey la torna sentir, treu es cap á n' es balcó, la veu, y li crida que puig.

—¡Que devall Vostra Real Majestat, respón ella, si les vol á ses flors! ¡No estich jo per pujar tantes escales!

A n' el Rey li va fer tanta gracia aquesta sortida, que ja es partit, pegant fua cap á vall per s' escala.

Y va fer més via que no volgué.

Ab so sabó que n' Espardenyeta li havia posat, llenegá, y redolant redolant, com un tronch, no s' aturá fins abaix.

Va tenir un breverol á sa closca, un bras tret des lloch, un peu torsut, un genoy plomat y un parey de peladures y cops blaus.

Li escapavan uns crits y uns bels que resplandian dins es cervell, y los devian sentir d'un quart lluny.

Quant va sebre qu'era que li havian untada s'escala de sabó, digué:

— ¡No pot esser ningú més que sa gran polissona de n'Espardenyeta! ¡Dexaulame fer! ¡les m'ha de pagar totes plagades!

Quant estigué bo, un vespre se desfressa de pelegrí, y s'en va á ca n'Espardenyeta; y *toch toch*.

— ¿Qui es? digueren de dedins.

— Un pobre pelegrí que demana posada per aquesta santa nit, digué 'l Rey.

— ¡A una altra porta en donen dos! va respondre n'Espardenyeta.

— ¡Jesús! diu na Margalida, ¡quin mal cor que tens! ¿T'agradaria que t'ho diguessen á tu, si anavas pelegrinant p' el mon?

— Però ¡si no més tenim tres llits! digué n'Espardenyeta.

— Ja sortiré jo des meu, digué na Margalida.

— Y ahont has de jeure tu?

— Demunt s'estorí, devora sa porta des corral.

— No res, no res; des teu pa farás sopes, digué n'Espardenyeta.

Na Margalida s'en va, y obri á n'es pelegrí. Li dona sopar, y el fa colgar dins es seu llit.

Ella va jeure demunt s'estorí, devora sa porta des corral.

N'Espardenyeta, sospitant qu'aquell pelegrí

no era cosa bona, tancá sa seua cambra en fort de part dedins.

Ell el Rey s' en hagué de tornar axí com hi era anat. No se pogué venjar.

Tot atxul-lat, li va estrényer abans de s' auba, per que no 'l coneguessen.

Es vespre que vengué devant, s' en hi torna, desfressat de pelegrí també; y *toch toch*.

—¿Qui es? cridaren elles.

—Un pobre pelegrí que demana posada per aquesta santa nit.

—¡Ay de bo! diu n' Espardenyeta, que va conéixer aquella veu. ¿Vol dir es un altre pelegrí? ¡Anit passada ja 'n vengué un! ¡Deu esser cap hostal aquí!

—¡Jesús! s' esclama n' Antonina, ¡quin mal cor que tens! Si obrírem á n' es de nit passada, bellement porem obrir á n' aquest.

—Jo m' en gordaré com de caure!

—Ja li obriré jo.

—¿Y que també consentirás á jeure demunt s' estori, devora sa porta des corral, per que ell pugja jeure dins es teu llit!

—Si que hi consent.

—Ydò ¡endevant ses atxes! digué n' Esperdenyeta.

N' Antonina s' en va, obri á n' es pelegrí, li dona sopar, el fa colgar dins es seu llit, y ella se jeu demunt s' estori, devora sa porta des corral.

N' Espardenyeta, que ja veyá massa clar que alló era el Rey, que n' hi cercava fer una de gros-

sa, se tanca dins se seua cambreta en fort; y á jeure s' ha dit.

Ell el Rey s' en hagué de tornar altra volta axí com hi era anat. No se pogué venjar.

Tot atxul-lat, li va estrényer abans de s' auba, per que no 'l coneguessen.

Es vespre que vengué devant, hi torna, resolt á fer estelles.

Desfressat de pelegrí, s' acosta á ses portes; y *toch toch*.

—¿Qui es? cridaren elles.

—Un pobre pelegrí que demana posada per aquesta santa nit.

Na Espardenyeta tot d' una 'l va conéixer, y no pogué aguantar pus.

—¡Qui fa tres, ase es! digué ben rabenta, però que ses altres no la sentissen. ¡L' he d' escalivar á s' alicorn anit, com som dona!

¿Y que fa ella? Se guardá prou de fer els estuforns dels altres vespres, y diu á na Margalida y á n' Antonina.

—Ja m' en encarrech jo anit d' cbrirli, donarli sopar y colgarlo.

S' en va y li obri. El fa seure á sa taula, li treu un sopar de primera y un vi d' aquell que diu: aquí som jo.

Ell n' era molt devot, y venga tímbola y altra tímbola, y al punt éstigué més gat qu' una sopa. No s' aguantá pus á sa cadira, y quedá estés en terra, tan llarch com era.

¿Que fa n' Espardenyeta? S' en va á dur s' estori que tenia baix des llit, hi posa el Rey de-

munt; y, estira qui estira, l'arrossega fins devora una finestra que mirava dins es jardí real.

Ab tota quanta forsa pogué treure, l'alsa p' es dos caps de s'estorí; el posa, axí com pot, demunt sa finestra uberta de pint en ample; pega tirada á un cap per amunt, y amolla s'altra cap á defora; y el pobre Rey, ja 'u crech, va prendre es cap-á-vall més que depressa.

Su abaix hi havia uns rosers tan alts y tan grossos, que ses soques eran com sa cama d'un homo, y hi va caure com un tronch.

Sa seua roba se va fer benes, y es seu cosset, podeu pensar, queda fet un llatze, tot cops blaus, peladures y escarrinxades, y ab moltes pues dins sa carn viva.

Ab sa tomversa y ab sa sanch que li ratjavan ses ubertes, pronte hagué escorxat es moix.

Veentse d'aquella manera, que no hi havia part del seu cos que no li fes mal, se posa á cridar com un desesperat; y li escapavan uns gemechs y uns remeulos lo mes esglayosos.

Es criats senten allò; hi acudexen corrents, y el me troban dins es roser, d'aquella manera.

L'agafan, el duen dins es llit. Els metjes l'embenan de cap á peus; y va haver mester un bon gratat de dies per curarse.

Ajagut dins es llit, jurava y perjurava que s'havia de venjar de na Espardenyeta; jurava y perjurava qu'havia de beure de sa seua sanch.

Ella ja 'u crech que 'u va sebre. S'entressentí de quant es metjes el donaren per bo; y la dona se prepará.

Fa una nina de pedás, la colga dins es llit, li ferma á n'és coll un budell ple d'arrop y á n'és cap una cordallina que per devall es tapament anava devall es llit.

Aquell meteix dia guaytava per sa finestra, y veu el Rey venir tot xarpat.

—Mirau, diu á ses germanes, no estich gayre fina. Si ve ningú á cercarme, digau que me'n som anada un poch á colgar.

Se'n entra dins sa cambreta, y, en lloch de colgarse, s'afica devall es llit.

Al punt *tach*, vataquí'l Rey.

—¿Que hi ha res de nou, senyor Rey? digueren na Margalida y n' Antonina.

—¿Ahont es n' Espardenyeta? demaná ell, ab uns uys que li espiratjavan.

—¿Creurá que no estava gayre fina, y se'n es anada un poch á colgar?

El Rey, sense mesclar cerimonies, s'en entra tot remolest dins sa cambra, resolt á ferne una d'ase y seca.

Afina sa nina de pedás colgada, y se creu qu'es n' Espardenyeta.

L'homo no hi veyá de rabia

—¡Ah polissona! s' esclama. ¡Ja no m' en farás pus! ¡Ara t'hi tench! ¿Que no te recordas d'aquell pich que t'en vengueres á la mala hora de la nit, desfressada de la mort, y me feres menjar allò..... aquells set.....

Aquí n' Espardenyeta pega tirada á sa cordallina; y sa nina de pedás, capadeta que sí.

El Rey, com ho veu, se cremá més encara.

—¡Ja 'u crech, va dir, que t' en recordas! ¡Jo sí que m' en recort! ¿Y també t' en déus recordar de quant m' untares s' escala de sabó, y hi vaig redolar, y me vaig xapar es cap, me vaig treure un bras des lloch, me vaig torse un peu, me vaig plomar un genoy, y vaig quedar ple de cops blaus?

N' Espardenyeta torna pegar tirada á sa cordallina; y sa nina de pedás, capadeta que sí.

Aleshores sí que se cremá fort el Rey.

—¡Ja 'u crech, va dir, que t' en recordes! ¡Jo sí que m' en recort! ¿Y també 't deus recordar de quant m' engatares, y me vares tirar per sa finestra, demunt aquells rosers, y vaig romandre casi aspidat?

N' Espardenyeta pega altra tirada á sa cordallina; y sa nina de pedás, capadeta que sí.

El Rey aquí cuydá á fer es tro.

—¡Ja 'u crech, va dir, que t' en recordas! ¡Jo sí que m' en recort! ¡Y tens desvergonya per dir que sí, sa més fresca del mon! ¡Ara les me pagarás totes!

Mentres deya axò, venta s' espasa, encivella ventay á sa nina de pedás, li taya es cap y es call, es budell se romp, y s' arrop se posa á ratjar.

Al punt tot es llit aná arrop.

El Rey, cregut de qu' allò era sanch, y per cumplir es jurament qu' havia fet de beure de sa de n' Espardenyeta, hi muya 's dit, el se du á sa boca; y, quant veu qu' aquella *sanch* era tan dolsa y tan dolsa, torna á muyar y á xupar.

Muya qui muya y xupa qui xupa, li espasá

tota sa rabiada que duya; y se comensá á recordar de sa gran hermosura, galanía y agudesa de n'Espardenyeta, y mudá de vert en blau.

—¿Quina l' he feta? ¿Quina l' he feta? se posá á pensar. Però ¿quina l' he feta?

¿Que m' en direu?

Ell li investí tal pena y tal esclator de cor, que romp en plors, com un nin petit.

—¡Miserable de mi! deya s' aubercocch. ¡Som un ase! ¡som un porch! ¡meresch fermar! Però ¿qu' he fet? ¿qu' he fet? ¡He morta n'Espardenyeta, s' atlota mes guapa y mes viva y mes aguda que s' hagués vista may! ¡Y robava 's cor de tots els qui la veyen! ¡Y no n'hi havia cap que m' agradás tant! ¡O quina atlota qu' era aquella! ¡Fins y tot sa sanch tenia més dolsa que la mel! Es ver que jo havia jurat beure de sa seua sanch; però, per cumplir es jurament, m' hauria bastat ferli un tayet á un dit, sols que 'n fos sortida una gotineua y que la hi hagués llepada ab sa llengo! ¡Som una bístia! ¡Meresch fermar! ¡Ahont hi ha un dogal? y jo meteix me fermaré, si no hi ha ningú que me ferm! ¡Haver morta n'Espardenyeta, s' atlota que mes m' agradava per casar-m' hi! ¿Qu' he de fer de viure, si ella es morta? ¿Qu' he de fer de viure? ¡Cap feyna hi tench p' el mon! ¡cap! ¡cap! Aquesta espasa que li ha tayat es coll á ella, ¡que s' acor dins es meu pit, y que fassa uy tot!

Dient axò, el Rey se posa sa punta de s' espasa demunt sa post des pits, y anava ja á acorar-la se; però tot ab u n'Espardenyeta surt de de-

vall es llit, y s'hi planta devant, tota xaravella.

—Que tir s'espasa, senyor Rey, diu ella. ¿Es á mi que'm vol? Vametaquí.

El Rey, com la se veu devant viva y sana y més xalesta y galanxona que may, tot d'una quedá de pedra, però aviat li pujá una alegria y una gaubansa que se pensava tornar loco.

—¡Mos hem de casar! digué ell.

—¡Ja 'u hauríam d'esser! digué ella.

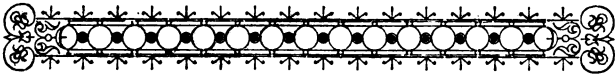
El Rey s'en aná á ca-seua á fer enrengar tot es *tu autem* per ses noces. Doná tanta pressa y tothom va fer tant s'aviona, que dins tres dies tot estigué á punt de pastora mía. No hi ha que dir que no estigueren per n'Espardenyeta, perque es meteix dia ja va haver enllestit tot lo qu'havía d'enllestir.

Y arribá 's dia de ferse s'esclafit, y se va fer, se casaren; y n'hi va haver d'ast y olla, y sarau, y festes, y balls y alimares, tot lo que va esser bo.

Y el Rey y n'Espardenyeta, governant es seus vasalls, visqueren y gaudiren ab molta pau y concordia anys y més anys; y encara son vius, si no son morts.

La Punta, Agost de 1892.

ES DOS BESSONS ⁽¹⁾

Axò era un homo que tenia una pollina, una cuseteta y un jardinet. Era molt afectat de pescar; però sempre duya es frare, vuy dir, no tocava escata may.

Un dia agafá un pexet lo més ayrós y garrit; y, quant li treya s' am, sentí que deya.

—¡No 'm menjes, si vols estar be! ¡No 'm menjes, si vols estar be!

—¡Ves si 't tiraré, tan com m' has costat!

—No m' has de tirar. M' has de rentar ab aygo dolso, ben rentat. La mitat d' aquesta aygo l' has

---

(1) La 'm contaren en Toni *Garrit*, de Sant Llorens, y dues criades, na Rosa Pons, de Sineu, y na Catalina Pellicer, de Manacor. També he tenguda present la rondalla que publicá el distingit poeta y escriptor mallorquí D. Mateu Obrador y Benmasser ab lo titol *Los tres fills del Rey* en la Revista Balear de 1872, pp. 141-143 156-159 172-175 y 189-191.

de tirar á ses rebranques des portal de ca-teua. S' altre mitat l' has de posar dins dues ampolletes, y guarda les ben guardades. De mí n' has de fer tres bocins: es cap donel á sa dona, es cos á sa pollina y se coa á sa cussa.

Aquell homo ho va fer axí; y heu de creure y pensar que de cada rebranca des portal va sortir una espasa de tan bon trempe, que tayava un cabey al ayre, y s' hi porían mirar de tan lluenta qu' era; y des cap d'una temporadeta sa dona tengué dos bassonets, tan consemblants, que qui 'n veyá un, veyá s' altre; y sa pollina dos cavallets rotjos, tan consemblants també, que qui 'n veyá un, veyá s' altre; y sa cussa dos quissons, y també qui 'n veyá un, veyá s' altre, tant s' assemblavan.

Es dos bessons se feren grans, y eran lo més ben plantats y més vius qu' una centella. Un havia nom Juan, s' altre Bernat.

Es dos cavallets y es dos quissons se feren grossos de tot. Valían uys per mirar; y tant per córrer, com á forsa, com á brega, no hi havia qui los fes arreconar.

En Juan y en Bernat en tenían un perhom.

Son pare estava tot alabat ab tant bona nesca. Un dia treu ses dues ampolletes d' aquella aygo, y diu á n' en Juan y á n' en Bernat.

—Jau axò. A ningú pot pertocar millor que á voltros. Mentres estigan estil-lades, com ara, será senya de que vos diu be; tot d' una que s' embuyarán, será que vos diu malement.

En Juan un día alsa 's cap, y diu á n' en Bernat.

—Me 'n vaig á cercar el mon. Te deix sa meua anípolleta. Quant la vejes que s'embuy, ja sabrás que significa. A reveure.

Pren sa seua espasa, se posa demunt es seu cavall, crida 's seu ca, y toca soletes.

Camina caminarás, des cap d'una partida de dies se 'n entra dins un barranch molt fondo y estret, y assetsuaxí sent un plant tendre y viu, que xapava 's cor. Camina un poch més, y troba, fermada á un uyastre, una fadrineta d'una quinzena d'anys, gallardíssima, ab una cara com un sol, ab uns cabeys rossos, que li pegavan mes avall des genoys.

L' homo va romandre sense polsos, boca closa, però ab sos uys ben badats.

Lo que no li venia á sa llengo, li sortia p' els uys.

A la fi romp dient:

—¿Però que fas aquí, bella jove? ¿qui t'ha fermada? ¿qu' es, tant de plorar? Parla per amor de Deu; que aquí me tens, pronte á donar sa meua vida y tot, si es necessari, per salvarte.

—¡Ah, bon jove! respòn ella. Som sa mes desgraciada de baix de la capa de Deu. Aquí estich esperant la mort, esperant que venga un drach de set caps á engolirme. Es seu amagatay es una cova d'aquest barranch; surt cada setmana, y se menjaria tota sa gent d'aquesta nació, si no li duguessen una fadrina de quinze á vint anys. Cada setmana treuen sorts entre ses que som d'aquesta edat; y sa que li toca, la duen aquí, y la dexan fermada. Avuy m' ha tocat á mi, y no

m' ha valgut esser fia del Rey. Ja 'u sabs ara perque estich axí y perque plor.

Aquí la pobreta va refermar es seu plant, y es singlots y els espaumes com que l' haguessen d' acabar de tot.

—¡Vestén, vestén de pressa! pogué dir á la fi á n' en Juan. Vestén per amor de Deu; que 's drach no 's pot estorbar... Tu que pots fogir, fuig; que no fassa dues morts en lloch d' una.

—¡Jo fogir! digué en Juan. ¡Jamay..., mentres no pugues fogir tu devant! O tu te salvarás ó tots dos hi romandrem.

—¡Ah bon jove! deya ella. ¡Com se coneix que tens tan bon cor com poca noticia d' aquest drach que m' ha d' engolir! No t' ho cregas poder combatre ab ell. Ademés des set caps, en lloch de pell, té una closca tan gruxada y tan closa, que no hi ha armes que li pugan fer res, mentres no li afinen una junteta que té devall es pits. Si allá li poguessen clavar sa punta d' una espasa, al acte cauria sech. Però ¡ay! que 's cavallers més valents y esforsagats que son sortits á combatre ab ell, no los han vists pus; tot los ha fets bones.

Encara sa fia del Rey estava ab sa paraula á sa boca, quant se comensá á sentir un trepitx y retronar uns bramuls, que, com més anava, més aprop y més vius eran. Feyen arrissar es cabeys y tremolar tot aquell barranch. Era es drach de set caps, que se 'n venia com la bala, ab totes ses boques ubertes, tirant foch p' els uys, pegant tals verducades ab sa zoa, que, si feria cap soca,

malament fos d' auzina ó d' uyastre, la capdel·lava.

En Juan, lluny de fogir, comanantse á Deu de tot cor, posantse be demunt sa sella, aficant fort es peus dins els estreps, cridant ¡coratje! ¡coratje! á n' es cavall roig y á n' es ca, ab s' espasa ab una ma y s' escut ab s' altra, envest es drach, pegantli una mala fua. Tant forta va esser, que 'l feu recular; però s' animal ab un bot farest s' hi aborda, y ja estigueren embolicats. Y es drach, clavades y més clavades ab totes ses seues barramentes; y en Juan, espasades á dreta y á esquerra; y es cavall roig, que se tornava ab ses dents y ab ses potes; y es ca, que 'u feya de tot ab sos claus y ab ses ungles. Cap n' hi havia que no fes tot quant sabia y podia, cap que flaquetjás un punt; però no se conexia gens qui sortiria triufant.

Podeu fer contes sa fia del Rey si devia clamar de bon de veres á Deu y á tots es sants, per que hi sortís es seu defensor.

En Juan á la fi, jugant es tot p' es tot, pega esperonada á n' es cavall, s' afica per entre es set caps des drach, mirant ben arreu si li afinaria sa junta que tenia baix des pits; arriba á afinarla hi; y ab tota quanta forsa li quedava, acora allá s' espasa, y aficá tota sa fuya.

Es drach se sent ferit de mort; exhala un bramul aborronador, pega una revinglada espantosa, y cau sech dins una bassa de sanch negre, que li brollava de sa ferida ciulant. Tenia es cor xapat de mitx á mitx.

En Juan tot d'una li taya ses llengos des set caps; les s'amaga, y se'n va, y desferma sa fia del Rey.

—Ja te'n pots anar en voler, li digué quant l'hagué desfermada.

La pobreta, podeu pensar, no sabia que ferse d'agraida y contenta. Li doná milions y milions de gracies; volia, fort y no't mogues, quel'acompanyás á ca-son pare; però no'l pogué treure d'aquestes:

—Ja no m'has de mester. T'he salvada ab s'ajuda de Deu. Tu tens ses feynes á ca-teua, y jo á fer mon cap envant.

Be va pregar y torná á pregar. No'l pogué torse.

Despedintse d'ella, se'n aná barranch endins.

Sa fia del Rey, corrents y botant, loca d'alegría, arriba á la ciutat.

Arribarhi y temersen tothom, va esser tot u. Y tots l'enrevoltavan, fent crits y bots, y no la dexaren fins que la tengueren dins es brassos del Rey y de la Reyna, que cuydaren á fer uy de contents que estigueren.

El Rey tot d'una fa fer unes dictes: que's present es qui ha mort es drach, y se casará ab sa meua fia.

Passaren dies y més dies, y ningú se presentava; fins que n'hi hagué un d'arriscat, que se'n aná dins es barranch, troba es drach mort y estés devora aquell abre ahont fermavan ses fadrinetes de quinze á vint anys, y diu:

—Ja sé que faré: li tay es set caps, los present á n'el Rey, y diré que som jo qui l'he mort.

Dit y fet, taya es set caps, y se presenta ab ells á la cort, cridant:

—¡Jo som qui he mort es drach! ¡jo som qui l' he mort!

Al punt un avalot de gent el tengué enrevolat, y tots li cridavan ¡viva!, y l' abressavan, y el besavan. L' acompanyaren en triunfo á ca 'l Rey.

El Rey, axí que veu es set caps, diu:

—Paraula de Rey no pot mentir: tu serás el meu gendre.

La Princesa, quant li presentaren aquell arriscat, el se mirá be, y no 'l va conéxer.

—Axò no es el cavaller que matá es drach.

—Però ¡si ha duyts e! set caps! li deyen.

—Maldement; no es ell, vos dich.

—Paraula de Rey no pot mentir, se va esclamar son pare. Ell ha presentats els set caps, es ell qui l' ha mort.

Se prepararen ses noces y sarau per llarch.

Y sa fia del Rey, que no feya sino plorar, perque deya que aquell no era es qui havia mort es drach.

Arriba 's día de ferse 's casament; y quant ja estava tothom endiumentat y anavan á comensar, se presenta un cavaller ab un cavall roig y un ca. Era en Juan, qu' havia tenguda noticia de ses dictes del Rey, y se'n venia per que li donassen lo que s' havia guanyat.

La princesa el veu, y pega un crit esglayador.

—¡¡¡Es ell!!! diu, y cau desmayada.

No varen entendre los circumstants aquelles

paraules, y dexaren conversar aquell cavaller, que va dir.

—Senyor Rey, ¿se conté veritat que s' han fetes unes dictes: que 's qui ha mort es drach, sa casará ab sa vostra fia?

—Sí, qu' es ver.

—Idò, jo som qui l' he mort.

—¡Proves!, ¡proves!

—En tench que ningú es capás de desferlesme.

—¡Mal es de creure! ¡Si n' hi ha un qu' ha presentats es metexos caps.

Es cavaller feu un poch de returada. Tothom se creya qu' havia romás confús.

—Senyor Rey, digué, tots els animals ¿que no solen tenir llengo dins sa boca?

—De manera que sí.

—Idó anau á mirar aquells set caps, veam si n' hi tenen.

Hi anaren á mirarho, y no n' hi trobaren: los ho havían tayada.

Aquí aquell cavaller contá lo que havia passat; se treu ses set llengos, anaren á provarles á n' es set caps; y ja 'u crech que 'u varen esser ses llengos des drach.

A les hores sa fia del Rey torná en sí; y se troba en mitx de ses mansbelletes y crits de triunfo que tothom feya á n' el cavaller des cavall roig y des ca.

—Aquest es qui 'l matá! se posa á dir ella, ¡aquest, y ningú més qu'aquest!

Tothom, y el Rey més que ningú, va creure qu'era axí; y maná al acte que aquell qui havia

volgut fer la trempe des set caps, lo fermassen á ses coes de quatre cavalls, y el fessen trossos, y axí una altra vegada aniria més alerta á enganar la gent.

Y es cavaller de ses set llengos se casá ab sa fia del Rey.

Y no vos dich si 'u varen esser may vistes ses noces y ses festes que s' armaren.

Y heu de creure y pensar qu' es dos noviys s' en pujavan sovint demunt una torre molt alta, per estendre la vista, y ell li feya explicar á ella tot lo que destriavan.

Un dia que 'l cel estava ben clar, ell afina un casal que blanquetjava lluny, ben lluny.

—¿Que es allò tan enfora y que blanquetja tant? diu ell.

—Allò es, diu ella, es Castell de *Liorna*, que qui hi va, no torna.

—Ja 'u voldria jo veure que jo hi anás y no tornás.

—Per amor de Deu, diu ella, no't passes aquesta p' es cap. Pots estar ben segur que no tornarias. De tots es cavallers qui hi son anats, que son molts, però ben molts, cap n' es tornat.

En Juan va moure altra conversa, dient entre sí meteix.

—¡Ho veurem ydó si tornaré!

¿Que me 'n direu? Ell un dia, ab excuses d' anar á cassar, pren es cavall, crida es ca; y per avall s' ha dit, tot dret á n' es Castell de *Liorna*.

Arriba, veu una partida de batiports p' en terra, no sab qu'es allò; y se planta demunt es portal una jaya, mes lletja que el pecat.

—¡Ferma aquest cus! diu ella, ¡ferma aquest cus, que'm vol mossegar! ¡Fermell! Si no tens fermay, jas aquest cabey.

Se'n arrabassa un; y en Juan, botant des cavall, sense cap mala sospita, el pren; y, per no sentir pus sa jaya, ferma es ca.

Encara no havia acabat de fermarlo, com sa terra s' obrí, y s' engoleix ca, cavall y cavaller.

Sa jaya va fer una riaya escaldalosa.

En aquell moment meteix en Bernat mirava s' ampolleta qu' en Juan li havia dexada, per veure si s' embuyava gens; y notá que s' aygo cop en sech torna térbola, lo meteix que sa d' un bassiot que la remolcan.

—Es meu germá, diu, está en perill. Me'n vaig á ajudarli.

Ensella 's seu cavall roig, pren sa seua espasa, crida 's seu ca; y ja es partit.

Camina caminarás, tengué la bona sort d' arribar á la Cort.

Sa fia del Rey, vestida de dol, se passava gran part del dia demunt sa torre més alta, per veure si destriaria p' en lloch es seu marit que tornás.

Ja 'u crech que colombrá en Bernat ab so cavall roig y es ca; y se va creure qu' era en Juan.

Devalla botant els escalons de tres en tres, ab quatre grapades se lleva es vestit negre y se'n posa un de festa, y se'n va corrents á rebre aquell qui venia.

Tot d'una que li arriba, s'aferra per ell, tota plorant d'alegria.

—¡Ja 'm pensava no tornarte veure pus, espòs meu estimat! li deya. ¿Y qu' es estat aquesta tardansa! ¡Diguemho tot! ¡contemho tot!

En Bernat, vos ho podeu figurar, estava com un beneyt. Ni entenía sa fia del Rey, ni comprenia com era que feya alló, ni sabia per hont prendre.

—Senyora Princesa, li digué á la fi, estich segur que m' heu errat.

—No t' he arrat no, deya ella.

—Vos dich que m' heu errat, deya ell. Me donau es nom d' espòs vostro, y jo desgraciadament no tench sa ditxa d' esserho.

—¡Ja 'u éts! deya ella. ¡Jo no sé per que fas axò!

D'una paraula vengueren á una altra, y arribaren á aclarir qui era un y qui era s' altra.

En Bernat contá es pas de s' ampolleta, y sa fia del Rey ses ganes que 'n Juan havia demostrades d' anar á n' es Castell de *Liorna*, que qui hi va, no torna.

—Ja hi degué anar ell, digué en Bernat. Ydò ara hi aniré jo. O tornarem tots dos ó hi quedarem tots dos.

Be 'l pregaren que no hi anás, qu' era debades. No 'l pogueren aturar.

Parteix; arriba á n' es Castell de *Liorna*, veu aquella partida de batiports p' en terra; no sab que puga esser allò. Se planta demunt es portal aquella meteixa jaya, mes lletja qu' el pecat.

—¡Ferma aquest cus! diu ella, ¡ferma aquest cus, que 'm vol mossegar! ¡Fermel! Si no tens fermay, vataquí aquest cabey.

Se 'n arrabassa un des cap, y le hi dona.

—No l' he mester, diu en Bernat. Es ca no mossega.

—¡O sí, que ja arrevehina 's pel! ¡ja s'afúa! cridava sa mala veyá.

—¡Com no us ha feta bocins! diu en Bernat, pegant bot des cavall y agafantla p' es coll.

—¡Si no 'm treys es meu germá! li diu, ¡si no 'l me treys á ell, es cavall y es ca, aquí meteix el dimoni vos ne du!

—¡Jo no sé ahont son! ¡no sé ahont son!

—¡Si no los me treys, vos afech!

Y li pegá tal estreta, que li feu treure un pam de llengo.

—¡ Amollaume ! ¡ amollaume ydò ! digué sa bruxa.

L' amolla; y, amollada, s' arrabassa un altre cabey, el ferma á un batiport, pega tirada, y sortí en Juan á cavall y ab so ca, que se cuydava estallar de xicota que feya.

Es dos germans se donaren un abrás d' aquells d' aquells.

Llavò se recordaren de lo que los havian dit, que hi eran anats tants y tants de cavallers y no 'n tornava cap may.

—Tots deuen esser devall aquests batiports, digueren ells.

En Bernat torna agafar sa jaya p' es coll.

—¡Si no alsau tots aquests batiports, vos trech es carcabòs!

Com ella va veure qu' anava de bo, axí com pogué, diu que sí; y se 'n va de batiport en batiport. Passava es cabey per una baula, tirava, y de cada un sortían un enflay de cavallers, lo més plantosos y ben tractats. Tots eran fiys de rey ó contes ó marquesos.

Com tots foren defora, y se veren, y se parlarren, y cadascú esplicá lo que li havia succeit, varen veure ben clar qu' aquella mala veyá era estada sa causa de sa seua dissort y enterrament.

—¿Que li hem de fer? clamaren tots.

—Ara 'u veureu, diu en Bernat, y acabussa es dos cans á sa jaya.

S' hi afuàren es dos cans, y, derrera ells, es dos cavalls roígs, y, derrera es |dos cavalls roígs, es cavalls de tots el altres cavallers, y de sa mala bruxa no 'n quedá ni la pols. En Barrufet en va fer festa.

A n' es cavallers los va caure molt de toch aquell pas.

Com se veyen sans y bons y lliberts, després de tant de temps d' estar encantats, no hi cabían de goig y gaubansa.

Volgueren tots acompanyar en Juan á la seua cort, y podeu fer contes quina rebuda los degueren fer. Consentiren qu' en Juan quedás; però en Bernat se 'n hagué d' anar ab ells. Y es fiys de rey que hi havia, tregueren sorts, per veure qui havia de renunciar á favor seu la mitat del seu

reynat y donarli una germana seua per casarse, ja que los havia salvada la vida á tots.

Es qui li toca sa sort, va esser es qui tenia es reynat més gran y una germana sa fadrina més guapa qu' escaufava el sol. En Bernat se casá ab ella, y va esser rey. Y ell y en Juan, ab ses seues dones y governant es seus vasalls, visqueren molts d' anys ab tota pau y concordia; y encara son vius, si no son morts.

Torre Nova, Joriol de 1895.

SA RABOA Y S' ERISSÓ (1)

EN aquell temps qu'els animals parlavan... com ses roques ara, una raboa y un erissó só varen prendre plegats una escarada de tayar carts. Varen cloure sa barrina per quinze lliures, sense mes arreus qu'una jerreta de mel, que los ho havían de donar tot d'una.

Los ho donaren, y s'erissó dígué:

—¿Sabs qu'havía pensat? Que l estojássem p' *es dia de ses acabayes*.

—Vas malement, diu sa raboa. Peguemli ara qu'es fresca, no fos cosa que llavò rancietjás.

—¿Com ha de rancietjar, si s'escarada no més son quatre dies? Y sobre tot, si la mos menjam ara, ¿que menjarem *es dia de ses acabayes*?

—No res, diu sa raboa, després de pensarhi

---

(1) La 'm contaren mon pare, n' Antonina Cordera, de Son Serveira, y en Toni Garril, de Sant Llorens des cardessar.

una mica. ¿Vols que l'estojem? Estojemla, y no 'n ralleu pus.

L'estojaren dins una soca d'uyastre, y lo endemà á punta d'auba se'n van á n'es carts, y se posan en feyna.

S'erissó feya s'aviona ferm, però lo qu'es diu ella s'hi penjava tan com poria. Dues hores es solt alt, li entrá una vessa d'allò més maleyt. Assetsuaxí se fa un poch enfora, y se posa á cridar:

—¡Que mana! ¡que mana! ¿que voleu? ¿que teniu? ¿que hi ha de nou?

—¿Qu'es axò? diu s'erissó.

—¡Qu'ha d'esser! diu sa raboa. Una veynada d'una germana meua, que me crida. M'hi acostaré, veam que vol.

Caminá unes quatrecentes passes, y torna.

—¡Fiet, diu á s'erissó, sa meua germana qu'ha tengut un infant! y ara m'envia á demanar, per que fasse 's fiol! Jo li deya á sa veynada que no hi poria anar per amor de s'escarada, qu'estava empagaida de tu; y ella m'ha dit: ¡Mirathi be! ¡no li fasses aquesta á sa teua germana, que no s'ho mereix! y desd'ara 't dich que 'u prendrá ben tort.

—¡Toca! diu s'erissó. Veshi ben descansada. Jo no mir tan prim tampoch. Y sobre tot, jo'm poria trobar en es meteix cas, y no crech que 't sabés gens de greu á tu si jo hi anava.

—¡Vols callar! Ben contenta que me farias. No res, hi aniré ydò.

Allá hont se'n aná sa polissona, tot dret, va

esser á sa jerreta de sa mel. La se posa á n'es morros, y, xucla qui xucla, li pegá un mal entretoch.

Triá una ombra que li agradava, s' hi ajassa, y va jeure fins que 's sol se ponía de tot.

Llavò s' axeca, fa uns quants estiraments, y cap á s' erissó s' ha dit.

El va trobar que no se donava raó' á ses barres, taya qui taya carts, y n' havia feta una estesa fora mida.

—¿Fins ara? li va dir s' erissó, com la va veure.

—¡O flet, no me 'n parles! diu ella. Vench ab sa fel sofregida. ¡No 'm fíy de no tirar malaltia llarga de sa rabiada qu' he presa! ¡O quina gent més enfadosa! Jo be los deya que frissava, que feya falta, que no poría estar pus; però ells:— Tira, no sies guixa, un día al any que vens. ¡Y jo que me fonía! A la fi, he dit: ¡Feyvos trons! y som fuyta. ¡Com som raboa, que no m' hi tornarán tragar á fer un fiol!

—¿Y quin nom li han posat? diu s' erissó.

—*Na Comenselis*. Es una famelleta.

—¡Vaja quin nom mes esquerrá!

—¡Un nom que li escau de lo millor!

—¡*Na Comenselis!* deya s' erissó entre si meiteix. ¡No li veig es demble!

¡Quia rebumbori hauría mogut si se tem que lo qu' havia *comensat* era sa jerreta de sa mel á ferse avall!

Lo endemá s' en tornan á s' escarada. Se posan en feyna; y, si poch fenera estava sa raboa es primer día, manco hi estigué's según.

S' erissó cuydava á fer uy de tant poch que se

planyia; ara ella los menava por ferm á n' es carts, y li sabia un greu de l' ánima haverlos de fer gens de mal. Dues hores es sol alt, sa vessa la doblegá de tot; y va dir petit, que s' erissó no la sentís:

—¡Que 'n fassen es beneyts de feyna, que jo no 'n som pus!

Cop en sech se posa á cridar:

—¿Que mana? ¿O que mana? ¿Que teniu, tant de cridar? ¡Ja vos sent!

—¿Y ara? diu s' erissó.

—Una veynada d' una cosina meua, que me crida. M' hi acostaré veam que vol.

Se fa unes quatrecentes passes enfora y torna.

—¿Qu' es estat? diu s' erissó.

—¡Qu' ha d' esser estat! diu ella. Un altre enganx: una cosina meua que s' es casada, y me convida á noces. Jo he dit á sa veynada: Ja li dirás que tot está per rebut; que no 'u prenga tort si no hi vaig. Es que no pot esser per cap vent del mon. Tench una escarada, y no puch dexar. Ja he abusat massa des companyó; y ¡bona som jo per fer fer sa sómereta á ningú, y per menjar-me ses flors y no voler ses agostenques! Però, fiet meu dols, sa veynada s' ha posat á dir: ¡Mira, no li fasses aquest despreci á sa teua cosina, que no 'l se mereix! Y ¡quina es ella! Prou que 'u ha dit: ¡Que venga! Si no ve, que no 'm torn mirar pus á sa cara. Ja la hi dirás.

—No tendrás més remey qu' haverhi d'anar, diu s' erissó.

—Però ¿y qu' es just que tu hajas de palan-

catjar aquí com un negre ab sos carts, y jo me 'n haja d'anar de ses meues?

—Però es una cosina, y á n'es parents los han de fer obsequi. Sobre tot, ja'u rescabalarás un altre dia.

—No res, si no 't sab greu, hi aniria ydò.

—Veshi descansada.

Allá hont se 'n aná sa polissona va esser á sa jerreta de sa mel. La se posa á n'es morros, y, xucla qui xucla, la va fer més de mitja. Sa torca, s'ajassa á una ombra, y jeu qui jeu, no li bastava cor per axicarse. Hora baxa de tot, diu:

—¡Es cotri! qu'es sol s'enrama de tot, y s'erissó me menjará.

S'axeca, fa un parey d'estiraments, y cap á s'erissó s'ha dit.

El va trobar suant tanta gota, taya qui taya carts, cansat y mort.

—¿Fins ara? diu s'erissó com la veu.

—¡O fuy meu dols, no m'en parles! diu ella. No havia presa cap rabiada tau grossa may. No m'escap d'una encòliga. Per forsa m'ha d'haver caygut com á plom lo poch qu'he menjat. No hi tornaré pus á nocés. ¡Vaja quina mort! ¡Y vengan principis y més principis, un bo s'altre millor! ¡Y allá te movían un renou, si no prenías de tots! Y tasta axò, pren axò altre, una espipelladeta no més; veurás qu'es de gustós. Y hala, no fasses s'empagait. Tu no'u deus trobar bol! ¡Y je que deya: ¿Y axò qu'ha d'esser un may acabar? ¿Que vos feys contes que's meu ventre es un avench? Y llavò venguen nous, y metles torrades,

y oreyanes, y bunyols ab mel, y llavò es ball. Y no balles tu, y ja la tendreu armada. Y jo que me fonia. Sobre tot, hi ha hagut d'haver un estira muxell farest, per podermen desllepissar.

—¿Y (que li diuen á n'aquesta cosina teua, tan enfadosa? diu s'erissó.

—*Na Mitjelis.*

—¡Vaja quin nom més *desivers!* deya s'erissó entre sí meteix.

¡O quin rebumbori hauria mogut, si se tem qu'era sa jerreta de mel que s'era feta *mitja!*

Lo endemá se'n tornan á n'es tay des carts, y se posan en feyna.

Qui s'hi posá de bon de veres va esser s'erissó; ara sa raboa li pegava ab tota calma. Havía menester mitja hora en cada cart. Y cada instant la veyen aturada per treure se ses espines.

Encara's sol no era dues hores alt, com digué entre sí metexa:

—Axò no va pus. ¡Cart torn jo, si torn prendre una escarada de tayar carts! ¡Ja los tayará s'erissó, ó el dimoni, si los hi vol!

Y ja se posa á cridar ben fort:

—¿Que mana? ¿Que mana dich? ¿Que voleu? ¡Ja vos sent! ¡no som sorda!

—Y ara? diu s'erissó.

—Me cridan, y me pareix qu'es una veynada d'una fia d'una cosina germana meua....

—Ja t'assegura, diu s'erissó, que aquestes veynades y cosines mos posan terra á s'escudella fort.

—¡No me 'n parles, que ses dents me 'n príent
No res, m' hi acostaré, veam que vol.

Se fa devers quatrecentes passes lluny y torna.

—¡Vaja quina passada! diu sa raboa. ¡Ell com
que se sían pactades!

—¿Y qu' es estat?

—¿Qu' ha d'esser estat? Una fía d'una cosina
germana meua que s' es morta, y una veynada es
venguda á ferm' ho á sebre y á dir que m' espe-
ran per ferli s' enterro.

—¡Aquesta sí qu' es brutal! diu s' erissó. ¿Y te 'n
haurás de tornar?

—Y no hi vajes tu, diu sa raboa, y sa primera
que dirán, que me som feta dolenta. Y ben clar
que m' ho ha dit sa veynada: Hala, anem, que
tothom t' espera, y no la se 'n durán, ni l' enterra-
rán que tu no hi sies. Y jo que li he dit.—Però si
tench una escarada de carts ab un altre, y ha
tres dies que no he fet brot de feyna per engan-
xos que son sortits. No la fasses á n' aquesta de
no venir, ha dit sa veynada; no la fasses, si no
vols que tothom te pos sa llengo demunt.

—No hi ha remey, diu s' erissó; hi haurás
d' anar.

—A mi'm sab greu anarhi y no anarhi.

—Toca, veshi descansada, y ja 'u rescabalarás
un altre día. Torna tan prest com pugas.

—D' axò no tengas ansia, diu sa raboa.

Y ja li ha estret cap á sa jerreta de sa mel.
Encara no li va haver arribat, com ja la tengué
á n' es morros, y xuclá fins que n' hi hagué gens.

No més queda un poch de solam, quatre remelsos.

—Veu una ombra bona, hi posa 'ls ossos de pla, y va jeure fins qu'es sol s'enramava de tot. Llavò s'axeca, y s'en va á s'erissó. El va trobar que no havia desmayat un punt del dematí ensá, y ja tenia casi tots es carts abaix.

—¿Fins ara? digué ell, més de mitx cremat.

—¡Fins ara! digué ella. ¡Que 'm tiren d'una passa, si torn pus á cap enterro! Ja 'm pensava que no acabarian may. ¡Si n'haguessen tenguda tanta de cantera com jo es qui cantavan, aviat hauriam estats llests! Però ell li amollavan gor-ga plena, y com que no se poguessen aturar. Y anada d'assí y d'allá; y ara drets, y ara asseguts, y ara á la gotzó. Y jo que no sé quantes vegades ja volia pegar grapada á sa morta, y tirarla dins es vas; y axí en seriam sortits ab un axech! ¡¡O quin greu que 'm sab no haverho fet!!

—¡Vols callar! diu s'erissó. ¡Axó no'es pas de fer.

—Y es pas de fer acabar sa paciència d'una *pressona*, diu sa raboa, espiretxantli 'ls uys.

—Fieta, á un cas d'aquests, no hi ha més que sufrir, y punt en boca.

—Però sabs que'u té de mal de fer una *pressona* tan prima de conciencia, tant de fe per sa feyna com jo, que no es p'es meu geni estar aturada ni veure ningú que hi estiga! Sols Deu ho sab sa pena qu' he passada, sa rabiada qu' he presa. Sobre tot, estich ben segura que me sortirán ses

rabiades qu' he preses aquests tres dies, me farán tirar malaltia.

—¿Y que li deyen á n' aquesta fia de sa teua cosina qu' heu soterrada? demana s' erissó.

—¿Que li deyen? N' *Acabelis*, diu sa raboa.

Es pobre erissó tampoch afiná es demble á n' aquell diantre de nom.

—¡N' *Acabelis*! deya ell, ¡Vaja quina casta de noms! May n' havia sentits de consemblants.

Lo endemá dematí s' erissó se'n hagué d' anar totsol á n' es carts.

Sa raboa havia passada una nit de perros. No més havia pogut dormir de com se'n aná á colgar, una horeta post es sol, fins lo endemá á trench d' auba. No hi havia cap part des cos que bé li digués, tenia febre y tot. Eran ses tres rabiades qu' havia preses d' haver hagut d' anar á fer es fiol de na *Comenselis*, á ses noces de na *Mitjelis* y á s' enterro de n' *Acabelis*, y no haver pogut tayar casi cap cart.

S' erissó s' ho va beure, y li va dir:

—No te mogues, fieta, á veure si súas y t' espassará. Treut' ho des cap á n' axò de ses rabiades. Y no tengas ansia, ja los acabaré á n' es carts jo tot sol. Lo que importa qu' estigas bona per *ses acabayes*.

Y se'n hi va anar á n' es carts; y encara hi havia mitja hora de sol, y ja los tenia tots ab so rabassell per amunt.

Se'n va tot satisfet á contarho á sa raboa; que'n va estar tan contenta, aquella noticia li va donar tant de gust, la va compondre tant, que

va esser lo meteix d'un llum que s'apaga de tot de tot perque no té oli, y cop en sech li umplen ses encruyes.

—Erissonet des meu cor, va dir ella, fiy meu dols estimat, crech que demá meteix porem fer *ses acabayes*. Has de creure y pensar qu' he suadet prou, m' he tret des cap allò de ses rabia-des, som una dona nova. ¡No me'n puch avenir, flet! ¡Avuy dematí tan *abacuada*, y anit tan xalesta!

—Ydò demá, diu s'erissó, anirem ben dematí á donar á rebre s'escarada.

Lo endemá hi anaren tots dos; l'amo los ho va rebre, y los dona ses quinze lliures; y més xalests qu' un Pasco se'n van á fer *ses acaba-yes*, á menjarse sa jerreta de mel.

Sa raboa la sospesa, y diu:

—¡Ell no pesa serrines! ¿Que deu haver tengut aquesta mel?

S'erissó hi aguayta, y va perdre totes ses colors.

—¡Aquesta sí que m'es bruta! va dir. ¡Ell es buyda!

—¡Buyda! diu sa raboa. ¿Vol dir no més era de boca que la volías per *ses acabayes*?

—De boca y de cor.

—Ja se veu. Jo, si fos tu, callaría. ¿Axò es passada de fer, empessolarte tota sa mel?

—Que'm tiren d'una passa, diu s'erissó, si som jo que la m'he menjada. Tu deu esser ell.

—¡Axí m'has d'acabar de jeure! deya sa raboa, fent estabetjos.

Després de molt d'escobletjarse, sa raboa diu:

—Mira, serà bo de fer aclarir qui es que la s'ha menjada.

—Mostrau com.

—Mos ajaurem d'esquena, ab sa panxa á n'es sol. Es qui tenga sa panxa que li llue, aquell serà que la s'haurá menjada.

—Sí que m'agrada s'idea, diu s'erissó. Ara meteix mos hi porem posar.

S'ajegueren d'esquena ab sa panxa á n'es sol. Es pobre erissó ab so cansament des dies passats queda al acte més adormit qu'un tronch. Sa raboa no'n tenia tanta de son. Com el veu tan adormit, s'axeca, agafa sa jerreta, la gira ab sa boca per avall demunt sa panxa de s'erissó, cau sa mica de solam, ab sa ma le hi escampa bé per tot, y ja 'u crech qu'aquella panxa llúa una cosa de no dir.

Torna sa jerreta á n'es meteix lloch, y se posa á estamenetjar s'erissó.

—¡Hala, marxando! li deya. ¡Miralet á n'aquesta panxa teua! ¡Obri 'ls uys, y miralet bé, y ho veurás si't llúu ó si no't llúu.

S'erissó se despert, la se mira, y com la se veu tan lluenta, va quedar sense polsos.

—¡Es ver que me llúu sa panxa, va dir; però més ver es encara que jo no he tocada sa mel!

—¡Ell negarías que no hi ha Deu! deya sa raboa, y per afegitó li va tirar ses mil llástimes.

S'erissó estava fet un Nero; y se'n pensá una de bona.

—Mira, diu á sa raboa, no he quedat associat

ab aquesta prova qu'hem feta. Tu dius que som jo que m'he menjada sa mel: jo dich qu'ets tu. Deu del cel ja'u sab qui es, y no'm parlem pus. Ara per ara, provemmos á córrer, y es qui guanyará, axecará ses quinze lliures de s'escarada.

—¿Tu corredor? diu sa raboa. Pot esser que'u sies, però no'n tens ses trasses.

—¿Sabs que son axò? Escuses de mal pagador, por de perdre.

—Es teu mentider. Mos porem provar en voler.

—Ydò demá demati.

Allá devora hi havia una paret ben dreta, que feya partió á dos sementers, y devia tirar mil passes de llarch.

—Es cos será aquesta paret, diu s'erissó. Partirem d'aquest cap, un per cada banda. Com serem á s'altre cap, giram; y qui primer tornarà esser aquí, aquell haurá guanyada s'acció.

—Bé, bé, diu sa raboa, ben segura de guanyar.

No se'n poria avenir que s'erissó se volgués provar ab ella á córrer. Aquesta confiança la va dur á perdre.

S'erissó en sa nit se'n aná á cercar una partida de parents seus, y en feu posar un cada cinquanta passes dalt á baix de sa paret, amagats dins es romaguers y matullos que hi havia ensá y enllá á sa vorera. A sortida de sol s'erissó era á n'es cap d'hont havían de partir. Compareix sa raboa, y diu:

—¡Hala! Lo que s'ha d'empenyorar, que se venga. Sortiguemne, que fris.

—Vaja ydò, diu s'erissó.

S'erissó se posa á sa part que hi tenia 'ls seus parents amagats, sa raboa se posa á s'altra; y á la una, á les dues, á les tres, *sus*, partexen; y de d'allá.

Sa raboa se'n anava ben atacada, y d'en tant en tant cridava:

—¿Erissó, ahont éts?

—¡Aquí som! responia s'erissó que hi havia amagat un poch més envant.

—¡El dimoni éts! deya sa raboa, com el se sentia devant.

Y ella ataca qui ataca, y tornava cridar:

—¿Erissó, ahont éts?

—¡Aquí som! responia un altre erissó més envant.

—¡El dimoni éts! deya sa raboa, debanant més espés.

Arribá á fer uy de córrer; però, com sempre que cridava «¿erissó, hont éts?», li responia es qui estava amagat més envant de s'endret ahont ella se trobava, sempre sentí que li responían de devant, y no va conéxer que fossen veus diferents.

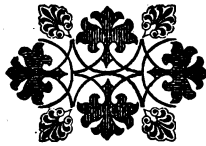
Sobre tot, cent passes abans d'arribar á n'es cap d'hont eran partits, s'erissó, que no s'era mogut d'allá, guayta, y se posa á dirli:

—¡Hala, cul fexuch! ¡Ell com que vajes á la mort! ¡Ell com mous un peu, s'altre ja ha posada rel! ¡Meues son ses quinze lliures!

Sa raboa ja no va arribar. Girá en coa, y fogi fent flamada y tirant un enfilay de flestomies, que com que tot allò s'hagués d'encendre.

S'erissó regalá un real mallorquí á cada un des parents que li havian aydat, y ell ab sos altres doblers va viure rich y ple fins que va esser mort.

Y jo me'n vaig venir ab un retalonet de formatje, y es moxos p'es camí, *meu meu*, m'hi arribaren y no me'n dexaren bocí.

SA RONDAYA D' EN VIT (1)

Axò era una mare que tenia un fíy y una fia: en Vit y na Catalineta. En Vit era ben dormidor y poch afectat d' anar á escola, y es dematins no hi havia qui'l axicás.

Un dilluns, antes de s' auba, sa mare se 'n aná á espigolar, y dexá dit á na Catalineta:

—En tocar Ave María, ja cridarás en Vit, y que se 'n vaja á escola. Cridel ben fort fins que se sia axicat. Demunt sa cadira des capsal des llit té sa robeta que s' ha de posar.

Com tocaren ses Ave Maries, na Catalineta les va dir, y se 'n va á sa cambra d' en Vit, y sa posa á cridar ben fort:

—Vit, axíquet, que ma mare ho ha dit.

—Jo no m' axech, diu ell.

---

(1) La 'm contaren ma mare y mon bon amich D. Bartomeu Cortés, Pre. de Ciutat.

—Mira, jo aniré á fer venir la vergueta, y t' atupará.

—Veshí.

Se'n hi va, y diu:

—Vergueta, ves á atupar en Vit, perque no vol fer lo que ma mare ha dit.

—Jo no hi vaig, diu sa vergueta. Ell me rompria, tan prima com som; y es mancabs serían meus.

—Jo aniré á fer venir el foch, y te cremará.

—Veshí, diu sa vergueta.

Na Catalineta se'n hi va, y diu.

—Foch, ves á cremar la vergueta, perque la vergueta no vol atupar en Vit, y en Vit no vol fer lo que ma mare ha dit.

—Jo no hi vaig, diu es foch. ¿Y ara no veus que per una mica de verga, que no'u paga es parlarne, no dexaré aquesta partida de tions que tench dins es fogó?

—Jo aniré á fer venir l' aygo, y t'apagará.

—Veshi, diu es foch.

Na Catalineta se'n hi va y diu:

—Aygo, ves á apagar el foch, perque'l foch no vol cremar la vergueta, la vergueta no vol atupar en Vit, y en Vit no vol fer lo que ma mare ha dit.

—Jo no vaig, diu l' aygo. Ell ab sa furia que du's foch, tota me beuría, y no se'n cantarian pus galls ni galínes de mi.

—Jo aniré á fer venir el bou, y te beurá.

—Veshi, diu l' aygo.

Na Catalineta se'n hi va, y diu:

—Bou, ves á beure l'aygo, porque l'aygo no vol apagar el foch, el foch no vol cremar la vergueta, la vergueta no vol atupar en Vit, y en Vit no vol fer lo que ma mare ha dit.

—Jo no hi vaig, diu el bou. Sobre tot, ¡no sé com no veus que tan dematí sa set per forsa l'he de tenir á n'es clotell! Si tu me diguesses: ves á tal sementer segat de fresch, que ses espigoleres encara no 'n son passades; axí ja t'escoltaria més.

—Jo aniré á fer venir la trava, y te travará.

—Veshi, diu el bou.

—Na Catalineta se'n hi va, y diu:

—Trava, ves á travar el bou, porque'l bou no vol beure l'aygo, l'aygo no vol apagar el foch, el foch no vol cremar la vergueta, la vergueta no vol atupar en Vit, y en Vit no vol fer lo que ma mare ha dit.

—Jo no hi vaig, diu la trava. ¡Sabs que té de forsa el bou! ¡y poch devot qu'es de mi! Ell ab una estrevada me faria benes.

—Jo aniré á fer venir la rata, y te tayarà.

—Veshi, diu la trava.

Na Catalineta se'n hi va, y diu:

—Rata, ves á tayar la trava, porque la trava no vol travar el bou, el bou no vol beure l'aygo, l'aygo no vol apagar el foch, el foch no vol cremar la vergueta, y la vergueta no vol atupar en Vit, y en Vit no vol fer lo que ma mare ha dit.

—Jo no hi vaig, diu la rata. Si tu me diguesses: á tal part hi ha un niu de gorrions ó metlletes ó altres herbes, me farías escoltar. Però ¡una trava! ¡Ell sabs que'n té de poca de llecor!

—Jo aniré á fer venir el moix, y te menjará.

—Veshi, diu la rata.

Na Catalineta se'n hi va, y diu:

—Moix, ves á menjar la rata, perque la rata no vol tayar la trava, la trava no vol travar el bou, el bou no vol beure l'aygo, l'aygo no vol apagar el foch, el foch no vol cremar la vergueta, la vergueta no vol atupar en Vit, y en Vit no vol fer lo que ma mare ha dit.

Com el moix sent na Cafalineta, ja ha pegat llongo cap á la rata, y la rata cap á la trava, y la trava cap á n'el bou, y el bou cap á l'aygo, y l'aygo cap á n'el foch, y el foch cap á la vergueta, y la vergueta cap á n'en Vit, y en Vit pega bot des llit, se vest ab una grapada, y cap á escola, falta gent; y na Catalineta que se va haver de tirar p' en terra de riayes que tenia.

Y jo me'n vaig venir ab un capellet de vidre, y els atlots p'es camí, maquets y maquets, tot el me romperen, y no'n vaig arribar boci.

ERRADES MÉS DE NOTAR

Pag.	retxa	diu	ha de dir
19	20	betzerría	betzerría
27	1 de la nota	coatá	contá
29	8	prinar	pinar
43	11	tenguéren	tenguérem
54	7	cris y crits	crits y crits
57	12 y 13	aficarleshi	aficarla s' hi
58	21	ferts	forts
60	19	se á	será
80	30	cosses	coses
84	23	tira	tirar
89	9	los tira	los ho tira
110	2	demana	demanava
115	22	gnapa	guapa
137	27	Res	Ses
140	6	una	un
180	32	trss	tros
185	24	sea	seua
187	1	pnch	puch
191	6	cuatro	quatre
203	18 y 19	y tan tayada	y tan ben tayada
234	6	tórtoreta	tortoreta
244	30	masa	massa
245	5	sortissem	sortíssem
»	16	feyes	feys
249	28	aqueils	aquells
250	30	eu	en
252	4	uu	un
267	24	h	hi
270	9	dlgué	digué
277	15	e! set	es set

Aquest tom I de l' *Aplech de Rond-*
yes mallorquines s' acabá d' es-
tampar en la Ciutat de Ma-
llorca día II de Maig
del any del Senyor
MDCCCXCVI

APLECH
DE
RONDAYES MALLORQUINES
D' EN JORDI DES RECÓ

Formará aquesta obra uns quatre toms, del tamany y demás condicions tipogràfiques del present.

Tom I. Preu: DUES pessetes.

Se ven en los punts sigüents:

Llibreria de Propaganda Católica, Fortuny, 13 y Call 1.—Llibreria da D. Felip Guasp, Morey, 6.—Papeleria de D. Juan Umbert y Peris, Cadena de Cort.—Tenda de D. Jusep Nadal, Zaganada, 8.—Imprenta de D. Bartomeu Frau, Manacor.—Imprenta de Bartomeu Reus, Felanitx.

En prensa: El Tom II.

Sortirá en la metexa forma que 'l primer, en cuaderns mensuals de 64 páginas á 30 centims de pesseta el cuadern. Un cuadern solt: 0'50 pessetes.

Punts de suscripció: els metexos ahont se ven el tom I.

El primer cuadern sortirá á principis de Juny qui ve (1896).

Obres que hi ha per vendre, entre moltes altres, en la metexa llibreria de Propaganda Católica:

Guía de la Tierra Santa y retrato de la peregrinación española á los Santos Lugares, en Octubre de 1881, por D. Manuel Polo y Peyrolon, peregrino; en rústica, á 2'50 pesetas.

Los últimos días de Pompeya, ciudad enterrada por la lava del Vesubio; en rústica, á 1 peseta.

Victorino ó Vicesitudes de un joven Romano, á 1 peseta.

Magdalena, novela original de Lia Cresseden; en rústica, á 0'75 pesetas.

La Enseñanza Laica, polémica sostenida por *El Ancora* con sus colegas de la prensa palmesana el año 1882; en rústica: á 0'50 pesetas.

La Escuela sin Dios, por Monseñor de Segur, traducido por un redactor de *El Ancora*; á 0'10 pesetas.

Poncelles, aplech de petites poesies, d' en Mateu Obrador, en Bartomeu Ferrá, en Geroni Rosselló, en Miquel Costa, en M. Victoriá Amer, en Pere d' A. Penya, en Juan O'Neille, en J. Lluís Pons, en Tomás Forteza, en Tomás Aguiló y en Juan Alcover; en rústica, á 0'50 pesetas.

En el meteix establiment se trobarán novel·les morals, obres de texto y de fondo, Devocionaris, lectures piadoses, y obres litúrgiques, paper, plomes, objectes d' escriptori, estampes, etc , etc.